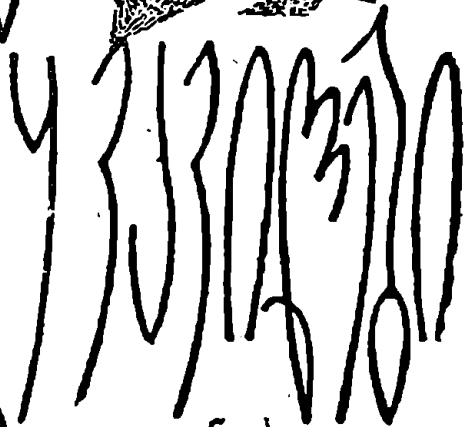
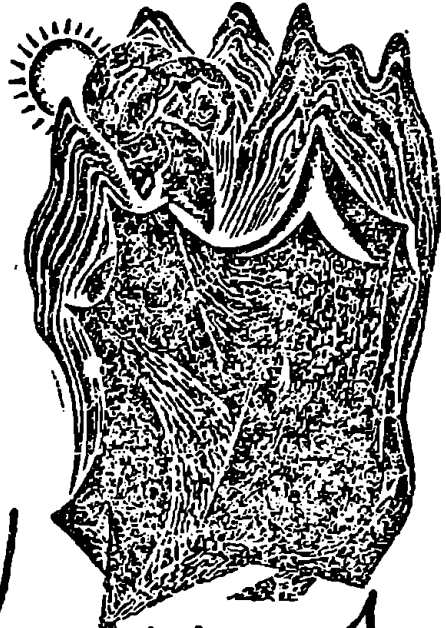

მედიკ
სახეობები

ლოგოტი

« ნაკალა »

19 თბილისი 66

Г2
899.962.1-3
ა871

შამია ასათიანის შემოქმედებას კარგად იცნობს ქართველი მკითხველი.

ამ კრებულში მხოლოდ ლექსები შევიდა. მათგან რამდენიმე პირველად ბეჭდება.

სამშობლოს სიყვარული, მეგობრობა, აღამიანის კეთილშობილება, სულიერი სიმტკიცე და მხნეობა ამ ლექსების ძირითადი თემაა.

თქმულება ქუთაისზე

გულზეიადი მამა ჰყოლია დადაშ გულბანა. ჭაბუკს მშვილდ-ისრათ ღმერთებისათვის ნიშანდაკრული ხარჯიხვი მოუკლავს. მამა განრისხებულა — ღვთაების შესაწირს კაცის ხელი არ უნდა შეხებოდოდო. ორი დღე სდია შვილს მოსაკლავად სისხლიანი თვალე-ბით. ფაზისის ბობოქარ ტალღებზე ფიქვეს ორი შორი გააწეინა დადაშმა, თვითონ ზედ შედგა, ბარისკენ გაცურა, მამის თვალს მიე-ფარა და ტივიდან კავკასიონის უკანასკნელ კლდეფერდზე გადახტა.

იქ, სადაც ახლა უქიმერიონის კალთებია, მაშინ ძელქვის გაუვალი ტყე ყოფილა. ძელქვები ვაზის შტევენებით იყო დახუნძ-ლული. ვაზის ფესვებთან ჭაბუკს კარავი მოულობავს, კერა გაუ-ჩენია და ცხოვრება დაუწყია. ზემოთ, წიფლნარსა და მუხნარში, გარეული ღორი იცოდა, ცამდე ამოლტილ მთელეშარე უღრანში კი — ირემი და შველი; აბა, სანადიროს რა დაუღვედა დადაშის გამ-ქრიახ თვალს და ვეფხის ბწყალივით მკლავს. მისი ნააროლი ისარი ორი დღის სავალზე ეწეოდა ცაში ფრინველს თუ მიწაზე ნადირს. მავნე სულისაგან დადაშს მკერდზე დედის ხელით შებმული დევის კბილის ავგაროზი იცავდა. მწვერვალთა სიახლოვეს დაბადებულს და გაზრდილს სიკეთის განსახიერებად არწივი მიიჩნდა. ამიტომ დაბინავდა თუ არა, ჭერ კიდევ შეუბუმბლავი მართვე დაიქირა და გამოზარდა.

კლდის ქანი შემოიტანა და კარვის კუთხეში გაუმართა ბუდე.

მართვე ჯერ ღიწლით შეიმოსა, მერმე ფრთები გაუმაგრდა, ნის-
კარტა და ბრქვალუბზე მუხის კანას ფერი დაედო. გაიწვრთნა,
გონება გაუმახვილდა. დადაში დილით მშვილდ-ისარს გადაიკიდებ-
და. მართვეს წინ აიფრენდა და ფაზისის კიდევებს დაუყვებოდა.
არწივის თვალს არაფერი გამოეპარებოდა. ნადირს რომ შენიშნავდა,
ზევიდან დაუყვებოდა, გამზრდელს მის ადგილსამყოფელს ანიშ-
ნებდა. ნანადირევს ერთად შეექცეოდნენ, შინაც ერთად ბრუნდე-
ბოდნენ — არწივი ცის ბილიკით, დადაში — ტყის საცალფეხითი.

ერთ საღამოს მართვე შინ არ დაბრუნდა. დადაშმა თეთრად გა-
ათენა. დილით ფრთების შრიალი მოესმა. კარვის წინ, ძელქვის
ტოტზე წყვილი არწივი შენიშნა. ერთში მისი გაზრდილი შეიცნო,
მეორე კი უცხო იყო. მიხვდა დადაშ გულბანი, დაწყვილების დრო
დასდგომოდათ. ახალგატყავებული შველი მათ მიუგდო, თვითონ
კი რატომღაც სევდამ შეიპყრო.

ზამთარ-ზაფხულ ბოღამორეული დადიოდა დადაში, დარდის
წაშალი კი ვერ ეპოვა. ამასობაში არწივებმა მართვეები გაიჩინეს.

იქ, სადაც ფაზისის ტალღები უფრო მშვიდი და წყალღსვი
ხდება, ერთ დღეს ძელქვას მოფარებულმა დადაშმა ვეება ნავი შე-
ნიშნა. მწვანეზე უცხო ადამიანები ჩამომსხდარიყვნენ და ნანადი-
რევს შეექცეოდნენ. ცოტა ხნის შემდეგ მათ ორი ქალი გამოეყო
და ტყისკენ წამოვიდა. ერთი ახალგაზრდა იყო, მეორე უფრო ხნიე-
რი და დარბაისელი ჩანდა. ახალგაზრდა დაწინაურდა და სწორედ
იმ ძელქვას მოაშურა, რომელსაც დადაში ეფარებოდა. ვაჟკაცმა თა-
ვი მოიძინარა. ქალწულს შეეშინდა, ალბათ მკვდარი ეგონა, ჩაი-
ჩოქა და ვაჟის მკერდზე ყურის დადება დააპირა. დადაშის გულის-
ცემა ერთი დღის სავალზე ისმოდა. ქალს ღიმილი მოერია. გუმა-
ნით მიხვდა მის ეშმაკობას და ტყის ნაპირზე ჩუმე კისკისი გაიშა.
ქაბუკმა თვალები გაახილა.

— თქვენ ვინ ბრძანდებით? — ჩურჩულით იკითხა ქალწულმა.
რბილი და ხავერდოვანი ხმა ჰქონდა.

დადაშმა სიტყვა ვერ დასძრა.

— მუნჯი ხარ? — გაიღიმა ქალმა.

— შენმა ხილვამ დაამუნჯა, — ჩაილულულა ქაბუკმა.

ქალმა არაფერი თქვა, მხოლოდ უკან დაიხია და მხლებელს,
შეესმინა:

— დედა-ძაძუ, შენ უკან დაბრუნდი, მეც მალე გეახლები! ხნიერი ქალი უსიტყვოდ გაბრუნდა, ქალიშვილი კი კვლავ დაღაშთან მივიდა, ნელი რბევით მშვილდი აიტაცა და თვალღერება დაუწყო. ლარის მოზიდვა სცადა, მაგრამ რაკი ვერ შესძლო, ვაჟაკის გულ-პეკრღზე გადაიტანა მხერა.

— უჰ, რა ღონიერი ყოფილხარ?!

— დათვი მომიკლავს მუშტის ერთი დარტყმით. — ქალმა ეჭვით შეხედა. ვაჟი შეცბა, თავისივე ნათქვამი ეუხერხულა.

უცებ, დადაშის ბედზე შრიალი გაისმა და ცუდან ჩამოსხლეტილი მისი გაზრდილი არწივი ზედ ბეჭის თავზე დააფრინდა.

ქალს შიში დაეტყო.

— ავი სული ხომ არა ხარ?

— ავი რად ვიქნები, ეს ჩემი გაწვრთნილი არწივია, — ამყად თქვა დადაშმა.

— შენი გაწვრთნილი?! — ფერი მოუვიდა ქალს.

— ჰო, ჩემი, ამ უშიშარს თავისი ცოლ-შვილიცა ჰყავს. ამქვეყნად მგონი მარტო მე დავიარები უცოლოდ. — უნებურად წამოსკდა ჭაბუკს გულის დარდი.

ქალმა პირდაპირ შეხედა და თვალეები დახარა. მხერაში ისეთი ელვა-კოკონი შენიშნა, თვითონაც ათრთოლდა და ქრუანტელმა ღაუარა.

— ენა ჩვენი გაქვს და უცხო კი ჩანხარ, — შეეხმაურა ვაჟი.

— შე აიეთის მეფის ასული ვარ...

— მეფის?! — გაიკვირვა ვაჟმა. — შე კი კავკასიონის მაღალი მთების შვილი გახლავარ, ჩვენ მეფე არასოდეს გვეყოლია. მამისაგან გამიგონდა კი, ბარის მცხოვრებლებს მეფე წინაშეძლოლობსო.

— ჰოდა, შე მისი ქალიშვილი ვარ, ერთადერთი ასული.

— ამბობენ მეფეები გულგოროზნი არიანო, ერთმანეთს ეომებიან, ადამიანებს დილეგში ამწყვედევენო.

— მამაჩემი მამაცი მეომარია, მაგრამ გულკეთილი, მტერს არ ეპუება, კეთილ ადამიანებს კი არაფერს ერჩის, — წყენა დაეტყო ქალს.

— ნუ გამიჯავრდები, — შეტოკდა ვაჟი. — ეს მამას უამბნია ჩემთვის. ახლა მე მარტოდმარტო ვარ ამქვეყნად. მამისაგან დევნილი ტყე-ტყე დავეხეტები, ცოცხალთაგან მხოლოდ ეს ზვიადი ფრინველი სუნთქავს ჩემს ახლოს.

ქალმა არწივს თვალბში ჩახედა. ვაჟი გააოცა გაზრდილის ლობობიერებამ. იცოდა დადაშმა, ფრინველი ყოველ სულდგმულს ერჩოდა მის გარდა. ახლა კი მულამ ბრაზიან მზერაში თითქოს სიკეთე ჩადგომოდა.

— ეტყობა, არწივსაც მოეწონა ეს ასული, ჩემი გულის ნადები თუ იგრძნო მტაცებელმაო, — გაიფიქრა.

ქალმა ფრთებზე ნაზად დაუსვა ხელი ფრინველს, არწივი გაიტრუნა, არ იუცხოვა.

— კარგი ყოფილა შენი გაზრდილი, — ღიმილით თქვა.

— ეტყობა, მოეწონეთ, ჩემსა და თავის ფრთოსან მეგობარს გარდა ამდენ ხანს არავის იკარებდა. ახლა მესამე მეგობრად გიგულათ.

— მეც ვუმეგობრებ, სიკვდილამდე ვუმეგობრებ, — ჩაიჩურჩულა ასულმა და ვაჟს მორცხვად შეხედა.

დადაშს თითქოს ცეცხლი შემოენთო. არწივს ჩალობილ ნისკარტზე ხელი წაავლო, თავისკენ მიაბრუნა და თვალბში ჩახედა.

— რას იტყვი ახლა? — ხმამაღლა ჰკითხა ზვიად ფრთოსანს.

— გრანგი-ჰე-ჰე, — შეყვილა არწივმა ცის ტატნობს.

— გრანგი-ჰე-ჰე, — მოესმა პასუხად ზევიდან და ცოტა ხნის შემდეგ ღრუბლებს ქვემოთ მობოინე დედალი არწივი შენიშნა ასულმა.

ქალმა უნებლიეთ გაიწია ვაჟისკენ. ვაჟმაც უნებლიეთვე მოზვიახელი.

— წამოხვალ ჩემთან?

ქალი გაინაბა, ხმა ვერ ამოიღო.

— იქ კარგია, მდინარის ტალღები მეხივით ასკდება კლდეებს, ცივი წყაროები გადმოსჩქეფენ მღვიმეებიდან; ყურძნის მტევნებით დატევრილია ძელქვის ტოტები. იქ კარგია... — სუნთქვა გაუსშირდა დადაშს. — ცა უფრო სუფთაა და ვარსკვლავმრავალი, მიწაც უხვია და თბილი. ჩვენი სამყოფელიც კლდეებით არის შემოზღუდული. დასასვენებლად უშიშარია და სანეტარო. წამოხვალ ჩვენთან?

— არ ვიცი, მე შენთან მინდა, მაგრამ მამას მაინც უნდა ვკითხო. უიშისოდ გადაქრით ვერაფერს გეტყვი.

— იქ კარგია, — ისევ აფეთქდა ვაჟი. — ზემოთ არწივთა საბუ-

დარი მწვერვალებია, ქვემოთ გაშლილი ველები. ზემოთ წაბლის ტევრებია, ქვემოთ ძელქვის გაუვალი აშოლტილი ტყეებით იღრუბლება გარემო. მათაა მწვერვალებზე ჩიხვების ჯოგები დანავარდობენ, ქვემოთ ხარიჩმები დარბიან. ხეთა ტოტებზე თვალუთვალაი ფრთოსანია და ფულფროებიდან თაფლის წყაროებიც გამოუღევლად მოჟონავს, კარგია-მეთქი, ხომ წამოხვალ აიეთის მეფის ასულს, ჩემთან?

ქალი ათრთოლდა. ვაჟმა კიდევ ახლო მიიზიდა იგი.

— იქ კარგია, ჩემო სიცოცხლე. არწივები ხომ მოგვეფერნენ და ბედი დაგვილოცეს. ციხეს ავაგებ სალ კლდეზე, სასახლეს გავშლი მწვანე მდელოზე, კიბე-სვეტს მარმარილოსას დავუგებ, თაღებს ვარსკვლავთა გუნდებით მოვჭედავ, გუმბათს იალბუზის წვერა ვუსწორებ, კედლებს ცის დასალიერში ამოვიყვან, ხომ წამოხვალ, ჩემო დედოფალო?

ქალმა კოჭებამდე ჩაშვებული ნაწნაეები აიკრიფა, ჯერ ცაში მობოინე არწივს. შეანათა შავი, დანამული თვლები, მერე ისევ დადაშის მხარზე ჩამომჯღარ ზვიად ფრთოსანს ბოეფერა და ჰკითხა:

— წამოვიდე თქვენთან, ფრინველთა მეფე?

— გრანგი-ჰე-ჰე, — შეეცილა ისევ მამალმა დედალს ცის ლურჯ გუმბათში.

— გრანგი-ჰე-ჰე, — ისევ მოისმა საპასუხო ყვილი ზემოდან.

ასულმა გაიღიმა, ვაჟს ხელი კისერზე შემოხვია და წყნარად ჩასჩურჩულა:

— მთვარე რომ თორმეტჯერ დაიღვეა და გაიბადრება, მაშინ მელოდე. მამას ნებართვას ვთხოვ, მისი სიყვარული ღონეს მისცემს ჩვენს ცოლქმრობას. იცოდე, დამელოდე და მოვალ.

შვილზე გამწყრალმა შერგილ გულბანმა ცოლის გული ვერ მოიგო. ქმრის გულზევიადობამ შეტად განარისხა დედა-ძაღუ.

— ღმერთი სულგრძელია, — ამბობდა იგი, — ჩემს შვილს შეეცდომას მიუტევებდა, შენ კი ღმერთიც გასწირე, როცა შვალზე მახილი აღმართე და მეც გული მომიკალი. უმალ გავარვარებულ ქვის კეცზე დავწვები, ვინემ შენი მკლავის სიახლოვეს ვაგრძნობ.

ძაღუ კოშკში ჩაიკეტა და შვილს დაუწყო ლოდინი. ქმრის გამხმარი პურის ყუას წყალში ალბობდა და იმით ცხოვრობდა. ქმრის

ნანადირევი ახლოს არ გაიყარა. ალბათ მათაც ისე უმიზნებდა მშვილდ-ისარს, როგორც ჩემს დადაშს მიჰმართა იგიო.

თანდათან დადნა შერგილ გულბანის ცოლი. ულამაზესი ქალი კი იყო თურმე. პირველად ჯარობაზე ენახა იგი განთქმულ მონადირეს და ნადირობის ქალღმერთი ჰგონებოდა. გორაკზე მდგარი ასულის წაჰწამები ყორნის გაშლალი ფრთებივით შრიალებდა. მათი ნიავი ათ ნაბიჯზე ბალახსაც არხევედა და აღელვებდა. ტანი ალვის ხესავით მალალი ჰქონდა და თმები შავი ღრუბელივით სინათლეგაუვალი. ძლიერ უყვარდა შერგილ გულბანს ლამაზი მეუღლე, მისი თვალის შუქით ინათებდა ცხოვრების გზას, მისი გუმანის გამოცნობი და შემსრულებელი იყო. ახლა კი ოჯახში დატრიალებულმა უბედურებამ საგონებელში ჩააგდო.

„შვილიც დავეარგე და ცოლიც დავლუპე, ვაი ჩემს მოსწრებას!“ — ფიქრობდა იგი და გალიგვებული თვალებით შესცქეროდა კოშკის ცივ კედლებს. დრო კი გადიოდა. დადაშის კოშკში დედის ძუძუ-მკერდი ჰქენებოდა, კოშკის ძირას მამის მხარ-ბეჭი ილეოდა.

ქვეყნად არაფერია შვილზე დაფიქრებული დედის გუმანზე ძლიერი.

მისი გულ-ღვიძლი შორით გრძნობს შვილის ჰედსა თუ უბედობას, შვილის ღიმილს თუ თვალზე მომდგარ ცრემლს. და აი, ერთ გათენების ჟამს კოშკის წვერს შემყურე შერგილ გულბანმა დაინახა, მისი ცოლი ტაატით, მაგრამ პირმოღმარი ჩამოდიოდა კოშკის კიბეზე.

— წადი, შე უბედურო შერგილ, შვალს მიეშველე, წუხელ გულმა მითხრა მისი ბედნიერება. ეტყობა, მამის ხელი სჭირდება. სახლიკაცებიც წაიყვანე, ვგრძნობ, ისინიც გამოგადგებიან. გუმანით იმასაც მივმხვდარვარ — ჩემს შვილს სასახლის აშენება განუზრახავს და ხუროები აფრჩიე. ჩემი თმის ფთილები თან წაიღე და ციხე-ქალაქის ბლავერს დაატანეთ. შთამომავლობას დედის თბილი სიყვარული დაყვება, ძუძუყეთილი ქალები დაიბადებიან, სამართლიანი ვაჟკაცები დაიზრდებიან.

სიტყვა არ უთქვამს შერგილს, ცოლის ბრძანება ღმერთის ძიხილად მოუჩნევია და მზის ამოსვლისას გზას გასდგომია.

მღინარის პირას რომ ჩასულა, მხოლოდ მაშინ შეუნიშნავს მის თავზე ნობორიალე ორი არწივი.

შამასაც მიმხედარი გუშანი ჰქონია, ამიტომ მასაც გეზი იქით აუღია, საითაც არწივები ფრთის შრიალით მიუძღვებოდნენ.

თვითონ აიეთის მეფე ამოსულიყო ამალით. ორი ათასი ხურო და ხის ოსტატი ამოეყვანა თან, შერგილ გულბანის, სახლიკაცებს ისინიც დამატრნენ და ციხე-ქალაქის კედლებმა ცისკენ აიწიეს.

შთამომავლობა რომ პირიანი და ვაჟკაცური დამდგარაყო, გალავნის ოთხივე კედელში ბლავერს დედის თმის ფთილებთან ერთად მამების თითო ულვაშის ღერიც ჩააყოლეს.

თქმულემა იმასაც ამბობს, თითქოს აიეთის მეფეს ვეფხის სამი ბოკვერი მოეყვანოს. ხუროები მათი ნერწყვით ზელდნენ კირს და საშენ ქვასაც მათ ალოკვინებდნენ, ციხეში გაზრდილ თაობებს ვეფხური ძალა და ბწყალი რომ დაჰყოლოდათ.

თალის შეკვრაზე რომ მიდგა საქმე, არწივთა გუნდი მოიხმო და დაშმა. თითოს თითო ფრთის ნაბტკენი დააძრო და გუმბათის კალთებს ჩაატანა. შენობა ჰაეროვანი და მძლავრი იქნება, დასაზრდელბიცი არწივების საბუდარს თავისად იგულებენო.

აშენდა კლდეზე ციხე-ქალაქი. წყაროები იღუმალი გზით შემოიყვანეს, ბილიკები და გზები მოკირწყლეს... აღმოსავლეთით ფაზისის ტალღები ასკდებოდა ციხე-ქალაქის კედლებს, დასავლეთით კი ქვესენელს ჩათხრილი, გაზაფხულით გაგიჟებული პატარა მდინარე უვლიდა ირგვლივ. ამ მდინარის პირაა ბალ-ბოსტნები გააშენეს, ხეებზე სხვადასხვა ჯიშის მალალი ვაზი მიუშვეს, ყურძენ-მტევნები გაამრავლეს და შეატრტეს.

მთვარე რომ თორმეტჯერ დაიღია და გაივსო, მაყრიონიც მოუახლოვდა ციხეს.

საპატარძლო და მისი ამაღა დარახტული ცხენებით შემოაფრინეს გალავანში. ცხრა სამთავროს ულამაზესი ქალწულნი ხლებია აიეთის ასულს. მათი მშვენება თვალს სტაცებდა დაღამ გულბანის დევგმირ სახლიკაცებს.

ქალები გააკვირვა მთის ვაჟკაცების სილამაზემ და აზოვნებამ.

მეფემ თქვა:

— სამი ღღე მომიცია ქალ-ვაჟთათვის დრო. ერთმანეთს თვალი დაადგან, გაეცნონ და შეუღლებისათვის მოემზადონ. სამი ღღის შემდეგ მათი ქორწილი და ახალ ციხე-ქალაქში დასახლება მიბრძანებია. მზითვეს თვით მე ვიდებ თავს. მამაკაცები ჩემ მხედ-

რებად ჩამირიცხავს, უფროს მთავრად შერგილ გულბანი დამინიშნავს!..

სამი დღე-ღამე ხარობდნენ და ეცნობოდნენ ერთმანეთს ქალ-ვაჟები. მეოთხე დღეს ხალდეს საზაფხულო მინდვრებიდან სავანის ხარი ჩამოვალეს და დაკლეს, ორი ამდენი წვრილფეხიცი მიაყოლეს, დიდი ნადიმი გამართეს.

ქალებს ტკბილნაყოფიერების სიმბოლო — წაბლის რტოები ეკავათ ხელში.

ვაჟებს ლომთავიანი ვერცხლის სატევრები შემოერთყათ — სიმდიდრის, სიბრძნისა და ვაჟკაცობის დამაპტიციებელი.

შვიდი დღე-ღამე იქორწინეს და მერვე დღეს ძაძუ-დღეა მოადგა ახალ ციხე-ქალაქს. შერგილ გულბანის მეუღლეს კარიბჭეზე შეილის სიდღარი, აიეთის სამეფოს დიდი დედოფალი გამოეგება.

— ყოველ დედას ერთი ფიქრი აქვს, — თქვა დედოფალმა, — შეილის ბედნიერება, დავლოცოთ შეილები, ჩემო დაო!

— დედის გულწრფელი ბაგით დამილოცნია ორივე, — წყნარად თქვა ძაძუმ, — დამილოცნია ჩვენი ხალხის გასახარად, ჩვენი მიწის ასაყვავებლად, შთამომავლობის ბედნიერი გზის გასაკვალად.

მუხლი მოურთხამს ძაძუ-დედას დიდი დედოფლის წინაშე. შეჩქვიფებულა დედოფალი, მძახალისთვის დაჩოქება არ დაუნებებია, მკერდზე მოხვევია და დარბაისლურად უთქვამს:

— აშქვეყნად თანასწორთა შორის მხოლოდ დედები არიან თანასწორნი. ჩვენც ხომ დედები ვართ, მძახალო ჩემო, მიგულეთ თქვენ სისხლად და ხორცად. ერთად ვიფიქროთ მათთვის!

მერვე დამსხდარან, საუბარი გაუბამთ, როგორც ეს დედებმა იციან ბედნიერ წუთებში, მოუგონებიათ შეილების სიყრმე, აქა-იქ ქმრების ავ-კარგიც გამოურევიათ და დაახლოვებულან.

მეფის ბრძანებით ახალ დაქორწილებულთათვის სასლ-კარი გაუმართავთ, წყვილი ხარი და ცხენი უჩუქებიათ, მათი დიდოცსოვრებისათვის საძირკველი ჩაუყრიათ.

ვიდრე ქალაქი გაშენდებოდა, აიას მთის კალთები და ველ-მინდვრები ორხელ დაითოვლა და ამწვანდა. მესამე გაზაფხულზე ციხე-გალავანს ქონგურები ამოუშენეს, კოშკის თავს დარაჯები განამწესეს.

როგორც ვეფხსა და ლომს ბწყალი აქვს მძლავრი, ისე მამი-

ნდელ კოლხეთს ახალი ციხე შიუჩნევია ქვეყნის ფესე-სიმაგრედ და როცა აიას მეფეს შვილიშვილი შეეძინა, სამეფო ნადიმი აჰ ციხე-ქალაქში გადაუხლიათ.

თქმულება ამბობს: დადაშ გულბანსაც ბავშვობიდან ქვასავით მაგარი, უჩვეულო ღონის მუჭი გამოჰყოლია.

ჯერ კიდევ ჩვილს წაბლის ხის აკვნის რიკული მოუფშენია თითებშუა.

— ვეფხის თათი ჰქონია! — გაკვირვებია მეფე-პაპას.

— ქვის თათი დაჰყვა ჩემს შვილიშვილს, — უთქვამს შერგილ გულბანს.

— ციხე-გალავანიც ხომ სიბ ქვაზე დგას, ალბათ მისი ფესვი თუ ასაზრდოებს ჩვილის ძარღვს! — დაუდასტურებია დედ-დოფალს.

— სახელიც ქვათათი დაენათლოს! — უთქვამს ძაბუ-ბებოს.

— ამ ციხე ქალაქსაც ქვათათისი დაერქვას! — უბრძანებია მეფეს.

შემდეგ ხშიადი გაუტეხიათ, ბიჭისთვის ყურძნის წვენით ჩვილ-ტუჩები მოუბანიათ. მთელ სამეფოში მალეშსრბოლებიც უფრენიათ.

— შვილიშვილი შეყოლა, ჩემი ერთადერთი შეშვეიდრე ის არის და სახელადაც ქვათათი დამინათლავს. ახალი ციხე-ქალაქისთვისაც ქვათათისი დამირქმევია, იცოდეთ, ამიერიდან ჩემი სამყოფელიც აქ იქნება!

მალეშსრბოლები ჯერ კიდევ წასული არ ყოფილან, რომ სამხრეთიდან და ზღვისპირეთიდან ავი შაცნე მოსულა. ქვეყანას მომხდურთა უთვალავი ლაშქარი შემოსეოდა.

შტერთან შერკინება მეფეს ახალ ციხე-სიმაგრეში განუზრახავს. ლაშქარი სამად გუყვივა: მარჯვენა ფრთის მეთაურად შერგილ გულბანი დაუნიშნავს, მარცხენასი — დადაში, ხოლო მეწინავედ თვითონ მეფე გასძლოლია მეომრებს.

შტერი მოძალებულა. ისარნატყორცნ წრიახი კლდის ქიმებს ნაპერწკლები ბლუჯა-ბლუჯად სცეიოდა. მეციხოვნენი გაზინთულ ჩვრებს აჰ ნაპერწკლებზე ცეცხლს უკიდებდნენ და მომხდურთ ესროდნენ. დახოცილ მეომართა გვაშებით აღიდებულ შდინარეზე

ხიდი გაკეთებულა, მდინარე შეგუბებულა და გაღმა-გამოღმა მხარე ზღვაპავით დაუფარავს.

ციხე-გალავანში მყოფთ ამ ხილით უსარგებლიათ. ლამით, მტრის შეუმჩნევლად ჯარი მდინარის მარცხენა ნაპირზე გადაუსხამთ, ზურგით მოუვლიათ, მწვანე ტყითა და ყვავილნარით დაფარული გორაკები გაუკავებიან და თავდამსხმელები გაურეკიან. მტერს ერთხელ კიდევ გაუბრძოლია, და ციხე-ქალაქს ისევ შემორტყვია მრისხანე ტალღად. სწორედ ამ დროს მეფის ლაშქარს ჩრდილოეთიდან ჰერეთლები მიშველებიან და მტრის ურდოები ისე უწყალოდ უკაფავთ, ამბის მთხრობლად მხოლოდ სარდალი და მისი მცირე ამაღა გადაჩენილა.

თქმულება იმასაც ამბობს, დამარცხებულსა და შერცხვენილ თავდამსხმელთა სარდალს გაქცევის წინ ცხენი ახალი ციხე-ქალაქისკენ მოუბრუნებია და შეუთხოვია: მთელი ქვეყნები გამარჯვებით მომივლია, ათასი ციხე-ქალაქი დამიქცევია, აქ კი ამხელა ლაშქარი ამომიხოცეთ, ვაი, რომ არც ციხე-ქალაქის სახელი ვიცი და არც მისი პატრონისაო.

მამინ, თვით მეფეს, ქვათათა ბიჭი ხელში აუყვანია და შეუძახნია: ამ ციხე-სიმაგრის ბატონი აი, ეს ვაჟკაცია, მისი სახელი ქვათათა გახლავთ, ციხე-ქალაქსაც ქვათათისი ჰქვიანო.

გამარჯვებულ მეციხოვნეებს კი ზევიდან ვეფხის თათები და არწივის ფრთანაპტკენები გადმოუყრიან — ნახეთ, ასეთი ვაჟები ჰყავს ამ ციხე-ქალაქს, ვეფხის თათების და გაფრენილი არწივის ძალ-ღონის პატრონები არიანო. შერცხვენილ სარდალს თავი ჩაუქანდრავს, ცხენი შეუბრუნებია და უკან გაბრუნებულა. მის ამაღაში ერთი ჰქვიანი კაცი ყოფილა, სარდალს პირდაპირ შეხედა თურმე და ასე უთხრა:

— ციხე გალავანი ვეფხის ნერწყვით უშენებიათ, მკლავშიც ვეფხის და არწივთა ძალ-ღონე ჰქონიათ. აბა, ვინ მოსპობს მათ ნაშაერთ, ან ვინ ძლევს მათ ქვეყანას?!
ნარწამზდარა სარდალი სპარსეთის საზღვრამდე სულ ერთსა და იმავეს გაიძახოდა:

— ქვათათისი, ქვათათისი, ბიჭი ქვათათა, ქვათათისი...

ასე მთავრდება ეს ლეგენდა ქუთაისზე. მაგრამ თქმულებებს განა დასასრული აქვს?

ახლა, როცა რიონის ტალღებით აბრუნებულ გენერატორებს ელექტრონის სინათლით გაუჩირაღდნებიან ამ უძველესი ქალაქის ქუჩები და მოედნები, როცა ქუთაისელი ვაჟკაცების ხელით შექმნილი მძლავრი მანქანები ჩვენი ქვეყნის მალარობსა თუ ველმინდერებზე სახალხო სიმდიდრეს ქმნიან, ამ ლეგენდას შეტი ძალა და ღონე ეძლევა. ჰეშმარიტად ქვათათიანი ვაჟკაცები აკეთებენ ამ დიდ საქმეს.

აფხაზური თქმულება

შოთა ძიძიგურს

— შუალამე თუ გადავიდა, დედი?

— ჯერ აღრეა, ასთამურ! — დედის მაგიერ უპასუხა უფროსმა ძმამ და ქალამნების თასმებს დაუწყო შეკვრა.

ქალარა დედა, სვანის ქალი დაჯილი, ნელა წამოდგა, კარი გამოაღო, ხელი მოიჩრდილა და ღამეს გახედა. დიდხანს უყურა, მერე თავი ასწია და მოკრიალებულ ცას მიაპყრო თვალი.

„რამდენი ვარსკვლავია ამ დალოცვილ ცაზე, ჩემი ბიჭების თვალბავით ციმციმებენ, დედა ენაცვალოთ. ალბათ ეს ვეებერთელა ცის გუმბათი დედის კალთაა, ვარსკვლავები კი ჩვენი ბავშვების გამოხედვა. აი, ორი წვრილი ვარსკვლავი რომ კიაფებს ცის კიდურზე, ჩემი შვილიშვილის თვალეზია. ეჰ, ქმარი რომ ცოცხალი მყოლოდა, რაღა მიჭირდა, ჩემზე ბედნიერი ქალი დედამიწაზე არ იქნებოდა.“ — გაიფიქრა და გულისპირზე ისე მოისვა ხელი, თითქოს ოდესღაც ქმრის ხელით დაბნეულ ქინძისთავს იმაგრებდნო. მერე სანლში შებრუნდა.

— გათენებას, შვილებო, ერთი ძილისპირი აკლოა, წასვლის დროა, დამილოცინიხართ დედის ლოცვით.

— ძადლი გამოუშვი, დედი, — შეეხვეწა უფროსი შვილი.

— კი, შვილო, კინალამ დამავეიწყა, აბა უძალლოდ მონადირე ვინ გაიგონა! — დაჯილი გარეთ გავიდა.

ძმებმა თავი ყაბალახით გაიკრეს, თოფები გადაიკიდეს და წასასკლელად მოემზადნენ.

— შუქზიარას არ დაემშვიდობები? ბავშვი არ გაალვიძო, ათამურ, — მზრუნველად უთხრა მათემ.

— ბარემ მინდოდა, მაგრამ... — ასთამურმა კრძალვით შეხედა ძმას, მერე ხელი ჩაიქნია და ჩაილაპარაკა: — ბავშვს რომ აძინებდა, თვითონ შეშვებუნა, უჩემოდ არ წახვიდეო.

უფროსმა ძმამ ცხვირწინ სიცილით მიუხურა კარი.

— არ დაიგვიანო, დედა ჭიშკრამდე მიგვაცილებს.

დიდი კაკლის ძირში მათეს ძალი შემოეგება, ღამეზე უშავესი ვეფხო ამ სიბნელეში საოცრად დიდი ჩანდა. იგი პატრონს თვალეზში შეაჩერდა და რაკი ალერსი შენიშნა, საკინძებზე შეეტოტავა.

— პატ! — შეუწყრა მათე. ძალიც უხასიათოდ დახტა მიწაზე. ერთ ხანს მიწას დაუწყო ფხოქნა და მერე კაკლის ტოტებს შეუყუფა.

— ასთამური მალე დაგვეწევა. — კაცივით შეეხმინა მათე. — პატარა ბიჭს აკოცებს, ვეფხო, ხომ უნდა დაემშვიდობოს ცოლ-შვილს.

მოახლოებულმა დაჯილმა ჩურჩული გაიგონა.

— თქვენ კი გენაცვალეთ, რომ ძმებს ასე გიყვართ ერთმანეთი, — დედამ ცისკენ ალაპრო ხელები. მიცვალებული მეუღლე მოაგონდა, — ვაი შენი ბრალი, მათეს და ასთამურის დაეჯეკაცებას რომ ვერ მოესწარი, შე უბედურო!

— ვის ელაპარაკები, დედი?

— თქვენს ლოცვას ვამბობ, შვილო, ხომ იცი, დედის გულს შვილებზე ფიქრი და ლოცვა ამაგრებს.

— შუქზიარას და ბიჭს მიხედე, დედი, ჩვენ რა გაგვიჭირდება, პირველად ხომ არ მივდივართ საჩიხვედ.

— პირველად არა, მაგრამ რალაც გული მიკვნესის, შვილო. — დედა უცებ შეჩერდა, ეს რა წაპომცდაო, გაიფიქრა და უნებლიეთ კინალამ ხმამალა დააყოლა, — ვაი, რომ ძუძუს თავებიც ამეწვა, ბიჭო.

მათე მიუახლოვდა.

— დედა, თუ გული გიშლის, აღარ წავალთ.

დაჯილჷპა სახლის კარს გახედა და წყნარად თქვა:

— ასთამჷური არ იზამს, შვილო, ხომ იცი, ფიცხია, მერე შუბელი მაწუხებს და ბევრი რამ მეღარდება.

— რა მაქვს საწუხარი?!

— სად გაგონილა ბიჭო, უმცროსმა ცოლი შეირთოს, უფროსი კი უცოლოდ დარჩეს.

— ეჰ, დედი, ნუ ჩქარობ, არ დავრჩები, ხომ იცი, თავს არ დავიჩაგრავ.

— ნუ გერიდება შვილო, ძმისა, განა მას არ გაუხარდება შენი ქორწილი? — მათეს გაელიმა, მერე დაფიქრებით თქვა:

— ხომ იცი, დიდი ხარჯია საჭირო. ახლახან ერთი ქორწილი გადავიხადეთ, მეორე ასე უცებ გავგიძნელდება. კიდევ ცოტა და ბედიც მოფრინდება.

— ვიცი, შვილო, ვინც მოგწონს, მისი ბადალი აფხაზეთში არ არის.

— მე სხვა მინდა, დედი, — გაილიმა მათემ.

— ვიცი, შვილო, დედის გულს ვერ მოატყუებ.

— კარგი, დედაჩემო, ასთამჷურმა არ გაიგონოს, იღარღებს, აქაოდა ხელი შეეუშალუო.

— კი, შვილო, ხელი მართლაც შეგიშალა. თუმცა რა მისი ბრალია, შენ დაიყინე, საქვეყნო წესი დაარღვიე, უმალ უმცროს ძმას მოაყვანიე ქალი.

— ასთამჷურის მეტი ვინ გეყავს, დედი, მისი ერთი დღის დარდი შეც დამადნობდა და შენც.

— ახლა, ბიჭო, შენ რომ დნები იმ ქალის სიყვარულით?

— ჩემი მოითქმენს, — მათემ სახლასკენ გაიბედა. ჯერ კიდევ არავეინ ჩანდა.

— მარულაზე ვნახე, ცხენზე იჯდა, დალალები უზანგამდე უწევდა, თავი თეთრი დარაიას ყაბალახით აფხაზეურად წაეკრა, თვალიც ვერ მოვაშორე.

მათე გაილურსა.

— თვალები ჩვენი პატარა ბიჭივით სუფთა აქვს.

— კარგი, დედი!

— დოღშიც ყველას აჯობა, შვილო.

— გაჩუმდი, დედი, გაჩუმდი, — ბავშვივით მოეხვია მათე დედას და შუბლზე აკოცა.

— კარგია ჩვენი შუქზიარა, მაგრამ იმ შენი რჩეულის შინ დაჯულება მეჩქარება, დედის გული ასე მეუბნება, შვილო.

სახლის კარი გაიღო და ასთამურთან ერთად შუქზიარაც გაპოხნდა სანთლით ხელში. სინათლე ფარშევანგის ფრთასავით გაიშალა და მწვანე ბალახებში აკანკალდა.

— არაფერი თქვა, დედი, შუქზიარამ ექვი ირ აიღოს, — ჩასჩურჩულა მათემ დედას და თბილ ლოყაზე აკოცა.

თენდებოდა. კავკასიონის ცად აზიდული მწვერვალები ღრუბლებსზემოდან დასცქეროდნენ ქვეყანას. კრიალა ცის გუმბათის დიდებულ სილურაჟეში მთათა თეთრი წვერები თვალისმომკრელად ქათქათებდნენ. გუგუნებდნენ ჯერ კიდევ ბინდით მოცული ხეები, ქვესენელში შესეფაბოლებული მდინარეები ასკდებოდნენ კლდეებს. ხეებს შორის ფერდობებზე შეფენილი ტყე შრიალებდა.

— ჰამ, ჰამ, — გაისმოდა ხევისპირზე ძაღლის ყეფა და ამ ხმას მთის კალთებზე აშოლტილა ტყეები იმეორებდნენ.

— გაჩუმდი ვეფხო, ახლა ყეფა აღარ შეიძლება, საჯინვევბა ვუახლოვდებით, — უტევედნენ ძმები ძაღლს.

აქელებული ვეფხო შორდებოდა ხევის პირებს და აღმადაკიდებულ ბილიკებზე გარბოდა.

ზევით და ზევით თეთრი სამყარო იწყებოდა. ჯერ თოვლის და მოხეთქილი ზევეების გუნდები გამოჩნდა აქა-იქ. შემდეგ ყინულის კლდეები. მზე ნელ-ნელა ამოაწვერა მთების კალთებზე. თვალისმომკრელი სინათლის ბული დაიბნა. ძმებმა სასაუზმოდ შეისვენეს.

— თითო ჭიქა არაყი დავლიოთ, ასთამურ.

— დავლიოთ, — ჩაფიქრებით თქვა უპცროსმა.

მათე ასთამურს დააქცერდა.

— რამ ჩაგაფიქრა, შენი ბიჭი გაგახსენდა?!

— ჰო, გაჰახსენდა, — გაელიმა ასთამურს, — რომ მოვდიოდი, პატარა ხელებით უღვაში დამაწიწენა, — მოკრძალებით შეხედა ძმას.

— თუ კარგი ნადირობა გვექნა, დაბრუნებისთანავე ნათლობა უნდა გადავიხადოთ.

— არა, ჯერ შენი ქორწილი უნდა მოვათავოთ. ხალხის ყბაში

ვართ ჩავარდნილი, ამბობენ უმცროსმა ქალი მოიყვანა, უფროსმა კი არაო.

— სხვას ყურს ნუ უგდებ, ჩემო ძმაო, ჩვენი ოჯახის საკმე ჩვენ ვიცით.

— ალბათ დედასაც გული ეთანადრება, თვალში ვერ შემინებდავს მისთვის. შენიც მრცხვენია, მათე! ვიცი, ჩემ სულწასულობას აპატიეთ ყველაფერი.

— რას ამბობ, ბიჭო, სულწასულობა კი არა, ასე იყო საჭირო, მე ჯერ არავინ მიღვეს გულში.

— ვითომ?

— გეუბნები და დამიჯერე.

— მე კი მგონია, შენ ჩვენს ძმობას მოეფერე და ჩემი სულმოკლეობა სოფელს დაუმალე.

მათემ ძმას ბეჭებზე მოხვია ხელი. — ასეთი რამ გულში არ გაივლო. მე ჯერ თვალი არავისთვის დამიდგამს.

ასთამურმა ოდნავ დამცინავი ღიმილით მოქუტა თვალი.

— არც ხიმური მოგწონს, თარკილის ქალიშვილი?

მათეს აღმურმა გადაუარა სახეზე. შუბლი ოფლმა დაუცვარა.

— აი, ლამაზი ქალიაო, ხიმურზე ითქმის. ნაწნავები ყაბალახის ფრთებზე გრძელი აქვს. მისი ტანი სიარულის დროს ფშანში ამოსული ლერწამივით ირხევა. ჩემმა შუქზიარამ გუშინწინ თვითონ მითხრა, მათეს შესცქერის თვალეშიო. ქალმა ქალისა უკეთ იცის.

— ჰაუ, ეტყობა, შუქზიარას თვალი ატყუებს. სად მე და სად ხიმური. — ასთამური გააკვირვა ძმის წამოძახილმა.

— ვითომ რატომაო?

მათემ უცებ ვერაფერი მოისაზრა და გაწითლებულმა ისეთი რამე წამოროშა, თვითონაც ინანა.

— ხიმურს ჩვენი ძუძუმტე უნდა უყვარდეს.

გაოცებული ასთამური ქარივით წამოიქრა.

— რომელი ძუძუმტე?!

— ხერიფს თარბა.

ასთამური ისე შეტოკდა, თითქოს შუბლში ქვა მოხვედროდეს.

— შეუძლებელია — ჩაილაპარაკა თავისთვის, — აბა რაღა გვეშველება?

მათეს ღიმილი მოერია.

— რას ჩააცვივდი თარკილების ქალიშვილს? ჭერ შენი ბიჭის ნათლობა გვიდევს წინ, მერე ვნახოთ.

უპსროსმა ისევ ახედა, შუბლზე ნამი შეამჩნია.

— არა მათე, ნუ მოატყუებ ასთამურს, ხერიფს თარბა შენს ამორჩეულს ბორბოტი თვალით არ შეხედავს.

— არც მე შევხედავ ცუდად მის საცოლეს.

ასთამურმა არაფერი უპასუხა. ცოტა ხანს იყუჩა, მერე მთებზე გადახედა და წყნარად თქვა:

— მე კი უკვე რძლად ვიგულებდი ხამურს.

მზემ მთელი ძალით დააცხუნა. ყინულის ზოდებს წვეთები ნელ-ნელა სწყდებოდნენ და ვერცხლის წყლის ცვრებად მოციოდნენ. ზოგან ერთმანეთს უერთდებოდნენ და პატარა ლარებს იკეთებდნენ. სხივთა საოცარ ლივლივში ეს მარგალიტის მწვეფები ბეწვისხელა ნაკადულებად მიჩრიალებდნენ. ყინულის კედლებზე.

— ასთამურ, თოფებს შალითა გავაძროთ!

— ჭერ აღრე არ არის ვითომ?

— საჯიხვეთი უკვე იწყება. რა იცი, სად წავაწყდებით ჯოგს.

— კარგი, — არ შეედავა ასთამური, — შენი ნება იყოს. ყანწები და ნარჩენი შოთები ხურჯინში ჩაალაგეს, თანმები გაიკრეს, თოფებს შალითები გააძვრეს და ზევით აუყვნენ.

შუადღევდღე „თეთრ ხევს“ მიაღწიეს. გაღმა-გამოღმა თვალუწვდენი ყინულის კალთები იყო დაკიდებული. ქვემოთ მდინარე მიშხუოდა. გადასასვლელზე მათეს მოულოდნელად ფეხი დაუცდა და კოჭი შეუბრუნდა.

აი, დედაჩემის ნათქვამიო, — გაიფიქრა, თქმით კი არაფერი უთქვამს.

ჭერ არ დაიჩინია ფათერაკი, მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ კოჭლობა დაიწყო.

— ფეხზე გაიძვრე, შევხედოთ!

მათემ ქალამანი გაიხადა და კოჭს დახედა. ფეხი ორივე მხარეს შესიებული ჩანდა.

— ცუდი ნადირობა მოგვიხდა, მათე, უნდა დავბრუნდეთ.

— არაფერია, სიარულს შევძლებ, მხოლოდ ვიჩქაროთ.

— ფეხი გისივლება, ამ წრიახებს უნდა გავშორდეთ.

— თითო ჯიბეი თუ არ მოვინადირეთ, სოფელში არ ჩაგვესვლება, ბიჭო.

— უფებოდ ჯიბეზე ნადირობა ვინ გაიგონა, ფათურაქის მეშინია.

— ასთამურ, ნათლობა მალე უნდა გადავიხადოთ, უპისობა არ შეიძლება.

უმცროსს ფერმა გადაჰკრა.

„ნათვლა ეჩქარება“ — გაიფიქრა და კინალამ ხმამალლა წამოიძახა: მიგიხვდი, ამას რომ მოვილევთ, მერე შენ ქორწილსაც გადავიხდით.

— კარგი, შენი ნება იყოს. მხოლოდ მეშინია, არ დაეცე, — ეს სიტყვები კი ხმამალლა თქვა.

ყაბალახები შემოიხვიეს და ციცაბოზე ცოცვა დაიწყეს.

წინ ახლა ასთამური მიდიოდა, უკან მათე მიჰყვებოდა. უჭირდა სიარული, სიმსივნე თანდათან მატულობდა, ფეხი უხურდა. ძმის ნამალევად ჯერ პაჭიჭი გაიძრო, მერე ორი წინდიდან ერთი გაიხადა.

ვეფხო ისევ წინ გარბოდა. უგუნებოდ ჩანდა. არ ყეფდა. კულდაშვებული მიყვებოდა ბილიკებს. ხანდახან შობრუნდებოდა, დაიციოდა და მათეს თვლებში შეხედავდა: თითქოს წუხილს მიუხვდაო, ფეხით ყინულს მოფხოვნიდა და ისევ წინ გაიქცეოდა.

მზე გადაიხარა. ძმებს განზრახული ჰქონდათ ღამე საჯიბზე მთების მისასვლელზე გაეთიათ. საღამო ხანს ნისლებმა ქვევიდან ზევით იწყეს სვლა. აღარაფერი ჩანდა. უცებ გაღმა მთის მწვერვალს ვეება ყინულის კლდე მოსკდა და ქვემოთ წამოვიდა. ზვაეი ყველაფერს მიიხვეტდა და საოცარი სისწრაფით იზრდებოდა. ძმებს ფერი ეცვალათ. გრგვინვით მოხეტქილი ყინულეთი თითქოს პირდაპირ მათკენ მოექანებოდა.

— უნდა გადავინაცვლოთ, ასთამურ!

მზის სიშხურვალით ყინულის ქერქი შემლხვალეყო და ფეხი უცურავდათ. ძლივძლივობით მიიკვლევდნენ გზას. ორიოდ ნაბიჯზე ასთამურს კვნესა მოესმა.

მიიხვდა.

მათე ყინულზე გაშხლართულიყო.

ჯიბევიტ გაღმობტა ძმისაკენ და მხრებში სწვდა.

— ისევ გადამიბრუნდა ფეხი, — დაიკვნესა.

— ვაი ჩვენს უბედურებას!

სიტყვა არ დაესრულებინა, რომ ზვავი გამოდგა მთის კალთას მოასკდა, თვალწვედენი ყინულის კედლები გრიალით მიექანებოდნენ უფსკრულისაკენ.

ძმები უნებლიეთ ერთიმეორეს ჩაეკრნენ და ყინულზე გაწვენენ. თვალი რომ გაახილეს, აზვირთებული თოვლის მდინარე მხუილით და ზათქით მიჰყვებოდა ზვავის ნაკვალევს.

— გადავრჩით! — გაუბედავად თქვა მათემ.

— გადავრჩით! — ლოცვასავით გაიმეორა ასთამურმა. მწვერვალის ჩრდილო კალთაზე მინდორივით გაშლილი პატარა ფლატე მოჩანდა. მათემ იქით გაიწია.

მაგრამ ფეხის გადადგმა ვერ შეძლო და ისევ დაიკვნესა.

— ენახოთ, რა დაგვემართა. — ჩუმად, ხმის კანკალით თქვა ასთამურმა. მათემ წინდას ყელი ჩაიწია, სიმსივნე წვივზე ასულიყო, მუხლისთავამდე ფეხი აფუებული პურის ცომევიტ მოჩანდა.

— ახლავე უნდა დავეშვათ, — გადაჭრით თქვა უმცროსმა ძმამ.

— ხელცარიელი უკან წასვლა ვერაფერი ბედენაა.

უცებ თვალები გაუშტერდათ. სწორედ მათ ზემოთ, მწვერვალის ქიმზე ჩიხეების ჯოგი გადმომდგარიყო. წინ ვეება ყოჩი იდგა. ჩამავალი მზის სხივებზე მისი რქები ნასისხლარი ხმლებივით ელავდნენ. ქვევიდან ისე მოჩანდა, თითქოს ცის თალის გასამაგრებლად შებჭენოდნენ სამყაროს.

— ახლა რა ვიღონოთ? — აღმოხდა მათეს. ასთამურს თვალეები გაუფართოვდა.

— წამოვეპარები! — ჩასჩურჩულა ძმას.

— ღამდება, — ბოლმით თქვა მათემ, — ასვლასაც ვერ მოვასწრებთ.

— მარტო წავალ.

— მარტო წახვალ? — თითქოს ბურანში გაიმეორა უფროსმა, — არა, არ შეიძლება!

— გამიშვი, თორემ, არ ვიცი, რა მომივია!

— გვიანია-მეთქი! — გაჯავრდა მათე.

— მოვასწრებ, ბიჭო, მოვასწრებ.

— ღამდება ასთამურ. ხედავ, მზე ჩავიდა.

ასთამურმა ჩიხვებს გახედა.

— გავგიჟდები თუ არ წავედი! — მტკიცედ გადაწყვიტა და ყინულზე გახოხდა.

— დაიღუპები, ბიჭო, ოჯახს დამიქცევ! — ამოსკდა გულიდან მათეს.

ასთამურს ეს სიტყვები არ გაუგონია. იგი უკვე ბეწვივით დაკიდებულ ყინულის ღარს მიჰყვებოდა, ციცაბო კედელი ძნელად სავალი იყო, ასთამური ფორთხვით მიიწვედა ზევით. მათე შიშით ადევნებდა თვალს.

— ნაპრალს დაუკვირდი, ასთამურ, თვალმა არ მოგატყუოს.

ასთამურმა ღარს დახედა და გააჟრჟოლა. ადგილ-ადგილ ხახა-დაღებული ნაპრალები ჩანდა; ზევით გახედა ჩიხვებს და უცებ ყველაფერი გადააეწიწა.

„ან დავიღუპები, ან იმ მამალ ჩიხვს მოვკლავ, ძირს ჩაეიტან და მათეს გავაზარებ,“ — გაიფიქრა გულში.

მათე ყინულზე იწვა და ძმასაც და ჩიხვებსაც ერთ ხანს კარგად ხედავდა. ფეხი კვლავ სტკიოდა. ასთამური მწვერვალის ყინულოვან ცხვირზე მუცლით გადახოხდა და ბინდ-ბუნდში გაუჩინარდა.

— ნეტავ კი მოასწრებდეს ჩამოსვლას! — გმინავდა მათე. ზევიდან ისევე ხრიალი მოისმა, მათეს ტკივილი დაევიწყდა, ძმას გახედდა. სწორედ ის ღარი, რომელსაც ასთამური მიყვებოდა, მის ფეხებთან შუაზე გატყდა და ძირს სრიალით წაშოვიდა. მათემ სიბნელეში თვალი ჰკრა უმცროსი ძმის ლანდს. მან არაადამიანური ნახტომი გააკეთა და კლდეს ჩაებლაუქა. რიბრაბოში ისიც გამოჩნდა, როგორ ჩაიმუხლა ჭიუტმა მონადირემ ყინულის პატარა მინდორზე.

— გადარჩა, დაღუპვას გადარჩა! — გამშრალ ყელში ჩაიხრიალა მათემ. ცოტა ხნის შემდეგ ვეფხოს ლანდიც შენიშნა. ძალი ასთამურისკენ მიიწვედა.

— ველარ დაბრუნდებიან! — ელვასავით გაჰკრა ფიქრმა. — ვაი, რომ მართალი გამოდგა დედის ეჭვი? — გულზე ცეცხლი შემოენთო მათეს. ვარსკვლავები დამსხვილდნენ და უფრო აკაშკაშდნენ. გაღმა მწვერვალები ახლა ვეება ლანდებივით აღიმართნენ ცამდე. არც ჩიხვები ჩანდნენ და არც მონადირე, მხოლოდ ძალის ყეფა ისმოდა.

— მოემწყვდნენ, ძალღი უმიზნოდ არ აყეფდებოდა, კვლავ შხამი ჩაეწვეთა გუნებაში ისედაც ტკივილებით გატანჯულს.

— ჰაუუ, ასთამურ! — გასძახა ბნელ სივრცეს.

— ჰაუუ! — მოესმა ასთამურის ხმა. თეთრ ყინულზე ძალღი და მონადირე აჩრდილებად გამოჩნდნენ, ცის თალზე კი უთვალავი ვარსკვლავი ციმციმებდა.

— ჩამოსვლა არ გაბედო!

— ერთ მტკაველ ყინულზე ვდგავარ, გზა უნდა ვნახო.

— არ გაბედო! დაიღუპები, უსათუოდ დაიღუპები!

— გავიყინები, ბილიკი უნდა ვიპოვო!

მათემ კარგად იცოდა, ზვავმომსკლარ მწვერვალზე ამ სიბნელეში ბილიკის ძებნა უცილობლად სიკვდილს ნიშნავდა.

— ასთამურ, დამიჭერე, ბიჭო, გადაიჩეხები!

პასუხის ნაცვლად ხენეშა მოისმა. უფროსი ძმა მიხვდა, ყინულზე თითებჩაფრენალი ასთამური ფეხით ეძებდა ბილიკს.

— ვერ იპოვე, ხომ?

— ირგვლივ უფსკრულია.

— არ გაინძრე, გეხვეწები, ასთამურ, არ გაინძრე!

სივრცეში ისევე ხენეშა გაისმა.

ვეფხო ახლა გაბმით აყმუვლდა.

— ყმუილი დაიწყო! — შეწუხდა მათე, — ეს ცუდის ნიშანია.

— ასთამურ! — თითქოს თვითონაც ყმუილით გასძახა ძმას.

— რა გინდა, კაცო! — მათეს მოეჩვენა, რომ ძმა კი არა, ვიღაც უცხო ეხმიანებოდა.

— არ დაიძრა, ბიჭო! შექზიარა მაინც შეიცოდლე!

— სწორედ ამიტომ უნდა მოვნახო ბილიკი!

— დაიღუპები ბიჭო!

— უნდა ჩამოვიდე-ჰეთქი!

— გადაითენე ასთამურ, როგორმე გადაითენე!

— არ შემიძლია, ვიყინები.

— ხელები ისრისე, ვეფხოს ჩაეხუტე, ხომ იცი, ძალღის ბალანს ნაპერწკალი აქვს და გაგათბობს.

— ეჰ, — მოესმა პასუხის ნაცვლად.

— დილა ბილიკს მოგანახვინებს, ძმაო, ახლა კი...

ვეფხო ისევ აყმუველდა. მათემ იგრძნო, რომ თრთოდა, კანკა-
ლებდა. ძაღლის ხმა დაღონებით შესძახოდა ცივ მწვერვალებს.

— გაჩუმდი! — გაუწყრა ასთამური.

ვეფხო მანც ყმუოდა. ცოტა ხნის შემდეგ მათემ უფსკრულში ჩაქანებული ძაღლის წკაქწკაქი გაიგონა.

„ფეხი კრა და გადაჩეხა.“ — გაზარა ტანში — „გაგიჟდა, ახლა დაეშეება და დაიღუპება“.

მთვარე აშოვიდა. გარემო კიდევ მეტად გაირჩნდა და გაცივდა. მხოლოდ ორი ადამიანის ხენეშა და სუნთქვა ისმოდა ამ ყინუ-
ლეთში. ცალმუხლზე დაყრდნობილ მათეს სახე მოღრეცოდა, თვა-
ლები ველურივით უელავდა, ძმას ისე გასცქეროდა, თითქოს თოფს უმიზნებდნო.

— ასთამურ, ჰაი, ასთამურ! — მის ხმას ახლა სიმტკიცე დაეტყო.

— რა გინდა, კაცო! — გაკვირვებით ჩამოსძახა ასთამურმა.

— სათქმელი უნდა გითხრა.

— რა სათქმელი?!

— ვიცი, შენი წუთები დათვლილია.

— მეც ვიცი, — მოისმა ზემოდან თითქოს უღარდელი ხმა

— ჰოდა, ჩემი გაიგონე.

— მესმის ძმავო, — ახლა ხმას ნაღველი დაეტყო.

— ძმა კი არა, ჩემი მტერი ხარ!

— ჰა?!

— მტერი ხარ-მეთქი, მოსისხლე მტერი.

— მათე, რა თქვი?!

— ამქვეყნად მე და შენ ერთად არ გვედგომებოდა-

ზემოთ ყინული აჩხრიალდა. მათე მიხვდა, ასთამური მაგრად ჩაებლაუჭა კლდეს.

„მით უკეთესი“ — გაიფიქრა და ხმაში რკინა და ფოლადი ჩაისხა.

— ასთამურ-მეთქი. კარგად გამიგონე, სანამ ჩემი თვალები შექ-
ზიარას დაინახავდა, შენი ძმა ვიყავი... — გესმის თუ არა? —
დაიგრგვინა მათემ.

— თქვი!

— იცი, ქალს რატომ არ ვირთავდი?

— თქვი-მეთქი!

— შენი ცოლი მიყვარდა!

— ტყუილია! ვაი ჩემ დღეს, მათე შეიშალა, ღმერთო მიშველე! — აბლაღლდა ასთამური.

მათე გაირინდა.

— ეს ტყუილი არ არის, მართალია! — ისევ შეაზანზარა მისმა ხმამ ყინულეთი.

— რას ამბობ მათე, რას?!

— სიმართლეს. მე შენი ცოლი მიყვარდა.

„გაგიჟდა, ნამდვილად გაგიჟდა!“ — ისევ თავისთვის ჩაილაპარაკა.

— მე კი არა, შენ იყავ გიჟი; შუქზიარა შემიყვარდა, შენ კი ვერ მიხვდი!

— ამას რას მოვესწარი?!

— გათავდა, დღეიდან ველარაფერს შეესწრები.

— რა თქვი?

— დაილია შენი დღე.

— როგორ თუ დაილია?!

— ამალამ დაილუპები.

— ჰა!

— დაილუპები, შენს გარშემო უფსკრული იზრდება.

— მერე? — ახლა სხვანაირი შხამი ჩაეწვეთა ხმაში ასთამურს.

— შენ კი ერთ მტკაველ ყინულზე დგახარ, უფსკრულიდან სიკვდილი გიწვდის ხელს.

— შენ რაღა ეშმაკი გახარებს?

— შუქზიარა დარჩება, ასთამურ.

— რას ამბობ, წყეულო!

— მიხარია, როგორც იქნა გზიდან ჩამოგიცილე, ქონებაც მე დამრჩება, შენ ხომ ჩემი მენახევრე ხარ.

„ნამდვილად შეიშალა.“ — ისევ დაეჭვდა უმცროსი ძმა.

— არ გჯერა?

— გაჩუმდი, შეშლილო გველო!

— არ გაჩუმდები, შენს გარშემო ყინულეთის ქვესკნელია, ასთამურ, შენ კი დაუოკებელი კაცი ხარ. ერთ ადგილას, ეიცი, ვერ გაძლებ. გაინძრევი და დაილუპები.

— ასე ფიქროს?

— კი არ ფიქრობ, მჭერა. შეუზიარა მე დამრჩება. ისე კი ვერ მოგკლავდი, ძმა იყავ, ქვეყანა დამცინებდა. — ნაწყვეტ-ნაწყვეტად ისროდა სიტყვებს მათე.

— ვაი, ჩემს დღეს. ძმა კი არა, გველი მყოლია სახლში.

— ჩქარა, ნუ აყოვნებ, გაინძერ, რომ უფსკრულში გადაიჩეხო.

— მაშ, ჩემი სიკვდილი გინდა?!

— მინდა და ასეც მოხდება.

— ასე ფიქრობ? — ისევ შეეკითხა ასთამური.

— გაინძერ-მეთქი! — შებღაველა მათემ.

— არა, რაზან ასე გინდა, შეიძლება სხვა რამ ვიღონო. — მოისმა გესლიანი ხმა. წუთით ორივენი დაჩუმდნენ. ცოტა ხნის შემდეგ მათემ ყინულზე თოფის ღუგლუგის დარტყმის ხმა გაიგონა „აღბათ მუხლის ჩასადგამ ორმოს იღრმავებს“, — იაზრა მან და ცას გახედა. ვარსკვლავები თანდათან კარგავდნენ ფერს, აღმოსავლეთით გუმბათი შეთეთრებულყო, ნისლში გახვეული ყინული კი ისევ გარინდებით სუნთქავდა.

„მაღე გათენდება და შეიძლება მეშველოს!“ — გაიფიქრა მათე.

შამფრიანის ქალი, დაჯილი, სვანეთიდან მოიყვანა თემჰვამ — მათესა და ასთამურის მამამ. აფხაზმა მონადირემ ღამე გაათია სვანეთში, მონადირისავე ოჯახში და მის ქალიშვილს თვალი დაადგა.

სვანეთიდან ქალის წამოყვანა არც ისე ადვილი იყო, მით უმეტეს, ლამაზი ქალისა. დღეობაზე დაჯილის გამოსვლა სვან ვაჟკაცებს ნათელს უმატებდა თვალში.

საკრავზე დაამლერებდა დაჯილ და მის ხმას და სიმების კენესას, თითქოს ერთი სიტყვით დაჰყოლოდა ადამიანის საამებლად. იტყვებდა და სვანი ვაჟკაცების გულის ძგერას ისე აჩქარებდა და ანელებდა, როგორც მოესურვებოდა. მისი დალალები ნადირობის ღმერთქალს შეშურდებოდა, სწორედ ამიტომ იყო ძნელი დაჯილის სვანეთიდან წამოყვანა. თემჰვამ ქალს თვალი

მოჰკრა თუ არა, დაიფიცა: ჩემი ცოლი მარტო შენ იქნები ამქვეყნად.

ფიცი ფიცად დარჩებოდა, მისი განზრახვა დროზე რომ შეეტყუოთ სვანებს.

შეხედა თუ არა დაჯილმა აფხაზ მონადირეს, გულმა უთხრა — აი, შენი ბედი და იღბალიო.

არც შეიძლებოდა ქალწულს თემჰვა არ მოსწონებოდა. მას თეთრ, მაგრამ შხით გარუჯულ სახეზე გრძელწამწამა შავი თვალე-ბი იმდენ ცეცხლს აფრქვევდნენ, რომ დაჯილს ეგონა მათი სიაბო სვანეთის მყინვარებსაც დააღწობდა. ოდნავ კეზიან ცხვირს ქვემოთ უღვაშის შავი ზოლი ბიბინებდა. სწორი ნიკაპი და ფართო შუბლი ვაჟკაცურ იერს აძლევდა მის სახეს. კობტად შეკოპილი თეთრი ყაბალახის ქვემოთ შავი თმის კულული ურჩად ჰქონდა გაღმომილი. ნაცრისფერია შალის ჩოხა ტანზე მოხდენილად ადგა. მის ბეჭებს ვაჟკაცის მკლავი ვერ შემოსწვდებოდა, წელს კი მუჭში მოიქცევდა ქალწულის ხელი. შავი ყაითნით პირმოქობილი პაჭიჭები ეცვია. ამოკოპილი ქალამანი თეთრი თასმით ჰქონდა ამოკრული.

ვარსკვლავებივით ციმციმა თვალეზი შეანათა თემჰვას დაჯილმა, მონადირემ კი ვეფხივით ჩამოხედა ზევიდან ქალწულს.

ორი კვირა იარა მთებზე თემჰვამ, ვითომდა სანადიროდ. ამ ხნის მანძილზე ხუთი ღამე საპატარძლოს ქონგურამაღალ ქეიტყირის სახლში გაათენა და მეექვსე ღამეს დაჯილი ფართულად წამოიყვანა აფხაზეთში. განარისხებული შამფრიანები ორი წელი უელიდნენ სიძის კარ-მიღამოს სამტროდ. ქალი კი მშობლებს ერთსა და იმავეს უთვლიდა. თემჰვას რომ თქვენი მიზეზით რამე დაუშავდეს, თავს არ ვიცოცხლებო.

იგრძნეს შამფრიანებმა, მათ ასულს სვანი ქალის ჩვეული სიყვარულით შეჰყვარებოდა აფხაზი მონადირე და მტრობას შერაგება არჩიეს.

ერთ დილას დაჯილის მამა ქალიშვილის სახლის კიშკარს მიადგა. სიძე თავაზიანად შეეგება საპატარძლო სტუმარს. დაჯილი აკვანში ჩაკრულ მოღუღუნე მათე-ბიქს ეალერსებოდა. შვილიშვილი ღია კარში შემოსულ მზის სხივსა და პაპას ღიმილით შესციცინებდა. ყველა წყენა დაავიწყდა დაჯილის მამას.

ეს იყო და ეს. ამის შემდეგ შამფრიანები გულდაგულ უელიდ-
ნენ სიძის ოჯახს, ვინმეს სამტრო თვალთ რომ არ გადაეხედა.

ადამიანის ბედი ვარსკვლავებით მოქედელ მოკამკამე ცასა
ჰგავს. ერთი წამი და ამ კრიალა ზეცას ყველაზე დიდი ვარსკვლავი
მოაწყდება, სივრცეში გაივლებს და მის კვალსაც ვერავინ ნახავს.
ასე მოუვიდა დაჯილსაც. ორი ჩვილი ბიჭის პატრონს საყვარელი
მეუღლე მოულოდნელად გამოეცალა ხელიდან.

მეა შემდეგ კარგა ხანმა განვლო. ძმისწული ივაკი შამფრიანი
მზრუნველობას არ აკლებდა აღრე დაქვრივებულ მამიდას. დაჯი-
ლის ვაჟები დავაყვაცდნენ, განთქმული მონადირენი დადგნენ.
ბედნიერი დედა ახლა ყოველთვის გულისფანქვალთ ელოდა შვი-
ლების ნადირობიდან დაბრუნებას.

დაჯილს ჯიხვის ხორცი უყვარდა.

— ნანადირევს სხვა გემო აქვს, შინ გაზრდილი ოთხფეხი აბა
რა საკმელია? — იტყოდა ხოლმე.

იცოდნენ შვილებმა დედის ხასიათი და მარილდაყრილი და
კვამლში გამომშრალი ჯიხვის ბეჭები გამოუღვევლად იყო ოჯახში.

შვილებს რომ არ მოეტანათ, მამიდას ივაკო ჯიხვის ხორცს
მოაკლებდა?

თავს ერჩია თანშეზრდილი მამიდაშვილები. მათე და ასთამური
რომ ცხენებზე შესხდებოდნენ და ის შუაში ჩაუდგებოდა, დაჯილი
ცქერათ ვერ ძღებოდა, მათზე ამოსდიოდა მზე.

სვანმა თავგადაღებული და უღალატო ნათესაობა იცის. ივაკის
რომ ძმები ჰყოლოდა, მათესა და ასთამურზე მეტად არ ეყვარე-
ბოდა.

პართალია, აფხაზი მამიდაშვილებავით სხარტი და ლამაზი არ
იყო. მაგრამ მისი ბეჭების ჩრდილში ხუთი კაცი მოიგრილებდა.
სამწყურთიანი სატევარი მოუშორებლად ეყიდა. ატოტებულ დათვის
ერთი მოქნევით წააცლიდა თავს, მისი ტყვია უცილოდ მიზანში
ხედებოდა.

ამ ვეება ვაყვაცს საოცარი ჩვილი გული ჰქონდა. სხვისი ცრემ-
ლის დანახვაზე თვითონაც ატირდებოდა. ერთხელ მათე და ივაკი
ქალებში სამწყურაოდ ჩასულან. შემოდგომა იყო და მწყერი ზღვის
კიდეს ასდევნებოდა. ელვა საპართებელივით სერავდა ამღვრეულ
ზეცას. ასეთ ამინდში ღამით მწყურაობა ხელსაყრელია. პატარა

ასთამური დედას გამოჰარვია და მათ შორიალო ასდევნებია. ივაკიმ და მათემ მწყურებით ჩოხის კალთები გაივსეს თურქე, და როცა შინისკენ პირი ჰქნეს, ბუჩქებიდან ბავშვის ტირილი შეესმათ.

ახლოს მივიდნენ, ნახეს, — ასთამური ტირის. გაოცებულნი მოეფერნენ ბავშვს. ის კი არაფერს ამბობს და ტირილსაც არ წყვეტს.

— თქვი, ბიჭო, შეგეშინდა? — ეხვეწებოდა მათე ძმას.

ბიჭი ტირის და სიტყვას არ ამბობს. ივაკიმ ბავშვი ხელში აიყვანა და შინისაკენ გასწიეს. ასთამური მაინც ზღუქუნებს, ვერაფერი მოუხერხეს, ვერ გააჩუმეს.

უცებ ივაკიმ ჩოხის კალთაზე ხელი მოიხვა და მისმა სისველემ შეაცბუნა. დანამული თითები დაყნოსა. სისხლის სუნე ეცა.

— მათე, ასთამურს სისხლი სდის შგონი.

— რაო?! — გაოცდა ძმა.

— თქვი, გენაცვალე, რა გტკივა? — ისევ შეეხვეწა ივაკი მამიდაშვილს.

ასთამურმა ტირილს უმატა, სიტყვა კი მაინც ვერ დააცდენინეს.

სოფელში რომ შევიდნენ, გულს შემოეყარათ. ბიჭს მართლაც სისხლი სდიოდა.

თხელ წულა-მესტში ვეება ეკალი შესობოდა, ჰრილობა არც ისე პატარა იყო.

ახლა ივაკის წასკდა ცრემლი. არავინ იცის, ბავშვის ჰრილობამ აატირა ბიძაშვილი. თუ ამტანობამ და სიტყვის უთქმელობამ. ეკალი ამოულეს, ფეხი შეუხვიეს, ასთამური დაშოშმინდა, ივაკის კი დიდხანს სდიოდა ცრემლი.

ასეთი ბიძაშვილი ჰყავდათ მათესა და ასთამურს. მათი ჰირისა და ლხინის მოზიარე იყო სენანი ვაჟკაცი.

სანადიროდ წასულ ძმებს რომ ფათერაკი შეემთხვათ, ივაკის გულმა უგრძნო მოახლოებული უბედურება, შინ ვერ გაჩერდა, ცხენი შეკაზმა და მამიდასკენ გამოსწია.

დიდხანს არ დასძინებია იმ ღამით დაჯილსაც, ცუდი წინათგრძნობა ჰქონდა. თვალი რომ მილულა, დაესიზმრა, ფრთები გამოსხმოდა და კავკასიონის კალთებს შუა დაფრინავდა. ნახა, ბილიკზე მისი ქმარი თემჰვა მოაბიჯებდა. ნანადირევი წყვილი ჯიხვი გაედო მხარზე. ვეება რქები ყინულზე ფართო კვალს სტოვებდა. ნაკვა-

ლევში ისე მოჩქრიალებდა წყალი, როგორც წისქვილის ღარში. შინისკენ კი არა, აღმა, მწვერვალებისკენ მიჰყვებოდა ბილიკს თემჰვა.

— სად მივაქვს ნანადირევი, კაცო? — შეეკითხა ქმარს.

— ბიჭებთან, — უპასუხა მონადირემ.

— ბიჭებს რად უნდათ შენი ნანადირევი, თავიანთიც თავსაყრელად აქვთ.

— შენ ისე გგონია, — ჯავრით თქვა თემჰვამ.

— წუხელ წავიდნენ, თვალო, სანადიროდ.

— ჰოდა, ხორცი ენატრებათ ჩემს შვილებს.

— ნაპცხვარიც ბევრი გავატანე.

— უკან დაბრუნდი, ქალო, — გაუჯავრდა ქმარი, — სახლს მიხედე. პატარას არაფერი მოუვიდეს.

თემჰვა ნელა აჰყვა ყინულის წვერებზე შეეულად დაკიდულ ბილიკს, დაჭილიც ფრენით გამოედევნა.

უცებ თვალი მოჰკრა სანახაობამ, მალალ მყინვარებს ბრიალით მოსდებოდა ცეცხლი.

— სად არიან ჩემი შვილები? — დაიკვილა დედამ.

— რად გამოუშვი შინიდან? — ახლა მამამაც დაიბლაგლა, მყინვარებიდან ავარდნილი ცეცხლი და კვამლი ცას შეტოტებოდა, ცის გუმბათი გავარვარებულ თონესავით ისროდა ჩინჩხლებს. დაჭილმა თვალი მოჰკრა მათესა და ასთამურს, ორივენი წრიახებზე ეკიდნენ თოკებით.

არა, ესენი მისი შვილები არ იყვნენ, არც ერთს სხეული აღარ ჰქონდა: არც მხრები, არც თავი, არც ხელ-ფეხი, მხოლოდ გულები, მფეთქავი გულები დარჩენოდნენ. გულის ბეჭებზე არწივის ფრთები გამოსხმოდნენ და ისე ბოინობდნენ ავიზგიზებულ უფსკრულის თავზე.

— ვაი თქვენს დედას, შვილო! — დაიკენესა დედამ.

— ვაი ჩემს გაჩენას! — დაიბლაგლა მამამ.

— რა დაგმართნიათ, მათე? — შეჰკვილა დედამ უფროს შვილს.

— ასთამურს ჰკითხე, დედი! — გულმოსულად ჩაიბუნლუნა მათემ.

— რა მოხდა, ბიჭო! — მიაფრინდა დაჭილი ახლა ასთამურს.

— ოჯახი შეგვირცხვინა მათემ!—დაიცივლა ასთამურის არწივ-ფრთიანმა გულმა.

— რა თქვი, შვილო? — დაიბუხუნა შუბლშეკრულმა მამამ.

— შენმა უფროსმა შვილმა გვარი შეარცხვინა, მთელს აფხა-ზეთს შუბლი გაუტალახიანა.

— ტყუი, ეს არ მოხდებოდა! — გაუწყრა თემჰვა ასთამურს.

— შემცდარი ხარ, შვილო, — ჩაიქვითინა დედამ.

— არ დაუჯეროთ, მამა! — სასოწარკვეთით დაიბლავლა მათემ. იმ ხმაზე, მწვერვალებს მთელი ყინულეთი მოსკდა და ხანძრის კერებს გადაეფარა. ნელ-ნელა დაიწმინდა კვამლი, ცეცხლი ჩაქრა და გამოიღარა. ცისა და მიწის შუა სივრცე ფირუზისფერა ჰაერით გაივსო, მზის სხივებმა ლივლივი დაიწყეს; წყაროები ჩქრიალით დაეშენენ დაბლა. დაწყნარდა მთელი ქვეყანა.

— აი, დედიკო, შეხედე, — განაგრძო მათემ, — ასთამურის ნათქ-ვამი ჯოჯოხეთას ცეცხლს იწვევს ამქვეყნად, ჩემი კი — სიმშვიდეს, მზისა და მიწის ბედნიერებას. მე მართალი ვარ, დედი, მართალი!

აღმოსავლეთიდან ნიავემა დაჰბერა, ზევით და ზევით აშაღღდნენ არწივფრთიანი მობოინე გულები. თანდათან ნათლად გამოჩნდნენ მათესა და ასთამურის სახეები.

მათე ღიმილით შეჰყურებდა მშობლებს. მხოლოდ ასთამურის სახეს ეფარა თალხი.

— ვაიმე, უბედურსო! — მოესმა დაჯილს უმცროსი შვილის ამოკვნესა.

მზე კარგა მალლა იყო, როცა ივაკის ჰიმჯართან შექზიარა შეეგება:

— აბა, ბიჭი მომაწოდე, რძალო, — გაუწოდა ხელები ბავშვს და გულზე მიიკრა. არც პატარამ იუცხოვა, ღიმილით მიეყრდნო მის ვეება მკერდს და მამის უღვაშებს მიჩვეული ხელი წაუპო-ტინა.

— უღვაში არ შემირცხვინო! — გაეღიმა ივაკის ფრთხილად

მოიშორა ბავშვის ჩვილი თითები, ცალ ხელში აიყვანა, მზისკენ გასწია და ისე გახედა თითქოს კვერცხს ლანდავდა.

— რა ბიჭი გამხდარა, რძალო, ეს ჩემი ძმისწული?! მზის ჩამონაპოვებით სხივიანი კაცი დადგება. ხომ ხედავ, ულვაშისკენ მიუბრუნდა ხელი. მალე დავაყვავებულს ვნახავთ.

— ასთამურმა მიაჩვია ამ სიცელქეს. — გაიმართლა თავი შუქზიარამ.

— მამიდაჩემი სად არის, შუქზიარა!

— სასიმინდეში შევიდა საკენკისათვის.

— მათე და ასთამურიც არ უნდა იყვნენ სახლში! — სიფრთხილით იკითხა ივაკიმ და რძალს დააცქერდა.

— ჯიხვებზე სანადიროდ წავიდნენ, ივაკი, ბატონო!

შამფრიანს არ მოეწონა ნათქვამი, მაგრამ არ შეიმჩნია.

— რა უჭირთ მერე, შე ქალო! — თითქოს თავის დასაიმედებლად ჩაილულულა.

— ივაკი, ხომ მშვიდობაა! — კალთაში საკენკჩაყრილი დაჭილი სასიმინდედან სირბილით ჩამოვიდა.

— მშვიდობა ნუ მოგვეშალოს, მამიდა, ავი ამბავი როდის მომიტანია, ახლა რომ დავიბედო.

— მე კი მუხლი მომეკვეთა, ცუდი სიზმარი ვნახე, ბიჭო! იმ შენს მამიდაშვილებს არაფერი გაუჭირდეთ, ნეტავ, — ისე წყნარად თქვა დაჭილმა, თითქოს შიშობდა ზედმეტი არაფერი წამომცდესო.

— ცუდი სიზმარი ნახე, დედი? — შეჰკივლა შუქზიარამ, — ვაი ჩემს თავს უბედურს, ბავშვსაც მთელი ღამე არ სძინებია, ბორკავდა და ტირიდა.

— სიზმარს რა შეუძლია შვილო? — გული დაუაჟა რძალს დაჭილმა, — უბედურებისა ცხადში უნდა გეშინოდეს.

— მითხარი, ბიჭო, — მიუბრუნდა მერე ძმისწულს — შენ რამ ჩამოგიყვანა სვანეთიდან, სხეულმა ხომ არ გიგრძნო ფათერაკი?!

ივაკის ტანში გასცრა. მამიდას მიხვედრილობამ ნაპერწკლები დაუნთო ძარღვებში. კინალამ წამოსცდა მოსვლის მიზეზი. თავი მაინც შეიმაგრა, დაჭილს თვალებში შეხედა და წყნარად თქვა:

— უბედურება ჩვენს მტერს მისვლოდეს ოჯახში, ჩვენთან მას რა ხელი აქვს.

უცებ, ქათმები დაფეთდნენ და ქოთქოთით დააფანტნენ. ყველამ მიიხედა.

— რა ტურა მოვლანდათ? — იკითხა ივაკიმ. ქიშკართან ვეფხოს გასისხლიანებული თავი გამოჩნდა. ცოცხალ-მკვლარი ძალღი უკანა ფეხებს ძლივს მოათრევდა.

ივაკის ფერი ეცვალა.

„მამიდაჩემო, არ შებდოს, თორემ დაეღუპე“, უმაღ გაიფიქრა და ისე შებრკადა, თითქოს არაფერი დაენახოს.

— არაფერია, დღეს ყველაფერი გეჩვენებათ. შინ შემიყვანეთ. ჩემი მოსვლა ხომ არ გეწყინათ?..

— მოდი შენი ჭირიმე, მოდო, მამიდა გენაცვალოს, — მოეფერა დაჯილი ძმისწულს.

შუქშიარა ბავშვით ხელში შინ შებრუნდა, ივაკიმ რძალ-დედამთილი მიაცილა და შესვლისთანავე კარი ისე მიიხურა, თითქოს ეშინოდა უკან არ გამოშექცენო. ცოტა ხნის შემდეგ ისევ ეზოში გამოვიდა. დაკვირვებით მიიხედ-მოიხედა და რაკი შენიშნა, არავინ უყურებდა, ქიშკართან მიიჭრა.

ძალი ძელქვეშ იწვა. ადამიანვით კვენესოდა და ქშენდა: სველ ტანზე ოხშივარი ასდიოდა. ივაკიმ ფრთხილად მოკიდა თავზე ხელი და თვალბეჭეში ჩაბედა.

„ფერდები აქვს ჩამტვრეული, უკანა ფეხებზე მოტეხილი ჩანს. — გაიფიქრა და დაასკვნა: — ზვავი დასტაკებიათ, დავღუპულვართ,“ — შერე მთებს გაბედა. მზე შთავარ კავკასიონს დაჰყურებდა, მწვერვალებს ქვემოთ თეთრი ნიღლი ირეოდა, იასფერ სივრცეში აზიდული მყინვარები ღმერთთან მისასვლელი კიბეებივით მოჩანდნენ აქედან.

— ნუთუ იქ, იმ ღმერთების სამყოველში ჯოჯობეთური ამბავი დატრიალდა? — ხმამალა წამოიძახა ივაკიმ, ქიშკარი გამოაღო და მწვერვალებს მიაშურა.

ღამე მწვერვალებთან გაათაა ივაკი შამფრიანმა. დილით უკვე ყინულის სამყაროში იყო და მსუბუქად მიიკვლევდა გზას ბილიკებზე.

— ჰე-ჰე-ჰე-ე-ე, — გასძახებდა დროდადრო გალიგებულ მთებს და რაჰდენი ხევი და მთა იყო, იმდენჯერ უკან უბრუნდებოდა ექო. ცოტა ხნის შემდეგ ხმაური მიწყდებოდა და საოცარი სიწყნარე გაღუვლიდა ქვეყანას.

ხანდაჲან ცის ლურჯ კამარაში ქათქათა თოვლის ნაზი სინათლე რომ ალივლივდებოდა, თითქოს ნიავი ამოვარდებოდა, ისეთი შრიალიც მოისმოდა — ეს ფრინველები გადაუფრენდნენ უფსკრულებსა და მწვერვალებს ზემოდან. ჰე-ჰე-ე-ე! — ისევ გასძახებდა ივაკი მწვერვალებს. ერთს გადაიგრიალებდა მთებიდან მთებზე მისი ხმა და ისევ ჩაჩუშდებოდა ყველაფერი.

„ძალი რომ წამოშეყვანა, კარგი იყო, ფიქრობდა თავისთვის. აღარ შეეძლო ვეფხოს სიარული, იქნებ ახლა მკვდარია კიდეც, საწყალი!“

თანდათან მალლა იწევდა შამფრიანი, თანდათან უახლოვდებოდა მწვერვალებს.

— შრრრ. — ახრამუნდა უცებ ყინულთა ნაფხენი. დაფეთებულმა ჩიხვამა ყინულ-ფლატეს არწივივით გადაუფრინა და კლდის უკან გაუჩინარდა.

- ივაკიმ უნებლიეთ თოფისკენ წაიღო ხელი.

— რა ეშმაკად მინდა, სად ვათრიო, — თავისთვის ჩაილაპარაკა და ხელი ჩაიქნია.

შუადღის მზე ატბუნებდა, მყინვარებიდან ახლად გამდნარმა წვეთებმა დაიწყო ცრემლებივით ქონვა. ადგილ-ადგილ ჩხრიალით რბოდნენ წვრილი ნაკადულები. დილით მოსიპული ყინულის ქერქი, ახლა მოღვება და სასიარულოდ ადვილი გახდა.

ივაკი დაჟინებით გაჰყურებდა პიტალო, შვეულ კედლებს, ჩასტყროდა უფსკრულებს, მაგრამ მამიდაშვილების კვალი არსად ჩანდა. დაღლილი და დაქანცული კლდის ქიმზე ჩამოჯდა.

უცებ თვალბში დაჰკვესა. გაღმა მწვერვალის კალთაზე კაცი დაინახა. „ცოცხლები ყოფილან, მაგრამ მეორე რატომ არ ჩანსო“, — გაიფიქრა და „ჰე-ჰეო“ გასძახა. უცნობი ერთ ხანს შეჩერდა და მერე ისევ განაგრძო გზა. ივაკიმ ახლა შენიშნა, რომ ის რაცრაცით მიჰყვებოდა კლდის პირს.

— ჰე-ჰე-ე-ე. — ისევ გასძახა — ივაკი ვარ, ივაკი შამფრიანი! უცნობი ტყვიანაკრავივით ჩაიკეცა. ივაკის სული შეუტუბდა.

სწრაფად მოავლო თვალი იქაურობას და უფსკრულისაკენ წავიდა.

ოდესღაც ზევად წამოსული ყინული და ხერგი მთებშუა გაქედლილიყო, მერმე კიდევ თოვლყინული დაჰყროდა და ახლა ორ მთაშუა ხიდად იყო გადებული. ზემოთ ვიწრო იყო საცალფეხო ბილაკივით, ადგილ-ადგილ ადამიანის ტერფიც არ დაედგებოდა. ქვეშ, თვალუწვდენელ უფსკრულში მდინარე გაჩობდა. მის მშფოთვარე ტალღებს ყინულის გული გამოეშიგნა და ათასნაირი ზღაპრული დარბაზებივით გამოეკეცათ.

შეიძლება ფეხქვეშ ჩამექცეს ეს ყინულეთი. — გაიფიქრა ივაკიმ, მაგრამ შეჩერებით არ შეჩერებულა.

ფრთხილად მიიწევედა წინ. ზოგან ვიწრო ყინულის ზურგს უნავრივით გადააჯდებოდა და ისე მიფოფხავდა მის ხმლის პირივით გაბასრულ ზედაპირზე. გაღმა კი ის კაცი გაუნძრევლად იწვა.

„ვაითუ უცხოა, მე კი თავს ვიკლავ, ქართველი კაცი ხომ იქნება, ეტყობა, უკირს“, — ფიქრობდა ცოცხით მიშავალი ივაკიმ.

ვაი-ვაგლახით შიადწია გაღმა კალთას, ზევად მომსკდარ ვეება გორაკს გვერდი აუარა და მგზავრს თავზე დაადგა.

— ასთამურ, შენა ხარ, ბიჭო?! — გაოცებულმა შეანჯღრია მამიდაშვილი. წაქცეულმა ხმა არ გასცა. ივაკიმ ყაბალახის შემოხსნა დაუწყო. ყველაფერი ტანზე შემოყინვოდა, გამხმარი ქერის პურის ყუასავით ტყდებოდა ყაბალახის ტოტებიც და ჩოხის კალთებიც.

— მოჰკედარა კაცი, — თავისთვის ჩაილაპარაკა შამფრიანმა, მათარიდან არაყი გადმოასხა და სახის ზელა დაუწყო. ცოტა ხნის შემდეგ ასთამურმა თვალეზი გაახილა.

— ხმა ამოიღე, ასთამურ! — ჩასძახა ივაკიმ. ასთამური უცებ გამოფხიზლდა, ოღნავ წამოჯდა, მარჯვენა ხელით კლდეს დაეყრდნო და ბიძაშვილს თვალეზის ბრძალით შეხედა.

— შენ აქ როგორ გაჩნდი, — გაიკვირვა მან.

— მათე სად არის, ბიჭო?!

— ეჰ, — ჩაიქნია ხელი ასთამურმა და თვალმიღვეული ისევ კლდეზე მიწვა.

— „ეძინება, გონზე არ არის“, — გაიფიქრა ივაკიმ. მათარა პირთან მიუტანა და სითხე რამდენჯერმე ჩააყლაპა.

— კიდეც მოსვი, ბიჭო, კიდეც, ჩვენებური არაყია! — ჩასძახა ისევ.

ასთამურმა არაყი რამდენჯერმე უაზროდ მოსვა და თვალი გაახილა.

— მათე სად არის-მეთქი, ასთამურ?

— არ ვიცი. — წყნარად თქვა მან.

ნათქვამი არ მოეწონა შამფრიანს.

— როგორ თუ არ იცი, შენთან არ იყო საჭიხვედ წამოსული?!

— არ ვიცი, თავი დამანებე!

ივაკის ნერწყვი გაუშრა, უცებ სიტყვა ვერ თქვა. ამოიგმინა. მაჰიდაშვილს დასწვდა, მისი ბეჭები ნიჩბებივით გაშლილ ხელებში მოიქცია და წამოაყენა, ალბათ ეგონა გონს კიდევ არ მოსულაო და ყურში ჩაპყვირა:

— გაიხსენე, ასთამურ, გაიხსენე, ბიჭო, სად დაშორდი მათეს? ასთამური შეინძრა, ხელიდან გაუხსლტა. წინ გაიწია და მერე შემობრუნდა. ისე ცახცახებდა, კბილს კბილზე აცეპინებდა.

— რას ჩამაცივდი, ალბათ შენც იცოდი მისი კაჟაცობა და მი-
შალავდით, უთუოდ დედამაც იცოდა, ყველამ იცოდა, ვაი სირცხვი-
ლო, ოჯახის შერცხვენავ!

ივაკი შეშფოთდა.

„ნამდვილად ჰკუაზე გადამცდარა, დავიღუპეთ“, — გაიფიქრა და ბეჭებზე მოხვია ხელი.

— კარგი, ასთამურ, არათერს გკითხავ, ბიჭო, სახლში წავი-
დეთ! — ახლა მოეთერა მაჰიდაშვილს.

აქვითინებული ასთამური ცხვარივით დაემორჩილა, ცახცახით გაპყვა.

მალე ყინულის გორაკები ჩამოათავეს, დაბლა უკვე მოჩანდა ბალახზე მიშვებული საქონლის ჯოგებო, თხისა და ცხვრის ფარა, ძაღლებს ყეფაც ამოდიოდა.

— რატომ მომდევ! — უცებ შემოტრიალდა ასთამური, — შენ იმას მიხედე, იქნებ ცოცხალია. — შამფრიანი შეტორტმანდა.

— მითხარი, ბიჭო, რა უბედურებაა ჩვენს თავს? — შეევედრა და თვალბში ჩააჩერდა.

— გაეი გგონივარ ხომ?! უარესი მეკუთნის, ვაი, ჩემს დედას, რომ შვილის მაგივრად ოჯახის შემარცხვენელი გაუზრდია უბე-
დურს.

— ვისზე ამბობ, ასთამურ?!

— შენს უფროს მაჰიდაშვილზე, ჩემს გამზრდელ ძმაზე! — ისე დაიყვირა ასთამურმა, რომ კისრის ძარღვები ბაწარივით დაეკიმა, თვალებში სისხლი მოაწვა.

— რაო, რა თქვი?!

— რაც გაიგონე, შუქზიარა შეჰყვარებია ჩემს ძმას!

— გაგიყებულხარ, უბედურო, უთუოდ გაგიყებულხარ?!

— თვითონ მითხრა, თავისი პირით.

— ღმერთო მიშველე! — ივაკის ხანჯალზე დადებული ხელი აუკანკალდა, შუბლზე ცერის სიმათაო ნაოქები დააჩნდა.

— ტყუილია! მოგჩვენებია, ძმის ნაცვლად ქაჯი დაგლაპარაკებია.

— ქაჯი და ეშმაკი თქვენს თავს, ვიცოდი, არავენ დამიჯერებდა, — სასოწარკვეთით წამოიძახა ასთამურმა. — ვიცოდი, არავენ გამიგონებდა, — გაიმეორა ისევ, სახე ხელებში ჩარგო და აბლავლდა. მისმა ტირილმა ივაკი გამოაფხიზლა, სიღინჯე დაუბრუნა. კარგა ხანს უყურა და მერე მკლავზე მოკიდა ხელი.

— მათე სად დასტოვე, უბედურო!

— სიჩუმის ხევში.

— იქ ვინ ჩაიყვანდა, ბიჭო?!

— მისმა სიკვდილმა ჩაიყვანა, ოჯახის შერცხვენამ გადაჩხა.

— ვაი მამიდაჩემის ძუძუს! — წაიშინა ივაკიმ თავში ხელი.

ქვემოდან ძაღლების ყეფა მოისმა. მწყემსები მკავე წყაროებზე ამოსულნიყვნენ.

ივაკიმ მიიხედ-მოიხედა, ცოტა ხანს შეჩერდა, რამდენჯერმე ამოიოხრა, მერე ასთამურს დაადგა თავზე.

— მწყემსებთან ჩადი, კრინტი არ დასძრა, თუ გკითხონ, ზევით დარჩა-თქო უთხარი, ხომ გესმის. უბედურო, სიტყვა არ წამოგცდეს!

მეტი არაფერი უთქვამს. ყაბალახი შემოიხვია და აღმართს შეუდგა.

ასთამური იალაღებისკენ წალასლასდა. მწყემსებმა შორიდანვე შენიშნეს მომავალი.

— რა უბედურება შეგმთხვევია, ასთამურ! — შემოეგება უხუცესი მწყემსი თემშულ თარკილი. ასთამური ახირებული თვალთ დააჩერდა დამხვდურს, დიღბანს უყურა და ხიმურის მამა რომ შეიცნო, მიწაზე მოწყვეტით დაეცა.

— აბა, საკაცე, სადგომამდე ჩავიტანოთ! — წამოიძახა თემშულმა და თვითონ ყურების სრესა დაუწყო გონწასულს.

სამი მყინვარის კალთებქვეშ გართხმულა სიჩუმის ხევი. როცა კავკასიონის დიდი მწვერვალები ბეჭებს დაიფერთხენ და ქვემოთ ყინულის ვეება ზვავებს გზავნიან. ხევი ცივ ჯოჯოხეთსა ჰგავს. ზემოდან დაქანებული ზვავები გრიალ-გრიალით სკდებიან, ყველაფერს გლეჯენ და ხვეტენ. მიწას ქარიშხალი არყევს და აზანზარებს. შემდეგ კი ჩაჩუმდება, გაირინდება, ძინავს ხეცს წყნარად, უშფოთველად, სამი მწვერვალის ძირას.

ადამიანის თვალს თუ დაუხედავს ზემოდან, თორემ კაცის ფეხი არასდროს დაკარებია. ზევიდან გადმოვარდნილ კენჭს ჩიტის ფრთის ნიავიც აათამაშებს, ისე მოუპირკეთებია და გაუსარკავს ბუნებას ყინულის ზედაპირი. მზის შუქი ვერ აღნობს და აცრემლებს, მხოლოდ მიწისქვეშ დაბუდებული სითბო აღნობს მის ქვეშეთს და წყაროები ჩხრალით მოჩქეფენ. წყართა დენას თუ დაუღარავს ეს მთები და თვალჩაუწვდენელი უფსკრული გაუჩენია. ივაკი შამფრიანმა ზემოდან დახედა ყინულეთს. ყველაფერი ხელისგულივით მოჩანდა. აქა-იქ კლდისა და ყინულის ახალი ნამსხვრევები ეყარა. მისმა გამოცდილმა თვალმა მათეს ცალი პაქიჭი შენიშნა უფსკრულის ზედაპირზე, კაცი კი არსად ჩანდა. დიდხანს ათვალიერა ხევი, დიდხანს და მათეს შინც ვერსად მოჰკრა თვალი. ახლა მეორე კალთაზე გადავიდა სვანი მონადირე, ვერც იქიდან შენიშნა რამე.

„პაქიჭი აქ არის, — ფიქრობდა იგი, — მათეც სადმე აქ უნდა იყოს“.

შეჩერდა და კლდის კალთებს ააყოლა თვალი. გაღმა ფრიალოზე რალაც შავი საგანი შენიშნა. დაუკვირდა და მათეს ნაბდის ყური იცნო. კლდის ბოლოზე თოკი დაამაგრა და ფრიალოზე დაიწყო ჩაცოცება. გადაჩეხილ მათეს ფიფქი თოვლი დაჰყროდა, ფრთხილად გადაფერთხა და გულმა რეჩხი უყო. ნაბადი მთელ ტანზე შემოხვეულა შერჩენოდა მამიდაშვილს.

„ცოცხალი იქნება, ნაბადი და თოვლი სითბოს შეუნახავდა“, —

გაუელვა შამფრიანს, ხანჯალი გაიძრო და ბაგე-ცხვირთან მიუტანა.

ხანჯლის პირი ოდნავ შეიორთქლა.

— ცოცხალია, ლმერთო მიშველე! — წამოიძახა ხმამაღლა და მათარა მოიხსნა. ჭერ საზე დაუზილა არყით, მერმე საყინძე გაუხსნა და გულ-მკერდი დაუსრისა.

მათემ ამოიკვნესა.

— თვალი გაახილე, ძმაო, შენი ჰირიმე, გამოფხიზლდი!

მათემ ვაი-ვაგლახით გახსნა წამწამები.

— შენა ხარ ივაკი?

— მე ვარ, ჩემო მათე, ახლა ეს მოსვი, ჰო, კიდეც მოსვი, ძალას მოგცემს.

ცოტა ხნის შემდეგ მათე ნელა წამოდგა.

— დალაპარაკებაც არ მაცალა იმ სულელმა, ისე მკრა ხელი და გადამჩება; — ეს იყო მისი პირველი სიტყვა, რომელიც ბავშვის ლულულს უფრო გავდა, ვინემ ვაჟკაცის ნათქვამს.

— ვინ გადაგჩება?! — გაოცდა ივაკი.

— ასთამურმა!

— რა თქვი?!

— რაც გაიგონე, ასთამურმა გადამჩება.

— ორივე გაგოყდით? — არ დაიჭერა ივაკიმ. მათემ წამოდგომა დააპირა, მაგრამ მტკივანი ფეხი არ დაემორჩილა.

— ფეხი რომ არ მტკენოდა, იმ სიტყვასაც არ ვიტყოდი, მე ზევით ვერ ავედი, ის კი სიბნელეში იღუპებოდა, სხვა გზა არ მქონდა.

ივაკის ვერაფერი გაეგო, გაშტერებული მისჩერებოდა მამიდა-შვილს.

— კარგი, თქმას მოესწრები. ჭერ სამშვიდობოს გავიდეთ.—ივაკი თოკს დაეკიდა და ჭერ თვითონ აყვა კლდის კალთას, მერე მათეს ჩამოუგდო მისი ერთი წვერი. მათემ თოკის ბოლო წელსა და ბეჭზე შემოიხვია. მაგრამ კლდეზე ასვლის დროს სასტიკი სისუბტე იგრძნო. ფეხის სიმსივნე ახლა ისე არ აწუხებდა, ღონე ვერ მოეკრიბა მხოლოდ.

— მთელი ღამე სიცხეს დაუუბუგივარ, ჰე, ალბათ ამან გადამარჩინა კიდეცო, — გაიფიქრა.

— რას შერებდი, იჩქარე, კაცო! — ჩამოსძახა ზემოდან შამფრიანმა.

— სასუსტემ დაპრია, ცოტა ხანს მაცალე.

ივაკი კლდის ბოყვს შემოხვეული თოკი მოხსნა და ფეხადგმულმა თვითონ დაიწყო მისი აკრეფა.

— აბა, შენ მხოლოდ ნელა იმოძრავე, მე თოკს დაეჭაჩავ, ბიჭო, — ჩაძახა ისევ.

მათეს ამოსვლისთანავე გული შეუღონდა. ისევ ჩიიკეცა კლდის ქიზზე.

არაუმა თავისი გაიტანა და ცოტა ხნის შემდეგ ხელმეორედ ჩაუდგა ტანში ძალღონე. ივაკი პირმოკუმული და შუბლშეკრული მიჰყვებოდა. მკვავე წყლებთან რომ შეისვენეს, მაშინ ამოიღო სკა შამფრიანმა.

— ახლა მიამბე რა გკირთ, ბიჭო! — თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა.

ცახე ვარსკვლავები ჩნდებოდნენ, მათემ რომ სათქმელი დაამთავრა, ხანჯალზე ხელდადებული ივაკი სახეგაფითრებული მისჩერებოდა.

— დიდი ცოდვა ჩაგიდენია, მათე, — გაგუდული ხმით წარმოთქვა მან.

— სხვა გზა არ იყო, ძმა უნდა გადამერჩინა, ივაკი.

— ტყუი! — ერთი სიკვდილი თუ მეორეში შეანაცვლე, ეს სიკეთელ მიგაჩნია?!

— რას ამბობ, ივაკი?!

— რასაც შენ მაშინ უნდა მიმზვდარიყავი, ჩემო ძმაო. ასთამური მართალია. შენ გულზე მიტანილი სასიკვდილო დანა ააცალე, სატევარი კი თვითონვე ჩაჰკარი უღმერთოდ.

— არა ხარ მართალი, — წამოდგა მათე. — ჩამოვიდა თუ არა, სიტყვა არ მაცალა. სიცხით გათანგული, ფეხდასიებული კაცი კლდეზე გადამისროლა.

— ძმას მოლაღატეს სიკვდილი ეკუთვნის!

— მერე მე მოლაღატე ვიყავი?

— შეუქზიარა ხომ შენი და იყო? — გაბრაზდა შამფრიანი.

— იყო და არის კიდევ.

— სიტყვამ კაცის გულში ნადები უნდა გამოთქვას, მათე.

— შერე მე...

— შენ კი... — გააწყვეტინა სათქმელი შამფრიანმა. — შენ პირველმა ესროლე ბინძური ტალახი მამის სახლის საძირკველსა და თავანს.

— მე მისი სიკოცხლე დავიცავი.

— სამაგიეროდ, სამი სიკოცხლე გასწირე, — თანდათან ულმობელი გახდა ივაკი.

— როგორ?

— როგორ და შენი ნათქვამის შემდეგ არც კოლა ივარგებდა. არც ღელა და არც შვილი.

— მაგას ნუ მეტყვი, ივაკი. მე ძმა გადავარჩინე.

— ცუდი გზით მოპოვებულ სიკოცხლეს ეაქაკი სიკვდილს არჩევს ყოველთვის.

მათეს ცეცხლი შემოენთო. იგრძნო აფხაზმა მონადირემ, მისი ბიძაშვილი დიდ საწუბარს წუხდა.

— ხომ იცი, ასთამურს შხამი და ბოლმა აფხიზლებს. გესლიანი სიტყვა რომ არ მეთქვა, ძმა მელუბებოდა.

— მაშიდაშვილო, აფხაზ კაცს სიკვდილი ურჩევნია ღალატს.

— შენ ასე ფიქრობ, ივაკი?!

— სიმართლეს გეუბნები, პირველმა შენ გაუბზარე გული ასთამურს.

— რალა ექნა მე უბედურმა! — სასოწარკვეთილი მათე წყაროს პირას ჩამოჯდა და თავი ჩალუნა...

საბალახოებს ქვემოთ ქარი ქროდა. ხეები წელში იზნიქებოდნენ. ხანდახან მათ შუა სიციარიელე ჩნდებოდა და მაშინ მზის სხივები კაშკაშა ფერით გაიელვებდნენ ბოლმე.

მათე თავაულებლად იჯდა.

ივაკის შეეცოდა მაშიდაშვილი.

— ასეა, ძმაო, უჩრდილო სიყვარულია გამძლე და ბედნიერი, თორემ ის ოხერი ეკვის ბზარი კაცის გულს კი არა, აი, ამ მთებზე გააპობს შუაზე.

თემშულ თარკილმა ასთამური თავის სადგომ ფაცხაში შეიყვანა.

— თბილი რძე ასვით. არყით დაზილეთ! — ბრძანა მან და ახალგაზრდა მონადირე, ქალებს ჩააბარა.

იატაკი და კედლები ნადირის ტყავით იყო მოთარდაგებული — თემშულ თარკილის ქალიშვილიც ჭიხვის ტყავგადაფარებულ ჭირკზე იჯდა. შეხედვისთანავე იცნო ასთამური ხიმურმა. მზის სხივი რომ განთიადის ეპის ცის ტატნობს ფრთას გაჰკრავს და აღმურს მოუქი-
დებს, ისე მოედო ალი სახეზე. „აღბათ მათეც აქ არის“, — გაიფიქ-
რა და ოდნავ შემკრთალი წამოდგა. ყელმოღერებით, წყნარი და
მსუბუქი ნაბიჯით წავიდა კარისაკენ.

ზღუბრბლს რომ გადააბიჯა, მწყემსებს შეეფეთა. ყველამ მოკრძა-
ლებით დაუთმო გზა. თავშეყრილთა შორის წამოძახილები ისმოდა.

— რა დაემართა ნეტავი?!

— ზვავმა თუ ჩაიტანა!

— გაყინულია საწყალი ბიჭი.

— დაღლილი და გატანჯული ჩანს.

ხიმურმა წყნარად მოავლო თვალი ყველას. მაგრამ ვისაც ეძებდა,
ვერ დაინახა. ოდნავ შეჩერდა, მერე თავი დახარა და წყაროს პირის-
კენ ჩაუხვია.

დიდხანს იჯდა წყაროს პირას ხიმური, იჯდა და მათეს სახე
ელანდებოდა.

„მათე მარტო არასოდეს ნადირობს. წასვლის წინ თვითონ მითხ-
რა, ასთამურიც მოდისო, რა დაემართა? ნუთუ დამღუპა და გადაი-
ჩეხა!“ ქალს ცრემლი მოადგა.

— უშენოდ ერთ წუთსაც ნუ მიცოცხლია, — ჩაილაპარაკა. მისმა
ჩურჩულმა წყაროს ზედაპირზე ქაელები რგოლებად წამოშალა.
ქალი წყალს დააშტერდა. რგოლები საყურის რკალივით ჩნდებოდ-
ნენ, ნელ-ნელა ფართოვდებოდნენ და თრთოლვით ქრებოდნენ.
უცებ წყალში მათე გამოჩნდა: ცხენზე იჯდა, თეთრი დარაიას ყაბა-
ლახი ისევვე შევენოდა, როგორც პირველად ნახვის დღეს.

წარსულის გახსენებამ ააღელვა თარკილის ქალი. ლხინში, ზედ
შერვაშიძის სასახლის წინ გაშლილ ტრიალ მინდორზე დოღი იყო
გამართული. ვინ არ იყო მაშინ იქ: შერვაშიძეთა სასახლეს მარშა-
ნიების, გარდაფხაძეების, ჩაჩბების ოჯახები წვეოდნენ. ოქრო-
ვერცხლში დაღესილი ქალ-ვაჟნი ბედაურებს აჯიბრებდნენ. ქერკინძ
მარშანიას ნაცრისფერმა კვიცმა გადარია შეკრებილნი. გოგმანით

იწყებდა და თანდათან, ქარიშხლის წინ ამოვარდნილი ნიავევით უმატებდა სვლას.

თავადები სასასლის წინ, ფანჩატურს ქვემოთ იდგნენ, გლებებს კი საყდრის გალავანში მიეშვით ცხენები. ვეება მინდორი ხალხით იყო სავსე. მარშანიას კვიცმა ხუთი წრის შემორბენაში ყველა უკან მოიტოვა. ახლა ათი შემორბენისათვის ემზადებოდნენ ბელაურები. ხიმური ხელავდა, მარშანიას ნაცრისფერი ბელაური სხვა ცხენებით კი არ ცქმუტავდა ჯდგილზე, დინჯად იდგა, მხოლოდ ლაგამს კვნიტდა და თვალებს აბრიალებდა. ისიც კარგად შენიშნა, როგორ შემოგოგდა ჭიშკარში ნესტობდაბერილი ნისლისფერი ბაჩა კვიცო. იგი ერთი შეხედვით გარეულ ღორს უფრო წააგავდა, ვინემ ცხენს. ჯაგარივით სქელი თმა ზღარბივით აბუძგოდა პატარა და მრგვალ ტანზე. უცებ ხიმურის თვალეში ნაპერწყლებმა იელვა. მხედარს დარაიას თეთრი ყაბალახით ჰქონდა თავი წაქრული. სწორედ ისეთით, როგორიც თვითონ ხიმურს ეხურა. ცხენზე ლალად იქდა, წელი და ბეწები არ ერხეოდა. ლაჭებშუა ამოკეცილი ნისლისფერივე ჩოხის კალთები მუხლებზე მიკრულივით ჩანდა.

ხიმური სწრაფად გამოეყო ხალხს და წინ წაიწია. მხედარი უდარდელი სახით მიაგელვებდა ცხენს და სტუმრებს ათვალეირებდა. ხიმურს რომ გაუსწორდა, მისკენ მოიხედა. ქალს ახლაც ჟრუანტელი უვლის ტანში, მისი შეხედვა რომ გაახსენდება.

შეხედა თუ არა ხიმურს, ცხენოსანს თვალეში გაუფართოვდა, ქალწულივით გაწითლდა. უნებლიეთ შუბლზე მოასვა ხელი. ხიმურმაც მონუსხულივით გაიწია მისკენ. მოსულმა სადავე მოქაჩა და ცხენი აღვილზე გააშეშა.

— მე ხომ არაფერს მიბრძანებთ, ქალიშვილო? — ვაჟკაცის ხმამ ცეცხლი მოუკიდა თარკილს.

ხიმური დაიბნა.

— ცხენი მომეწონა. ჩვეულებრივს არ გავს.

მხედარი თვალის გახელის უმაღ დაქვეითდა.

— ჰოი, თქვენი საჩუქარი იყოს, — რეტდასხმულივით თქვა და აღვირი გაუწოდა.

— ჰა, როგორ გეკადრებათ.

— ნეტავი მე შემხედოთ ასეთი თვალით, ჩემს თავსაც არ დავიშურებდი.

— ვითომ?! — გამომწვევად აათვალიერა დაქვეითებული.

ჩოხის კალთები კოკებამდე უწევდა მოსულს და უფრო მაღალს აჩენდა. მისი წელი ხიმურის წეის ბექედში გაძვრებოდა. ბრტყელი და განიერი ბექები მძიმედ ირხეოდნენ ჩოხაში, ხოლო თვალები სულმებერილ ნაკვერცხლებივით ბრიალებდნენ. ხიმურმა წამწამები დახარა და უთქმელად გამობრუნდა. ვაჟი ისევ იმ ადგილზე დარჩა.

მალე დოღი დაიწყო, ქარიშხალივით მიჰქროდა დაწინაურებული მარშანის ბედაური, ნისლივით მსუბუქად მიყვებოდა გვერდი-გვერდ ბაჩა-კვიცი.

წრის ექვსჯერ შემორბენის შემდეგ ის ყველაზე წინ იყო, ძალღონის დაუზოგავად ეშურებოდა ფინიშისაკენ.

მარშანია სირძის მათრახს სცემდა ისედაც ფიცს ბედაურს. თანდათან დაჯაბნა მისი ცხენი ბაჩა-კვიციმა და მინდვრის მეთაურ შემოვლისას, უკვე ერთი რკალით გაასწრო.

— იმ პატარა ცხენი თევზივით გვერდიგვერდ იყურება! — შენიშნა ვილაკამ.

— მხედარს შეხედეთ?! — გაიოცა შერვაშიძემ. — როცა ცხენებმა აულ ახლოს გაუქროლეს, სუნთქვაც არ გახშირებია, წამწამსაც კი არ ახამნამებ. აი, ცხენოსანიც ამას ჰქვიან.

— ვინ არის ნეტავი? — იკითხა შერვაშიძის ქალიშვილმა.

— თეძკვას უფროსი ბიჭია, ქალბატონო, სვანი ქალის, დაჯილის ვაჟი.

ხიმურს გული გადაუტრიალდა. მიხვდა, რომ თავადის ქალს თვალი ეჭირა ბაჩა-კვიცის მხედარზე. მათემ კი ამ დროს ეკლესიის გალავანთან მიაგდო ცხენი. მევობრები შემოეხვივნენ და გამარჯვება მიულოცეს.

— ცხენს შეხედეთ. ერთი ცვარი ოფლი არ დასდენია! — გაიოცეს მოჯირითეებმა.

— ჭიქის ძუძუნაწოვია, — გაიღიმა მათემ.

— რაო?! — ახლა კი ვერ შეიმაგრა თავი ხიმურმა. მათე მისკენ შემოტრიალდა.

— კვიცი რომ იყო, ჭიქის ძუძუს ვაწოვებდით, ქალიშვილო!

— ჭიქი როგორ მიიკარებს კვიცს! — ხელები გაშალა ხიმურმა.

— ცოცხლად დავიჭირე დედა ჭიქი თავისი ბოკვერით, კვიციც შეეჩვია, არც მე დაუშალე.

შერვაშიძის ქალი ახლო მიწულიყო და გაოცებული უსვენდა.

— ჩვენ კი გვასწავლეს ჭიჭი არ შინაურდებო, — ნელა თქვა მან.

— შეიძლება ასეა, ქალბატონო, — ჩაფიქრებით შეეპასუნა მათე, — ალბათ შვილთან ერთად რომ შევიპყარ, ამან დააოკა, ძუძუს საწოვრად ბოკვერთან ერთად კვიციც მიუშვა. მის თვინიერებას კი ვერც ახლა დავიქადებ, რკინის პალოზე მიბია ჯაჭვით.

იმ ღამით თვალი ვერ მოხუჭა ხიმურმა — შერვაშიძის ქალის გამჟვალაღი თვალები ელანდებოდა. ვერც მეორე ღამეს დაიძინა გულდამშვიდებით. მამამ დაღონება შეატყო ერთადერთ ასულს.

— ავად ხომ არა ხარ, გოგო?!

ხიმური შეცბა. მამას ვხრებზე მოეხვია.

— არა, მამა, ცოტა უგუნებოდ შევიქენი.

— საძოვრებზე ავიდეთ, შვილო, ჯოგში. მთის ჰაერი მოგიხდება.

ხიმურს შეეშინდა. იფიქრა, ვაითუ წამიყვანონ და მათეს მთელ ზაფხულს ვერ ვნახავო.

— ვერ წამოვალ, დედას ვერ მივატოვებ.

სწორედ ამ დროს ჭიშკარი გაიღო და მათეს ძმამ, ასთამურმა პატარა ჭიჭი შემოიყვანა.

— ჩემმა უფროსმა ძმამ მოგიძღვნათ, — წყნარად თქვა და ხიმურს შეხედა.

თარკილის ქალიშვილი სიხარულით თითქოს ცას ეწია.

— მობრძანდით, — არ დაიბნა იგი. მოსული სახლში შეიპატიჟა. გაოცებული მამა ჩაფიქრებით მიუძლოდა სტუმარს. მიხვდა ძველი მეჭოგე, მათეს საჩუქარი რაღაც მნიშვნელოვანს მოასწავებდა.

დიდი პატივით მიიღო ასთამური ოჯახმა.

ხიმური თავს ევლებოდა. მეორე დღეს უმცროსი ძმა მათეს თარკილების უხვ მასპინძლობაზე უამბობდა.

დალალები კოჭებამდე უღელაესო, — ქება-დიდებას ასხამდა სარძლოს და ძმას ეშმაკურად უღიმოდა...

მას შემდეგ არა ერთხელ მოუსმენია ნიავს მათეს მკლავზე დაყრდნობილი თარკილის ქალის ჩურჩული. ახლა კი წყაროს თვალში უყურებდა ხიმური თავის გულისტოლს.

— არა, ასთამურს უნდა კვითხო! — გადაწყვიტა მან და კარვისკენ წამოვიდა.

გონწასული ასთამური შფოთავდა; ზღურბლზე გადააბიჯა თუ არა. ხიმურმა მის ბოდვას მოჰკრა ყური.

— ტყუილია, არ მჯერა, შეუძლებელია, გაგიყდა... — იძახდა იგი ნაწყვეტ-ნაწყვეტად.

— იწინ უბედური. — ჩაიჩურჩულა ხიმურმა, თავსაფარი დაასველა და ავადმყოფს შუბლზე დააფინა.

ასთამური ერთ ხანს გაინაბა, გაყუჩდა. ცოტა ხნის შემდეგ ისევ აფორიაქდა და უფრო ხმამაღლა აყვირდა.

— რა თქვი: როგორ გაბედე! ოჯახი შეარცხვინე! არა, ტყუი. ვერაგო, შექზიარა არ მიღალატებდა, ძმა კი არა, გველი ყოფილხარ!.. ეს შენ დასწამე ცილი ჩემს ცოლს.

ხიმურს მუხლები უკანკალებდა.

— გაგიყდა. სიცხემ გააგიყა. რა ვქნა. მათეს რა ვუთხრა! — სიმწრითა ხელებს იმტვრევდა ხიმური.

— არაა! — ახლა ისე დაიყვირა ავადმყოფმა, რომ კარავი შეზანზარდა — მაშ, გვატყუებდი ხიმური მიყვარსო, თვალს გვიხვევდი მეც და დედასაც არა?! არ დაგინდობ, დიღამდე როგორმე გავძლებ და მაშინ ნახე შურისძიება!

თავისი სახელის ხსენებაზე ხიმურმა უკან დაიხია.

— ღმერთო ჩემო, ეს რა გავიგონე! ეს რა წამოროშა ასთამურმა. აქ რალაც სხვა ამბავია! — გონის მოსაკრებად კედელს მიეყრდნო. ლოყები გაუყვითლდა, ათრთოლდა.

— არა, მათე ჩემ სიყვარულს არ უმტყუნებს! — გულდაჭერებით თქვა და გარეთ გავარდა, უცებ კარს უკან მიყუდებულ ურდულს წამოედო და მუხლზე კაბა გადაიხია. ხიმურს ეს არც გაუგია, ხმაურით გამოაღო კარი და მთებს გახედა. მწვერვალებსა და საძოვრებს შუა მზის სხივები თვალისპირადად იბნეოდნენ. თეთრი მწვერვალები პირქუშად აზიდულიყვნენ.

— სად წავიდე. როგორ შევაკვლიო? — თრთოლვით ჩაილაპარაკა ქალმა.

— ხა, ხა, ხა! მოკვდი. უბედურო! — ისევ დაიღრიალა ასთამური.

ხიმური შემობრუნდა.

„უნდა გავაღვიძო, გამოვიკითხო!“ — გაიფიქრა და კარავში შევიდა.

ასთამურს ცალი ხელი საბნიდან გამოეყო, შუბლზე ოფლის წვე-
თები დაჰყროდა.

— ასთამურ! ასთამურ! — ჩასძახა ქალმა ავადმყოფს. აკანკალე-
ბული ასთამური წამოჯდა და უაზრო თვალებით მიაჩერდა.

— მითხარი, რა დაემართა მათეს? — შეევედრა ხიმური.

ასთამურმა ხმა არ ამოიღო. ისევ გარინდებით მისჩერებოდა ქალ-
შვილს.

— ჰა, შენ ხარ, უბედურო?

— უბედურს რატომ მეძახი, ასთამურ?

— განა შენ არ გიყვარდა ის დაუნდობელი კაცი?

— ვინ არის დაუნდობელი?!

— ვინ და ჩემი ძმა, მათე.

ქალი მივარდა და ხელებზე მოექცადა.

— გარკვევით მითხარი, გული ნუ დამილიე.

— რა გითხრა, ჩემო დეო. ორივეს გვიღალატა, ორივე დაგვლუპა.
შუქშიარა შეყვარებია.

— ტყუილია! — ამოსკდა ქალს გულიდან. — სიცხე გაქვს და
ბოდავ.

— თვითონ თქვა, თარკილის ქალო, ჩემი ყურით გავიგონე.

— ტყუი, საზიზღარო! — ხიმურის თვალები ახლა მრისხანედ
კიაფობდნენ.

— ნეტავი მართლაც გავგიჟებულეყავ, ბედნიერ კაცად ჩავთვლი-
დი თავს. — ასთამურს ცრემლები წასკდა.

— გიჟმა კაცმა ცრემლი არ იცის, — გაახსენდა მამის ნათქვამი
ქალს.

— სად არის მათე ახლა? — ამოიკვნესა.

— ჯანდაბას, მეწყერს მისი თავი. ნურაფერს შკითხავ. ის უკვე
ჩემი ძმა აღარ არის.

გაღებულ კართან ნიავმა დაჰქროლა და ქალს მუხლისთავზე
გახეული კაბა აუფრიალა.

— ნუ მომკალ, გარკვევით მითხარი სათქმელი.

ასთამურმა ტირილი შეწყვიტა. თვალები ნაკვერცხლებივით
უელავდა. ხიმურს დაეინებით მისჩერებოდა. თარკილის ქალს არ
მოეწონა მისი ასე უცებ შეცვლა. ვაჟის მზერას თვალი გაადევნა და
მუხლზე დაიხედა, შიშველი მუხლისთავი თეთრად უელვარებდა.
სახეალეწილი, გველნაკბენივით წამოვარდა.

— ფუ, შენ ძმობას! თვითონ ვერაგი და უნდო ყოფილხარ. განა მე არ ვარ შენი სარძლო? მათე კი, ჩემი მათე საძმოდაც კაცია და საქმროდაც შეუცვლელია, იცოდე!

იგი გარეთ გამოვარდა. კარვის სვეტზე დაკიდებულ ნაბადს და ყაბალახს ერთად წაატანა ხელი, მერე შეჩერდა, გარემოს თვალი მოავლო და ბალახზე მიშვებული ცხენისაკენ გაიქცა. ენაჩავარდნალო ასთამური ერთ ადგილზე გაშეშდა. თვალთა ელვარება ჩაუქრა, საეული მოუდუნდა, ნერწყვი გაუშრა, ხმა ვერ ამოიღო, რაცრაცით შიადგა კარს. ხიმური ცხენზე ჯდებოდა.

— არ წახვიდე, ხიმურ, ვფიცავარ, შენთვის უნამუსო თვალით არ შემისედავს, გოგო!

ესა და მაღალ მწვერვალებს შორის ბადრი მთვარე ისე მიცურავდა. თითქოს უნდოდა ეთქვა, — აბა, შემომხედეთ და დატყბით. განა ქვეყნად ჩემზე ლამაზი, ჩემზე მშვენიერი რაიმე გინახავთო? ლამის სიწყნარეში მის სხივებს მოვევრცხლათ ცის თაღში შეტყორცილილი მყისვარწყერი, მთები, ზღვები და შინდორ-ველები, მხოლოდ დაჩილის ფაცხის წინ, ცაცხვის დიდ ტოტებქვეშ ვერ ჩაეღწიათ.

ჩაბხელებულ სის ძირას ორი ლანდი ჩურჩულებდა.

— მაშიდაჩემო, თუ გიყვარვარ, დრომდე არაფერი მკითხო, მათე ამაღამე უნდა წავიყვანო სვანეთში, საქმე მაქვს.

— ხომ ცოცხალია, ბიჭო!

— ცოცხალიც არის და ჯანზედაც.

— ასთამური სად არის?

— თარკილებთან დარჩა, საძოვრებზე.

— ხომ არაფერი უჭირს?

— არა, ისიც კარვად არის.

— დედას არაფერი დაემალება, ივაკი!

— ხომ ვითხარი, მაშიდა, მათე აუცილებლად ჩემსას უნდა წავიყვანო-მეთქი.

— შენ რა გაგიჭირდა, რატომ მიმაღავე?

— მალე გაგაგებინებ, ახლა ჩემს თავს გაფიცებ, არაფერი
კითხხო.

— ცოტა ჩემსკენ მოიწი, — დაჯილმა ძმისწულს თვალებზე
ქოუსვა ხელი.

— ცრემლი არა გაქვს, მაგრამ გეტყობა თვალები გიხურს, ბიჭო!

— მაშიდა, შენთვის ოდესმე ტყუილი მიკადრებია?

— არა, მაგრამ ცუდი სიზმარი ვნახე ბიჭებზე.

— ხომ დავიფიცე, ორივენი ჯანზე არიან-მეთქი.

— კარგი, წაიყვანე, დამილოცინხართ. იცოდე კი, სანამ თქვენ
ამბავს არ გავიგებ, დავილუვი.

— თუ იღარდებ, ამალამვე ჩამოვიყვან ორივეს.

— არა, თუ გპირდება, შენი ძმები არიან და წაიყვანე, ოღონდ
სახიფათო არაფერი ჩაიღოთ გულში.

ივაკიმ ფრთხილად გადმოიყვანა ცხენი, ჭიშკართან მამიდას გადა-
ესვია და ისევ მთებისაკენ გასწია.

— რახან კარგად არიან, აღარაფერს დავეძებ. — ჩაიჩურჩულა.
დაჯილმა და ჭიშკარი მიხურა.

მათე მომჭობინდა, სვანეთის ჰაერმა, ივაკის მზრუნველობამ და
ახალგაზრდულმა ჯან-ლონემ თავისი გაიტანა. მხოლოდ ის აფიქ-
რებდა, რომ ხიმურის არაფერი ისმოდა. აგერ ორი კვირა გავიდა და
აფხაზეთიდან ამბავი არ მოსდიოდა.

— თუ ჩენი ამბავი გაიგო, დავილუპე, — ეტყოდა ბიძაშვილს.

— არ ვიცი, — დაიბუხუნებდა ივაკი, — ნეტავი მეც არ გამეგო
და მოვმკვდარიყავი.

— თუ შეიტყო, რა მომელის, ივაკი?

— არც ეს ვიცი, ვერაფერს გეტყვი.

— უიმისოდ ვერ ვიცოცხლებ, იცოდე.

ივაკი შუბლს შეიკრავდა, ხანჯალზე ვეება ხელებს დაიწყობდა
და მხრებს აჩეჩდა.

სვანეთში რამდენი კოშკია, იმდენი გზაა. ყოველი გზა კოშკის
ძირას თავდება. ერთ დილას ივაკიმ ორი ცხენოსანი შენიშნა. ისინი
ბოგირზე გამოვიდნენ და ქენებით წამოვიდნენ ზევით.

„ვინ უნდა იყვნენ ნეტავი?“ — გაიფიქრა და მათეს უხმო.

— ხიმური და დედაჩემია! — გაიოცა მათემ და ფერი ეცვალა. ცოტა ხნის შემდეგ ცხენოსნები კოშკის ზღუდეს მოადგნენ.

კარი გაუღეს. დაჯილს მათესთვის არც კი შეუხედავს, პირდაპირ ივაკის ეცა პირში:

— ჩემი ოჯახის მტერი ხომ არ იყავი, ამხელა უბედურება რომ დამიმალე?!!

ივაკი შეერთა, მაგრამ არ დაიბნა.

— ჭირს დრო აქარეებს, მამიდაჩემო, მეც ასე მინდოდა მისი განელება.

— ტყუილია! — დასჭექა დაჯილმა, — ასეთ ჭირს დრო უფრო აღრმავებს და საქვეყნო ჭირად ხდის.

— ქვეყანა რა შუაშია, დედაჩემო! — ბორძიკით წაილულლულა მათემ.

— გონება დაგბნელებია, შვილო? განა ოჯახის შერცხვენა ქვეყნის ჭირი არ არის?

— ასთამური იღუპებოდა, დედი!

— გაჩუმდი, შერცხვენას სიკვდილი არ სჯობიან?

ხიმური ჯერ გარინდებული უგდებდა ყურს დედა-შვილის საუბარს. დარაიას თეთრი ყაბალახიდან დალალეები გადმოსცვენოდა, ნაბადიც დარდიმანდულად მოესხა.

— მე რას მეტყვი, მათე? — იკითხა შემდეგ და დალალეები ხელში ისე აკრიფა, თითქოს ამით აპირებდა წაქცევისაგან თავის შემაგრებას.

— შენ? — დააბნია მათე თავზარდამცემმა კითხვამ.

— პო, მე, მე, რას მეტყვი?

— რა უნდა გითხრა, თუ არ გამწირავ, დღესვე ჯვარს დავიწერ. დაჯილმა ამოიხვნეშა. ხიმურს თითქოს არც გაუგონია.

— მერე გულს რას ეუბნები?

— რა თქვი?! — გაიკვირვა მათემ.

— გულს რას ეუბნები-მეთქი?!

— მე ისევ მიყვარხარ, მე ისევ შენ...

— ტყუი! — გააწყვეტინა სიტყვა ხიმურმა. — თუ ერთი უყვარს, განა პატიოსანი კაცი მეორე ადამიანს ეტყვის ამ სიტყვას?!

— არავისთვის მითქვამს მიყვარხარ-მეთქი.

— ხომ თქვი, შეუჭიარა მიყვარსო?!

ქალიშვილი მოულოდნელად ცხენს მოახტა, კაბის კალთა ისევ აფრიალდა და ქათქათა მუხლმა ელვასავით მიანათა მათეს.

ხიმურმა უნებლიეთ დაიფარა ხელი შიშველ სხეულზე და ცხენიდან შათეს ჩამოხედა.

ვაჟი მისკენ არ იმზირებოდა, იგი ახლა დამბლადაცემულივით იდგა, თვალეზში სიცოცხლის ნიშანწყალი არ უკიაფებდა.

„არ გადარჩება!“ — გაიფიქრა ხიმურმა, ცხენს ქუსლი ჰკრა და წავიდა. — „ღმერთო შენით და, მის ფიქრს სინათლე აკლია, ნისლიანი კაცი ყოფილა. ასეთები ძმასაც გულს მოუკლავენ და თავსაც დაილუპავენ“. ხიმურის ცხენმა ბოგირი გაირბინა და კლდეზე გაჭრილ გზას დაადგა.

ზემთო ჩამიჩუმი არ ისმოდა.

არც კოშკიდან გადმოუხედავთ და აღარც მას გაუხედია იქით.

ამირანის ქმოვილი

ქარიშხალი ცასა და მიწას აზანზარებდა: კავკასიონის მწვერვალები ამ ორომტრიალში თითქოს იზნიქებოდნენ. ჩაბნელებული ხევები გუგუნებდნენ. ხანდიხან გაიღვებდა და მაშინ ერთი წუთით განათებული ქვეყანა დალუპვის პირზე მისულსა ჰგავდა. ელვის სინათლეზე მოჩანდნენ მწვერვალთა ვეება შავი ჩრდილები, ჩაღამებული უფსკრულები, აღელვებული მდინარეები. მღვრიე ღრუბლები ერთმანეთს აბობოქრებული ზღვის ტალღებივით ეჯახებოდნენ და ისევ იმალებოდნენ. მათ შუა მომწყვდეული მთათა წვერები განწირული გემებივით გამოჩნდებოდნენ ხანდახან.

პიტალო კლდის კალთაზე, გამოქვაბულის პირას ბრგე ჭაბუკი იდგა. მისი ნახევრად შიშველი ტანი მხრებიდან მუხლებამდე ნადირის ტყავით იყო დაფარული, ცერის სიმსხო წვიმის წვეთები შხაპუნით სცემდა ბეჭებსა და თავპირზე.

— შემოდი, ბიჭო, — ეხვეწებოდა ნაბადში გახვეული დედაკაცი, — ხომ ხედავ, თავსხმაა, ავად გახდები.

— მაცაღე ღედი, ცოტა კიდევ მინდა ვუყურო ქვეყნის ბუმბერაზობას. აი, შეხედე, როგორ გაიელვა, — შეიძლება მეხმა იმ მაღალი მთის წვერს დაჰკრას.

მართლაც, ცა ისევ გაიხსნა, უზარმაზარ მწვერვალს ვეება ორობოძალა შუბივით ჩაუქროლა ელვამ, დიდი სიძლიერით დაიჭახუნა და სანამ სინათლე კვლავ ქვეყნის თავზე გადაივლიდა, დედა-შვილმა

თავისი თვალით დაინახა როგორი ხრილით და ზათით შთაინთქა უფსკრულში ნამეხარი კლდე. ზევედ წამოსული ნამსხვრევეები მდინარესავით დაეშვა დაბლა.

— შინ შემოდი, ბიჭო! — ახლა ბრძანებით უთხრა დედამ შვილს და ძალით შეიყვანა გამოქვაბულში. ავთო-ბიჭი გამოქვაბულის კედელს მიეყრდნო, თვალი კი მაინც გარეთ დარჩა, მერე კედლიდან მშვილდ-ისარი ჩამოიღო და ღრუბლებისაკენ მიმართა. ისევ გაიელვა. ჭაბუკის ვეება სხეული ქანდაკებასავით გამოიკვეთა. სანამ ელვის შუქი ჩაქრებოდა, ისარმა მიმართულება შეიცვალა და ხევისაკენ ჩაექანა. ავთო-ბიჭს არ მოეწონა თავისი სულელური ქცევა და მწარედ გაიღიმა.

— ნეტავი მას. ვინც ამ ელვა-მეხს დაიმორჩილებს, — ფიქრობდა თავისთვის, — აი, კაცოც ის იქნება. ჩემი ძმობილი ჭან-ლონია სავსე კაცია, მაგრამ რა მერე?! მეხი რომ წამოეწიოს და დაჰკრას, მასაც იმ კლდესავით დაფშვნის და ხევში ჩაბვეტავს. თუმცა, ამბობენ, ნათლია არ გაიმეტებსო! ნეტავი, ნათლიამისი მართლაც ქვეყნის მპყრობელია, ყველაფერი მას ემორჩილება? ერთი თვალთ მაინც დამანახვა?!

— დედი, — მიუბრუნდა დედას, — ამირანი დღეს აქეთ არ ყოფილა?!

— არა, შვილო, არ ყოფილა. მის გზა-კვალს ვინ გაიგებს. დღეს რომ აქ არის, ხვალ ქვეყნის მეორე კიდეზე გადაინაცვლებს. რაც ის ყურში ძალლი ჰყავს. სხვა კაცად იქცა, გაუჩინარდა, უხილავი გახდა. ავთო-ბიჭმა ამოიხვნეშა.

— კარგი კაცია ჩემი დიდი ძმობილი. ქვეყნის ჰირ-ვარამს ეძებს. ხალხის ტკივილებს აუფრებს, ჩვენ წუხილს თავისად გრძნობს.

— რა მერე! — გაგულისდა დედა. — რაში გვშველის მისი გულკეთილობა. ჩვენ მაინც გვიჭირს. სიცივით გვაკანკალებს. რაც ჩრდილოეთისაკენ წამოვედით. სხეული ვერ გავვითბია.

ისევ გაიელვა. ამღვრეულ ღრუბელში კვლავ გაფართქალდა ცეცხლის ვეება შუბი, ისევ შეზანზარდა ქვეყანა და გამოქვაბულის წინ მდგარ დიდ მუხას რისხვით დაეჭახა. ერთ წუთს დაბნელდა, სამყარო გაირინდა და მერე, დედა-შვილის გასაკვირად, მუხას უცებ ცეცხლი მოედო. ჯერ გარშემო ყველაფერი განათდა, შემდეგ გამო-

ქვაბულში სითბო შემოვიდა და უამინდობით გათოშილი დედა-
შვილი თავისკენ მიიზიდა.

აბრიალებული მუხა ხევისპირს გადასცქეროდა. ალი მალღა
მიიწევედა და მის სინათლეზე გაღმა გამოქვაბულებიც გამოჩნდა. გაო-
ცებული, ნახევრად შიშველი ადამიანები ხევგალმიდან შიშით შეკ-
ყურებდნენ ალადქეულ მუხას. ხანძრის ახლოს სიცხემ იმატა.
კლდის ნაპირებს მიაფიცხა და პიტალო ნაპრალების გარშემო
ორთქლი დააყენა.

— ჰაუუ, — მოისმა ქალიშვილის ხმა გაღმიდან, — ავთო-ბიჭო,
ცოცხალი ხარ?!

ქაბუკი ამ ხმამ გამოაფხიზლა. სიამე იგრძნო.

— ცოცხალი ვარ, ცოცხალი, აქეთ მოდი, მზეონა! შეხედე, ჩვენს
ბებერ მუხას ცეცხლი მოეკიდა, მოდი, გოგო, გაგათბო!

— მოვდივარ, მოვდივარ.

ავთო-ბიჭმა ცეცხლის შუქზე აარგად დაინახა, როგორ დაეშვა
მზეონას ლანდი ზემოდან, როგორ გადმოიბრინა ხევზე გაღებული
წაბლის გატოტებული ხე და ხტუნვა-ხტუნვით წამოვიდა გამოქვა-
ბულისაკენ.

— ნამეხარმა ხემ მეხის ხელმეორედ მიზიდვა იცის, ახლოს არ
მიხვიდეთ! — გააფრთხილა დედამ და ხელი რომ არ შეეშალა ქალ-
ვაჟისათვის, გამოქვაბულში მოგებულ ხმელ თივაზე მიწვა.

— მოდი, მზეონა! — შეეგება ქაბუკი.

ქალიშვილი, რომელსაც დაუვარცხნელი ნაწნავები წელს დაბლა
ჩამოშლოდა, ნდობით მოეხვია, ლოყა ლოყაზე მიადო და ჩაუჩურ-
ჩულა:

— გამათბე, ავთო-ბიჭო, გამათბე, შენს ახლოს ყოველთვის თბი-
ლა, სულ კარგია, ყოველყამს სასიხარულოა. — ბიჭმა ხელში აიტაცა.

— რა ლამაზი ხარ, მზეონა, როგორი პატარა გული გაქვს და
მარდი ფეხები! — მის მკერდზე ატატებულ მზეონას თმები გად-
მოეშალა და ავთო-ბიჭს წვივ-მუხლი დაუფარა.

— რა რბილი თმები გაქვს, — რა კარგი ტანი გაქვს; აბა, მო-
მეხვით, ცეცხლს მიგაფიცხებ, კარგად უნდა გაგათბო.

— ძალიან ახლოს არ მიმიყვანო, დავიწვები, — სიცილით ამ-
ბობდა ქაბუკის მკლავებზე გადაწოლილი ქალიშვილი.

გადაიკარა. ცეცხლი ისევ ბრიალებდა, გამოქვაბულის პირი ნელ-

ნელა გაცხელდა, კლდის გავარვარებული ფლატე ალაგ-ალაგ დაიშალა. ხეში ცხელმა ნამსხვრევეებმა დაიწყო ცვენა.

დედამ თივის ბულულები ქვაბის პირას მიაჩოჩა, მშრალ ადგილზე დააგო და ქალ-ვაეს დაყვავებით მიმართა:

— წამოწეკით, თივაც გაგათბობთ და ცეცხლიც.

ავთომ დედას მადლობის თვალთ გადახედა, მზეონა თივაში ჩასვა და თვითონაც გვერდით მიუწვა.

— ოჰ, ასე რა კარგია?!— გაუცინა ქალიშვილმა.

ქარმა ისევ დაუბერა, ჭერ დანაკვერცხლებულმა ტოტებმა დაიწყეს ცვენა, მერმე აღმოდებული მუხაც გადატყდა და თავისივე ფესვებთან ლაწანი მოადნა. ხმელმა ღერებმა ტკაცატკუცი ააყენეს; ჩინჩხლი ცაში ავარდა, ალმა იმატა და ახლა უფრო ბრიალა ცეცხლი გაჩნდა.

თივაზე გაწოლილი ქალ-ვაეი გაკვირვებული მისჩერებოდა აბრდღვიალებულ ხეს.

— თივის ბულულში ნაკვერცხალი არ ჩაგვიარდეს, — ისევ მოისმა დედის გამაფრთხილებელი ხმა.

არც ერთმა არ გასცა პასუხი. ქაბუტმა წელზე ღვედით ჩამოკიდებული კაეის სატეარი მოიხსნა და წინ დაიდო.

— ჩვენი სატეარი! — მოეფერა იარაღს მზეონა.

— ამან გადაგვარჩინა იმ დღეს.

— ამიტომ მიყვარს იგი.

— მაგარი ეშვები ჰქონდა; ზურგზე შეჯდომა რომ არ მომესწრო, გამათავებდა.

— შე ხეზე ვიყავი, მაგრამ მაინც დავინახე, როგორ უფატრავდი კისერს ამ სატევრით.

— სქელი ქონი ჰქონდა. ძლივძლივობით გადავჭერი ყელი. ბარძაყზე მაინც გამკრა ეშვები.

ქაბუტს წელს ქვემოთ, სწორედ იქ, სადაც ტყავის სატარი თავდებოდა, ცეცხლის შუქზე ნაიარევი მოუჩანდა.

— ჰო, როგორ შემეშინდა! მეგონა ვერ მოერეოდი. ისე ხროტინებდა, ტყეს ზანზარი გაჰქონდა. კინალამ გადმოგვარდი ხიდან. დიდი ტახი იყო, ჯაგარი სავარცხლებად გამოდგებოდა. ხომ გახსოვს როგორ ჩაგეფშენა ხელში კაეის დანა.

— სუსტი ქვა გამოდგა, ხოროში, უძარღვო.

— ეს კი მაგარია, — ისევ მოეფერა მზეონა სატევარს.

შუალამე გადავიდა. ალმა თანდათან იკლო, მუხა დანაკვერცხლდა, ცის ტატნობზე შუქმა იმატა.

— ერთი იმას შეხედე! — გაიკვირვა ავთომ და წამოდგა. ათითორმეტი წლის თვალეზბრიალა ბიჭი ხევის პირას კლდეზე გადამჯდარიყო და ნაკვერცხლებს მიფიცხებოდა — მთელი ღამე არ ეძინა ამ ქინკას, ალბათ ცეცხლი გაუტკბა.

— აქეთ მოდი, გამოქვაბულში! — დაუცაცხანა მზეონამ ბაღს. გათამამებული ბიჭი ხტუნვა-ხტუნვით წამოვიდა მათკენ. თივაში მარდად ჩაბტა და ქალიშვილს მიუწვა. გაბურძგნული თმები და დახეთქილი, დამწვირული ფეხები ცეცხლისაგან ისე გაფიცხებოდა, რომ წვივებზე მიგლესილი ტალახიდან ოხშივარი ასლიოდა.

— აეთო-ბიჭო! — დაიწყო ყმაწვილმა, — იცით, რა ენახე?! მუხის ფესვიდან ცეცხლის მდინარე გამოვარდა და ხევში ჩაიქცა. — შერე ოდნავ ჩაფიქრდა და განაგრძო: ყველა კი არ ჩაქცეულა, ნახევარი გაშავდა და მზეონას ნაწნავივით დაეკიდა კლდის პირს. ისე გაცივდა და გამაგრდა, ახლა კლდეზე უფრო მაგარია. შენს სატევარსაც კი დაფშენის, რომ შემოპკრა.

— იპ, — გაიცინა ავთომ, — ჩემმა სატევარმა ტახის კბილები გადაამტვრია.

— შერე რა! — მე ვცადე, კაჟის დანები მოვუქნიე, ყველა დაიფშენა, თუ არა გჯერა, თვითონ გასინჯე.

სამივენი წამოდგნენ. დანაკვერცხლებული მუხის ძირიდან გავარვარებული ზოლი ქვევით მიიკლაცნებოდა. ისე ბზინავდა და ალაგ-ალაგ ისეთ ლურჯ ალს აყენებდა, კაცს თვალს მოსჭრიდა.

ყმაწვილმა, რომელსაც ხალიბას ეძახდნენ, ჯოხს ხელი წაავლო და გეარგარებულ ნაკადულს ღონივრად ჩაპკრა. ჯოხი ისე რბილად ჩაეფლო შიგ, როგორც ტალახში და უცებ წვერზე ცეცხლი მოედო.

— ახლა აქეთ მოდი, — ხალიბამ კლდის პირისაკენ გაიწია. როგორც კი შავად მბზინავ ნაწილს დაპკრა, ჯოხი. იმ წუთსვე გადაუტყდა. ნატეხები აქეთ-იქით გადაცვივდა, ავთო და მზეონა გაოცებული შესტკვროდნენ უცხო ნაკადულს. ახლა ავთო-ბიჭმა წაიწია წინ, სატევარი გავარვარებულ ადვილზე მოქნევით შემოპკრა და ეს ვიწრო ნაკვერცხლის მდინარე ფიქვივით გადაკვეთა. ქვის სატევარს ფხა გაუსინჯა. იგი ისევ ბასრი იყო. ავთო-ბიჭმა უთქმელად გასწია

კლდის პირისაკენ. ხევის გადასახედს ვაეკაცის მკლავისსიმსხო შავი ღვლერქებივით რალაც გადაჰკიდებოდა. გარშემო ტალახი და ხოშორი მიწა მიეკრა და მუხის ფესვს ჰგავდა.

— ახლა მაგას შემოჰკარი აეთო-ბიჰო! — შეაქეზა ხალიბამ. ჰაბუკმა მონდომებით მოიქნია კაეის სატევარი და ვაი სირცხვილო! ხელში მარტო ტარი შერჩა, — იარალი ხმელი ტალახივით დაიფშენა. ნამსხვრევეები ხრილით ჩაცვივდა ხევში.

გაფითრებულმა მზეონამ შეჰკივლა. აეთო-ბიჰმა დანანებით დახედა დამსხვრეულ სატევარს და უცნაურ ღვლერქს დააკვირდა. სატევარის დანაკრავი ახლა სხვანაირად ელავდა. ხელი მოჰკიდა და სწრაფად უკან გამოსწია.

„ისევ ცხელია“, — გაიფიქრა და დამწვარი თითები სველ მიწას დაადო. დანამულმა, ხოშორმა მიწამ ტყვილი დაუამა. ჰარი ისევ უბერავდა, ღრუბლები დაიფანტნენ, განთიადი ახლოვდებოდა.

გამოქვაბულის პირზე დედა გამოჩნდა, აეთო-ბიჰს მწუხარე ნაოქი შენიშნა შუბლზე და შეშინებულმა ჰკითხა:

— რა დაგემაართა, შეილო, ხომ არაფერმა დაგაშავა?!

— აი, ამან უტბინა, — უჩვენა ხალიბამ ხევის პირზე ვაზივით გადაცოცებული, ფერშეცვლილი, უცნაური საგანი. დედა გაოცებით დააჩერდა მას, მერე უკან შებრუნდა და ბზის ვეება კეტი გამოიტანა. ერთ ხანს კიდე აკვირდებოდა, მერმე მთელი ძალ-ღონით ასწია და დაჰკრა.

ბზის ჯოხი მოხრილ ადგილს მოხვდა და დაიმსხვრა. ნამსხვრევეები მძიმედ ეცემოდნენ ხევში ჩაკიდულ კლდოვან ფლატეს და უჩვეულოდ ჟღარუნებდნენ.

ყველამ იქით გაიხედა. ერთი ნატეხი ყრულ დაეცა წყლის ნაპირზე.

აეთო-ბიჰმა არაფერი თქვა. სირბილით წავიდა ქვემოთ. ყველანი გამოედევნენ.

— არ მიეკარო, ისევ დაგაშავებს, — შეჰკივლა მზეონამ.

ხევის პირზე ჩასული აეთო-ბიჰი ახლა დაჟინებით დასცქეროდა უცნაურ ნატეხს. მაინც გაბედა და ხელი წაავლო. იგი მდინარის ტალღას გაეცივებინა და ახლა აღარ წვაედა ხელს. დამწვარ თითებზე სიგრილე ესიამოვნა კიდეც.

ასწია, სახე დაედრიცა, მეტად მძიმე აღმოჩნდა. ორივე ხელით
ჩაბლუჯა და წყლიდან ძლივს ამოათრია.

— ამსიძმძიმე არაფერი მინახავს. — გაიკვირვა მან. მზეონამ ვერ
მოითმინა და ხელი სტაცა. თითები სწორედ იქ შეახო, სადაც კაჟის
სატევრის კვალი ჩანდა. შეეყეილი ნაწილი ბასრი აღმოჩნდა. გადა-
სერილი თითიდან სისხლმა იფეთქა.

— ჰოი, რა მახვილი პირი აქვს! — დაიკვნესა მზეონამ.

ნელი-ნელ გადაყრილი ღრუბლებიდან მზემ გადმოიხედა, ხევში
ნისლი აბერტყა და ქვეყანას ყველა სხივი ერთბაშად მოჰფინა. ნაავ-
დრალმა ბუნებამ პირდაბანილი ბავშვივით ცოცხლად გამოიხედა.

ავთო-ბიჭმა მხარზე შეიგდო ნაპოვნი და მძიმედ წამოღგა. ზევით
კიდევ ღვიოდა ნაკვერცხლები. ვარვარა ნაკადულს ახლა სულ შეეცვა-
ლა ფერი, — გაშავებულყო. ქაბუკმა მხრიდან ტვირთი გადმოაგდო.
ცივი ლითონი ცეცხლს დაეცა, გადაკვეთა და ერთი ნაწილი მოამტ-
ვრია, — ვაჰ, ცივი რა მაგარი ყოფილა, ცხელი კი ფიქვივით რბი-
ლია! — ბრიალა თვალებით დააჩერდა ნატეხს. ეტყობოდა, რაღაც
გაიზრა, ცხელ, ღაღღადა ზოლს ხელმეორედ დაარტყა ცივი ლითონი.
მოისმა რბილი და მძიმე ხმა. ყოველ დარტყმაზე ნატეხი სხვა
ფორმას იღებდა. როცა ხელში აიღო, ყველამ დაინახა, რა ფხიანი და-
ნის პატრონი გამხდარიყო ავთო-ბიჭი.

— ერთი მოქნევით მოვკლავ ღორს. — გახარებულმა ქაბუკმა
ტაში შემოჰკრა.

ღორდი გადალმა ხევს იქით სრიალით დაეშვა და გუგუნით ჩაე-
ნარცხა. ყველამ იქით გაიხედა.

— ვაიმე, დარისპანი მოდის, — შეშფოთდა დედა.

გორაკზე თმაგაბურძგნული კაცი გადმოდგა. დაგრეხილი კუნთე-
ბი და ვეება ბეჭები მის ღონეზე მეტყველებდნენ. მხარზე გადებული
ჯოხის წვერზე მშვილდივით მოკაკული თავგაქექუცილი მოზრდილი
შველი ეკიდა. სიარულის დროს თეძოს ისე იქნევდა, შორიდანაც
კოკლი ჩანდა. ჩანთიდან დახოცილი კურდღლები მოუჩანდა. ბორ-
ძიკ-ბორძიკით წამოვიდა ცეცხლისკენ და შუბლშეჭმუხვნილი და-
აჩერდა ნაკვერცხლებს. ცალი თვალის ფოსოდან გუგის მაგიერ თეთ-
რი ლობრი უჩანდა. საღ თვალს ნაკვერცხალივით აბრიალებდა.

— საიდან გაჩნდა ეს ცეცხლი? ამირანმა მოიტანა, ალბათ, —
უსიამოვნო ხმით ჩაიბუხუნა და იქ მყოფებს დააკვირდა.

— არა, ღმერთმა გამოგვიგზავნა, — ყველას მაგივრად უპასუხა აეთო-ბიჭის დედამ.

— ღმერთმა გამოგვიგზავნათ?! — გაიკვირვა ცალთვალამ. ღმერთს თქვენთან რა ესაქმება! — მწყურალად ჩააშტერდა დედაკაცს და მერმე ისეთი სიცილი ატეხა, როხროხი ხევებმა გაიშეორეს.

— უყურეთ, ღმერთებმა პატივი დასდეს და დამტკნარ დედაკაცს ცეცხლი გამოუგზავნეს, ისიამოვნეთო, — ქლოშინით ამბობდა ახლა იგი, — მოტყუებასაც რომ მიპირებენ! — უცებ გაჩუმდა, ქალს მაჯაზე ხელი წაავლო და დაიდრიალა:

— ამირანმა მოგიტანათ, ხომ?

— არა-მეთქი! — მუხას მეხი დაეცა და ცეცხლი დაგვიტოვა. დარისპანმა კბილები დააღრქიალა.

— მერე რატომ დაიტოვეთ, ხომ იცოდით, ცეცხლის მტერი მბოლოდ წყალია; გულებით ამოვიტანდით და დავასხამდით, ჩავაქრობდით. ცეცხლი ყველაფრის მომსპობია. მის ნაკვალევზე ეკალიც არ ამოდის...

— არა ხარ მართალი, კოკლო დარისპანი — არ აცალა სიტყვის დასრულება აეთო-ბიჭმა. — ცეცხლი ჩვენ გვათბობს. რაც ჩრდილოეთისაყენ გამოვიწიეთ, იგი ჩვენი სანატრელი მეგობარი გახდა. ნახე, ამ ნაკვერცხლებმა როგორი საჩუქარი მოგვიტანა. ჭაბუკმა ამაყად ასწია ხელი და თითებში ჩაბლუჯული ლითონი მახვილი პირით წაბლის ტოტს გაჰკრა. ტოტი ფართქალით მოწყდა ხეს და მიწაზე მოსხლეტით დავარდა.

— ეს რა არის?! — გაიკვირვა კოკლმა.

— ახლა ამას დააკვირდი. დარისპანი! — აეთო-ბიჭმა ისევ ამართა მკლავი, კლდის წინ წამოწვდილ ქიშს დაჰკრა და უცბად ყველას გააკვირვების კენესა აღმოხდა. ასი ნაპერწკალი გასცივიდა კაენარევ კლდეს, დაიფშენა და ხევში ჩაცვივდა.

— უიმე, — წამოიკვილა მზეონამ, — ნაპონისა და ქვის შებრძოლება ცეცხლის მშობელი ყოფილა!

ცალთვალას შუბლის ძარღვები აუთრთოლდა. არაფერი თქვა. ლითონს ხელი წაავლო და დააკვირდა. ჯერ უნებლიეთ ასწი-დასწია, ხიმძიმე მოსინჯა, მერე მახვილ პირს დააჩერდა, კლდის ქიშს მიუჩაქუნა.

ლითონმა ჟღერივით ამცნო ცალთვალას თავისი არსებობა; მან

გაოცებით გადახედა ყველას. უცებ წელზე ხელი მოიფათურა, ვეება სატევარი მოიხსნა და ლითონს შემოჰკრა. ქვის იარაღი ხელში ჩაეფშვნა, ხოლო წერილი ნაპერწკლები გაბურძენულ წვერ-ულვაშში: რწყილებივით შეუცვივდა. კოჭლი დარისპანი მთელი ტანით შეთრთოლდა. საღ თვალზე შიში დაეტყა.

— აი, საღ ყოფილა ცეცხლის გამჩენი, — გაიფიქრა და ლითონი მოიქნია. იგი შხუილით გაიქრა ჰაერში და მძიმედ ჩაეშვა წყალში.

— რა ჰქენი, კაცო! — მივარდა ავთო-ბიჭი.

— იქით გაიწი, სულელო! — დაიბლაველა დარისპანმა, — ვნებადვ. ქვეყნის დაღუპვის სათავისათვის მიგიგნიათ.

— შენ თვითონ გიყო და სულელო! — ვერ მოითმინა ავთო-ბიჭმა. — ქვეყნის დაღუპვის კი არა, ხსნის სათავე გამოგვიგზავნა განგებამ. — ცეცხლისა და ნაღვერდლისა მხოლოდ მხეცებს ეშინიათ.

ცალთვალა დარისპანს ბრახით სახე მოედრიცა, მკლავებსა და ბეჭის ძვლებზე ამობურცული კუნთები აუთრთოლდა, თვალში გარეული კატის სინათლე ჩაუდგა.

— შენი ძმობილივით წუწკი ხარ, ავთო-ბიჭო! ქვეყნად არაფერი თქვენ არ გაგეგებათ; განა ცეცხლმა არ ამომთხარა მარჯვენა თვალი?! ჰე, თქვენ არ იცით, რას ნიშნავს ცეცხლით მიყენებული ტკივილი. ასი ლომი ვერ დამიბრმავებდა თვალს, ერთმა მუგუზალმა კი შხივილით ამომკორტნა იგი.

— თვალები შენ ქაჯებმა ამოგგლიჯეს, — შეესიტყვა ავთო-ბიჭის დედა.

— ტყუი, ალქაჯო! ამირანმა მესროლა მუგუზალი. ახლაც ვერ მივმხვდარვარ, საღ იპოვა იგი. ყველაფერი შენი ბრალი კი იყო, — დაუბრიალა საღი თვალი მზეონას კოჭლმა.

— ჩემი რა ბრალი იყო, რას დამედევნე, ხომ იცოდი, ავთო-ბიჭი მიყვარდა, შენი ცოლი მე არასდროს გავხდები.

— ჰა-ჰა-ჰა, — ისევ გადაიხარხარა ცალთვალამ, — გახდები, უთუოდ გახდები. ნუთუ ფიქრობ, ავთო-ბიჭს ვერ მოვუგრებს კისერს? ან იქნებ ამირანის იმედი გაქვს! ცოტა მაცალე, მასაც უყელუბს დარისპანი!

— თვითონ ის გიყულებს, — გაიცინა ხალიბამ, — როგორც აზბობენ, ფეხიც მან მოგამტვრია, კაცის მოკვლა არ უყვარს, თორემ...

— აი, შე ქაჯის ლეკვო! — სიტყვა არ დაასრულებინა ბიკს დარისპანმა და ხელი წაატანა.

— გამიშვი, — ტკივილისაგან დაიკლავნა ბავშვი.

— ვერ მოგართვეს! დამცინით, არა? გასწავლი ჰქუას.

— ტყუილად მოგდის გული, ძია დარისპან! — ნაძალადევად გაიღიმა ხალიბამ, — აი, შეხედე, კაეის ქუსლის წვერზე კაეის მაგიერად ამას თუ წამოვაცმევთ, იცი რა იქნება? იმდენ მიწას მოვხნავთ, იმდენსა, რომ ბელლები გაივსება. — დარისპანი შეკრთა, შეფიქრიანდა, გარემოს თვალი მოავლო და ისევ ჩაიხვიხვინა.

— არა, ტყუილია! ამ დაწყევლილისაგან დანებს და სატევრებს უფრო მრავლად გააკეთებენ, ვიდრე სახნისებს. ასეც სჯობია. უფრო დაჩაგრავენ ურთიერთს, ამირანი რომ სულ ადამიანის ბედნიერებაზე ქადაგებს, მაშინ მიხვდება, ვინ არის მართალი.

— ფუ, — გააფურთხა ავთო-ბიჭის დეიამ, — სულ ბოროტებაზე ქირქილებს ეს ავფიქრიანი კაცი.

სადღაც შორა, ათ მთას გადაღმა ისევ დაიგრუხუნა. ეტყობა. ავდარმა იქით გადაინაცვლა, — ახლა იქ გაჩნდება ცეცხლი, — გაიღიმა ხალიბამ და ცალთვალას ხელიდან გაუსხლტა.

— დღეს არა, ხვალ დაგოჭერ, ბრიყვო, — გაცეცხლდა დარისპანი, — სულ ერთია, ჩემი მსხვერპლი ხარ. შენ კი იცოდე, — მიუბრუნდა მზეონას, — თუ სიცოცხლე გიყვარს, ხვალვე ჩემს გამოქვაბულში გადმოდი. — მზეონამ პასუხი არ გასცა ავთო-ბიჭისაკენ. გადახტა და ისე გადაიკისკისა, რომ მისი ხმა ხევებმაც გაიმეორეს.

დარისპანს ბრაზით დორბლი წამოუვიდა ჩარბებიდან. ერთი ნახტომით გაჩნდა მზეონასთან, ხელი წაატანა კიდევ... მაგრამ, უცებ შეხდაკრულივით გაქვეავდა.

— ჰეი, ჰეი, — მოისმა კლდის თავიდან ვილაცის მკვექარე ხმა და ცოტა ხნის შემდეგ თვითონაც გამოჩნდა. შიშველ ნაძერწ ტანზე წელიდან მუხლამდე ირმის ტყავი ეფარა. შავი ხუჭუქა თმა და წვერა ერთმანეთში გაბარდნოდა. ეეება ბეჭებზე დათვის ბელი უჯდა. წინ პატარა გოშია ძალღი მოუძლოდა.

— ამირან, ამირან! — გახარებული ხალიბა ადგილიდან მოწყვდა და კლდის თავისაკენ გაიქცა. მზე უთვალავი მცხუნეარე სხივით აქერდა მიწას. სინათლის ამ ნიაღვარში ამირანი წელი, დარბაისლური ნაბიჯით მოდიოდა გამოქვაბულისაკენ. გოშია ძალღი ხალიბას

ვკეთებდა. ბიჭმა კისერზე მოჰხვია ხელი და მასთან ერთად მწვანე ქდელზე გაკოტრიალდა.

— აცალე, ხალიბ, დაღლილია ჩემი გოშია, — გაიღიმა ამირანმა, შავ ულვაშებში მისი თეთრი და შავი კბილები გამოჩნდა.

— გამარჯობათ, — მიესალმა დამხვედურებს.

ცალთვალას ხმა არ ამოუღია, შებრუნდა და ნელა წავიდა ხევი-საყენ.

— საით გეჩქარება, მეგობარო? — ღიმილით ვახედა ამირანმა.

— სადაც შენ არ იქნები, — გამოცრა კბილებიდან ცალთვალამ.

— შე ყველგან ვარ, კოკლო დარისპან! — შეიკმუხნა ამირანი.

— მალე აღარ იქნები, — შემობრუნდა მისკენ ცალთვალა. — იცოდე, მე და შენ ამქვეყანაზე ვერ დავეცტევით.

— მაშინ, ჩემო დარისპან, მოუსაველეთში მოგიხდება გამგზავრება, — ისევ გაიხსნა შუბლი ამირანმა.

— ვერ შემაშინებ, ამირან, ღონიერი ხარ, მაგრამ შენ საბელსაც მონახავს დარისპანი.

— აბა, შენ იცი, ცალთვალავ, იცოდე კი, მუგუზალი არ დაგავიწყდეს და კოკლ ფეხსაც დახედე, იქნებ რაიმე მოგავიდეს!

ცალთვალამ არაფერი თქვა, ერთი წყევლისმაგვარი დაუმარცვლავი სიტყვა ჩაიბურტყუნა და გესლიანად გააფურთხა.

— თავი დაანებე, ამირან ძია, — შეეხვეწა ხალიბა ავთო-ბიჭის ამობილს, — ხომ ხედავ, გული შხამით და ბოროტებით აქვს სავსე.

— გველს შხამი ენის ძირში უდევს, ამას კი გულ-ძარღვში გასჯდომია. ფუ: — გააფურთხა ამირანმა, — ასეთი აღამიანი ბოროტეზამდე თვითონ მიგიყვამს კაცს.

უცებ ჩაფერფლილ ნაკვერცხლებს დაადგა თვალი.

— საიდან გაჩნდა ეს ნაკვერცხლები აქ?! — გაიოცა და ავთო-ბიჭს შეხედა.

— ჩვენ მუხას მესმა დაჰკრა და დაანაკვერცხლა, — რატომღაც ისე დარცხვენით ჩაილაპარაკა უმცროსმა ძმობილმა, თითქოს მისი ზრალი ყოფილიყოს მუხის დაღუპვა.

— ამირან ძია, მე კი, შეხედე რა ვიპოვე, — მოწიწებით გაუწოდა ხალიბამ გაციებული ლითონის მოზრდილი ნატეხი.

ამირანმა გაიღიმა, ნატეხს დაკვირვებით დაუწყო თვალიერება, მისმა სიმძიმემ გააკვირვა. ხელში კარგად აწონ-დაწონა და ჩაფიქრებული მის მზნინავ კიდეს კბილით შეეხა.

— კბილებს მოგამტვრევს, — შეჰკივლა მზეონამ.

ამირანი ამ ძახილმა ვერ შეაჩერა, კბილით მოსინჯვის შემდეგ ლითონი თითებში ჩაბლუჯა, მერე მოიქნია და მთელი ძალით ხეს მიახალა. ლითონი ხის ტანში ისე ჩაეფლო, როგორც ქვის ნატეხი ტალახში.

— თქვენი ჰირიმეთ, ეს რა გიპოვიათ! — ჩაილაპარაკა და ცას ჩაფიქრებით ახედა.

— მე რამ გამაკვირვა, იცით? — წყნარად თქვა ავთო-ბიჭის დედამ, — ქვას რომ დაგვარიოთ, ცეცხლი გაჩნდა. აი, შეხედე, ამირან! — ქალმა ხელში ჩაბლუჯული ლითონის ნატეხი კაენარევე კლდეს შეა-ნარცხა; ჰაერში ნაპერწყლები გაკიანთდა.

— ცეცხლის კოლოებიო, ცეცხლის კოლოები! — წამოიძახა ხალიბამ და ამირანს მუხლებზე მოეხვია. — იცოდე, ამირან, პირველად მე შევამჩნეე იგი.

ამირანმა არათფერი თქვა. ხალიბა ხელში აიყვანა, ბეჭვე შეისვა და წყნარად ჩაიბუხუნა:

— შენი სახელიც დაერქმევა შენს ნაპოვნს!

ზაფხული ისე დადგა, ცალთვალს ხეირიანად არ დაძინებია. მუხის ჩანახშირებულ ნაკვერცხლები და გამდნარი ლითონის ნატეხები წყალწითელაზე ჩუმად გადაზიდა, გამოქვამულის წინ დაიწყო და მუშაობას შეუდგა. მდინარეები აიმღვრნენ, ადიდდნენ და ტლაშუნით მიასკდნენ ნაპირს; მზემ ჭერ თოვლი გააღხო, მერმე ლორთქო მწვანე ბალახით ააშრიალა არემარე. წყალწითელას ყაყაჩოსფერა დაედო, მისი მეწამული ტალღები ახლა აბობოქრებული იმსხვრეოდა გრანიტის ნაცრისფერ ნაპირებზე. მუხის, წიფლისა და წაბლის უზარმაზარი ხეები მწვანედ შეიფოთლა.

დარისპანის სადგომი ხეთა ჩრდილებში უფრო ჩაიმალა. ცალთვალა კოჭლი დღედამ თავის გამოქვამულს უტრიალებდა: აბრიალებული ნახშირის გროვაზე ლითონს არბილებდა და ყოველდღე ორ-სამ რგოლს ქედდა. როცა უკანასკნელი, ცერის სიმსხო რკინა დაამრგვალა, პირველი რგოლი ბოლოს გადააბა და გაშალა. ჭაქვი საკმაოდ გრძელი აღმოჩნდა. მაშინვე გადმოუშვა გამოქვამულიდან და ფრთხილად ჩამოჰყვა ძირს ამ უცნაურ თოკს.

— ამას ვერ გაწყვეტ: ამირანს! — ბოროტად ქირქილებდა და სი-

ხარულით ხელებს იფშვნიტდა. იმავე კიბით აფოფხდა გამოქვაბულში და ზევიდან ვეება ლითონის ურო და თავისი ხელით გაქედლილი სატევარი ჩამოიტანა.

მთელი დღე გიჟივით უქნევდა მუხისა და წაბლის ტოტებს სატევარს. მწვანე რტოები ერთი მოქნევით ისხიპებოდა. ხანაც უროს ურტყამდა გრანიტის ნაპირებს. ისინიც მძიმედ იმსხვრეოდნენ და ნაფოტებივით ცვიოდნენ ირგვლივ.

— აი, ესეც შენ, ესეც შენ! — ქლოშინებდა და ბოროტად გაპყურებდა სოფლის გამოქვაბულებს.

— მზეონა ჩემია, — ბუყბუყებდა თავისთვის. — მას ვერავის დავეუთმობ; ამირანს ამ ჭაქვით დავაბამ, ავთო-ბიქს სატევრით გამოვქრი ყელს; მაშინ, მაშინ ვინ შემეცილება?!

ხანდახან უღრანი ტყის ფერდობებზე მუხის ან წაბლის ბებერი ხე გაადენდა ზღართანს; დარისპანს მუხლები აუჯანკალდებოდა.

— ამირანი ხომ არ მოდის ჩემსკენ? — ხან მოეჩვენებოდა, თითქოს მზეონა მისი გამოქვაბულის პირზე იდგა. მაშინ გაიღიმებდა, ბალნიან მკლავებს გაშლიდა და იმ ადგილს ეხვეოდა, სადაც მისი აზრით, მოჩვენება იდგა.

— ნუ მიდიხარ, ლამაზო, ხომ ხედავ, მე მარტო შენ მინდიხარ! — ბუტბუტებდა იგი, — ავთო-ბიქი სუსტია და ვერ დაგიცავს ჩემსავით. მე, ცალთვალა და ფეხმტკივან კაცს, ქვეყანაზე შენს გარდა არავინ მიყვარს... — მერე მიეყრდნობოდა კლდის ქიმს; მის გარშემო ყველაფერი აიძვრეოდა, საღი თვალიც კი ლიბრით დაეფარებოდა.

— გაქცევა ვინდა? — დაიკვივლებდა საშინელი ხმით. — ვერ მოგართვი, წყეულო, მკლავებით დაგახრჩობ, გულ-მკერდით გაგქვლეტ. — დაფლეთილი და გახელებული დასდევდა რალაცას, გლეჯდა ლორთქო წაბლის ხეებს, ბდღვნიდა ბალახს, დაიღლებოდა, გასავათლებოდა, დაეგდებოდა მიწაზე და გონებაწართმეული ქშინავდა. დრო გადიოდა, თვალს გაახელდა, გარემოს შეხედავდა. აღარაფერი ახსოვდა.

— აი, ასე უგონოდ რომ მანახა სადმე ამირანი, მაშინ კი დავჯაქვავდი. — ჩაიროხროხებდა და გამოქვაბულში შევიდოდა.

წაბლის ფართოდ გაშლილ ტოტებზე ყურძნის მტევნები ეკიდა. სუროს ხშირ ფოთლებქვეშ ნაყოფი თაფლივით დაშაქრულიყო.

— ეს მწეონას, ეს ამირანს, ეს ავთო-ბიქს — წყვეტდა ოღნავ შემხმარ ყურძენს ხალიბა და ხანდახან აღშასოვით თეთრი კბილებით თაც კვნეტდა გახევეებული მტევნის ძარღვებს. ხან ძირას, კილოფზე მხარეთძობზე წამოწოლილი მწეონა ბრიალა თვალებით წყაქეროდა.

— ერთი მტევანი მენაროლე, ძამია! — ევედრებოდა ქვემოდან.

— არაფერიც, — ჩამოვალ და ჩამოგატან, ვერა ხედავ, მარცვლები ისედაც სცივია. ჰო, ჰო. შეხედე. მზეონა, თაფლზე ტკბილია ეს დალოცვილი და სანთლის სუნით გამაზრუა.

— სანთლის სუნი საიდან გაჩნდებოდა, ბიჭო, ხომ არ დაგესიზმრა?!

— მე დამესიზმრა? აბა. ნახე. — ხალიბამ კალათიდან ყველაზე დიდი მტევანი ამოიღო, ხიდან ჩამოცოცდა და მზეონას ცხვირწინ მიუჯტანა. — აბა, ნახე, ნახე-შეთქი, სანთლის სუნი გცემს თუ არა?

მზეონამ მტევანი დაყნოსა.

— მართლაც, სანთლის სუნი აქვს, — გაიკვირვა მან.

— შენ კი, ჩემი არ დაიჭერე, ახლა გემო ნახე!

მზეონამ კისკისით გამოაჩინა თეთრი კბილები და აღისფერი ტუჩებით მოლოღნა ათიოდე მარცვალი.

— რომ იცოდე, მზეონა, რა ტკბილი წვენი აქვს ყურძნის მარცვლებს? თაფლზე უფრო გემრიელია.

— წვენი სად დააგროვე, ძამია?

— ეს ხალიბამ იცის, მარცვლები თაფლის ფიჭასავით მოგვყლიტე და გავწურე.

— მერე!

— მერედა, ისეთი ტკბილი გამოვიდა, თითებს ჩაიკვნეტ.

— გამასინჯე, ძამია. — შეეხვეწა მზეონა.

— გაგასინჯო?! ორი დოქა შაქვს შენანული პირამდე სავსე. ამირანს და ავთო-ბიქს ველოდები.

— პირველად მე გამასინჯე. მე ხომ შენი დაიკო ვარ?

ხალიბა ჯერ დაფიქრდა, მერე გამოქვაბულისაკენ გაიქცა და დოქი გამოარბენინა.

— აჰა. ნახე. ოღონდ სულ არ გამოცალო.

— დიდი ხანია შენახული გაქვს?

— მას შემდეგ ათჯერ შეცვალა მზემ და მთვარემ ერთმანეთი; მე მგონია ახლა უფრო ტკბილი იქნება. — ხალიბამ დოქის ყელს ნემო

მოაძრო და ქალიშვილს მიაწოდა. მზეონამ ეპკით მოიყუდა. დაღვი-
ნებულმა ყურძნის წვენმა თავისებური ბოლით გააბრუა.

ორი ყლუპი მოსვა და თვალეზმბინედილმა ძირს დადგა.

— ვაი, ღედა! ეს რანაირი წვენი ყოფილა?! — გაიკვირვა ქალი-
შვილმა. მეორედაც მოიყუდა დოჭი და ასლა სამკერ მოსვა.

— ეი, თქვე კინეებო, მანდ რას ეშმაკობთ! — მოისმა ტყის პი-
რიდან ნაცნობი ბოხი ხმა.

— ვენაცვალე, ამირანი მოსულა! — დასუყივლა ხალიბამ. მზე-
ონამ ისევ წაავლო დოქს ხელი, რამდენჯერმე მოსვა და მერე დადგა.
ამ ტკბილმა წვენმა სულ სხვანაირი სითბო და სასიამოვნო ერქოლა
ჩაუყენა ძარღვებში, თვალეზმბინედილები გაუბრწყინდა.

— რა, თაფლს ხომ არ გაუბრუებინხარ, გოგო?

— არა, ამირან, მზეონამ ჩემი მოპოვებული თაფლი იგემა; ნახე
როგორია, მართლა თაფლი კი არ არის, ყურძნის წვენია.

ამირანი ოვლად იყო გაღერილი. მისი ფართო მკერდი ისე აღ-
ზადიოდა, ეტყობოდა, დიდი მანძილი ჰქონდა გამოვლილი. მოწყუ-
ნებულიც ჩანდა.

— აბა, მაჩვენე. გავსინჯო, ხალიბა.

ხალიბამ დოჭი მიაწოდა. ამირანმა სქელი ულვაში გადაიწია და
წყალივით მოხვრიდა ტკბილი წვენი. ერთი ყლუპის შემდეგ შეჩერ-
და, გემოს და სიტკბოს პატარა ხანს ჰკაშნიკი აულო, ალბათ ესია-
მოენა, მერე კვლავ მოსვა.

— ბიჭოს! ასეთი კეთილშობილი წვენი არც კი დამილევი! —
განცვიფრებით ოქჯა.

— ხომ მოგეწონა?! — დაეღრჩვა ხალიბა — თუ ნამდვილად მო-
გეწონა, წელს იმდენ ყურძენს დაგუყლეტ, ამირან, წყაროს წყლის
მაგივრად სულ ესა სვა მთელ წელიწადს. — უცებ მზეონას უცნა-
ური სიცილი აუტყდა. სულ სხვანაირად ეჩვენებოდა ავთოს ძმობი-
ლი. ამირანის მკერდი და კუნთები ყოველ ყლუპზე საბერველივით
იბერებოდა და ეშვებოდა. თითქოს ქვეყნის სასუნთქს მარტო ის
სუნთქავდა.

— ავთო-ბიჭი სად არის. ხალიბა?

— ფაცერს ქსოვს მდინარეში ჩააადგმელად.

— გაიქეცი, ამოიყვანე. მზეონა ავად არის, მიხედოს.

ბიჭი მერცხალივით შეტრიალდა და თავქვე დაეშვა. ამირანი

კლდის ქიმზე ჩამოჰდა. ხელში ისევ დოქის ყელი იგრძნო და წვეწო მოუნდა. ისევ დაეწათა ტკბილ შუშუნა სითხეს და სანამ არ გამოცალა, არ მოეშვა. დოქი რომ დადგა, ტანში უცნაური სიხალისე და ძალა იგრძნო.

— რა მემართება, ნეტავი, — დააყურა თავის თავს დევკაცმა. — მეც ავად ხომ არ შევიქენი?!

ქვემოთ მდინარე მსვოდა. ამირანს მოეჩვენა, რომ თვითონაც სწორედ ასე უმსვოდა საფეთქლები. მხოლოდ ეს მსუილი ტკბილი იყო, გონებას ხალისს კმატებდა, თვალში ნათელ ფერს უმრავლებდა. ცოტა ხნის შემდეგ თავის ტკივილიც იგრძნო და ტანში მოთენთილობა შეეპარა.

— ალბათ დავიღალე და ძილი მინდა?! — გაიფიქრა და წამოდგა. ფეხის გადადგმა რომ დააპირა, დაბარბაცდა.

— ბიჭოს, მგონი, მოვიწამლე. არა, ეს მოწამვლას არა ჰგავს. სხეულს უხარია, ღონის მომატებას ეგრძნობ. — უნებლიეთ გაეღიმი, რატომღაც ძალიან მოუნდა მოლზე გაწოლა და ძილი. ჯერ დაიხარა და მერე ლორთქო ბალახზე გაიშხლართა. გრძნობდა, როგორ ეცლებოდა ძალ-ღონე. თვალებიც მიელულა. ცოტა ხნის შემდეგ ისეთი ფშვინვა ამოუშვა, რომ წაბლის ხის ტოტებზე ფოთლებიც თრთოდნენ.

ავთო და მზეონა ნადირობიდან ჩუქად გაიპარნენ. ამირანის რჩევით ლითონის სატევრისა და ისრის გამოცდის პირველი დღე მალულად დანიშნეს. მზეონა უდარდელი, ლალი ჩხევით მიჰყვებოდა ტყის ბილიკს და ხანდახან ვარსკვლავით შეანათებდა საქმროს თვალებს. ნაწნავები ტევრებად დაჰყროდა ხორბლისფერ ტანზე წინ მიდიოდა და დროდადრო გაჩერდებოდა; რომ ავთოს გვერდი-გვერდ ევლო. ავთოს მხარზე მშვილდ-ისარი გადაეკიდა, სატევრები ქამარში ჰქონდა გაჩრილი. წინ დიდი გზა ედოთ. წყალწითელას შესართავთან ტაფობი უნდა გადაექრათ და მდინარის გაღმა იმ მუხანარში შესულიყვნენ, სადაც წყაროს ფესვთან ამირანი ელოდათ სწორედ აქ უნდა გამოეცადათ ახალი იარაღი. ფაზისს გაღმა, ცილურჯ გუმბათში, მაღალი, მწვანე მთები მოჩანდა.

მზეონამ კარგად იცოდა, ამ მთების კალთებიდან ყველაზე კრიალა მდინარეები მოიკვლევდნენ გზას დაბლობისაკენ. მათ თოვლივით თეთრ ტალღებში კალმახები დანავარდობდნენ. ყვავილები წე-

ლამდე წვდებოდა ქალ-ვაჟს. მზეონა ნადირის ფეხით გათქერილ ყვავილებს იკოდებდა, თითებით ეფერებოდა, ჩაქინდრულ თავებს მალა უწევდა და ნელა განაგრძობდა განას.

— ცოდვანი არიან, ავთო-ბიჭო, ეს ყვავილები. ტაბებს თუ შვლებს ჩლიქებით გაუთელიათ!

ავთოს ღიმილი მოსდიოდა მზეონას გულჩვილობაზე. გაღმა ხარირემმა ასწია თავი, ერთი დაიფრუტუნა და ძელქვისა და მუხის ტყეს მიაშურა.

— ესროლე, ავთო, ესროლე! — ჩაუჩურჩულა მზეონამ ავთოს.

— წყნარად იყავი, მზეონა, სანამ ამირანს არ შევბვდებით, იარაღის ხმარება არ შემძლია, დათქმული მაქვს.

ხელმარცხნივ აუხვიეს და როგორც კი ძელქვის ცადაძალებულ ტყეს გასცდნენ, მუხნარში შევიდნენ. ქარისაგან წაქცეული ვეება ხეები გარდიგარდმო ეყარა და ქალ-ვაჟს სიარულს უძნელებდა.

— მალე მივალთ დიდ წყაროსთან. — წყნარად თქვა ავთომ და მსრიდან შვილდ-ისარი გადმოიღო.

— ეინ იცის, ფეთიანი ტახი შემოგვხვდეს, საშიშია! — მზეონა ავთოს მიეკრა. იგი ახლა მხარდაშხარ მიჰყვებოდა საქმროს.

— შენთან არ მეშინია. — გაიცინა ქალმა, — არც ისე ღონიერ ხარ. ავთო-ბიჭო, მაგრამ შენი იმედი მაქვს, ვიცი, არ გამწირავ!

— მიყვარხარ და იმიტომ, — ამაყად მიუგო ავთომ.

— დარისპანსაც ვუყვარვარ, — ჩაფიქრებით და ოღნავი შიშით თქვა მზეონამ, — ვიცი, რომ ვუყვარვარ, მაგრამ მე არ მიყვარს, მე-ზიზღება. თფუ. რანაირი თვალები აქვს?!

— თუ უყვარხარ წაჰყევი, რატომ არ მიჰყვები ცოლად? — გაჯავრება და მუქარა დაეტყო ხმაში ავთოს. მზეონას თვალები დაუდარდიანდა.

— რას ამბობ, ავთო-ბიჭო, მის ხელში რომ ჩავეარდე, ერთი მთვარის დაღევამდე მე თვითონ დავიღვევი!

ქალ-ვაჟის ცხვირწინ ფრინველების მთელი ჯგუფი ფრინავდა. ისინი ჯერ დაღანით ჩაეშვნენ მაყვლის და ასკილის მიუვალ ბარდებში. უცებ სამანელი ტყრცილით უკანვე ამოფრინდნენ და დაფეთებულები ტყის სიღრმეში გაიბნენ.

— ნადირი თუ არის ახლო, — თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა ავთო-ბიჭმა.

— დარისპანი არ იყოს! — აკანკალდა მზეონა.

— დარისპანს აქ რა უნდა, მზეონა. შენ სულ ის ბრტყიანი გელანდება! — ახლა ნამდვილად გაჯაერდა აეთო; სიტყვა დასრულებული არ ჰქონდა, რომ ხეებშუა ხალიბა გამოძვრა, დამტვერილ ბეჭებს იფურთხავდა და სიცილით შესცქეროდა მათ.

— რომელმა ეშმაკმა გადმოგაფრინა აქ? — თავისდაუნებურად დაიყვირა აეთომ.

— შენი ჭირიმე, ხალიბა, ჩემო ძამია. — შემოესვია კისერზე მზეონა.

— არ დამახჩხო, — ღიმილით შიშორა ხალიბამ მისი ხელები.

— შიშარო, ხალიბა, როგორ გამოგვასწარი, ან ვინ მოგასწავლა ჩენი გზა-კვალი?

— ამირანმა მიბრძანა, ყურძენი უნდა დავკრაფო, შეხედეთ! — ორივემ ხალიბას თათს გააყოლა თვალი. უზარმაზარი ხეების ტოტებზე ყურძენის დაპკრასული მტევნები ეკიდა.

— მთელი ტყე ასეა ამ ადგილებში. ავლენი ყურძენა ქვეყანაზე არ არის. — წამოდით, რა გაჩვენოთ!

ორივენი ნელი ნაბიჯით გააყვნენ. თვალუწვდენელი ძელქვების ბირში წნელის უქარო ქოხი იდგა. ქოხის შუაგულში ძელქვის კანგაუცლელი და გულამოღებულა მორი ეგდო, შავ ყურძენი ეყარა. თეთრი და შავი მარცვლით გაჭედილა მტევნები მზის სხივებზე თვალისმომპკრელად ციმციმებდნენ. ერთ კუთხეში მოზრდილი, შიშველი ღოქები გამწკრივებულიყვნენ.

— უკვე დაწურე?!

— დავწურე, თორმეტი ღოქი ჩავასხი. ორი დღეა, აქა ვართ.

ღოქებში ჩამაქრული ყურძენის წვენი სულს ითქვამდა და შიშინებდა.

— ამირანიც აქ არის?! — გაიყვირა მზეონამ.

— გუშინ გავიდა ქოხიდან. დღეს უნდა გამოჩნდეს, საცაა მოვა აღბათ.

აეთო-ბიჭი ღოქებს მიშტერებოდა. უხმარ, პირველად სითხეჩასნმულ ქურქლებს გასდენოდა და მიწა დასველებულიყო. ერთ კუთხეში ორი ღოქის ფსკერის კვალი ჩანდა. ჯერ იფიქრა, აღბათ ღოქებს ადგილი გამოუცვალა ხალიბამ და მათი ნაკვალევი დარჩენილათ, მაგრამ ახლოს რომ მივიდა, გულმა რეჩხი უყო. მოლაშულ

მიწას კაცის ნაფეხური აჩნდა. ამირანისას არ ჰგავდა, ხალიბას ფეხზე დიდი იყო.

— ვინ იყო, ბიჭო, აქ? — იკითხა ავთომ.

ხალიბამ ვერ გაიგო კითხვა და მხრები აიჩეჩა.

— მორი და შეხედე, — თვალით ანიშნა ავთომ-ბიჭმა.

ხალიბა ნაკვალევს დააკვირდა და გაფითრდა.

— დარისპანის ფეხის კვალია, — თრთოლვით წარმოთქვა. უცებ წემობრუნდა, დოქებს მიაჩერდა და თითებზე თვლა დაიწყო.

— ორი დოქი მოუპარავს.

დარისპანის სხენებაზე მზეონა გაფითრდა, აკანკალდა.

— წავიდეთ აქედან, ფათერაკს გადაგვეყრის ის ბრუციანი!

ქოსის უკან ისეთი გესლიანი ხარხარი გაისმა, თითქოს ცას ელვა-მეხმა გაჰკრაო.

— ვერ დამემალეებით, ჩიორებო, ჩემი ცალი თვალი უფრო მეტს ხედავს, ვიდრე თქვენი ექვსი. ბრუციანიო, ხო-ხი-ხი, — ჩაიხითხითა და ზღურბლზე შემოდგა ფეხი. ბანჯგვლიან ბეჭებზე ლილონის რგოლებად გადაბმული ჯაჭვი შემოეხვია. წელზე ვეება შიშველი სატევრები უპრიალებდა.

— არ მოგეწონათ ჩემი სტუმრობა?! — ჩააცქერდა ავთომ-ბიჭს, — სადაც უნდა დამემალოთ, მოგნახავთ.

— ქურდი, დოქის ქურდი! — მიახალა ხალიბამ.

— ჭიაყელები ხართ, — არ მიაქცია ყურადღება ბიჭს. — ღმერთმა ნიჭი მოგცათ, ჭკუა კი — არა; ტკბილი და სასიამოვნო წვენი აღმოგიჩენიათ, მოხმარება კი არ იცით. — ზღურბლზე ხელი გადაჰყო და დოქი გამოაჩინა.

— აი, შეხედეთ, როგორ ირაკრაკოს ჩემს ყელში თქვენმა თაფლის წვენმა. — ბრუციანმა კოკლი ფეხი შეინაცვლა, დოქი მოიყუდა და ერთი სუნთქვით გამოცალა. ცოტა ხანს შეჩერდა, თითქოს სითხის სიტკბოს ამირანივით ჭაშნიკი გაუსინჯაო. მერმე ამოიხსენეშა და დოქი სენ მიახალა.

ცალი თვალი კიდევ უფრო აუბრიალდა, ცბვირი და გამობერილი ლოყები გაუწითლდა. შუბლის ძარღვები აუთავაშდა.

— აქეთ მოიწი, მზეონა. — დაურბილდა უცებ ხმა — შენ ჩემი ხარ, უშენოდ. ქალო, მე არ ვარჯივარ, შენ უჩემოდ შავი ღლე გე-

ლის. ესენი ჩიორები არიან, პატარა ჩიორები, მე კი ვეფხვი ვარ, მელა ვარ, ლომის ბწყალები მაქვს.

— მომშორდი, პირდაღრენილი ვეშაპი ხარ, გულშავი კაცი. შენ არასოდეს მოგეკარები.

ნიადაბერილი ფოთოლივით აფორიაქებული ქალიშვილი ავთობიჭს მწარზე მიეყრდნო.

— ნუ ეხუტები, — დაიდრიალა ცალთვალამ, — არ მიეკაროთორემ ორივეს ყელს გამოგლადრავთ! — ერთი ნახტომით გაჩნდა ქალ-ვაჟთან და სატევარი იშიშვლა.

ხალიბა თვალს არ უჯერებდა. დარისპანის ხელში ლითონის სატევარი ელაფდა.

— მზეონა! — მთელი ძალით დაიბლაფლა ქაბუქმა, — ჩემი ლითონი მოუპარავს. ჩემი ნაპოვნი ლითონი.

მზეონას თვალები გაუფართოვდა: ნესტოები დაებერა, ლოყები გაუწითლდა, ავთო-ბიჭის წინ დადგა და თვალამღვრეულ დარისპანს უშიშარი და აცეცხლებული თვალეზით ჩაჰედა.

— მარტო ყურძნის წვენის პარვა არ სცოდნია ამ ლომის ბწყალიან კაცს?! — დაციწვით ჩაილაპარაკა მან. მერმე მობრიალე სატეჯარს ხელით შეეხო, დააკვირდა და ხალიბას მიუბრუნდა, — ცეცხლშიც გამოუწვავს, გამოუწრთია. ერთი სიტყვით, ყველაფრისათვის დაუყურადებია!

ამას არ ელოდა ცალთვალა კოპლი. შეერთა, უცებ სიბრაზე ჩაუქრა, მოითენთა კიდევ.

— ქურდი არა ვარ, მე თვითონ შივაგენი, — ჩაიბურტყუნა თავისთვის.

— თვითონ შივაგენო, — გააქილიკა ხალიბამ, — იცი, ამირანმა რა დაარქვა ჩემს ნაპოვნ ლითონს?! ხალიბი დაარქვა, — ამბობს, ქვეყანამ იცოდეს ეს სახელიო. ამან კი მომპარა, — ცრემლი მოერიბა ბიჭს.

— სახელს ვინ გართმევს, რას დაეძებ, გინდ ხალიბა ერქვას, გინდ მზეონა.

— ჩემს სახელთან რა ხელი გაქვს? — ისევ აფეთქდა მზეონა, — სიკეთის დასანახად ცალი თვალი გაქვს, ბრუციანო! ადამიანის საკბენად კი — ოცდათორმეტი გესლიანი კბილი.

— ხი-ხი-ხი! — მოულოდნელად გაიცინა ცალთვალამ. — გეს-

ლი და შხამ: რომ არ იყოს ამქვეყნად. მზეონა, სიტკბოსაც ვერ მისვდებოდა კაცი.

— ლობე-ყორეს ნუ ედები, ცალთვალა, ისა თქვი, ჩემი ლითონი რად მოიპარე. ქურდი ხარ, ქურდი! — ზიხლით გამოცრა კბილებში ხალხამ.

— მკუთ იყავი, ეშმაკის შობილო! — აუბრიალდა სკლი თვალი დარისპანს. — ქაუთ იყავი, თორემ შენს სიყმაწვილეს არ მივხედავ, იცოდე!

— ვერათერსაც ვერ იხამ, ბრუციანო! — გააღიზიანა დარისპანი ავაო-ბიჭმა, — ხელსაც ვერ ახლებ.

— ვითომ?! — გაიოცა ცალთვალამ, — შენც ასე ფიქრობ? დაეკან ასირებ თუ?!

— ხელსაც ვერ ახლებ-მეთქი! — ისეე გაუშეორა ავთომ. მისა თივალეზი ახლა მუხის ნაკვერცხლებივით ლაპლაპებდა.

დარისპანი ავთო-ბიჭის ქამრებში გაჩრილ სატვერებს დააკვირდა, ისევ დამცინავად ჩააქირქილა და უცებ ჭაჭვი შემოიხსნა.

— მე გეფერებით. გესიყვარულებით, თქვენ კი დამცინით და მცხსუბებით, — შეშპარავად დაიწყო მან, — ამას ხედავ? — ხელში ბაღას ბაწაროვით აიკრიფა ჭაჭვის რგოლები.

ყველანი მიაჩერდნენ. როგორც ეტყობა, ლითონის რგოლების უჩვეულო გრიალმა სამივე განაცვიფრა. ცალთვალამ სწორედ ამით იპარგებლა, ერთი მოქნევით შეტყორცნა ჭაჭვის მარყუქი და ავთო-ბიჭს თავზე გადააცვა.

ბიჭი შეტოკდა, გაიწია. ჭაჭვი ბეჭებზე დატურდა და სხეულზე მკიღროდ შემოეხვია. ლითონის რგოლებმა მკლავებსა და მკერდზე ასე წაუჭირეს, სუნთქვა შეეკრა.

— ხი-ხი-ხი! — ახითხითდა ცალთვალა, — გაწყვეტა ხომ არ გინდა, ავთო-ბიჭო! ახლა, სადაც მინდა, იქ წაგიყვან. თქვენ კიდევ არ იცნობთ დარისპანის ჭკუის ფხას. — ავთო-ბიჭმა ისეე გაიწია. ლითონის რგოლები თანდათან კუნთებში ჩააჭდა და, როცა კოკლმა დარისპანმა მარყუქი ოდნავ მოუშვა, სხეულზე რგოლების ნაკვალევი ჭერ გაუთეთრდა, მერე სისხლით ავესო და ჩაუქუფრდა.

მიხედა ბიჭი, ჭაჭვს ვერ გაწყვეტდა.

გაფითრებული ხალიბა და მზეონა ენაჩავარდნილი უცქერდნენ ავთო-ბიჭის ტყვეობას. პირველად ორივე დაიბნა, მიხვდნენ, დარის-

პანთან ვერაფერს გააწყობდნენ. უცებ მზეონას თვალში იმედის სანივმა გაუელვა.

— ამირანი ხომ აქ უნდა მოსულიყო, ხალიბა! — ჩაუჩურჩულა ძმობილს.

ხალიბამ უიმედოდ გააქნია თავი.

— ამირანი დიდი ხანია აქ არის, ზუთა დოქი ყურძნის წვენი გამოცალა და ახლა თავს ვერ წვეს. ისე ხვრინავს დიდი ძელქვის ძირში, რომ მთა და ველსაც გუგუნი გააქვს.

მზეონა მიხვდა უბედურებას. კარგად ახსოვდა, რა დღე დააყენა თვითონ მას ხალიბას ტკბილმა წვენმა, როგორ გააბრყუა მამინ, ათასი სულელური ფიქრი ჩაუდგა თავში: ისე მოითენთა, ორი დღე გაუნძრევლად ეძინა.

— ვაიმე, რაღა ვქნათ ახლა! — ისევე გამწარებთ წასჩურჩულა ხალიბას.

ხალიბა აკანკალებული შეჰყურებდა ავთო-ბიჭის წვალებას. უცებ გამწარებული დაიხარა. მის შშვილს სული დაავლო, ისარი მომართა და დარისპანს დაუმიზნა.

— ახლავე ხელი გაუშვი, ბრუციანო, თორემ მეორე თვალსაც ამოგთხრი, იცოდე!

დარისპანი ბიჭისკენ შემობრუნდა, მისი დანაოქებული შუბლის დანახვაზე მიხვდა, რომ არ დაინდობდა. იხტიბარი მაინც არ გაიტეხა.

— სიკვდილი მოგინდა?! — დაიხრიალა მან.

— გაუშვებ თუ არა?

— ჭკუაზე მოდი, ბიჭო! — ისევე ბრძანების კილოთი უთხრა დარისპანმა.

— შაშ. ინანე, ბოროტო კაცო!

დარისპანი გუმანით მიხვდა ყველაფერს; ოდნავ შეხტა და შებრუნდა. ამან გადაარჩინა კიდევ მისი ცალი თვალი. ისარი ბეჭს ქვემოთ, მკლავში მოხვდა და წვერი მეორე მხარეს გამოყო. პრიალა მახვილს სისხლის წვეთები და ხორცის ნაგლეჯი გამოჰყუა. დარისპანი დაიღმიჭა, ისარს დახვდა და ახლა მიხვდა, რომ მისი წვერი ლითონისა იყო.

— სადღა წამიხვალ, ძაღლის ლეკო? — დაიღრიალა ცალთვალამ. ჭაჭვს ხელი გაუშვა და ხალიბასკენ გადმოხტა.

ბიჭმა სწრაფად იბრუნა გვერდი, ლაჭებშუა გაუძვრა ცალ-თვალას და ტყეის მისცა თავი. დარისპანი დაედგინა. ბიჭი მსუბუქად ჯარბოდა. კოკლის ფეხებქვეშ კი ლაწალუწით იმტვრეოდა შარშან-დელი ფიჩხა და ეკალ-ბარდი.

— ნეტავი დაეწევა თუ არა?! — წამოიძახა მზეონამ. ამ თქმაში ავთო-ბიჭმა უზრუნველი კილო დაიჭირა და გულმოსული შეეკითხა საცოლეს:

— ვნახოთ და დაეწიოს, ხომ იცი, რომ თავს გაუჰქეპს.

— ფრინველს კუ ოდესმე დასწევია? — ჩაიკისკისა მზეონამ. სწორედ ამ დროს ხალიბას ფეხი დაუცდა და ქარისაგან წაქცეულ ხეს გადააწვა.

— ჰმ, ჰმ, — სიხარულით დაიზმულია ცალთვალამ. მზეონა შიშმა შეიპყრო. ავთო-ბიჭმა ჯაჭვი გვერდზე გაისროლა და იქით გაიქცა.

— არ წახვიდე! — გადაუდგა წინ გაფითრებული მზეონა, — ხომ არ გგონია, დაგინდობს, წიწილივით დაგახრჩობს.

ხალიბა კატასავით ახტა წაქცეულ ხეზე და ხიდივით გაირბინა. ცალთვალა ახლო მისდევდა, მოულოდნელად ბიჭი დიდ ძელქვაზე ასულ ვაზის ძირს მოებლაუჭა, აეტოტა და ზედ დაეკიდა, მერმე ტანი მსუბუქად აიქნია და ხის გაშლილ რტოებში მოექცა.

კოკლი დარისპანი ძირს დარჩა.

ბიჭმა სიცილი დააყარა. ცალთვალამ ბრახით კბილები გაახრ-კიალა.

— ათ ზაფხულ-ზამთარს ამ ხის ქვეშ დაგიდარაჯდები, ფეხს არ მოვიცვლი და მაინც ჩაგიგდებ ხელში.

— ასე იყოს, — არხეინად ჩამოსძახა ბიჭმა და მის გასაჯავრებ-ლად კარგა მოზრდილ ტოტზე ისე უზრუნველად წამოწეა, თითქოს არაფერიც არ მომხდარიყოს. ცალი თვალი მაინც დარისპანისაკენ ეჭირა. კოკლიც მიუხვდა ეშმაკობას. იქვე დიდ კუნძზე ჩამოჯდა და გამურულ სახეზე მღვრიე ოფლის წვეთების წშენდა დაიწყო. შორს. ტყის სიღრმიდან ძაღლის ყუფა მოისმა. ცალთვალამ ყური ცქვიტა, იცნო ამირანის ყურმას ხმა. თრთოლვით წამოდგა და ტოტზე გა-წოლილ ბიჭს გახედა.

ხალიბას მოლიმარე საბე და ელვარე თეთრი კბილები გამო-უჩნდა.

— ძია დარისპან, გაქუსლე, თორემ გოშია დაგკბენს. ხომ იცი, როგორ ეჭავრები.

ცალთვალამ ხმა არ გასცა. ქარქაშიდან მარჯვენა ხელით სატევარი ამოიძრო. შუბლი საშინლად დაუნაოქდა. სალი თვალი აუწერიალდა, ნიკაპი მოედრიცა. ბიჭი მიხვდა დარისპანის ბოროტ მოქარაობას, თვითონაც შეტოკდა და გაუყრდა.

ცალთვალამ უკან დაიწია და ზევით აიხედა. ძელქვის დიდი, შიშველი ტოტი, რომელზედაც ხალიბა იჯდა, მთელ სიგრძეზე მოჩანდა. ახლომახლო შეფოთლილი რტო არ იყო. იგრძნო ბიჭმა, საფარი უნდა მოენახა. წამოდგა და მეორე ტოტისკენ ფრინველივით გაფრინდა. სწორედ ამ შეცდომით ისარგებლა დარისპანმა, ცალი თვალით მოზოპა მანძილი. სატევრის შხუილს ბავშვის შეკვივლება მოჰყვა. ხალიბას სხეული ტრიალით წამოვიდა. მზეონა და ავთო-ბიჭი აცახცახდნენ.

— მიშველეთ, მიშველეთ! — გაისმა ტყეში მზეონას კივილი. იგა ავთო-ბიჭს ხელიდან გაუხსნლტა და ძელქვიაკენ გაიქცა, ხალიბას უსიცოცხლო სხეული მიწაზე ეგდო. სატევარი ზედ ძუძუს თავზე მოხვედროდა და ბეჭს ქვემოთ გასულიყო. კრილობიდან სისხლი მოთქრიალებდა და მიწას ატბორებდა. ცალთვალას უკვე მოესწრო სატევრის ამოტაცება. მისი კვალიც არ ჩანდა.

მზეონამ პირაღმა დაცემული ბიჭი გაღვაძებრუნა. ხალიბამ თვლები გაახილა, გაიზმორა და ისევ დახუჭა. გრძელი წამწამები დაწვებამდე გადაფარებოდა. სახეზე უკვე სიყვდილის სიყვითლე შეპარვოდა, მხოლოდ ნიკაპქვეშ უთრთოდა ერთი ვარდისფერი ძარღვი. ეტყობოდა, პატარა აღამიანის დიდი სიცოცხლე იქ შეჩერებულიყო. მზეონამ გიჟივით დაუწყო კოცნა ძაობილს. სხეული ისევ თბილი ჰქონდა. ქალიშვილს ეგონა, ახლაც წამოდგება და გამიღიმებსო. ავთო-ბიჭი აკანკალებული მივარდა. დახედა თუ არა, მიხვდა უბედურებას. ჯერ ტყეა მიაშურა, დააყურა, ცალთვალას ფეხის ხმა არ ისმოდა, მერე შემობრუნდა, ხალიბას გვერდით მიწაზე ჩაჯდა და ცრემლები წასკდა.

— რაღა ვქნათ, მზეონა? — ჩაილულულა მან. მზეონას აღარაფერი ესმოდა. ბიჭს მკერდზე დამზობოდა, გაწეწილი თმებით დაეფარა და ყრულ გმინავდა.

ხალიბამ ისევ გაახილა თვალი და ავთო-ბიჭს მიაშტერდა.

— უჯროსო ძმარ, — წყნარად თქვა მან. ავთოს გააყრეოლა.

— ორივეს გახსოვდეთ. — ცეცხლი და ლითონი დარისპანს უნდა წაართვათ, ხომ მიხვდით, ასეთი კაცი ყოველ სიკეთის მარცვალს ბოროტებან ნეშოში გახვევს. ამირანს შეებზეწეთ, ეს არ დაივიწყოს. თორემ მაააც დიდ სიშწარეს აჩვენებს, მე კი ყველაზე მაღალ მთაზე ჩამდალით, ერთი სახნისი ჩამატანეთ, ხომ გახსოვს, მე რომ ლითონის წვერი გავუჯეთე?.. — მზეონა წამოიწია. მისი თმები სახეზე გადაეფინა ხალიბას, ბიჭს, ეტყობა. ესიაშოვნა.

— ეპ, როგორ მიყვარდი, მზეონა, ჩემო დაიყო, თქვენ შვილს, იცოდეთ, ჩემი სახელი დაარქვით.

ბუჩქებიდან გოშია გამოსტა წყმუტუნით და ბიჭს კულის ქიციანით მოუასლოვდა.

— მოდი, გოშია, მოდი, შენც მიყვარდი, ახლა ერთად ვეღარ ვიკოტრიძლებთ და ვითამაშებთ. ჩემი ბრალი არ არის, დარისპანმა მომისპო სიცოცხლე.

ცალთვალას ხსენებაზე ძალღი ღრენით წამოხტა და ცას ბრახით შეუყუფა.

მომავლადეს ღიმილი მოერია.

— შენ მაინც უჯბინე ჩენს მაგიერად... — სიტყვა ვერ დაასრულა ბიჭმა. რატომღაც შეერთა, შეჩერდა. თავისი ნათქვამი არ მოეწონა.

— მართალი არ გეგონოს. — ისევ ღიმილით, მაგრამ ჩაფიქრებლით თქვა — არავის ებენა და სიგლასე არ მინდა. სხვისთვის ტყველის მიყენება მხოლოდ ავგულ ადამიანებს უყვართ, მე კი ამირანს მინდოდა დავხმარებოდი.

თითქოს სახელის ხსენებამ მოიყვანაო, ტყეში შრიალი გაისმა და ფეხის ხმასთან ერთად ამირანიც გამოჩნდა.

საღობას რომ დახედა, ადგილზევე გაქვავდა დევეკაცი. ქვედა ყბა აუთამამდა. სახე ნამუხარი ღრუბელივით ჩამოუშავდა. დინჯად მივიდა, ცალ მუხლზე დაიჩოქა, მარცხენა ხელი ძელქვის ტანს მიაყრდნო, მარჯვენა კი ნელა დაადო ბიჭს შუბლზე. ბრილა შავი თვალეზი, ახლა რომ შავ ასი ნაკვერცხალი უღვივოდა, კრილობას დააჩერდა.

ხალიბას თვალი არ მოუშორებია მისთვის. ამირანის შემყურეს იმედო მიეცა.

— მეშველება რამე, ამირან ძია? — ნელი ხმით ჰკითხა.

ამირანმა არაფერი უპასუხა. ფრთხილად დასწრულა მოპაკედავს. მსუბუქად აიტაცა და მზეონას და ავთო-პიუს მიუბრუნდა:

— თქვენთვის ხომ არაფერი უთხოვია ხალხბა-ბიჭს?

კითხვამ გააოცა ქალ-ვაჟი. მზეონამ ავთოს შეაფედა. ამირანის ძმობილი გაწითლდა და წაიღუღლულა:

— თქვენ შვილს ჩემი სახელი დაარქვითო.

ამირანმა შუბლი ოდნავ შეიკუმუხნა, თვალი ცის გუმბათს მიაპყრო და მტკიცედ თქვა:

— ჰეშმარიტად, ეს ბავშვი უკვდავების ღირსია. — ახლა იგი ავთოს და მზეონას მიუბრუნდა:

— თქვენ წადით, იმ ბოროტს არ გადაეყაროთ სადმე; მე კი ჯერ ამ ბიჭს მოვუვლი, მერე ცალთვალასაც მოვუნახავ თავის ადგილს.

ისევ ცას შეხედა. დინჯად გააბიჯა და ტყეშა შევიდა. გომიამაც ერთი შეპყეფა და პატრონს დაედევნა.

მზეონა ათრთოლებული და თვალცრემლიანი მისჩერებოდა ავთოს.

— რატომ ჩვენ არ წაგვიყვანა თან? — ბრაზით თქვა მან, — განა ხალხბა-ბიჭი შენს ძმობილს ჩემზე უფრო უყვარს?!

ავთომ ჯერ არაფერი უპასუხა, მერე მხრებზე მოხვია ხელი და ჩაუჩურჩულა:

— მზეონა, ამირანმა ხალხბა-ბიჭის სურვილის შესრულება გვთხოვა, ხომ მიხვდი. გენაცვალე, ხომ გარეე. — ქალიშვილმა გაკვირვებით შეხედა საქმროს. ისე დაუკვირდა, თითქოს პირველად ენახოს თავისი რჩეული.

დიდხანს მისჩერებოდა, დაწვები აღუბღისფერი გაუხდა, თვლებში მორჩილება და უცნაური ცეცხლი ერთად აუკიაფდა.

უცებ ტყის სიღრმეში ძალლი აყმუვლდა. ორთავეს ტანში გაცრა, თითქოს სეებსაც გააძიგძიგათ, ისე ასტებეს შრიალი.

გაჩუმდნენ, დააყურადეს. ადგილზე გაშეშდნენ. მიხვდნენ. ძალლი გაციებულ ცხედარს შეპყმუროდა. ავთოს ცხელი ცრემლები გადმოსცივიდა.

— წავიდეთ, ჩემო სიციცხლევ! — ჩასჩურჩულა საცოლეს.

ოცდაცხრამეტი დღე ესვენა ხალიბა-ბიჭის ცხედარი კავკასიონის მარადთოვლიან მთებში. ამირანმა იგი ყინულოვან გამოქვაბულში, ბუნებრივ თეთრ კვარცხლბეკზე დაასვენა. მიცვალვებულს დარაჯად გოშია დაუყენა და თვითონ ხალხში გაერია. ორმოცი დღე სდევდა დარისპანს და ვერსად ჩაიგდო ხელში. ელვასავით გაქრა მისი ნაკვალევი. ხალიბას გარდაცვალებაზე ხალხში არავინ არაფერი იცოდა. პირობის თანახმად, ავთო-ბიჭი და მზეონაც დუმდნენ. მათ ქორწილზე კი ყველა ლაპარაკობდა. ამ დღისათვის მდინარისპირა გამოქვაბულებში გულდაგულ ემზადებოდნენ. — ამირანს უთქვამს, ქორწილის დღეს ქუდზე კაცი უნდა დაესწროათ. — მეორმოცე დღეს, დიდ წყაროსთან, გაშლილ ტათობზე, ირგვლივ წაბლის სურნელოვანი ტყე რომ ერთყა, უთვალავი ხალხი შეიკრება. მათი ნახევრადშიშველი, კუნთოვანი და ნაძერწი სხეულები მზის მცხუნვარე ელვარებაში მომჭადოებლად ინაკეთებოდნენ. აუთოს და მზეონას ყვავილების გვირგვინი ეხურათ, აქა-ქ გვირგვინში ეკლის წაბლისფერი ისრებიც მოჩანდა.

— ცხოვრება ყვავილებითაც ატებობს ადამიანს და ეკლითაც ჩველტასო, — ამბობდა ხალხი. ავთო-ბიჭს მშვილდ-ისარი ექირა ხელში, მზეონას კი — უცხო ყვავილთა კონა. შავი თმა წელს ქვემოთ ვახის დაგრეხილი ლერწებივით ეყარა. ქალ-ვაყისათვის გულისპირები წითელი ძაფით ამოექარგათ. მოკლე, უსასელო სამოსზე, მარჯვენა ძუძუს თავზე მწიფე ანწლის წვენივთ ვეფხის ბოკვერები მოეხატათ. მამაკაცებს წელზე შემოკრულ ხარის ტყავებზე მოკლე, ბასრი სატევრები ეკიდათ. ქალებს თმებში სხვადასხვა ფერად მბრწყინავე ქვები უელავდათ. ქალწულებს ყვავილთა კონებისაგან შეკრული გვირგვინებით დაემშვენებინათ სქელი ნაწნაეები.

სამხრობამდე ჩგუფ-ჩგუფად ისხდნენ და საუბრობდნენ. როცა მზე გადაიხარა, მთის ფერდობზე მდგარმა დარაჯმა ნიშანი მისცა ხალხს. ყველანი წამოღვნენ, აუჩქარებლად, დარბაისლურად შეჯგუფდნენ. თვალი აღმოსავლეთის მთას შეყოლებულ ბილიკს მიაპყრეს.

ნეფე-პატარძალი ხალხის წინ წარსდგა, ცოტაც და, ირმის რქის

არმა საყვირმა დამსვლურთ სამგლოვიარო ზარი ამცნო. ხალხი გაოცდა, ყველას შიშმა და გაკვირვებამ გადაურბინა სახეზე.

ავთოს და მზეონას ცრემლები წასკდათ.

ფერდობის თავზე, ვიწრო ბილიკზე ამირანი გამოჩნდა. წინ ორი კაბუჯი მოუძღვებოდა საყვირებით. მისი ფართო შუბლი ნაოქვებს დაეღარა, შავი წვერ-ულვაში კიდევ უფრო მოეშვა, თვალები აგზნებოდა, გაშლილ მკლავებზე ხალიბა-ბიკის გაყინული ცხედარი ესვენა. მიცვალებული, ერთი ადგილის გარდა, სულ შიმშველი იყო; თავზე დაფნის გვირგვინი ეხურა.

ხალხმა ზრიალით დაიხია უკან.

— ქორწილზე მოგვიწვიეს თუ გლოვის დღეზე?! — გაისმა ჩურჩული.

ამირანმა ცხედარი ზევით ასწია.

— შეხედეთ, ხალხნო! — იქექა მისმა ხმამ. — ხომ იცანით ეს კაბუჯი!

ხალხი კიდევ მეტად აზრიალდა. გაისმა ბოლმიანი გოცების ხმები:

— ჩვენი ხალიბა-ბიკია!

ვაი შენს დედას!

— ვინ მოკლა?!

— ჩქარა თქვი, ამირან!

— ბოროტმა ადამიანმა გამოასალმა იგი წუთისოფელს, — განაგრძო ავთოს ძმობილმა. — ამ პატარა ბიკმა ჩვენს ხალხს დიდი პატივი დასდო. აბა, შეხედეთ! — ყველამ შეხედა ამირანის ხელში გაელვებულ მახვილს. — ვის აქვს ყველაზე ფხიანი სატყევარი?

წინ რამდენიმე თავმომწონე ვაჟაკი წამოდგა.

— ვისაც ღონე გერჩით, შემოჰკარით ამ მახვილს! — უბრძანა ამირანმა ახალგაზრდებს.

მოუქნია პირველმა და ხელში ნაფშევანები შეჩრა.

— ახლა შენი რიგია! — მიმართა მეორეს. რიგრიგობით სცემდნენ მკლავმავარი, შავულვაშა ვაჟები თავიანთ ნაცად სატყევრებს ამირანის მახვილს და სატყევრებიც ხმელი ტალახივით იფშვნებოდა.

ხალხი გოცებისაგან ოზრავდა.

— ამირან, გვითხარი, — წამოდგა წინ ერთი მოხუცი — ჯადოქრობა დაიწყე თუ ნათლიაშენმა თავისი სმლით ღაგასაჩუქრა?

— არც ერთი, არც მეორე. ჩემო მოხუცო, — იგი ამ პატარა

ბიჭმა იპოვა. მისი გონება ყოველთვის ახალს ეძებდა. ხალხის სიყვითისათვის ზრუნავდა, დაუკვირდით, პირველად რა გააკეთა ამ დიდა ბუნების ბავშვმა — ამირანმა შეხვეული გახსნა.

სახნისის წვერი ხელოდან ხელში გადავიდა. ცივი იყო და მაგარი. ზოგიერთმა მიწას დაჰკრა, — იგი ღრმად ჩაეფლო შიგ. ზოგმა ქვას მიუტრიაუნა — ლითონმა ზრიალი დაიწყო.

— აი, ამით კი მოეხნავდით მიწას! — გაისმა ხალხში.

— კეთილი კაცის ნაპოვნი იმ ბოროტმა ადამიანმა სასიკვდილოდ გამოიყენა, — განაგრძო ამირანმა.

— თქვი, ამირან, ვინ არის მკვლელი?!

— აქვე უნდა დაისაჯოს!

— უნდა ჩაიჭოლოს!

ისევ აღელდა ხალხი. ამირანს არ მოეწონა სიკვდილით სიკვდილის დათრგუნვა. მისი აზრით, ეს ბოროტი კაცის ავი ფიქრი იყო.

— მკვლელი გაიქცა, — შექმუხვნით თქვა მან და აეთო-ბიჭი და მზეონა ნელი ხელისკვრით წინ წამოაყენა.

— ამ ქალ-ვაჟის ქორწინება ხალიბას სურვილი იყო. ერთი მოკვდა, მეორე უნდა დაიბადოს. ეს ღვთიური სურვილი უნდა შესრულდეს.

ხალხი ჯერ შეჩოჩოლდა, აზრიალდა, მერე გაუუჩნდა და გაირინდა. წინ აეთო-ბიჭის დედა წამოდგა. ხალხს წყნარად გადაავლო თვალი და მტკიცედ თქვა:

— მართალი დაუბარებია ხალიბა-ბიჭს, აღსრულდეს მისი კეთილი სურვილი!

— აღსრულდეს, აღსრულდეს! — ამბობდა ხალხი.

— ქეშმარიტად აღსრულდეს! — მტკიცე ხმით დააბოლოვა ამირანმა და ცხედარი ორ ახალგაზრდას გადასცა.

— აბა, ხალიბა-ბიჭის სიხარულისა და მწუხარების თანახმად! — ურსა წინ გაიძლოლეთ, თქვენ უკან მიჰყევით. იგი მიგიყვანთ დანიშნულ ადგილზე. ცივ ყინულეთში, კავკასიონის ერთი მწვერვალის შვეულ ფერდობზე, გამოქვაბულია შეთხრილი. ზევიდან გრეპარლი ბაწრის კიბეა გადმოშვებული. იქ აიტანთ მის ცხედარს. მზე მის სახეს ვერასოდეს დახედავს, იქ განისვენოს, როგორც უკვდავებამ. როგორც ადამიანის კეთილი და გაბედული ფიქრის ძვირფასმა საკურკლემ. ეს სახნისი მის სასთუმალთან დადეთ. მშვილდ-ისარიც

გვერდით დაუწყვეთ. ნულარ აყოვნებთ, შორი გზა გაქვთ გასაცლელი.

ჭაბუკებმა ცხედარი აწიეს და ხელი ნაბიჯით გამოიდნენ იქაურობას.

თავდახრილი ხალხი თვალცრემლიანი აცილებდა შათ.

როცა პროცესია გორაკებს გასცდა, ამირანი ხალხისკენ შემობრუნდა.

— ახლა, ხალხო, ქორწილი იწყება! — დიდებით ასწია მარჯვენა ხელი.

გაისმა საქორწინო სიმღერა. მწუხარება ანაზღად მზიარულეზით შეიცვალა. ადამიანები სრულიად გადასხვაფერდნენ, ახლა მათი თვალები ბედნიერებით ელავდნენ, ისევე დაიშალნენ და ჯგუფ-ჯგუფად დაიყვნენ. მხოლოდ მომღერლები და მოცეკვავენი დარჩნენ ქალვების ახლოს.

ავთო-ბიკმა ხელი ქალწულის მარცხენას ჩასკიდა. თავდახრილნი წავიდნენ მცირე გორაკისაკენ. მწვანე ფოთლებისაგან ახალდაწნული ფანჩატური ყვავილებით იყო მორთული. კედლები ვაზის ფოთლიანი ლერწებით მოედობათ, ზემოდან ვეება წაბლის ხის რტოები ეხურა. მწიფე ნაყოფი ალაგ-ალაგ მოლიმარი ვაეკაცის ტუჩ-კბილივით დაჰყურებდა ფანჩატურს. მზის სხივები ისე ნათლად და სასიამოვნოდ ციმციმებდნენ, თითქოს ციდან სანთელი ეღვენთებო. ჰაერში მზისა და სინათლის სუნი იდგა, გარშემო ქორთა ბაღანი ბიბინებდა.

მზეონამ პირველმა შედგა ფეხი ხუთსაფეხურიან, მწვანე რტოვებითა და ყვავილებით მორთულ კიბეზე. ვაეიც დინჯად მიჰყვა. კობის თავზე ფანჩატური იწყებოდა. როგორც კი ქალ-ვაეი ოთახში მიიშალა, სიმღერა საცეკვაო ჰიმნად გადაიქცა. ახალგაზრდები ლამაზი რხევით შემოეხვივნენ ფანჩატურს. ცეკვავდნენ წყვილ-წყვილად, აღტაცებით, დაუღალავად.

კიბის ძირში ამირანი გამოჩნდა. მარჯვენა ხელში წაბლის მწიფე ნაყოფით დახუნძლული გაფოთლილი რტო ეჭირა, ფანჩატურის საძირკველზე დაბერტყა. მერე კიბის თავზე დადო და დაბლა ჩამოვიდა.

— აბა, ფერხული! — გაისმა ისევე მისი ხმა.

ხალხმა ერთმანეთს ხელი ჩასკიდა, წრე შექკრა და ფანჩატურის გარშემო სიმღერითა და ტამით დაიწყო ტრიალი.

ზამთრის პირი იდგა. მთაში სიარული გაძნელდა. დათოვლილ წრიახებში ნამქერი მოხშირდა. სიცივემ ყინულოვანი მთებიდან თანდათან დაბლობისაკენ ჩამოინაცვლა. გადაყვითლებულ ტყერებს თოშმა დაჰკრა. აღამიანები სიცივისაგან აკანკალდნენ; გამოქვაბულებს შესასვლელში ნაბდის ფარდები ჩამოაფარეს, მაგრამ ოდნავ რომ გადასწევდნენ, სიცივე შხუილით შერბოდა შიგ. ბავშვები აიბუზნენ, მოხუცები მოიკუნტნენ. ამირანი დაფიქრდა, ბალნს დახმარება სჭირდებოდა. ერთი კვირა გარეთ არ გამოსულა; თავჩაქინდრული იდგა თავის გამოქვაბულში და საშველს ეძებდა. სიცივე მატულობდა, მდინარის ნაპირები თხელი ყინულით დაიფარა. ცაზე ღრუბლები გააშორდა, მაგრამ ელვა-მეხი გაუჩინარდა.

— რატომ ქუზილი არ არაა, რატომ მეხი არ ვარდება? — უკვირდა ამირანს და ცის გუმბათში მქროლავ ღრუბლებს სევდით შეჰყურებდა. რამდენიც არ ეცადა. ვერც ელვის ნაპერწკალს მოჰკრა თვალი და ვერც მეხის ჭახანი გაიგონა.

— განგება გაგეიწყრა. — ამბობდა ავთო-ბიკის დედა. — მაშინ ქეთა ვერ ვიხმარეთ და ცეცხლი ვერ შევიანახეთ. ახლა სად უნდა ეიშოვოთ?!

ამირანს ყველაზე მეტად მაინც მზეონა ეცოდებოდა. ფეხმძიმე ქალი სიცივისაგან გალურჯებულიყო და საბრალოდ კანკალებდა. ავთო-ბიკი თვალეებში შეჰყურებდა ძმობილს.

ერთ საღამოს მხარ-თეძოზე წამოწოლილი ამირანი ისე წამოიქრა ფეხზე, თითქოს მუხლებზე ქვა შემოჰკრესო.

მყის მოკლე ხმაღს ეცა. ჰაერში რამდენჯერმე შეატრიალა და გამეტებით ჩამოჰკრა კლდის ფლატეს.

ნაპერწკლები თვალეებში შეაცვივდა. ახლა კარგად გაახსენდა რამდენი ნაპერწკალი გაყარა კაეზე შემოკერისას ხალიბას ნაპოვნმა ლითონმა.

— შავაგენი! — უნებლიეთ წამოიძახა და ისეე ჩაფიქრდა. საწოლის ახლო, თივის ბულულების გვერდით, ხალიბას ხელით თუთის ხის სოკოსაგან გამოქრული პატარა ბურთი ეგდო. ბავშვებს ისე დაებეჯვათ, რომ ახლა საკმაოდ გრძელბეწვა ღინღლი ასწეწოდა. ამ-

რანს თვალეში სპივი ჩაუდგა. აბედის ბურთს ხელი მოჰკიდა, შუაზე გადახლიჩა, გადაწეწა და კაენარევ კლდის წვეტს მიუხლოვდა. მარჯვენა ხელით ხმალი შემოჰკრა მის კიდეს. აბედს ნაპერწკლები მოედო. ცოტაც და, კვამლის წვრილი ძაფი ნელა აიზღაზნა.

ამირანმა აბედს ჩახედა, ნაპერწკალი შიგ ჩაბუღებულყო და ისე ანათებდა, თითქოს მისი დაბადება ქვეყნის თვალის გახელას ნიშნავდა.

— ეი, ავთო-ბიჭო, აქეთ მოდი, ნაპერწკალი ისევ ჩვენი ტყვე გახდა!

უმცროსი ძმობილი აქლოშინებელი შემოვარდა გამოქვაბულში. დედა და მზეონაც შემოჰყენენ. ცეცხლმოკიდებულ აბედს მისცივდნენ. სამივე გააკვირვა თავიანთმა გულმავიწყობამ. რატომ ამდენ ხანს არ მოგვაგონდა ცეცხლის გაჩენაო, გაცეხას ვერ მალავდნენ. გაღვივებული აბედი კი მათ თვალწინ დადგებდა.

ავთოს დედამ ფრთხილად გამოართვა იგი ამირანს. მზეზე გამომწვარ თიხის ჯამზე დააგდო და რომ დაიხარა. უნებლიეთ დაიჩოქა.

— ახლავე ჩინჩვარს მოვიტან. — წამოიძაბა ავთო-ბიჭმა და გარეთ გაუარდა.

ცოტა ხნის შექდეგ გამოქვაბულიდან კვამლმა დაიწყო დენა. ხალხი ჯერ შორიდან შესცქეროდა ამ საკვირველ სანახაობას. მერე, როცა ამირანმა გამოქვაბულს ნაბდის კარი ჩამოგლიჯა, ყველამ დაინახა გიზგიზა ცეცხლი. მუხის ნაპობები მსიარულად ტკრცოლებდნენ, ყველამ იქით მიაშურა.

სამი დღე-ღამე არიგებდა ამირანი ხალხში ნაკვერცხლებს. ისინიც რიგრიგობით მოწიწებით დებდნენ თიხის ჯამებზე და ზეიმით მიჰქონდათ თავიანთ გამოქვაბულებში.

ერთ კვირაში გამოქვაბულმა გამოქვაბულს გადასცა სითბო და სიყვარული. ადამიანებს ფერი დაუბრუნდათ.

მზეონა აღაქდაყებული ლოყებით ტრიალებდა ეზო-გარემოში. როცა თოვლმა გორაკები გადაათეთრა, ხალხს სიცივისა აღარ შეშინებია.

ავთო-ბიჭი ბედნიერების მწვერვალზე იყო. ახლა მას შეეძლო მზეონა ცეცხლის ახლოს თბილად დაეტოვებინა და თვითონ სანადიროდ წააუღიყო.

დარისპანი კი მაინც არსად ჩანდა. სანადიროდ ვასული ავთო ფრთხილობდა --- ზურგიდან არ მომეპაროს ცალთვალა და სატყვარი

არ ჩამცესო. მშვილდ-ისარი მუდამ მომართული დაჰქონდა, სატევ-რის ვადას მარჯვენას არ აშორებდა. ერთხელ ძალზე შორს მოუხდა წასვლა. დაქრილ ხაირიემს გასდია, მრავალი ტყე და ველი გადაი-რა და ერთ ტაფობში უცხო კვალს დაადგა თვალი. თოვლზე ნაკვა-ლევი კარგად ჩანდა. აუჩქარებლად მიჰყვა მას. ტყის ნაპირას წნე-ლით მოლობილი ქოხი დაინახა. ქოხიდან კვამლი ამოდიოდა. ხეს ამოეთარა და თვალთვალი დაუწყო. საღამო ხანს რამდენიმე ნაბ-დიანი კაცი გამოჩნდა. ავთომ შეამჩნია, ფეხზე წვრილი წნელით ნაქ-სოვი უცხო რამ ეცვათ. ისიც შენიშნა, რომ ფეხი თოვლში ღრმად არ ეფლობოდათ.

„რა მსუბუქად დადიან ამ ფაფუკ თოვლზე!“ — გაიფიქრა ავთო-ბიქმა. უცებ იგი შეჩქვიფდა და მერე კანკალი აუვარდა. წინა კაცი კოკლობდა.

„დარისპანია! — მყისვე გაჰკრა ფიქრმა.— აი, სად ყოფილა, თუ-რმე?!“ — მართლაც, ქონში შესვლამდე დარისპანმა ტყეს მოავლო მხერა და ავთომ კარგად დაინახა გაბარდნილ, დაუვარცხნელ წვერ-ულვაშს ზემოთ ლიბრგადაკრული თეთრი თვალი.

„თუ შემაჩნია, დავიღუპე!“ — ყველანი დაიხარნენ, თასმებით ამოკრული ბანდულები მოიხსნეს, გარეთ დატოვეს და ქონში შევი-დნენ. ცოტა ხნის შემდეგ საშინელი ბურტყუნის მოისმა. ღია კარი-დან ვეება წაბლისფერი დათვი გამობაჯბაჯდა. დარისპანი ფეხდაფეხ გამოჰყვა. მხეცი გაურბოდა. ავთოს ეგონა, თვალმა მომატყუაო, რო-ცა დათვი ჭერ პაერში შეტოტდა, კაცივით აიშართა და მერე ზურგ-ზე მოსხლეტით დაეცა. წაქცეულმა ოთხივე ფეხი საცოდავად გაასაკ-სავა, რომ წამოხტა, კბილებით რალაცას ღრღნიდა და ისე იღრი-ნებოდა, ფიფქით ამოგანგლული ნესტოებიდან თოვლი ბუქ-ბუქად სცვიოდა.

ავთო დაუკვირდა და კარგად შეამჩნია მხეცის კისერზე შემოხვე-ული ჯაჭვი. მიხვდა ბიჭი, ბრუციანს დათვი დაეტყვევებინა.

„მხეცსაც ვერ გაუგლეჯია! — გაიკვირვა მან — აბა, მე მაშინ რას გავაწყობდი?!“

ამასრბაში ცალთვალამ ჯაჭვის ბოლო ხელის მოქნევით აწყვიტა, დათვი კაცივით აღრიალდა.

— შალე ასე ვაღრიალებ ამირანს, — მოესმა დარისპანის ხმა ავთო-ბიქს.

ახალგაზრდა მონადირეს მკედრის ფერი დაედო.

„აი, თურმე, რისთვის სჭირდებოდა ჯაჭვის სიმაგრე ცალთვალას?! აი, რატომ არ ჩანდა ამდენ ხანს! მხეცებზე ცდიდა ლითონის გამძლეობას, რომ ამირანის დაჯაჭვოს შემდეგ!“ ქოხის წინ გამოფენილი დარისპანის თანამგზავრები სიცილით იქაჭვებოდნენ. ვერც ერთი ვერ იცნო ავთო-ბიკმა. ამქვეყნიურს არ ჰგავდნენ. არც ერთს წვერულვაში არ ჰქონდა. ტუჩები ფუტკრის ნაკბენივით დასიებოდათ. ყელზე მსხვილი ბაწრით ქვის სატევრები ჩამოეკონწიალებინათ აუგაროზებივით. უწამწამო თვალის ქუთუთოები დაწითლებოდათ. ყურის ბიბილოზე ზღვის ცნოველის რგოლისებური ფარფლები ეკიდათ. „ზღვისპირელები მოუყვანია დასახმარებლად, ამირანის დასაძლევად!“ — გაიფიქრა ავთომ. ღამეს დაუცადა მონადირემ და, როცა კარგად შებინდდა, ქოხს მიუახლოვდა. გარეთ არავინ ჩანდა, არც შიგნიდან ისმოდა ჩამიჩუმი. ეტყობოდა, ყველას ეძინა. ფრთხილად წაიწია წინ. ახლა უკვე ხვრინეა შემოესმა. თოვლზე სასიარულო ბანდულები ქოხის წინ უპატრონოდ ეყარა. ერთი წყვილი ჩუმად ამოიღლია და ტყეს მიეფარა, — ქვეყნის კიდემდე რომ მომიხდეს ძებნა ამირანი უნდა ვიპოვო, ნაბული და გაგონილი ვუამბო. თითქოს სეებს გაანდო საიდუმლო, იაე სწამალა ჩაილაპარაკა და ორივე ბანდული თასმებით გაიმაგრა.

— გაზაფხული მალე შემოაღებს კარს, უნდა დავუჩქაროთ, ბიკებო, დავუჩქაროთ! — ეუბნებოდა ამირანი თავის შეგირდებს.

ბიკებს ოფლი წურწურით ჩამოსდიოდათ. გრდემლზე უროებით ედგნენ გავარვარებულ რკინას. გრილ ქვიშაში ახალ-ახალი სახნისები და დაფნის ფოთლისოდენა ისრის წვერები ეყარა. მოწინებით შეპყურებდნენ უჩვეულო ოსტატს. რაც ისინი ამირანმა შეჰყრიბა, მთვარე სამჯერ დაიღია და გაიფსო, ბიკები ახლა უკვე მარჯვედ ხმარობდნენ უროს. რკინის საკეცებით აბრიალებდნენ გავარვარებულ ნაკვრებს, წყაროს წყალში აციებდნენ და ამაგრებდნენ გამოკვერილ რკინას.

ამირანი ვეება უროს ატრიალებდა და შეგირდებს ეუბნებოდა:

— ჩვენ კაცს, ჩემო ძმობილებო, უხილავის დანახვა ეხერხება,

ბნელში სინათლის შეტანა უყვარს, უცნობს ნაცნობად გაიხდის, აი, ჯალიბურის საქმე მაგარია. კიდეს ვერ მოტეხ, მარცვალს ვერ ჩამოფხენი. მიწსაც ადვილად მოგხნავთ და ნადირსაც ბლომად დაეხოცავთ, შრომა კი დიდი გვმართებს, ბიჭებო! სახნისებს და ისრის წვერება გამრავლება უნდა. იცოდეთ, ხალხი სიკეთეს არ დაგვივიწყებს.

უროს დაკვირვას ცეცხლი ბოლქვებად იფანტებოდა. დაღამულ მიწის იატაკს ნაპერწკლები აცვიოდა.

ულრანი ტყის დათოვლილი ფერდობებიდან დროგამოშვებით ნადირის ღმუილი ისმოდა. ხანაც მტაცებლისაგან დამფრთხალი შველირეში შეეფეთებოდა მკვდლების ბინას. ბიჭები უროს ერთბაშად მიახებებდნენ თავს და მშვილდ-ისარს მოავლებდნენ დაკოყრილ ხელებს. გემრიელი ხორცი გამოუღვევლად ჰქონდათ. დოქებში ყურძნის შუშხუნა, მაგრილებელი წვენი ჩქეფდა. შეგირდები ძალზე შეეჩვივნენ ყურძნის ნაწურს. როცა პირველად დაცალეს თითო დოქი, ძარღვებში ტკბილი ბურანი ჩაუსახლდათ, ლხინის უჩვეულო გუნებაზე დადგნენ. თაფლით მთვრალი დათვის ბელებივით დაიწყეს თოვლში ბულრაობა და ფიფქში ამოიგანგლნენ. ცეცხლისაგან გაალული, ნახშირით გამურული ბიჭები თოვლის სამყაროში ქინკებივით დახტოდნენ. ამირანი მაშინ დაუკვირდა ღვინის ძალას. ყველაზე მოკრძალებული, დაკვირვებულა შეგირდები გათამამდნენ და ისე იქცეოდნენ, სირცხვილით დაიწვებოდა კაცი. ზოგი სიგიჟედ მიიყვანა ღვინომ, ზოგი კი მოადუნა და მკედარს დაამსგავსა. ამის მნახველ ამირანს კარგა ხანს ღვინის წვეთი არ ჩაუშვია პირში. თვალწინ შეგირდების ამღვრეული თვალები და მოღრეცილი სახეები ედგა.

— ცოტა კარგია და ბევრი საწამლავი ყოფილაო, — ეუბნებოდა შემდეგ ბიჭებს.

შეგირდების სადგომი საიდუმლოებით იყო მოცული. ამირანმა იგი აღამიანთა ბინებს გააშორა. მაღალ გორაკებს შუა, ტყით შემოფარულ ტაფობზე, ცხრაწყაროს ფესვთან დადგა კარავი. მის ზემოთ. ალპური მინდვრების სათავესთან მუღმივი ყინულის ზოლი იწყებოდა. ზამთარში გზა იკვრებოდა, ყველაფერი იყინებოდა. გაზაფხულზე მიწის გულიდან სითბო წამოვიდოდა. ყინულეთი შეირხეოდა. დიდი ნაპრალები გაჩნდებოდა, ლანქერი წამოვიდოდა. ზევიდან მოწყვეტილი თოვლის გუნდა მთისოდენა ზვავად იქცეოდა, ყინულ-

თა მსხვერუეა და გუგუნი აყრუებდა სამყაროს. მალე ველ-მინდორზე ყვავილები ამოყოფდნენ თავს, ხეთა კვირტები სკდებოდა და გაზაფხულიც მთელი ძალით მოედებოდა ქვეყანას. ხარჯიხვის ფრუტუნს ირმების ძახილი ემატებოდა, შურთხებია სტვენას ფრინველთა ჭიკჭიკი მოჰყვებოდა. ამირანი შიშობდა, მოხეტქილ ზვაეებს სამკედლო კარვები არ წაელეკათ. ამიტომ იყო, რომ ხანდახან, სიფრთხილისათვის, ყინულგადაკრულ მდინარეს სუნთქვაშეკრული აყურადებდა. წყალი ჭერ კიდეც ნელი ჩქეფით იკვლევდა გზას.

— მდინარე რომ გაზაფხულის სითბოს იგრძნობს, შხეფს გაიმრავლებს, გუგუნს დაიწყებს, ხმას აუმაღლებსო, — ამბობდა. კრიცა ცის გუმბათზე ვაჟკაცის მოხრილი მკლავივით სავსე მთვარე ვიდოდა. კარავში დაღლილი შეგირდები ხვრინავდნენ. ქურის ფუძესთან, ყურეში, ძალით თვლემდა. იქვე შელის ნუკრი დაკუნტრუშებდა. ზამთრის პირზე ერთმა შეგირდმა ხევში, თოვლის ფიფქინა ჩაფლული იპოვა და დასაკლავად ვერ გაიმეტეს. ყურეში და ნუკრა ერთმანეთს შეეჩვიენ. ერთად ეძინათ, ერთად თამაშობდნენ. ამირანს უნდოდა მზეონასათვის ჩაეყვანა — ხალისს მოუმატებს, ფეხმძიმობას გაუადვილებსო, — ფიქრობდა.

როცა ორასი სახნისი გამოქედეს, იმდენივე სატევარი და ისრის წვერი გამოკვერეს, — ჰაერში სითბომ იმატა, შეყინულმა თოვლმა ხეებიდან ნელ-ნელა დაიწყო ცვენა, ტოტები ფიფქისაგან დაიცილა.

ერთ დილით კაცის ძახილი გაიგონეს. ყველანი გარეთ გამოვიდნენ.

ავთო-ბიჭი მსუბუქად მოაბიჯებდა თოვლზე. ბიჭები გაოცდნენ. ბილიკი არ ჩანდა, მიწაზე ისეთი ფაფუკი თოვლი იყო, რომ ავთო სასწაულმოქმედად მოეჩვენათ. ქალამნის კოპს ზემოთ თოვლი არ ეკარებოდა, არ ეფლობოდა. ღიმილით მიუახლოვდა აარავს.

— ხომ მშვიდობაა?

— მშვიდობაა, ამირან, მომენატრეთ და ამოვედი.

ამირანმა თვალი თვალში გაუყარა. იცოდა, ავთო-ბიჭი ახლა ამ მიზეზით არ ამოვიდოდა. ისიც იგრძნო ავთო-ბიჭს შეგირდებთან არ უნდოდა სათქმელის გამხელა.

სალამოს წყალზე მიმავალ ავთოს ამირანი დაეწია.

— რამ მოგიყვანა, ავთო-ბიჭო?

— დარისპანი ვნახე, შენს შესახვედრად ემზადება.

— შეაკედრას რითა მიპირებს?!

— ჩაკვებით, ამირან!

— როგორ თუ ჩაკვებით?!

ავთო-ბიჭმა დაწვრილებით უამბო ნანახი და გაგონილი. თან წრიაპების ამბავიც დააყოლა.

ამირანმა დიდხანს ატრიალა წრიაპები, თვალის დაუხამხამებლად მოისპინა ყველაფერი და ავთოს გასაკვირად, დარისპანი შეაქო: ბოროტია და შხამით სავსე გული აქვს, თორემ ჩემი პირველი ძმაცაცა ის იქნებოდაო.

ავთო გაჩუმდა. ჯერ არაფერი თქვა, მერე კი ვერ მოითმინა და ბოლმით ამოიძახა:

— საქმეც ეგაა. რომ რასაც კი მოიხელებს ეს ბოროტი კაცი, ყველაფერი ხალხის უბედურებისათვის უნდა.

სამი დღის შემდეგ ამირანი ჩიხვებზე სანადიროდ წავიდა. ფეხებზე წრიაპები გაიკეთა და ამბელა კაცი თოვლზე ობობასავით მსუბუქად მიცოცაედა. ყურშა ფეხდაფეხ მიჰყვებოდა, წინათ ძალი ყოველთვის წინ უსწრებდა, ახლა ოფლითა და თოვლის ფიფქებით გაწუწული. ქლოშინით ძლივს მისდევდა. ზევით თოვლი თანდათან მაგრდებოდა; ყინვისაგან მოსარკული ზედაპირი აღარ ტყდებოდა და ყურშას სირბილი უადვილდებოდა. სიცივისაგან ხევებში მდინარეები გაყინულიყო, მთის ფერდობები აღარ შრიალებდნენ, მხოლოდ წყაროები მოჩქეფდნენ ლალად მიწის გულიდან.

ამირანს ძალიან უყვარდა მდინარის სათავესთან ჩამოსვენება. მიწიდან ამოხეთქილი წყაროს ფესვი ამ მდუმარე ყინულეთში ჩქრილით იკვლევს გზას დაბლობისაკენ. მის ზედაპირზე მუდამ ბატკნის მატყლივით აწეწილი ფაფუკი ნისლი დაბორიალებს. კლდეებიდან უთვალავი კრიალა წვეთი ამორბის და ნაკადებად უერთდება. იგი თანდათან მატულობს და ძირს მდინარედ ეშვება.

— რა უმტკივნეულოდ იბადება წყალი?! — ფიქრობს მშვილდზე დაყრდნობილი ამირანი და დაყინებით დაჰყურებს ფასის მთის ძირში მოჩუხჩუხე წყაროს. რა საამო და თვინიერია მისი წვეთები?! ცეცხლი კი ღვთისრისხვით მოდის ქვეყანაზე. მესთან ერთად იბადება და მისი ნათელი ნაპერწკალი ყველაფერს წვავს, ტკივილს იწვევს. ნეტავი თუ დადგება დრო, რომ ადამიანმა ცეცხლის სტიქია დაიმორჩილოს? — უცებ ფიქრი გაუწყდა. განა იგი უკვე მისი ტყვე არ არის?

რატომ დაავიწყდა ლითონისა და კაჟის ქვის ტყრციალი? მათი ნაპერ-
წყლის ძალა? განა გამოქვაბულებში ცეცხლი არ ღუღუნებს? მისი
სიცოცხლით არ თბებიან ახლა პატარა ხალიბა და დედამისი? ყველა-
ფერი ეს მართალია, — განაგრძობს ამირანი, — მაგრამ ცეცხლი ჭერ
კიდევ საშიშია. ადამიანები დაფეთებული ჰყავს. სხეულზე იარებს
ტოვებს, რასაც კი მოიხელებს და ჩიხვევს, ნაყარტუტად აქცევს.
ლითონსაც კი არბილებს და დაღეჟილი კეცივით ალღობს.

ყურმა მის ფეხებთან გაწოლილა. გაღმა მწვერვალთა კალთებზე
ჭიხვების ჯოგი მოჩანს. ძალღს თვალი იქით მიუბრის. ხანდახან
პატრონს სევდით შეხედავს, თითქოს ეუბნებოდეს, — ამირან, გახე-
დე, რა ყოფა აქვთ ჭიხვევებს, გამართე მშვილდ-ისარი, განა ამისა-
თვის არ მოვედით აქ?!

— ცოტა მაცალე, ყურმა, — თითქოს მიუხედაო, ჩასჩურჩუ-
ლებს ამირანი. — ფიქრმა წამიღო, ის ბოროტი დარისპანი ავ საქ-
მეს მიქადის. — რატომღაც ხმა ჭერ დაუბრბილდა, მერე თითქოს სულ
ჩაუშრა.

— ნუთუ შემაშინა იმ ბოროტმა? — ეს ჭერ არააოდეს მომსე-
ლია; ვერ არის კარგი ნიშანი, — ყურმა მის ფეხებთან აწყმუტუნ-
და. — რა, შენც ხომ არ იჯრძენი, ერთგულო მეგობარო, მოსალოდ-
ნელი ხიფათი? — ძალღი ახლა პატრონს არ უსმენდა. გაღმა კლდის
წვერზე მამალი ჭიხვები ერთმანეთს რქებით ეკინწლავებოდნენ.

აპყად მოდიოდა ჭიხვი, კლდის ნასხლეტზე იდგა, ოთხივე ფეხი
გაეჭგიმა, მეორე ჭერ უკან იწევედა, სამი კამარის გადავლებია შემ-
დეგ ეი რქებით ზედ შუბლზე ეჯახებოდა. მათი რქების მძიმე ყრუ
ხათქუნი გამოღმა გამოქჟონდა ქარს.

ამირანმა მშვილდი მოზიდა. ყურმა უკანა ფეხებზე ჩაცუცქდა,
წინა ფეხები გაწვდილად დააბიჯა მიწას, ნახტომისთვის ემზადე-
ბოდა.

ისარი შხუილით წავიდა, ხარჯიხვს მკერდში გაუარა და იქვე ჩააჩო-
ქა. მეორე ვერ მიხვდა ხიფათის მოახლოებას. გაშტერებით დასცქე-
როდა წუთის წინ მასთან მარქენალ მოწინააღმდეგეს. მოძმის სისხლი
რომ დაინახა. აძაგძაგდა, სწრაფად უკან დაიხია, დაიფრუტუნა, რქები
ისე აიქნია, თითქოს რამეს მოშორებას აპირებდა, მერე შეიმართა
და კლდის მეორე მხრიდან წამოწვერილ ფლატესკენ გადაიქროლა.

კიდევ ჰაერში იყო რომ ყურშამ გორაკი აირბინა და თვალი შეავლო. ალბათ ეგონა — საკბილო პირიდან მისხლტებო, თვითონაც კამარა შეჰკრა და უფსკრულის თავზე გაშხვართული ჯიხვის უკანა ფეხებს ბასრი კბილები გაავლო. მისმა სიმძიმემ ნადირს წონასწორობა დაუკარგა. ორივე უფსკრულში ჩაეშვა. ამირანმა ქვესკნელში გადაიხედა. ჯერ არაფერი ჩანდა, აფორიაქებული თოვლის ფიფქი სქელი ნისლივით იმღვრეოდა. ცოტაც და, უფსკრული დაიწმინდა. ყურშას უკვე გამოეღაღრა ყელი მსხვერპლისათვის და ამირანს შემოსცქეროდა.

— ჰამ, ჰამ! — შემოჰყეფა პატრონს.

თოვლით ამოვსებული უფსკრულიდან ეს ხმა ყრულ ამოვარდა და მწვერვალებს მოედო.

— ჰეი, ჰეი, — მოისმა პასუხად უცხო ადამიანის ძახილი. ამირანმა იქით გაიხედა. ორი კაცი მაღალი თხემის პირზე იდგა და აქეთ იცქირებოდა. მათი უწვერულვაშო, წითური სახეები ღრეკით ჩაშტერებოდნენ გამარჯვებულ ძაღლსა და ყელგამოღადრულ ხარჯიხვს. ერთმა ნაბიჯიც კი გადადგა ქვევით ჩასასვლელად. ამირანმა შეამჩნია თხილამური და მაშინვე მიხედა სტუმრების ვინაობას. „ალბათ ცალთვალა კოჰლიც ახლომახლო იქნება“, — გაიფიქრა მან.

მართლაც, მწვერვალზე მესამე კაციც გადმოდგა და გარემოს ფრთხილად მოავლო თვალი. ეტყობოდა, ხმაზე იცნო ძაღლი. ყურშამ იგრძნო ბოროტი კაცის სიახლოვე. ჯიხვს თავი მიანება, კბილების კაწკაწით და ყუფით შეხედა მოსულებს.

— ამირან, იმალები განა?! — მოისმა დარისპანის ხმა.

— ვიმალებიო? — გაოცდა ამირანი და მთელი ტანით აიშართა უფსკრულის პირას.

— რა თქვი, კოჰლო-კაცო?

— ჰა-ჰა-ჰა! — გაისმა ბოროტი ხარხარი, — გამოჩნდი, განა? მთვარე თორმეტჯერ აივსო და დაილია, სანამ შენ გნახავდი, გეძებდი კი, ვერსად შეგხვდი.

— აქა ვარ, ცალთვალავ, შეხვედრის ადგილი არც ისე ცუდია. აბა, აქეთ გამოიწი!

— იპ, იპ, იპ! — ისევ ჩაიქირქილა დარისპანმა. — შეხვედრის ადგილი მართლაც კარგია, ჩემი მოახლოება კი ცოტა ადრეა, — მაგის ღროსაც ვნახავთ. — კოჰლმა ცოტა წინ წაიწია.

— ქორწილი გადაიხადე, არა? წამართვი ის ქალი და უნიათო ბიჭს ჩააბარე, ხომ? გადაგიხდი, ამირან, გადაგიხდი, გნახავ, ფეხზე ადგომა გეწადოს და ვერ კი დგებოდე.

— ის ქალი შენი საქმე არ იყო, ცალთვალავ! — დინჯად მიუგო ამირანმა. — აეთოც უნიათო ბიჭი როდია. თავი გაანებე! შენ მოხუცი ხარ, ისინი ახალგაზრდები, თავიანთი გზა და ხიდი უნდა გაიარონ ქვეყნად; საკუთარი წილი სინათლე მოაფრქვიონ, შენ კი ხალიბას სისხლი გმართებს. იცოდე, იალბუზის წვერზეც რომ ახვიდე, მაინც მოგწვდება და ყელში წაგიქერს.

ხალიბას სახელის გაგონებაზე ცალთვალა ცუდ გუნებაზე დადგა, მაგრამ იბტიბარი არ გაიტეხა.

— ისიც ყურშასავით შენი ლეკვი იყო. — გესლით ჩაილაპარაკა.

საყვარელი ბიჭის აუგად ხსენება ამირანს შხამად ჩაეწვეთა გულში, უჩვეულოდ აჩქარდა.

— აქეთ გამოხვალ, ცალთვალავ. თუ მე გადმოვიდე შენსკენ? დარისპანი მიხვდა, ამირანი აღარ ხუმრობდა, უნებლიეთ მუხლის კვირისთავეები აუთამაშდა, ბრუციანი თვალი სისხლის წერტილივით დააჩნდა, საღ თვალში ნისლი ჩაუდგა. გაყუჩდა, მერე, ალბათ, თანამგზავრები გაახსენდა და მათ გადახედა. ზღვისპირელები რატომღაც ღრეპითა და დაუინებით მისჩერებოდნენ ამირანს კოკებში. შიშნაჰამ ცალთვალას არ ესიამოვნა მათი სახეები.

„ამათი იმედით წაბლის კაკალსაც ვერ გამოაგდებ მწიფე ბუძვიდანო“. — გაიფიქრა და ერთ მათგანს ხელი წაჰკრა. მან არც კი მოხედა.

კოკლს შიში შეეპარა და ბრაზით აინთო. ერთ მათგანს მხარილითაგადაგდებული ჯაჭვის ორფა რგოლების ბოლო მოუქნია. ზღვისპირელი წაბარბაცდა, მაგრამ სახე მაინც ამირანისკენ დარჩა.

ცალთვალამ უნებლიეთ თვითონაც მიიხედა, ამირანს ფეხებზე დააკვირდა და გაკვირვებისაგან თვალები მოიფშვნიტა.

„ჰო, ჰო, ვაი, საკვირველებავ! აი, ვის მოუპარავს ჩვენი წრიაპები“, — გაუელვა და ღმუილით წამოიძახა, — აკი საქვეყნოდ მე მეძახდი ქურდბაცაცას, შენც გისწავლია ხელცივობა, ღმერთთა ნათლულო!

ამირანი ამას არ ელოდა, ერთ ხანს შეჩერდა, მერე გაილიმა და ნელა თქვა:

— საზრიანი საქმე მტრისაგანაც რომ ისწავლო, განა სათა-
კილოა?

— მე კი თვითონ ვითავე რკინის გამოქედვა და მასხარად ამიგ-
დეთ.

— შენ რკინა ხალხის სავენებად გინდა, მოპოვებით კი იგი ხალიბა-
ბიკმა მოიპოვა.

— ამირან, თავს ნუ იკატუნებ! ამქვეყნად მზეც არ ანათებს ყვე-
ლას საკეთილდღეოდ!

— ვითომდა რატომ?

— ხი, ხი, ხი! — ჩაიხვიხვინა ცალთვალამ, — კითხულობ კი-
დეც. განა მე რომ მზე მქირდება, იმ დღეს ყველას მისი მწველი
სხივი ენატრება? სხვას შეიძლება შესაუნა წვიმა ეგუნებება მაშინ!
მტერმოყვარეობა, ამირან, ერთი დღის შეილებია, იცოდე. უმტროდ
მოყვრობას გემო არა აქვს... — სიტყვა დასრულებული არ ჰქონდა
ცალთვალას, რომ ზღვისპირელებმა საშინელი ღრიალი ატეხეს.
ყურშა დარისპანს ეპარებოდა. ისინი თვალების გიჟური ბრიალით
უყურებდნენ უცხო მხეცს. ცალთვალა გაფითრდა, თვალებში სისხ-
ლი ჩაუდგა, შუბლის ძარღვები დაებერა და გაუშავდა.

— ეს არის შენი სიკეთე, რომ ძალღიჯ ღა კაციც მოსაკლა-
ვად კვალდაკვალ დამდეეთ?

— ყურშა მხოლოდ ნადირს და ბოროტს არ ინდობს, დარისპან!

— ძალღიჯ მომაშორე, ამირან! — ისევ დაიდრიალა ცალთვალამ,
— მომაშორე, თორემ არ ვიცი, რას ვიზამ.

— ყურშა, წყნარად იყავი! — ძალღიჯ გაყუჩდა, პატრონს გა-
კვირვებით გამოხედა და, რაკი თვალებში ბრაზნარევი ელვარება
შენიშნა, ფორთხვით წავიდა უკან, ზღვისპირელები გაფითრებული
და აჯანკალებული უყურებდნენ ამ ამბავს, მათ ჭერ არ ენახათ მხე-
ცის მოშინაურება. ამირანი ქვეყნის მპყრობლად მიიჩინეს.

— ესენი ვინ არიან, დარისპან?

— ჩემი ძმაცაცებია, სხვადასხვა საქმის ოსტატები. — განგებ
გააზვიადა სათქმელი კოკლმა.

— კიდეც ვიპი სიკვდილი განიზრახე?

ცალთვალამ თვალები აახამხამა, მიხედა, ამირანმა გუმანი აიღო.

— ჩემი სიკვდილის მოსურნეს თუ დავასწარ, არ დავინდობ,
იცოდე!

— ნუთუ ხალიბა-ბიქს შენი სიკვდილი უნდოდა, ბრუტიანო? — დაგესლა ამირანმა.

— თვალი შენ ამომთხარე და ახლა დამცინი კიდევ? არა უშავს, შენი საბელიც მზად მაქვს. სიკვდილით არ მოგკლავ, მაგრამ მოგანატრებ კი.

ამირანს გაახსენდა ავთო-ბიქის ნაამბობი, დარისპანმა ჯაჭვით დათვი მოთრგუნაო და რატომღაც უსიამოვნოდ გააეჩყოლა.

— მე კაცის სიკვდილი არ მომინდომებია, ცალთვალავ, თორემ ყველაზე ადვილი საქმე სწორედ შენი მოკვლაა.

— ვითომ? იქნებ, გაგიჟირდეს, იქნებ, შენი გორდა ხმალი მოკლე გამოდგეს!

— ასე ფიქრობ?

— იცოდე, თვითონ შენ გიწერია ჩემი ხელით სიკვდილი.

ამირანს თვალეები ნაპერწყლებით აევსო. დაიხარა და მშვილდისარს წამოავლო ხელი. ცალთვალა შეეკრთა, მაგრამ გვიანდა იყო. ისარი შხუილით გაიქრა. დარისპანი ქვესკნელში გაშვერილი ვეება ყინულის პირზე იდგა. უკან გადახტომა ვერ მოასწრო და ადგილზე გაშეშდა; ისარი მის გვერდით, სწორედ ზღვისპირელების ფეხებთან დაესო.

— შენი სიკვდილი არ მინდა, ძმაცაც უცხოელებს კი მოგაშორებ, ბრუტიანო! — გასძახა ამირანმა.

ყინულს ისარი მოხვდა თუ არა, მყის გაიბზარა და დაიშალა. ზღვისპირელები უფსკრულში ჩაცვივდნენ.

დარისპანი აკანკალებული ჩასცქეროდა მეგობრებს. ცოტა ხანს გარინდებული იდგა, მერე გულზე ხელები დაიბაგუნა და დაიბღავლა.

— გადაგიხდი, ამირან, გადაგიხდი. ას კაცს შემოვიყრებ, დროს მოგინახავ და, იცოდე, განანებ, თუ კაცი ვარ.

შემდეგ სწრაფად მიბრუნდა და ხევში გაუჩინარდა. შუბლშექმუხვნილი ამირანი დიდხანს გასცქეროდა. მერე ძალს დაუსტვინა.

— აბა, მეგობარო, მომეხმარე, ადამიანები არ დამალუპვინო, იქნებ ცოცხლები გადარჩნენ! — ყურშა მიხვდა პატრონის წუხილს. ქვევით, უფსკრულის თოვლიან ფსკერზე გონდაკარგული ზღვისპირელები სულს დაფავდნენ. ცოტა ხნის შემდეგ ყურშამ ორი-

ვე ზევით აჰოათრია. დაბეგვილები დიდხანს აზრზე ვერ მოსულიყვენ. თვალეზი რომ გაახილეს, ამირანმა გაიღიმა.

— აბა, ახლა აქეთ გამოიხედეთ, ვაჟაკებო! — ჩასძახა ორივეს.

თვალეზის ფახურით მიაჩერდნენ. ამირანმა თოვლზე ისრის წვერით ნავი და ზღვის ტალღები მოხაზა და თითო დასაველეთისაკენ გაიშვირა:

— აი, იქით მოქუსლეთ: თქვენს ქვეყანაში წადით, თქვენი ფეხბარ ვნახო ჩვენს არემარეში, თორემ სანანებლად გაგისდებათ.

ზღვისპირელები მიხვდნენ მისახვედრს. ბანცალით წამოდგნენ და ნაძალადევი ღიმილით გასწიეს ნაჩვენებ გზაზე.

ათი დღე-ღამე წვიმდა. ხეები ისე დაღბნენ, რომ ცულის შემოკვრისას უხმოდ ეცემოდნენ მიწაზე. ცეცხლი არ ეკიდებოდათ. მწარე, მხრჩოლავი კვამლისაგან გაწამებული ბაღლები ხშირ-ხშირად გამორბოდნენ გამოქვაბულებიდან, თვალეზს ისრესდნენ და ცრემლმორეული გაპყურებდნენ აღელვებულ მდინარეებს. მათი შიშველი. საცივით მოკრუნჩხული სხეული დაუბანლობისაგან მურით და ტალახით იყო დაფარული, ზოგს ცხოველის ტყავი მოესხა. ზოგსაჲ კილოფის ნაგლეჯებით დაეფარა გამხმარი ტანი.

პატარა ხალიბი გარეთ ვერ გამოდიოდა. ექვტი წლის ბიჭი დედის კალთას არ შორდებოდა. ავთო-მამა სანადიროდ იყო წასული. ალბათ აღიდებული მდინარე ვერ გამოცურა და გაღმა დარჩაო. — ფიქრობდნენ დედა და ცოლი.

ამ უამინდობის დროს ამირანი ყერძნის წვენიტ იბრუებდა თავს. ბოლო დროს რატომღაც ბევრს სვამდა. თვალეზი დაუსივდა და გაუუფერულდა, თითქოს ბექებშიც მოიხარა. სახეზე ღიმილი გაუქრა, თვალში ნაღველი ჩაედგა. მზეონას კითხვაზე, — რატომ იწამლავ თავსო, ამირანი პასუხობდა:

— ვდარდობ, შვილო და რძალო, კაცის მოკვლა ვერ ვისწავლე. დარისპანი გამექცა და ამდენი ხანი ვერსად მოვიხელეო.

— თვითონ ის მოგძებნის, ამირან. გახსოვდეს. არ დაგინდობს. — აფრთხილებდა ავთოს დედა.

მართლაც, ერთ ღამეს მთიდან ნიაღვარმა გადმოხეთქა. აბობოქრებული ტალღები გამოქვაბულებს უტლაშუნებდა. სწორედ ნაშუაღამევს საშინელი ოხვრა მოესმათ. ყველანი გაინაბნენ:

— ამირანის ხმაა, — შიშით წასჩურჩულა დედამთილს მზეონამ.

— მგონი შველას თხოულობს, დიდ გასაჭირში უნდა იყოს!

— ალბათ სიმიტვრალის დროს ცალთვალა დაესხა თავს.

— მარტო ვერას გახდება, ამირანს ვერ მოერევა, — დააიმედა რძალი დედამთილმა.

— ვაითუ, მარტო არ არის? — ამოიკვნესა მზეონამ.

— დარისპან გლაბას მეგობარი ვინა ჰყავს, ვინ უნდა ახლდეს, ჯალო?

— ზღვისპირელები. მათთან არის შეკრული. განა ავთოს ნამბობი დაგავიწყდა?

— ვაი ჩვენს უბედურებას! — ძუ ვეფხვივით წამოვარდა დედამთილი.

— თუ ამირანს რაიმე დამართა, მერე ჩვენც არ დაგვინდობს!

— ის ბოროტი ჩემს გამო დასდევს ამირანს კვალში. — სიმწრით წამოიძახა მზეონამ.

— ჰოდა, არ დაგვინდობს, ბიჭს მოგვიკლავს.

ხალიბას ტყბილად ეძინა თივით მოუვნილ ხის ურძელ ტახტზე. მისი წყნარი სუნთქვა სასიამოვნოდ ეფინებოდა გამოქვაბულს. გვერდზე მამის ნაკეთები ისარი ედო. მარჯვენა ხელი მშვილდის ლარისთვის მოეწყო და ვაჟკაცისვით ჩაებლუჭა.

— ვაი, შენს ბებოს, ნუთუ, მწუხარება გველის?

ღამის სიბნელეში ისევ გაისმა ჯერ ოხვრა-კვნესა, ცოტა ხნის შემდეგ კი ხარხარი.

— დარისპანი იცინის, ამირანი მოჰკლეს ალბათ და ახლა ზეიმობენ. — ისევ სიჩუმე ჩამოვარდა. გარეთ წვიმა ხმაურობდა.

დედამთილი რძალს მიუბრუნდა.

— ბავშვი ახლაც ნაბადში შეხვით და მოერიდე, ავთოს მოსვლამდე გადაიმალე! — მზეონა უსიტყვოდ დაემორჩილა. მძინარე ბავშვი აიტაცა, ნაბადი მოხვია და გამოქვაბულის კარებს მიადგა.

— სატევარი წაილე. დაგჭირდება! — მიძახა დედამ, — მე კი აქ დავუცდი გათენებას.

მზეონამ ჩუმად აიღო სატყეარი, გარემოს თვალი მოავლო და გავიდა. გარეთ ისევ წვიმდა. მდინარეები ღმუროდნენ, ტალღები თანდათან გამოქვაბულისაკენ იწევდნენ.

მშვილდ-ისარმომარჯვებული ავთოს დედა გამოქვაბულის კართან დადგა.

გათენდა კიდევ. ქარმა ღრუბლები მიმოფანტა. ისინი ახლა ძონძებივით ეყარნენ ცის გუმბათზე. ხანდახან მზის სხივიც გამოიხედავდა და მაშინ სამყაროს სიცოცხლის ნიშანწყალი ემატებოდა. აღამიანები შიშით იცქირებოდნენ იქით, საიდანაც წუხელ ოხვრა-კენესა ისმოდა.

ავთო-ბიჭის დედამ გაიხედა და შეჰკივლა.

ამირანის გამოქვაბულის წინ უწვევრულეაშო, თვალეზიანთლე-ბული ზღვისპირელები ღრეობდნენ. ბევრნი იყვნენ. დარისპანი შუაში ჩამდგარიყო. ხელში ვეება ჯიხვის რქა ეკირა და ყურძნის წვენს დასწაფებოდა. ავთოს დედას გულს შემოეყარა. ამირანი მიწაზე უგონოდ ეგდო, მკლავის სიმსხო ჯაჭვის რგოლები მთელ ტანზე ისე ძლიერად შემოეხვიათ, რომ ადგილ-ადგილ სისხლი თქრიალით სდიოდა. მისი გაყვითლებული სახე და ბრიალა თვალეზი მეტყველებდნენ, რაოდენი ბრძოლა გადაეხადა თავდამსხმელების წინააღმდეგ.

ჯაჭვის ორივე ბოლოთი მუხაზე იყო მიკრული.

— ვაი ჩემს ბედს! — მოესმა ხალხს მისი ამოკენესა. დარისპანმა ხმა არ გასცა, რქა დასცალა და ზღვისპირელებს შეუტია.

— აბა, იჩქარეთ, სანამ გონს მოვიდოდეს, მანამ უნდა ავიყვანოთ ზევით!

ზღვისპირელები ზღაზვნით და ღრიალით წამოიშალნენ. ამირანი ხიდან მოხსნეს და წინ წასვლა უბრძანეს. ხალხი სულგანაბული უცქეროდა დევგმირის წაშებას. იგი ბანცალით წავიდა წინ, თავი არ აუღია, თვალი არავისთვის გაუმართავს. ავთო-ბიჭის გამოქვაბულს რომ გაუსწორდა, მხოლოდ მაშინ აიხედა ზევით.

— მზეონას და ავთო-ბიჭს ვუბარებ, — ნელა თქვა მან, — პატარა ხალიბას გაუფრთხილდნენ. თავს მოუარონ. შურისგება არ იფიქრონ. ბოროტებას დიდი ხნის სიცოცხლე არ უწერიო. ვაი, რომ ჩუმად დამესხნენ თავს, ყურშაც ავთო-ბიჭს გაჰყვა, თორემ...

სიტყვა არ დაასრულა. ხელი ისე ჩაიჭნია, რომ ჯაჭვმა ძგრი-
ლით ამცნო ქვეყანას თავისი სიმძლავრე.

— ხი, ხი, ხი! — აზიზითა ცალთვალა. — ავთო-ბიქსაც ვნა-
ხავთ, მზეონასაც მოვაშინაურებ, სულ პატარა ხალიბა-ბიქს გზას
უქპოვი!

ზღვისპირელებმა მხრებგაქრული ამირანი კავკასიონის მწვერვა-
ლებისკენ წააყუანეს. იგი ვეება მხარ-ბექს მოთენთილად მიათრევდა
აღმართებზე. გასავათებულს მუხლი ეკეცებოდა. სუნთქვა უჭირდა.

სამიოდე ღამე ატარეს, ყველაზე მაღალი მწვერვალის ყინულ-
კლდესთან მიიყვანეს, ვეება გამოქვაბული მონახეს და შიგ შეაგდეს.

ათი დღე-ღამე უზარმაზარი რკინის სარი ჰედეს, შვიდი დღე-
ღამე რკინისავე უროები ურტყეს ზემოდან და მიწის ფსკერამდე
ჩაფლეს. მერე ამირანი ცხრაფა ჯაჭვით შეკრეს და ზედ მიაჯაჭვეს.

თქმულება ამბობს, დარისპანმა ყველა გამოქვაბული მოიარა.
ხალხს ცეცხლი მოსტაცა და კერიაზე ღადარიც კი წყლით გადა-
აქროო. იმასაც ამბობენ, ამირანმა ეს წინასწარ იანრა, ერთი მუჯუ-
ზალი თავის ვეება მუქში დამალა და, როცა მხარბექდაჯაჭვულმა
კავკასიონის ძირს გაუარა, მიწას ქერქი ახადა და შიგ ჩაფლა, ადა-
მიანები ოდესმე მიაგნებენ და მეც გაძიხსენებენო.

ვინ იცის, მართალია თუ არა ეს, მაგრამ ტყიბულელი და გელა-
თელი მენახშირეები ახლაც ამირანის მუქში გამქრალ ნაცვერცხალს
ეძახიან ქვანახშირს.

სვანური თქმულება

კავკასიონის თითქმის ყველა მთასა და კალთას ვიცნობ, ყოველი მათგანისთვის თვალი შემივლია, ბევრზე ფეხიც დამიდგამს, მაგრამ სვანეთის მთები მაინც სულ სხვაა, ცას მიწვდენილი ყინულოვანი მწვერვალები, აბიბინებული სათიბები და ქვემოთ, გაუვალი, ამოლტილი ტყეები ლივლივა ფერებით ერთიმეორეში იღვრება და ბუნების საღებავების საოცარ სიმფონიას ქმნის. თვითეული მთა, სიცოცხლით აბიბინებული თვითეული მისი კალთა, ბუნების გაზაფხულის პირველი სუნთქვითა ფეთქავს, ყველგან ქვეყნის გაჩენის პირველი დღეების სინედლე და სილამაზე მოფრქვეულა. სვანეთი ბუნების სიზვიადის და დიდებულების ჭეშმარიტად კლასიკური სამყაროა. იგი ქვეყნის დაბადების დღესავეთ ნედლიც არის და დიდებულიც. შეიძლება ეს იყოს მიზეზი, რომ სვანმა ძველთაგანვე თავისუფლება შეინარჩუნა. სვანეთში ჩასული კაცი თვითონაც სიამაყით ივსება. ბუნების ბუმბერაზობა შენშიც გადმოდის და მის თანაზიარს გხდის.

ეს ლაქვარდი ფერები კი ყველაფერს უახლოებს ადამიანის თვალს, ყოველი წერტილი მისაწვდომია და ნათელი. ამით განსხვავდება სვანეთის მთები ქვეყნის ყველა მწვერვალისაგან. შეიძლება ეს იმის ბრალიც იყოს, რომ ყოველ ორ მთას შუა, ხევებიდან გიჟმაჟი, ქათქათა მდინარეები გადმორბიან. ყოველ ას ნაბიჯზე მწვერვალებიდან თეთრი ცხენის ძუაფათარით აღელვებული ნაკადუ-

ლები დაკიდებულან. კანკალებენ, ხტიან ლაქვარდში გახვეული ბუმბერაზი მთის კალთებზე, მზის სხივებით სავსენი ერთმანეთს აწყდებიან და ისე იმსხვრევიან, თითქოს ასი ათასი კვესი ერთად უკიდებდეს ნაპერწკლებს. მაგრამ სულ სხვაა ცუდი ამინდი სვანეთში. ბუნება მრისხანე და დაუნდობელი ხდება. ყველაფერი იცვლება. ჩაშავებული ყრუ ღრუბლები ცასა და მიწას შუა დაქრიან და მერე ელვამეხით ახანზარებენ დედამიწას.

შორიდან, ყინულოვან მუდმივსამყოფელიდან, ზეალების გრიალი მოისმის.

აფორიაქებული მდინარეები კლდეებს დასანგრევად ეხეთქებიან. მთისოდენა ქვებს აგორებენ და ერთმანეთზე ამსხვრევენ. თითო ასეთი დარტყმა მეხის გავარდნასა ჰგავს.

აი, სწორედ ახლა, სოფელ ხაიშში ვარ. ზედ ხაიშურას ნაპირას არის ენგურის სამრეწველო სატყეო მეურნეობის ღირეპტორის ოთარ გამცემლიძის ბინა.

ერთი კვირაა წვიმს და წვიმს. ხაიშურას ტალღები ცას ლოკავენ, ცაც ისე ჩამოწოლილა, რომ ზედ მდინარის აბობოქრებულ ზედაპირს დასწოლია. მღვრიე ტალღები შავ ღრუბელს აქანავებენ. ღრუბლის ნაფლეთები და წყლის შეხეები თითქოს ერთად გვაბოლებს სახეში. ქვიბერში წინა დღით ხიდი წაიღო. ტრაქტორები, ბულდოზერები და ავტომანქანები გაღმა დარჩნენ.

ოთარი დელავს. ქვიბერში თუ ხიდი მალე არ გაკეთდა, საქმე ცუდადაა. ხე-ტყის გამოზიდვის ყველა საშუალება გაღმაა.

უხიდოდ კი ვინ გავა?!

ქვიბერა გაგიჟდა და ძალ-ღონე აჩვენა ქვეყანას.

— აი, ასეთი იღბალი მაქვს, — დარდობს ოთარი, — დამცურებლებისათვის ეს ამინდი მისწრებაა, ერთ მორსაც არ დატოვებს, ისე წახვეტს ყველაფერს. მე კი დამზადებას მიშლის. წელს თუ გეგმა არ შევასრულე, სირცხვილით თავს სად გამოყოფ.

ასე აღიდებული დიდი ხანია ენგურიც არავის უნახავს თურმე. ხაიშურა ნაკადულივით მოჩანს მასთან შედარებით. ხაიშურა ოთარის სახლიდან ათიოდე ნაბიჯზე უერთდება ენგურს. წყალს ვეება ქვები მოაქვს. მათი ერთიმეორესთან ჯახუნი ქვეყნის დალუპვას ჰგავს. მიწა ზანზარებს, მთები გუგუნებენ, მდინარის კალაპოტი კვნესის. ენგურზე უზარმაზარი ხის მორები ერთიმეორეს ასკდე-

ბიან. ყალყზე დგებიან, ქვემოთ, ჯვრის მორსავეროსაყენ გარბიან. ხაიშიდან ჯვარამდე კლდეები ჩამოქცეულან, შიგ ენგურში ზათქით და ხმაურით ჩამხობილან, გზები დაუკეტავთ.

ზემოთ თვითმფრინავები აღარ ფრენენ, ქვემოთ კი გზები გადაიღობა. წვიმა გადაუღებლად, ფარდებივით ჩამოკიდულა ციდან. ოთარი დღეს მეოთხედ იცვლის ტანსაცმელს, ხან ერთ უბანზე გააფრენს მანქანას, ხან მეორეზე, შინ ამოწეწული ბრუნდება.

მისი მეუღლე გულმოდგინედ უვლის ყველაფერს.

როცა ოთარი სატყეო უბნებშია, მეუღლის თვალები ნაღვლითაა სავსე. ზუმრობა ზომ არ არის ასეთ ამინდში მთაში მანქანით სიარული. ყოველ წამს ხიფათია მოსალოდნელი.

— გარეთ რომ გავა, ცოცხალი თუ დაბრუნდება არ მგონია — ამბობს იგი.

— ასე იციან ქალებმა, — ოთარი თვალს ეშმაკურად ქუტავს და იღიმება, — ათი წელია აქა ვარ და წამწამიც არ ჩამომვარდნია. ესენი კი სულ საცრემლოდ ეშხადებიან.

— ხან ქვა ჩამოსახტება მთას. ხან მთელი მთა ჩამოშეაედება და აბა, ამ მისახვევ-მოსახვევ გზებზე სად რა მოგივა, ვინ იცის, — ისევე ხმამაღლა ფიქრობს თავის საფიქრალს ოთარის მეუღლე.

ბავშვებმა ამღვრეულ ხაიშურაში კალმახი ვერ მიიტყუეს ანკესთან, გაწბილებულნი ამოვიდნენ. მათი ნაღვლიანი თვალები არ ეჭამნიკა ოთარს.

— მოდი, ზევით ავუყვებ წყალს. ისეთი ადგილები ვიცი, ერთ საათში სადილსათვის კალმახებს ჩამოვიყვანთ.

— ამ წვიმაში კალმახობა ვინ თქვა, კაცო?! — შეუტია მეუღლემ.

— სწორედ ახლაა დრო, შენ ერთხელ კიდევ გამომიცვლი დღეს: სველ ტანსაცმელს და სხვა ჩემზე იყოს, — ისევე იღიმება ოთარი. ბაღე ხელდახელ გამოიტანა, გამალა, გახედა, გახეული არ იყოსო, ერთ ადგილას ამოკემსა კიდევ. ბავშვები სიხარულით ერთმანეთს ეხვევიან. მხოლოდ უფროსი გოგონაა სერიოზულად. ეტყობა, დედის აზრს იზიარებს. ამ წვიმაში ჩვენს სახლიდან გასვლას ისიც წუბს.

ათ წუთში მზად ვართ. მანქანაში ვსხდებით და ხაიშურას ამღვრეულ ნაპირებს მივყვებით ზემოთ.

— ახლა აქ სულ ახალი გზა გავიყვანეთ, — მიყვება ოთარი.

კარგი უბანია, ბიჭები ვეფხვებივით ბულრაობენ, გეგმას მულამ გა-
დამეტებით ასრულებენ.—მართლაც, ცოტა გავიარეთ თუ არა, ფარ-
თო შარამ შემოგვანათა. ვეება კლდეები მოურღვევიათ, კენჭებად
დაუფშვნიათ და კლდისავე ნიადაგზე დაუყრიათ. ამზე გამძლე სა-
მანქანო გზას ვერ შევხვებით. წვიმებით სველი ცადაწვდილი კლდე-
ები იტრემლენბიან. ყოველ მოსახვევში თეთრი კვიცივით გადმო-
გვიბტება ნაქადული. ჩვენი მანქანა ქაფქაფა ღელეებზე მიგრიალებს.
ეტყობა, წვიმებს ტალახი გაუტანია და ახლა ისევ კაქკაშა წყალი
გადმოჩქეფს ზემოდან. წიფლის ტევრებში შევჩერდით.

მდინარის პირას მორების ბაქანია. ბიჭები ხრიალით უშვებენ
მორებს ხაიშურამი. გათლილ ხეებს ხრეში და კლდის ნაფლეთება
მიძყვება და უჩვეულო ხმაურით ეცემა მდინარის ზედაპირს.

ზემო გზიდან ცხენოსანი შემოგვხვდა. გვერდით ქალი მოჰყვება,
წველაზე აცქული კალმახები შოაქვს. ოთარს თვალები აუბრიალდა.

— ხომ არ მოგეყიდიოთ?!

— როგორ გეკადრებათ, ბატონო, თქვენი „ფეშქაში“ იყოს, —
შემოგვაგება ქალმა სიტყვა და ღიმილით მოგვაჩეხა ჭერ კიდევ
ცოცხალი, მაგრამ სასიკვდილოდ მითვლემილი კალმახები.

— თუ ვერაფერი დაგუმატეთ, ამას მაინც მივიტანთ სახლში. ვი-
თომ ჩვენ ვინადირეთ, ამით ვიმართლებთ თავს მეუღლესთან, თქვენ
კი არ გავგაშხილოთ, — მიუბრუნდა ოთარი ბავშვებს.

— დედას ტყუილი ვუთხრათ? — გაიოცა ბიჭმა.

მამას სახე აუწითლდა.

— არა, შვილო, გეხუმრები, — ისევ ჩამიკრა თვალი.

ფეხზე არ გაუძვრია, პირდაპირ, ჩიქურ შევიდა წყალში. მაღალ-
ველიანი ჩექნების იმედი ჰქონდა.

ორიოდე დაწინწკლული კალმახი რომ ამოხსნა ბადიდან, ყველა-
ფერი გადაავიწყდა და წელამდე შეტოპა.

ჩვენ მანქანით მივყვებით ნაპირს. კოკისპირულად ასხამს. წვიმს
და წვიმს. ოთარი მთლად სველია, ბექებზე ოხშივარი ასდის, ბადის
ყოველ გაშლაზე ორი-სამი კალმახი ამოჰყავს. თანდათან შედის
ეშხში. ბავშვებმა ველარ მოითმინეს. მისკენ გაიქცნენ. ნახევარ საათ-
ში სადილის სამყოფი კი არა, სავახშმო თევზიც დავიჭირეთ.

აივანი სველმა ტანსაცმელმა და გალუმპულმა ფეხსაცმლებმა
დაასველეს. ბავშვები კისკისით იცვლიან.

მეუღლემ ამბავი დაახვედრა:

— ჰვიბერიდან დარეკეს, მდინარეს ყველაფერი მიაქვსო. ორ წუთში ოთარი ისევ მზად იყო წასასვლელად.

— უნდა გავიქცე, ცუდი არაფერი მოხდეს, — გვითხრა და მანქანაში ჩაფრინდა. მეც უსიტყვოდ მიუვუჯექი გვერდით, ერთი გაკვირვებით შეჰომხედა და მძღოლს ანიშნა წასულდყო. ხაიშის ხილთან მიუბრუნების მთავარი იჩენური ლევან ჩანტლაძე შემოგვხვდა. ზემო უბნიდან მოდიოდა. ეს ჩაფსკენილი ვაჟკაცი შემკრთალი ჩანდა.

— საშველი არ არის, არ იქნა და აღარ გადაიკარა, ზაფხულს დღეები აკლდება, ხეები კი ბევრი გვაქვს მოსაჭრელი, არ ვიცი რა გვეშველება.

— ივანე ლიბრა ხომ არ შეგბხვედრია? — ჰკითხა ოთარმა.

— სწორედ მასთან ვიყავი. გეგმის შესრულების იმედი აქვს, მაგრამ თუ ცა ჩამოიქცა, რას იზამს, თავს ზევით ძალა არ არის.

გვარი მეუცხოვა, ვინ არის ივანე ლიბრა-მეთქი, ვიკითხე. პასუხი მომცეს და ნათქვამმა გამაოცა.

იმიერკარპატელი ხისმჭრელების მეთაური ყოფილა. წლების მანძილზე ჩამოდიან თურმე და სვანეთის მთების კალთებზე ზაფხულობით ხეს ჰკრიან.

— საზრიანი და ვაჟკაცი ხალხია, — მითხრა ლევანმა. — საქმის დიდი მცოდნენიც არიან. თითო სამაჲს-ოთხას მანეთს მაინც იღებს ხელფასს, ზოგიერთი კი თვიურად პროფესორის ხელფასზე მეტს გამოიმუშავებს.

— თვითონ ჩამოვიდნენ თუ მოიწვიეთ?

— ხელშეკრულების საფუძველზე მოგვეშველნენ. ჩვენც ისეთი პირობები შევუქმენით, სტუმრებს რომ შეეფერება. თვითონაც მადლიერნი არიან და აბა, ჩვენ რა გვაქვს სამდურავი, — მომხმარე ძმა ყველაზე საყვარელი ძმაო, უთქვამს ხალხს.

მანქანა ჰვიბერისაკენ შემოვაბრუნეთ და ენგურის ხიდის გავლით მის ნაპირებს აუყვებით, ხიდს გავცდით თუ არა, ოთარმა შენიშნა:

— დაუკვირდით, აქეთ უფრო მსხვილ-მსხვილი და გაუწყვეტელი წვეთი მოცვივა ღრუბლებიდან. — მართლაც, რომ დავუკვირდით, გარშემო სქელი ნისლი გვერტყა. ორ ნაბიჯზე გვიჭირდა გა-

ხედვა. მიწიდან ცამდე წყლის ერთიანი, მღელვარე ფარდა ბობოქრობდა.

წვიმის განუწყვეტელი წვეთები ცამდე ამართულ ლერწმას ღერებივით მოჩანდნენ მანქანის საკმლიდან. მთის კალთებიდან ღრიალით გადმოქუხდა მღელვარე ნაკადულები. კლდოვანი გზები მდინარის კალაპოტს ჰგავდა, ქვიბერში ხიდის ერთი ყურე წყალს წაედო. გაღმიდან ხალხი იყო მომდგარი. ცოტა მოშორებით ტრაქტორები და ბულდოზერის ვეება რკინის ცხვირი მოჩანდა. დირექტორს თვალი მოჰკრეს თუ არა, მუშები ნაპირისკენ წამოვიდნენ.

— ხალხო, რას გაჩერებულხართ, ხილი თავისთავად ხომ არ შეეთდება! — გასძახა ოთარმა.

— ასეთ ამინდში საშიშია მუშაობა. — ჩაილაპარაკა ჩვენს გვერდით რომელიღაცამ.

— ჰი, — გაიღიმა ოთარმა, — უშიშრად ბებიაჩემი ლუკმას ვერ გადაყლაპავდა, ყოველი ჭამის დროს პირჯვარს იწერდა, ყელზე არ დამადგეს და არ დამახრჩოსო.

მისი ღიმილი ყველას გადაედო. ორ წუთში ხალხი დატრიალდა, ზოგმა ცული მოიტანა, ზოგმა მორები მოაგორა, ზოგმა ჩამონგრეულ ხიდს თავს დაუწყო სინჯვა, რომ გაეზომათ, საღ ჩაეკერებინათ სარტყელი. ცოტა ხნის შემდეგ ყველამ თავისი საქმე მონახა. სამუშაო მეტად სახიფათო და ძნელი იყო.

მაჯის სიმსხო რკინის ბაგირებზე დაბმულ მორებს წყალი აქეთიქით ნაფოტივით ახეთქებდა, უმისოდ კი ერთ მორსაც ვერ დააკავებდნენ ამ აღელვებულ ტალღებზე. ბაგირების ბოლოები ტრაქტორზე იყო გამობმული. ბიქები ზედ ჯამბაზებივით კონწილობდნენ. სარტყელი ჯერ კიდევ არ იყო დამაგრებული, რომ ოთარი გაღმა გავიდა. ახლად გათლილი ხიდის დირე კინალამ ფეხქვეშ გადაუბრუნდა, ასე რომ მომხდარიყო, ქვიბერის ტალღებიდან ეშმაკი ვერ ამოიყვანდა, მაგრამ დროზე იჩქარა, ქარივით გაფრინდა მეორე მხარეზე.

ხის მორები წყალში ბოძებდად ჩაუშვეს. რკინის სალტეები შეკრეს და ხიდის სარტყელის თავები ხის მუთაქებზე დაკვირეს.

ახლა ჩვენც გადავედით გაღმა ნაპირზე.

გავიწუწეთ, საწვიმრებში გაატანა იმ დალოცვილმა ცერის სიმსხო სევანური წვიმის კუმპალმა. მაინც კარგ ხასიათზე ვართ. სხეულში სიხარულსა და ჯანსა ვგრძნობთ.

უკან რომ დაებრუნდით, თითქმის საღამო იყო.

გზაზე მესტიის სატყეო მეურნეობის დირექტორი გერონტი ჭაფარიძე შემოგვეყარა.

ზორბა. ბექვანიერმა ვაჟაკმა, მანქანიდანვე შემოგვძახა:

— სახლში წასვლა არ იფიქროთ, ზედა დევრას ტყის საჭრელში მივლივარ. თქვენც უნდა წამოხვიდეთ.

გერონტი ტყეს იცავს, უფლის, მისი მეურნეობის ტერიტორია სვანეთს სცილდება, წალენჯიხაშიც გადადის.

— რა ეშმაკი გინდა ზედა დევრაში, ამ თავსხმაში. სხვა დრო ვერ გამონახე? — გაიკვირვა ოდნავ შეცბუნებულმა ოთარმა.

— სწორედ ასეთ ამინდში იციან შენმა ბრიგადირებმა დაუღალავი ხეების მოჭრა. ტყეს ისე გამოჭნიან, ბიძია, რომ ხის ფესვიც კვალსაც ვერ მიაგნებ.

ოთარს სიწითლემ გადაკრა.

— ასე ლაპარაკი არ ვარგა, მე ისეთი მუშები არ მყავს, უკანონოდ რაიმე გააკეთონ.

— ჰოდა, მეც სწორედ ასეთ ამინდს შევუბრჩევ, შევხვდავ, გულს დავიჩქრებ. ისინი ახლა არ მელიან, იჭაურობას თვალს გადავაავლებ და მოვრჩებ.

— ექვანიანი კაცი ხარ, გერონტი, — ისევ გაეცინა ოთარს, — წამოსულით მეც წამოვალ, მაგრამ უნაძლეოდ კი არა, თუ შენი ექვი არ გაპართლდა. იცოდე, დაგსისხლავთ.

გერონტი ძმა ყოფილა ჩემი მეგობრის, ბაჭუ ჭაფარიძის, რომელიც ჩემი ცხოვრების ვიწრო გადასასვლელზე შემხვდა. ისიც სვანეთში, მესტიამი მუშაობს თურმე. გამიხარდა. ეტყობა, არც მას ეწყინა ღვიძლი ძმის მეგობრის გაცნობა.

უნდა შევნიშნო, ნათესაობა და მეგობრობა სვანეთში ყველაზე წმიდათა-წმიდად არის მიჩნეული.

— კაცი დავაწინაურე, ჩემს ადგილზე დავტოვე, ახლა კი მე დამიწყო კონტრაქტის გაწვევა, — ხუმრობს ოთარი.

მართლაც: ოთარი სატყეო-სამრეწველო კომბინატში გადმოსვლამდე დირექტორად იქ ყოფილა. გერონტიც მასთან მუშაობდა ინჟინრად მაშინ.

— შენგან ვისწავლე ყველა ზრდილობა, ბატონო ოთარ, — შემოუბრუნა ხუმრობა გერონტიმ. — მართლა, თქვენებთან გამოვიარე.

თქვენი მეუღლე, ეუეუნა, ჩვეულებრივ ღელავს — ცუდი არაფერი შეემთხვეთო, მე დავუბარე, შეგვაგვიანდება, ზედა დევრაში ავალთ, არ შეშინდეთ-მეთქი, — ახლა სერიოზულად თქვა.

მერე ჩვენს მანქანაში გადმოჩდა. თავისი კი უკან გააბრუნა. დაკიდებულ გზაზე მივქროთ. გზა მტკიცეა, კლდოვანი, ახალგაყვანილი, მხოლოდ ზევიდან გადმოხედვით საშიში, აბობოქრებული ქვესკნელებიდან ათი ათასი ხრამი და უფსკრული შემოგტყერის.

არსად მანქანის მძღოლებს ისეთი თვალი და გულისყური არ სჭირდებათ, როგორც სვანეთის გზაზე. ისინიც ჯადოქრებივით დაქრიან უფსკრულების პირზე. გამოცდილი შოფერი ვშმაკის ბეწვზე გაიყვანს მანქანას. ზუგდილიდან რომ მესტიისკენ წავედით, ჩვენი მძღოლი, ზუგდიდელი ლევან კითანავა, შესანიშნავი ვაჟკაცი და თავისი საქმის კარგი მცოდნე, გვეუბნებოდა:

— ჩვენი ხელობის კაცს აქ ყოველ მოსახვევში ფათერაკი ელის, მხოლოდ სიფხიზლე და ნათელი გონებაა ჩვენი სიცოცხლის გამგრძელებელიო.

ღმერთო, შენით და, ისინიც ვალში არ რჩებიან.

ახლაც, როცა მანქანა ზედა დევრას კლდის კალთებზე გაკიდებულ ვიწრო გზებზე გარბის, არ შეიძლება საღლაც. გონების შორეულ კუნჭულში არ შეშფოთდე. შიში არ შეგეპაროს.

ბრიგადირი გრიგოლ ნარსავიძე და მისი მოადგილე, დავით ჩხვიმიანი, მანქანის ახლოს იდგნენ. გრძელი საწვიმრები შინ ნაქსოვი შალის პაკიჭებს უფარავდათ. გამიხარდა, ყურიანი წულები რომ დაუუნახე. ვნახე და გავოცდი. ახლა მენიშნა, როგორ ჰგავს მოღურ „მოკასინებს“ ეს ჩვენი ბევრად უფრო ლამაზი და მოსახმარი ყურიანი წულა. მახსოვს, ასეთ წულებს მხოლოდ სააღდგომოდ გვიყიდდნენ ბავშვებს. ენა და ტყავისავე მარყუჟად გამოსკვნილი ღილი სხვადასხვა ფერის ჰქონდა, როგორც იტყოდნენ, ფეხებზე „ამოსხმული იყო“.

რამდენი სიხარული განგვიცდია?!

გრიგოლსა და მისი ბრიგადის წევრებს ფართოფარფლიანი სქელი ტილოს ქულები ეხურათ. ეს მეტად დარბაისლორ იერს აძლევდა ვაჟკაცებს. ბაქანზე ვეება მორები ჩამოეტანათ. შავ-შავი კამეჩები ტბორში იწვნენ და იცოხნებოდნენ. იქვე სამი ტრაქტორი და ერთი ბულდოზერი იდგა. მუშებს სამხარი ახლახან მოეთავებინათ და თამ-

ბაქოს ეწეოდნენ. ბრიგადაში ჩვიდმეტი კაცია. ზოგი მათგანი ზე-
პოთ, აქედან ორი კილომეტრის მანძილზე, მთაში კრის მორებს.
ნახევარი ბრიგადა კი აქ მუშაობდა. გრიგოლმა ორმოცდაათ წელს
გადააბიჯა. ხმელ-ხმელი, ცალფა ძაფით ნაკერი კაცია. წვრილი, მაგ-
რამ ლამაზი, მაღალკანჭიანი ფეხებით ახალგაზრდულად აბიჯებს. ამ
ვეება მორებსშუა შველივით მსუბუქად მიდის და მოდის. ტყის
საიღუმლოების ყველა გასაღები მის ხელთაა. ერთს კი გახედავს ხეს
თვალდათვალ, ოდნავ შეფიქრდება, თაფლისფერ თვალებს მოქუ-
ტავს და სანამ წაპწამებს გახსნიდეს, გეტყვის: რამდენა მასალა გა-
მოვა მისგან, რისთვის იფარგებს, ელექტრომავთულის ბოძად თუ ია-
ტაის საფიცრედ, ხიდის სარტყლად თუ ყავრის სახდელ ფრთად.

— ზოგიერთი ხე ავადდება — წყნარად გვიყვება გრიგოლი, —
ქალზე ბევრი ავადმყოფობა აქვს ხეს. უნდა იცოდე და მიზღვე, თო-
რემ შეიძლება ხიფათს გადაეკიდო. ხემ ერთნაირი სოკო იცის, ის
იმ წუთშივე უნდა დაიწვას, სოკოიანი მასალა თუ შენობაში მოხვდა
სადმე, სხვა მასალასაც დააავადებს და გააფუჭებს. ერთ ავადმყოფ
ფიცარს შეუძლია მთელი შენობა დაშალოს და დაარღვიოს. ხის
მოკრას თავის ასაკიცა აქვს, უასაკოდ მოჭრილი ნაადრევად გახედ-
ნილი კვიცივით აღრე ფუჭდება.

ხანდახან, ლაპარაკის დროს. გრიგოლი ისე გადახედავს თავის
მოადგილეს, დავით ჩხვიმიანს, თითქოს დასტურს სთხოვდეს. ისიც
დარბაისლურად შესტყერის და იღიმება.

— ხელფასს რამდენს იღებთ თვიურად? — ჭიქურ ვეკითხებ
გრიგოლს. იგი ოდნავ შეფიქრდა. დირექტორს და ინჟინრებს გახედა.

— უფრო ნაკლებს, ვინემ ბევრი ჩვენი მუშა ხისმჭრელი.

— გერცხვინება, თუ რატომ არ ამბობ მართალს? — ახლად დი-
რექტორი ესხმის თავს.

— სასირცხო რა გამიკეთებია, თვეში ორას მანეთზე ნაკლებს
არ მივიტან სახლში. აი, სამსონ ჭაქველიანი კი ყველაზე მცირე შე-
მოსავლიან თვეს 230 მანეთს მაინც ჩაითვლის სათვალავში.

— შე კაცო, ის ტრაქტორისტია, მექანიზატორი, იმას მე და შენ
საუ დავეწვევით. — ისევ გაელიმა დავითს. იქვე გამოირკვა, რომ და-
ვითი თვიურად ათი მანეთით ნაკლებს ღებულობს თავის ბრიგადირ-
თან შედარებით, ზოგიერთი ხისმჭრელი კი ორივეს სჯობნის.

— თუ კარგი ამინდი გვიდგას, ყველანი კმაყოფილნი ვართ. —
დაასვენა დინჯად გრიგოლმა.

წამოვედით.

წელს ასი ათასი კუბმეტრი ხე-ტყე უნდა მოვჭრათ და ჩავაბაროთ. ამას გარდა, ათასი კუბმეტრი ფიცარი მარეღისის ქარხანას უნდა დაუწმენდოთ, ეკ, ეს ცუდი ამინდი რომ არა...

აღ.რ დაასრულა სათქმელი ოთარმა.

თქველავის შესავალი

ხაიშიდან ათი-თორმეტი კილომეტრის დაშორებით, მესტიისაკენ, ენგურის პირას, ერთი ნაბიჯისხელა მინდორს სახელად „ჯორჯვალი“ ჰქვია. კიდევ ზემოთ აივლი და „თამარშენი“ შეგხვდებათ. ბოლო ცოტა ქვემოთ, ერთი ადგილისათვის „ჩუმაღ“ დაურქმევიათ. საშვივე ეს სახელი თამართან არის დაკავშირებული.

ორიოდე მსლებლით და თეთრი ჯორით გადმოსულა სვანეთში თამარი. ჭერ ლენტეხი მოუნახულებია, მერმე უშგულში ასულა და იქიდან კალას გავლით კვირიკეზე შეუხუენებია. ამბობენ, ხალდეშიც ასულა მეფექალიო. როგორც თქმულებაა, ხალხის შეწყუხება არ სდომებია, არც სამეფო კარისთვის გაუმხელია განზრახვა და ამიტომ ეს მგზავრობა მალულად ჩაუტარებია. სასახლიდან თამარის უგზო-უკვლოდ დაკარგვას მისი ტრფიალი ბრძენი ჰოეტი გაუხელებია. უძებნია მაგრამ კვალი ვერ აღმოუჩენია. დღე წვალების შემდეგ, გუმანით დაულანდავს ნაკვალევი და ბედაურით მარტოდ-მარტო დასდევნებია.

თქველავა

გეგუთის სასახლე ძელქვის ტყეში იყო ჩაფლული. ტიტველი, უბუსუსო და უხორკლო ტყვიისფერი ხეები ცის გუმბათს მბჭენოდნენ. ტყის ბოლო ქუთაისის ციხე-გალავანს გარს ეკლიდა და ლეჩხუმის მისასვლელებთან იკარგებოდა. უსასრულო ხეთა ტევრში სიჩუმე სუფევდა. მხოლოდ რიონის ტალღების ტლამუნი ისმოდა შორიდან.

ტყის ერთი ფრთა მდინარეს მიჰყვებოდა. სწორედ აქეთ მოდიოდა ჯორის კვალი. შოთამ დახედა თუ არა ტყის სიგრძლით დალა-

მებულ მიწაზე დაჩნეულ ნატერფალს, მაშინვე მიხვდა, თამარს აქ გაეგლო. ნალზე ამოტვიფრული ძეღქვის ტოტი შლამს დაჩნეოდა. სხვა არაფერი ჩანდა.

— ნუთუ მარტოდმარტო წავიდა პირიმზე?! — გაიოცა პარველად.

— არა, ალბათ მხლებლები მთის ბაჩა ცხენებზე სხედან, მათი კვალი კი ამ მიწას არ დაემჩნევა, — დაასკვნა შემდეგ და ბედაურს ლეჩხუმისაკენ დაჯერებით მისცა სადავე.

— რატომ გაიქცა და არ გააძხილა თავისი ზრახვანი?! — შეათასედ ეკითხებოდა რუსთაველი თავისთავს.

მზე აპერდა ხეთა წვრილი ფოთლებით დაძანძულ წვერებს. აქაიქ ჩამოპარული სხივები ვეება სვეტებად ციმციმებდნენ გრილსა და ჩრდილოვან ტყეში. დაურახტავი ბედაური ბილიკზე მიქროდა. ხანდახან მისი სამკერდე ტყავი გაიტლამუნებდა და ხმა ტყის კიდემდე გავარდებოდა.

— საით აპირებს გაფრენას ნეტავ? — ისევ მოვარდებოდა გზადაგზა ფიქრი. — ნუთუ რაიმე ვაწყენინე, ნუთუ გამიგულისდა ჩემი მზემთვარე! ვაითუ ახალგაზრდა ოვსთა მთავრისკენ მოისურვა გასეირნება? ვაითუ... ამორგდა გულსმლარავი ექვი. კი, ესეც შეიძლება მოხდეს ჭიმაშტარის თავზე ფონში გატურავს და მუხურაზე გავლით საჩხერეზე გადავა, იქიდან კი ერთი მკლავის გაწვდენაზეა ოვსთ მთავარი სოსლანი!

ბედაურს არ ესმის პატრონის დარდი. იგი ლაღად მიქრის ხეებს შუა და აღლოთი უქცევს მათ კორძიან ტანფესვს. უცებ გათავდა ტყე და რიონის სარკესავით ზედაპირმა შემოანათა. გაოცდა შოთა.

ახალი სანაო შენიშნა.

იგი, ეტყობა, სულ ახლახანს გააბეს ვალმა-გამოლმა. ზედ პურის ძნებით დატვირთული ურმები იდგნენ. სანაოს ბორბალი ისე აპრიალდა, ეტყობა, ქონწასმული იყო. ვალმა ნაპირზე კალო გაემართათ, გოგო-ბიჭების ყრიაშული იდგა. რიონის ნაპირზე შლამს დაუკვირდა.

ცხენთა და ხარ-კამეჩთა ნაკვალევი ერთმანეთში ასვრილიყო. ქორის ნატერფალი კი არ ჩანდა.

„სვანეთისკენ წასულა?“ — გაუელვა ფიქრმა.

— ვაი, შენს შოთას, განა ამ ერთი კვირის წინ ზაქარიას არ კითხავდა პირიშე სვანეთზე? ნამდვილად იქით წავიდა, — დაასკვნა გულდაჭერებით და ბედაურს უნებლიეთ გადახედა.

ალბათ ჯორიცი იმიტომ აირჩია სამოგზაუროდ. ჩემი ქურანი კი იმ ციცაბოებზე ვერ გადავა.

ცხენს სადავე მოსწია და შეეყოყმანდა.

— არა, ახლა უკან დაბრუნება არ შემიძლია, უნდა დავეწიო, უნდა გავაოცო! დე, მიხედეს, როგორ ვუფრთხილდები მის ნატერფალს.

აღმართზე წაბლის ტყე გახშირდა. ძელქვა აქა-იქ თუ გამოერეოდა. შარშანდელი ნაყოფი ახლაც ეყარა ხის ძირებში. ვეება ტახები დაშლივინობდნენ ფერდობებზე. რიონის ხევი თანდათან ვიწროვდებოდა. ახლა გზა ზედ მდინარის კლდოვან ნაპირს მიჰყვებოდა. ქვევით, ღრმა ქვესკნელში ღრუბლისფერი მდინარე ასკდებოდა კლდეებს. გაღმიდან ტყის ქათმების გნიასი ისმოდა. მზე კარგა მაღალზე იყო, როცა ორბელს გადაუარა. უცებ, ზედ მის თავს ზემოთ შრიალით გადმოეშვა შავი მიმინო, ლამაზად გადატრიალდა ჰაერში. ირაო შეჰკრა და გაღმა ნადავლს დააცხრა.

— კაპუეტია, ვილაცას გამოქცევია, — გაიფიქრა შოთამ.

სწორედ ამ დროს, გამოღმა ბილიკიდან, მთის წვერს რომ მიჰყვებოდა, სტვენა გაისმა.

მონადირენი ყოფილან, მიბვდა მხედარი.

ახლა ეყენების ჟღარუნი და მიმინოს კიჰკიჰი გაიგონა.

— იქ ვინ გააწევს, ქალბატონო! — დაიბუხუნა ვილაცამ ტყეში.

— უნდა გატურო, ბიჭო! აბა, ახლა მიმინოს დავეკარგავ თუ?! — ეს ქალის ხმა იყო.

შოთა უნებლიეთ შემობრუნდა. ვეება ვაჟკაცი გვერდი-გვერდ მოჰყვებოდა ბილიკს. მარჯვენა ხელი ვილაციხთვის ჩაეკიდა და მოუძღვებოდა.

— ხელი გამიშვი, — ისევე მოისმა ქალის ხმა.

— არ გაგიშვებ, ქალბატონო, ფეხი დაგიცდება და ზედ რიონში მოადენ ყვრიალს. მერე რა პასუხი მივეუტანო მამაშენს?!

— რომ გიბრძანებ, ხელი გამიშვი, შე გამოყრებულო! — გაკაპასდა ქალი.

— ვერ მოგართვის! — გაჭიუტდა დეკვაცი. ახლა ორივენი შა-

რაზე გამოვიდნენ. კაცმა ფეხები ისე გალაჭა, მთელი შარავნა დაიკავა.

ქალს თეთრი ყაბალახი და თეთრივე ნაბადი ეხურა.

თავადის ქალი თუა.

— არ გამიშვებ ხომ?! არ გამიშვებ ხომ?! ესეც შენ, ესეც შენ! — ქალაშვილმა მთელი ძალით უბიძგა დეკაკს, უცებ ხელიდან დაუსხლტა და შოთასკენ გამოეჭანა. დეკაკი წაბარბაცდა.

ძლივს დაიოკა სადავე მხედარმა. ქალი ზედ ცხენის მკერდს მიასკდა.

— გიგოია, მიშველე, გიგოია, მიშველე! — შეჰკივლა შეშინებული. ამ ხმამ გიგოიაზე მეხივით იმოქმედა. ეს მთისტოლა კაცი ჯამბაზივით გადმოხტა და ქალის ხმით დამფრთხალ, ყალყზე შემდგარ ბედაურს დროზე მოუხწრო. თუმცა, შოთამ უკვე დაუჭირა მარჯვნივ სადავე. ცხენი უკანა ფეხებზე შემოტრიალდა და წინა ფეხებით ფერდობს ჩამოეკიდა.

— ხომ გაგათავებდი, ბოვშს რომ რაიმე მოსწეოდა... — სიტყვა პირზე შეაშრა გიგოიას. მან მხოლოდ ახლა შეხედა მხედარს და შედრკა.

მიხედა ყმა გლეხი, მის წინ უცნობი დიდი ბატონი იდგა. მხედარი კი თვითონ გაშტერებულიყო. სახე გაყვითლებოდა, თვალეში ნაპერწკლები უკვესაედა. ერთ ადვილს მისჩერებოდა.

ქალიშვილს ჩაეჩოქა. ჩანთიდან ირმის ტყუვის ოქროთი მოოპვილი რაღაც წიგნი გადმოვარდნოდა და ახლა შიგ დებდა. გიგოიამაც იქით გაიხედა.

— ვაი, ჩემს დღეს უბედურს, დედამ დაგიშალა შაგის კითხვა, შენ კი მოგიპარავს და თან წამოგიღია. — ქალიშვილი ნელა წამოიმართა და გიგოიას შეაკვესა თვალეები.

— დედაჩემთან არ დამასმინო, თორემ იცოდე, ისეთ საქმეს დაგმართებ, წვერს შენი ხელით იგლეჯდე.

მხედრისკენ ჯერ არც კი გაეხედა. წიგნს მალაედა ხელჩანთაში და გიგოიას შესჩერებოდა.

— ეინ მოგცათ, ქალწულო, ეს წიგნი თქვენ. — მოესმა მხედრის ხმა. საოცარი ხმა იყო, ტკბილი და ბოხი, ძლიერი და ყრუანტელმომგერელი. ანაზღად შეაკქერდა მოსულს.

— უიმე, ვინაა, ნეტავ, ეს კაცი, გიგოია! — გულწრფელად გაი-

ოცა. შოთას უნებლიეთ გაეღიმა. ასეთი სილაშაზის ქალწული ჯერ არ ენახა, თხუთმეტი წლის თუ იქნებოდა. დაქალვებაში შესული მისი ტანი შოლტავით ირხეოდა თივთიკის ოქრომკედლიან კაბაში. მსხვილი ნაწნავეები წინ გადმოეყარა, შვლის ნუკრის თვალები ნისლდაკრული ცისკარივით შეფეთებოდა პოეტს.

— თამარის თვალები, ღმერთო ჩემო, ნამდვილად თამარის თვალები! — ამ ფაქრმა თვითონ შეაჯრო.

— ეს წიგნი ვინ მოგცა, ლამაზო ქალწულო! — ისევ წყნარად ჰკითხა.

— მე სადა მაქვს წიგნი?! — თითქოს გაიკვირვა მან და დაწვებზე ცეცხლი მოედო...

— პირველად ამბობს ტყუილს, — მიხვდა მოსული.

— წაეიკითხე, ქალწულო. მაოცებს, ძალიან მაოცებს. ეს წიგნი სასახლეშიც ორად ორია. თქვენთან საიდან გაჩნდა? ვინ მოასწრო გადაწერა ასე ანაზღად.

ქალიშვილს თვალებში ეშპაკური ღიმილი ჩაუდგა.

— თქვენ სასახლიდან ბრძანდებით?

— სწორედ გეგუთიდან მოვდივარ ახლა, — მიამიტად უბასუბა შოთამ.

— ჰოდა. იცოდე, პირველად მე მომიძღვნა ეს წიგნი ღიღმა შოთამ, სახელად თამარი შქვია.

შოთა ჯერ გაოცდა, მერე თავშეუყავებელი ხარხარი აუტყდა.

— აი, კოპწია ქალწულო, თურმე ვისთვის დაუწერია ეს წიგნი ავბედ კაცს, თამარიც რომ ჰქვია სახელად?!

პატარა თამარს თვალში ელვამ დაკრა. მრისხანებამ სახე აუფორიაჟა. იგი ახლა იმ მიმინოს ჰგავდა, რომელიც მოფრენილიყო და დეკაცის ტყავგადაკრულ მაჯაზე ველურად აბრიალებდა თვალებს.

— გიგოია, ამ ბატონს ჰვონია, შე ვიგონებ ხომ?! — შეუტია და ფეხები დაუბაკუნა. გიგოიას ფერმა გადაუარა. ეტყობა, პატარა ქალბატონის რისხვამ და ნათქვამმა მართლაც შეაშინა.

— რატომ კადრულობ, თამარ ჩემო! შენს ნათქვამს ყველა დარბაისელი კაცი დაიჭერებს. დიდო ბატონო, იცი თუ ვინ ბრძანდება თქვენს წინ?!.

— აი, ეს კი მართლაც საინტერესოა. მხოლოდ ისიც უნდა

მითხრათ, წიგნი მართლა თუ შოთამ უძღვნა პატარა კეკლუც თამარს.

— ჩვენი თამარის ნათლია დიდბატონი დემნა ბრძანდებოდა, — დაიწყო გიგოიამ როყიო ხმით, — ჰოდა, შოთა და დემნა ძმადნაფიცები ყოფილან, ერთად სწავლობდნენ თურმე. სწორედ მაშინ მონათლა დემნამ თამარი და...

— ღმერთო ჩემო! — ადარ დააცალა სათქმელი გაფითრებულმა შოთამ, თან შუბლზე იტყიკა ხელი. — მართლაც დემნამ მოხოვა, ეს წიგნი ჩემს ნათლულს აჩუქეო, ვაი, მე ბეჩავს, როგორ ვერ ვიცან ჩემივე ნიშანი ყდაზე. ჯუგუ ახვლედიანის ქალი იქნებით, ალბათ. თამარი უყურებდა და კანკალებდა.

— ნუთუ, თქვენ დიდი შოთა ბრძანდებით?!

— ვაი, რომ შოთა ვარ, ჩემი მეგობრის ქალო, შენ კი ვერ გიცან!

— თქვენი მუხლის და გონების ჰირიმე. — უცებ დაემხო გიგოია მხედრის წინ, — მე თვითონ ვარ მოსაკლავი, რომ ვერ გიცანა, სულმნათო! განა გელათში მე არ მოგართვი ბატონის წერილი?

— თან თვალსა და ხელშუა გამეპარე!

— ასე მქონდა ნაბრძანები, იმ ღამესვე ჩემს ბატონთან უნდა გავჩენილიყავი, დიდო ბატონო...

შოთა შემოდგომის ვერხვის ფოთოლივით კანკალებდა. ახლა მას ყველაფერი გაახსენდა. დემნას ძმობაც, გუჯუს ერთგულებაც და წაგნზე მოხატული ნიშანიც. უცებ გადმოხტა ცხენიდან და თამარს ხელზე ემთხვია.

— გამახარე, ჩემო კეკლუცო, შენი სილამაზით და ქცევით.

— ღმერთო დიდებულო! — დაიბნა პატარა თამარი, — ამას რას მოვესწარი, დედაჩემი არ დამიჯერებს და მომკლავს კადეც. გიგოია! — შეჰყვირა ისევ მხლებელს, — სახლისკენ გაფრინდი, დედას უთხარა, ღვთისსადარი სტუმარი მომყავს-თქო.

— არა, ჩემო თამარ! მე გზას ვერ გადავუხვევ, საჩქარო საქმეზე მივდივარ, მამას და დედას ჩემი მოკითხვა გადაეცი, ვწუხვარ, რომ სტუმრად ვერ გაგყვები!

— რას ამბობ, ბატონო, აბა, თქვენ რომ გნახეთ, ვინ დამიჯერებს! — შეწუხდა პატარა თამარი.

— ჩასვლისთანავე ბარათს მოგწერთ გეგუთიდან, — გაელიმა ისევ შოთას.

— გეგუთიდან?! არა, გეგუთიდან არ მინდა, — გაჩიუტდა თამარი, — რადგან აქა, მითხარით, საით მიდინხართ. ჩემს მიმინოს დაგადევნებთ. გზიდან მომწერეთ.

შოთა გაკვირვებით დააჩერდა ბინდბუნდისფერ ნაკვერჩხალ-თვალემა კაპუეტს.

— ჩემი გზა მეც არ ვიცი. ალბათ სევანეთს გადავალ.

— მოგაგნებს ჩემი მიმინო, გიგოია, ხორცის ნაჭერი მთართვი დილბატონს, — მიუბრუნდა იგი მხლებლებს, თავის ხელით დააპუროს ჩემი აღზრდილი.

გიგოიამ ელვის სისწრაფით ჩაყო ხელი ტყავის ჩანთაში და თითის ხელა ხორცის ნაჭერი მიაწოდა შოთას.

პოეტმა უნებლიეთ გამოართვა.

მიმინო ნიავეით დააფრინდა შოთას მაჯაზე. აღარც თვალემა უელავდა ბოროტად. კიბკიპებდა.

— ჩემი მიმინო ცხრა მთას გადალმა მოგნახავთ აწი. იცოდეთ, წერილით დამიდასტურეთ, რომ ამ მიდამოებში შეგხვდით, დედა-ჩემი მაშინ დამიჭერებს.

— უსათუოდ მოგწერთ, თუმცა შეეკვება, კაპუეტმა გეგუთამდე მომნახოს.

— მოგაგნებს, უცილოდ მოგაგნებს: — ახლა მასაც გადაედო შოთას ღივილი.

მიმინომ ხორცის ნაჭერი დაძიძგნა და ახლა ნისკარტს იწმენდა, შერე ფრთები შეაფათქუნა და კვლავ გიგოიას დააჭდა მარჯვენაზე.

— აბა, მშვიდობით, პატარა თამარ, მშვიდობით. იცოდე, თუ შენი აღზრდილი არ დამეწია, გეგუთიდან უსათუოდ მტრედს გამოვატან ბარათს დედაშენის დასაჭერებლად, — დაასრულა შოთამ და ქურანს მოახტა. სანამ ქალწული რამეს მოიფიქრებდა, უკვე ცაგერის მინდვრებზე მიქროდა.

— ვაი, ჩემს დღეს, — ოხრავდა გზადაგზა — რას არ მოვესწარი, რა არ ვნახე, რა არ შემემთხვა ამ ცრუ წუთისოფელში?!

ყაპის თეთრი გორგალივით იშლებოდა წარსული. დემნა და მისი ძუძუმტე, გუჯუ ახვლედიანი... დემნას და თამარის განუყრელი ნათესაური მეგობრობა. დიდი თამარი, მისი პირველი შეხვედრა,

ახლაც ახსოვს და სანამ ცოცხალია, რა დაავიწყებს იმ ღამეებს, როცა დეშნა და გუჯუ მის პირველ სტროფებს უსმენდნენ. როგორ მოეხვია დეშნა მაშინ შოთან და კაცთა შორის პირველმა უთხრა:

— ჩვენ წავალთ აქქეყენიდან მოკვდავნი, შენ და საქართველო კი უკვდავებაში გადაღით ამ წიგნითო.

იტირა კიდევ, ბარისოდენა თვალებიდან მღუღარე ცრემლი დაპალუპით გადმოსდიოდა. მერვე გუჯუს ქორწილი... წიგნის მეორე ცალად გადაწერა და ყდაზე სამმო ტვიფრი, შემდეგში დეშნამ გიორგი მეფის წინააღმდეგ შეთქმულთა ნიშნად რომ აქცია. აა, სად აღმოჩნდა ახლა იგი, ცხენმა ნელ-ნელა გაივაცა და ხაღზე გრიგალივით გადაირბინა.

— ვინ იცის, იქნებ დეშნა ბატონიშვილის ტახტი უფრო გამოსდგომოდა საქართველოს, ვინემ... — უცებ სადღაც გულის სიღრმეში სინანული იგრძნო. ასეთი ფიქრი მკრეხელობად მოეჩვენა. — განა თამარმა არ განამტკიცა მამულის ბალავერი და აღამალლა მისი თავანა? არა, ამაზე უკეთ ვის შეეძლო ხელმწიფეთა ფათერაკიან გზაზე ქვეყნის გაძლოლა. თუშცა: დეშნა თვითონ იქნებოდა ბრძენი ხელმწიფეც და დიდი მზედარაჟმთავარიც. იაევ დაეუფლა ეჭვი პოეტს. სათავადო სვანეთისაკენ მიმავალი გზა თანდათან მალღღებოდა და ზევით იწვედა. მზე ჩავიდა. მისი სხივები მხოლოდ მწვერვალთა გაყინულ თავებს ანათებდა. ხეებში უკვე ბნელოდა. ბედაურის ლაქებშუა ცხენისწყლის თეთრი ქაფივით პეყო გაისაპნა.

— უნდა გადავიღაშო. — ხმამალლა თქვა შოთამ და სოფელი გამოჩნდა თუ არა, პირველივე სახლს მიაშურა.

მეორე დილითაც ვერ მონახა მზეთაშის გზა-კვალი მღვეარმა. გუშანით აჰყვა ცხენისწყლის ნაპირებს, უშგულში რომ ააღწია იქ უთხრეს: ნაბღებშემოზვეული სამი მგზავრი იღუმალი სიჩქარით მოაქროლებდა ცხენებს, მათ შუა თეთრი ჯორი მითოხარიკობდაო.

კალამდე, ვიწრო და კლდოვან გზაზე ბედაურს გაუქირდა. ადგილ-ადგილ, ხანჯალივით ამოწვერილ ბასრ კლდეებზე, ერთი ბეწო ხის ბოგირები იღო. უჩვევი ქურანი ჯერ ფრუტუნით გადაფრინღებოდა, მერე მთელი სხეულით კანკალღებდა.

მხოლოდ კვირიკესთან ამოისუნთქა ბედაურმა. აქვე გაიგო მღე-
ვარმა, თეთრ ჭორიან მგზავრს კვირიაკეზე ღამე გაეთია. მათი გეზი
კი მაინც ბინდით იყო მოცული. ახლა ენგურის ქაფქაფა ტალღებს
გაპყვა გუმანით. სათავადო სევანეთი უშგულთან გათავდა და ლატ-
ფარის უღელტეხილი ხელმარცხნივ დარჩა. გამოჩნდა უბატონო
სევანეთის ცადაზიდული კოშკები. ბედაური გრიალით მთარღვევდა
იისფრად შენისლულ ჰაერს. კლდეს შემსხვრეული ენგურის შხე-
ფები ხანდახან ნაპერწყლებივით კვესავდნენ და მაშინ შოთას ეჩვე-
ნებოდა, რომ კალმახები ელავდნენ მდინარეში. შეიძლება ასეც
იყო. ლიფარადან უღელტეხილისკენ აიწია და მულახის მისასვლე-
ლებს გადაადგა. გააოცა სოფლის სიდიდემ და სილამაზემ. მისმა
ყანებმა და ბალახთა მრავალ ფერად ლიეღივმა. ცა სუფთა იყო.
ყოველ მოსახვევში სასიამოვნო სიგრილე მოქშუოდა.

— ბერძნებს რომ სევანეთი სცოდნოდათ, ალბათ თავიანთი
ღმერთების სამყოფელად მას აირჩევდნენ. მართლაც არ არის ქვეყ-
ნად უკეთესი ღმერთსამყოფელი. — დაასკვნა შოთამ.

ლიფარში დამორდა ენგურს და ახლა მესტიაში შეეფეთა მას,
კლდის სასთუმალზე დაკირული გაურანდავი მორების ხიდი ჩელ-
ტით და მიწით დაებეკნათ. თოხარიკით განვლო ბედაურმა და თავ-
ქვე დაუყვა. ისევ გააბსენდა გუჯუ ახვლედიანის პატარა ქალის
ეული წიგნის ტვიფრი.

— დემნას ეშინოდა ჩემი შეთხზულის ფათერაკისა, ის სულმ-
ნათი ფიქრობდა, დიდნი თავადნი წინაღუდგებოდნენ ჩემს მკრეხე-
ლურ აზრებს. გუჯუსაც მიტომ მისცა შთამომავალთა სასაიდუმ-
ლოდ და საზეპიროდ. თუმცა დავალება რა საკადრისია, თვითონ
წაჰკითხველსა და გაჰგონეს ერთნაირად ამახსოვრდებოდა პოემის
სტროფები. თამარმა სახელმწიფო წიგნად განამტკიცა იგი. ეპ,
ხელმწიფეთა ფიქრს ვინ მიხვდება, მაგრამ გუმანით მაინც ვიცი,
ერის გულში და გონებაში ამით გზა მისცა ჩემს ნაფიქრალს და
ნაზრევს. პოო, როგორც ჩანს, მასაც ეშინია უგუნურმა და უნია-
თო ადამიანებმა არ ავნონ ჩემს წიგნს.

მდინარის პირას საკირეები გამოჩნდა. კვამლი ცის გუმბათისკენ
ვეება სვეტად აღმართულიყო. იქაც ვერ ნახა თავისი გულისდარღის
კვალი.

კრიკა შეეკრა მხედარს. ავ გუნებაზე დადგა.

— ნუთუ, ტყუილად ვიარე ამ ფრიალოებზე ასე სიჩქარით?! — შეეკითხა იგი თავის თავს. სადღაც შორს, იმედის ნათოტი მაინც ამოცურდა და ხასიათიც შემოუბრუნდა.

ისევ დეზი ჰკრა ბედაურს და თავქვე დაეშვა.

— არ შეიძლება ოდიშის ქალებამდე არ მივეწიო.

უცებ მოსახვევეში ჩვილი კვიცი შეეფეთა. იგი ქათქაფა, მკლავის სიმბაზო ნაკადულს დასჩერებოდა. ბედაურის მისვლა არ იუცხოვდა, ალბათ დედა ეგონა, შესჭიხვინა კიდევ. ადგილიდან კი მაინც არ იძროდა. უნებლიეთ შოთაც დააჩერდა იმ ადგილს. საოცარი რამ ხანა:

მოზრდილი კალმახი შხეფებოცგან აბოლებულ გუბეში მომწყვდეულიყო და ფართქალებდა. მისი ბროწეულას მარცვლებით დაწინწკლული სხარტი ტანი ნაკვერცხლებივით კვესავდა ყინულივით წყალში. კვიცი ხანგამოშვებით დაყნოსავდა. მერე უკან შიშით და გაოცებით დაიხვედა, მაინც არ შორდებოდა.

პოეტმა ფრთხილად აიყვანა კალმახი და ვერცხლის სვეტივით დაკიდულ ნაკადულში ჩაუშვა. ერთი გაიელვა კალმახმა და უსახოდ გაქრა. კვიცმა ახლა შენიშნა უცხო ბედაური, კანკალით დაიჭიხვინა, შებრუნდა და კისრისტეხით თავქვე დაეშვა. მხედარმა შორს, მოსახვევეში, ცხენოსანი დალანდა. თვითონაც იქით მაუშვაქურანი. რატომღაც სიმღერა მოუნდა ბრძენ პოეტს. ნელა გაისმა მისი ხმა, ენგურის ტალღების დგაფუნში, ფერდობზე ამოლტილ ვეება ხეთა ტევრების შრიალში. კარგა ხანს იმღერა გულითა და სულით და მერე შენიშნა, რომ სვანურ ლილეს მღეროდა.

— პირველად ვმღერი ლილეს — გაოცდა მხედარი, — ალბათ ამ ღმერთსამყოფელს სხვა სიმღერა არც კი შემეგნის.

უცებ შრიალი გაისმა და შემკრთალ პოეტს ბეჭებზე მიმინოდააჯდა.

— პატარა თამარის კაპუეტი! — ამოსკდა ძახილი, — მტრედით გაუწერთნია, — მიმინო კი, ვითომ არაფერი მომხდარაყოს, ისე იწმენდდა დაღლილ ფრთებზე ოჭროსფერ, მოკაუჭებულ ნისკარტს. ყელზე პატარა ტყავის ნაკერი შენიშნა. ფრთხილად მოხსნა ყაითანი და წერილი გაშალა. პატარა პერგამენტის ნახევზე ფერაფერას მელნით ნაწერი ასოები მოჩანდა.

ახვლედიანის ქალი ვარ, ალპანას ვიღებ სამინდეს,
ორბელის თავზე შემომხვდი, მზე, დამანათე, დამინდი,
ერთი პატარა გული მაქვს, შენ თვალთა შუქით დაფლითე.
სამოთხეს ვინლა მაღირსებს, ჯოჯოხეთს რისთვის წავიღე?

ღიმილით კითხულობდა შოთა. „ჩვენში ყველა ლექსად ამბობს თავის სათქმელს“, გაიფიქრა და დაასცვნა: ქეშმარიტად ძნელია ჩვენს მამულში მეღექსეობა.

ქურანი კი ისევ მიქროდა. ხელმარჯენივ უშბის ქათქათა, თვალისმომკრელი მწვერვალი გამოჩნდა. ერთი მხრიდან ჩაბალახივით ეხვია ნასლი. ცხენს უნებლავით სადავე მოსწია და შეჩერდა. ყინულწვერი თითქოს ლაქვარდში კანკალებდა.

— ღმერთთან მისასვლელ კიბეებსა ჰგავს ჩვენი მთები.

თვლებში თითქოს მეტი სინათლე ჩაუდგა: ელვარება მოემატა. ცხენს ისევ სადავე მისცა, უშბის თავს ერთი კიდევ გახედა და თავდაღმართს ჩაუყვია. კაპუტი წყნარად გადაინაცვლებდა გზადგზა შოთას მხრებიდან მაპლობელ ხეზე ირაოთი და ისევ უკან ბრუნდებოდა. გზატკეცილი ენგურის ვიწრო ხევს მიჰყვებოდა. უფსკრულიდან მდინარის ღმუილს ისეთი ქარი ამოჰქონდა, რომ მუხლებზე კაბის კალთები ვერ დაიმაგრა მხედარმა. დამდებოდა. უცებ კლდეთა კარი გაიხსნა და შოთას გაშლილი ქალაქი შემოეფეთა. ქალის ბოლოზე კარვები შენიშნა. გულმა რეჩხი უყო. შუა მინდორზე ბედაურმა უცებ მეხივით დააყარა კიხვინი.

— ჩუმად, ჩუმად, თორემ გვიცნობენ, ჩემო ქურანავ.

მხედარი მიხვდა, რომ მისმა ბედაურმა ნაცნობი ცხენები დალანდა.

— ჩუმად, ჩუმად, — ისევ ჩაუჩურჩულა ყურთან.

— ჩუმად, ჩუმად. — დაიბუხუნა ვეება სვანმა და მხედარს გადაეღობა. ცხენი ოდნავ დაფრთხა და გვერდზე გაიწია.

— შენ ხარ, მურზაყან ჩემო?

— ვაი, ჩემს თავს, თქვენ აქ საიდან გაჩნდით? — გაიოცა სვანმა.

მისი ფართო ბეჭები მთებივით მოჩანდა ღამის ჩრდილებში. მხოლოდ ვეება სატევრის ტარი ელავდა ისლისფრად.

— ვაითუ პირიმზე გაჯავრდეს! — ისევ დაიბუხუნა მურზაყანმა და მერე ისე გაიციინა, ქალამ გრგვინვით მოსცა ბანი.

— მის ახლოს სიკვდილი მირჩევნია, ჩემო მურზაყან. მისგან შორით სიციცხლეს. — ისევ წყნარად თქვა მოსულმა და ცხენიდან გადმოფრინდა. ეტყობა, სვანმა ვერ გაუძლო ცდუნებას და მხედარი მუხის ტოტებივით მაგარ მკლავებში მოიქცია.

— მარტო მოვდივართ, სად არ ვიარეთ. კვარიკეზე ლამე ვათიეთ, პადიშვი საყდარში აველით, მულახში კოშკების წვერები ვთვალეთ. თქმით კი არავის ვუთხარით ჩვენი ვინაობა. ახლა კარვები გავშალეთ, ამ ადგილსაც თამარშენი დავარქვით. — ყვებოლა მურზაყანი.

— ვერ დავიჯერებ, მურზაყან, ძმაო, სვანეთში შენს ბექებს და ხანჯლის ტარს ვერავის გამოაპარებდი!

— ბექზე ნაბადი მეხურა, შოთა-ბატონო, ხანჯლის ტარზე კი წინდა ჩაპოვაცივი, უცხოდ რომ მევლო. აქამდე ვერვინ მიცნო და აწი რა ვიცი.

შოთამ გაიღიმა, მურზაყანის სატევრისკენ გააპარა ხელი და მართლაც წინდა მოხვდა.

— ნუთუ სვანეთში ვერ გიცნეს, დაუჯერებელია!

— რომ ვეცნეთ, პირიმზესაც ხომ იცნობდნენ, ქვეყანას შეგვიყრიდნენ.

ახლა გაახსენდა შოთას, რომ მურზაყანი თამარის ძიძიშვილი და განუყრელი მცველ-მეგობარი იყო. მიზი გამოჩენა თამარის გამოჩენას ნიშნავდა.

უცებ მურზაყანის ბექების გარშემო კაპუეტმა შემოავლო ირავა და დააჯდა კიდეც.

— ღმერთო, მიშველე, ამას აქ რა უნდა, — თითქმის დაიყვირა გაოცებულმა მურზაყანმა.

— საოცარია, ალბათ შევეშალე, მაგრამ ნუთუ ამ დევკაცში ვერ გაპარჩია მიმინოს თვალმა.

მურზაყანმა შენიშნა შოთას გაოგნება და ხმა მიაშველა.

— ეს კაპუეტი თამარის გაზრდილია, ახვლედიანის ქალს აჩუქა, ხომ გახსოვს უბედური დემნას ნათლული რომ არის.

— მე ვიცი, მაგრამ შენ თუ იცოდი, ეს კი არ მეგონა, — შეცბუნდა შოთა და კინაღამ ხმამაღლა წამოსცდა სათქმელი. მერე ენა მოიკვნითა.

მურზაყან ხომ თამართან და დემნასთან ერთად იზრდებოდა,

მათთან ლაღობდა, მათთან სწავლობდა, გუჯუ ახვლედიანიც იქ არ იყო მაშინ? ეჰ, შოთას ახლა გაახსენდა ესეც და გაოგნებული მიმიწონს მოეფერა.

— აბა, წავიდეთ კარვებში, მხოლოდ, პირიმზეს უკვე ძინავს და ნუ გავაღვიძებთ, ახლა დაწვა, ცოდვაა, დილით ცისკარს ასწრებს ადგომას. — წყნარად წარმოთქვა მურზაყანმა.

უცებ მიმინომ დაიკიპკიპა და კაბის შრიალიც მოიწმა.

— ღმერთო ჩემო, ნუ გამარისხდებით! — მუხლებზე დაეცა შოთა. მურზაყანმა უკან დაიხია. ისიც ახლა მიხვდა, რომ მათ წინ თამარი იდგა. თეთრ ნაბადზე მოქობილი ოქროს ფართო ყაბჯანი ღამეში ნათელივით ელვარებდა. სახეზე თეთრად თეთიყის ჩაბალახი წამოეხურა.

— ცხენის ჰინვინი ვიცანი, გამედვიძა, სიზმარი მეგონა პირველად, ახლა ვხედავ, ვით საწუთროს, ვერსად დაგემალები. გეტყობა. დიდო პიიტვიკოსო, ახვლედიანის ქალიც გაგიცენია გზაში, ჩემს გაზრდილ მიმინოსაც მოსწონებიახარ.

შოთას ტანში გასცრა.

— გულთამხილველია თამარი! — მოვარდა უცებ ფიქრი, ხმა მალდა კი დაუმატა, — თქვენს ნაკვალევზე ყოველთვის სინათლეს იპოვის კაცი, ჩვენო დედოფალო!

— დედოფალს ნუ მიწოდებ, ჩემო კეთილო. მე ახლა უბრალო ჭეგზური ვარ, უჩინმაჩინად მთებში მოხეტიალე. წამოდექი.

— აკრძალული გვაქვს „დედოფლის“ წოდება. — უჩვეულოდ დაბალი ხმით ჩაუჩურჩულა მურზაყანმა შოთას.

შოთამ ახლა შენიშნა, რომ კაპუეტი თამარის მხარზე დაფრენა-ლიყო. ნისკარტით წიწკნიდა ჩაბალახის ოქრომკედით ნაქსოვ სირმას, თან მხიარულად კიპკიპებდა. მერე, თითქოს ქარმა წამოუფრინაო, შოთას მხარზე გადმოინაცვლა.

თამარმა გაოცებით გააყოლა თვალი. თითქოს ორი ვარსკვლავი დადევნებოდეს კაპუეტს შოთას მხარებამდე, ისე კამკამებდა ახლა მისი თვალები. მურზაყანმა შოთას უჩურჩულა:

— ამ დილით ჭიხვი მოვკალ, ნაკვერცხალზე წვადები ავაშიშინინოთ, სევანური არყით ძარღვებსაც გაგიბობ, ლექსის დიდო მოძღვარო!

— მიმინოსაც მიჰმით ხორცი, — წყნარად თქვა პირიმზემ და დაამატა, — დილით სადადიანოსკენ უნდა გადავიდეთ, ადრე დი-
წინეთ. კაბა ისევ აშრიალდა და მზეთამზის ლანდი ლამის სიბნე-
ლეში გაუჩინარდა.

გათენების უამს ძილგატეხილმა შოთამ ენგურისპირას ხალვათი
კლდის ცხვირთან ჩამოსვეწა. აფორიაქებული დაჰყურებდა ნისლ-
დაყრილ და მღელვარე მდინარეს. სიგრილე სასიამოვნოდ ატანდა
ძვალ-რბილში. ნიავე უფრო აფხიზლებდა.

ქალაკზე თამარის კარვის ტილოები ირხეოდნენ. შოთას მოე-
ჩვენა, იქიდან თეთრნაბდიანი გამოვიდა. ისიც დალანდა, როგორ
წამოვიდა ჩრდილი მდინარის პირისკენ.

— არც თამარს დასძინებია, — გაიფიქრა მან.

— ადრე ამდგარხარ, შოთა ჩემო, — ახლა აშკარად მოესმა მზე-
თამზის წყნარი, იაღონივით ხმა.

— ნალველმა დამრია, მეფეო, დავიბენი, ვერ მიემხვდარვარ,
რად დასჭირდა ქვეყნის მფლობელს უჩინმაჩინად სიარული, ხალ-
ხის თვალთაგან განრიდება, თავის სამწყსოში მალულად მგზავ-
რობა.

თამარი წყნარად მიუახლოვდა შოთას. როცა შენიშნა, იგი ფეხ-
ზე აღგა, გააფრთხილა.

— დაჯექი, ბრძენს ჩემგან არ გესწავლება, მეგონა, შენ მაინც
გამიგებდი ზრახვას.

— ჩემი სიბრძნე ვინა თქვა, მზეთამზევ, ვით შევადარო ლამე
დილის მზეს.

— არა, შოთა ჩემო, ამ ქვეყნად ბრძენთა ნააზრევი რჩება, მე-
ფეთა კი — ნამოქმედარი. ჩვენ სიჩუმე გემართებს და ხალხის სი-
კეთისთვის დაულალავად შრომა, თქვენ კი აზრი და სიბრძნე
გიკვალავთ ხალხის გულში გზას.

— მალეა მხოლოდ ტრფობას შევენის, მზეთამზევ.

— ხალხისთვის შრომას და სიყვარულსაც არ უყვარს ქვეყნის
პატრონისგან ტრახახი, დიდო პოეტო. სენანეთს მოსვლა უჩინმაჩი-
ნად რომ არ განმეზრახა, ხალხი შეიყრებოდა, ზეიმებს გამართავ-
და. მეც ადამიანი ვარ, ზეიმში ჩამითრევენ და განზრახულის
კალაპოტიდან სულ სხვა სერელში გადამისროდნენ. ახლა კი...

— ახლა კი... — შეაწყვეტინა სიტყვა შოთამ, — განზრახულსა და წინასწარ ნაფიქრალს პირდაპირ მიჰყვებით ხომ, მზეთამზე?

— ახლა დინჯად, ერთი ძარღვის ატოკებით, განუყოფელი სულით და გულით ვაკვირდები ჩემი სამწყსოს ერთ ულამაზეს და უპატიოსნეს თვალს. სვანეთი ჩვენი ქვეყნის ცადაზიდული გვირგვინის ჯიდაა, მისი ელვარე სილამაზეა. ჩვენი მამულის ხერხემლის მტკიცე ნაწილია. უნდა შენახა, უნდა გამეგო მისი ქირვარაში, მისი სიხარული თუ სიმწარე.

განთიადის იისფერი ნისლით ჩაბურთულ გზაზე მოულოდნელად ცხენის ფეხის ხმა გაისმა. ცოტა ხნის შემდეგ ცხენოსანიც გამოჩნდა. ეტყობა, ამ რიბრაბოში შეამჩნია კარებიც და დამხვდურნიც. ახლო მოდგა და შეჩერდა.

— მგზავრები თუ ყოფილხართ?! — იკითხა. თავზე თეთრი ნაბდისგან მოთელილი ფარფლიანი ქუდი ეხურა, წელზე ვეება ხანჯალი და ზურგზე თხის ტომარა ეკიდა.

მზეთამზე და შოთა ხმაზე მიხვდნენ, მხედარი ჭაბუკი იყო.

— მგზავრები ვართ, — წყნარად შეეპასუხა შოთა, — თქვენც აღრე გიმგზავრიათ.

— მწყემსი გახლავართ, ხალდეშურას სათავეებთან ბალახობენ ჩვენი ჯოგები. თქვენ მწყემსებს არ ჰგავხართ, კარები კი დაგიდგამთ?!

შოთას და მზეთამზეს დაბნეულობა დაეტყობო. ისევ თამარმა დააძწრო სათქმელი.

— კვირიკეზე ვიყავით სალოცავად.

— არც მლოცველებს გავხართ, — თავი გააქნია ბიკმა.

— ჰადიშიც მოვიარეთ, იქაც მუხლი მოვუყარეთ, — ისევ წყნარად თქვა თამარმა.

— თავად იქიდან გახლავართ, — თვალი გაუბრწყინდა ჭაბუკს.

— რა გვარისა ხარ, ან სახელად რა გქვია?

— ავალიანი ვარ, სახელად ბათალბის. მემძახიან.

— ჰადიშიდან ხარ?! — გაუხარდა თამარს. — ერთი სათხოვარი შაქს, უნდა შემისრულო!

— ბრძანეთ, ბატონო.

— ერთ წუთს მომიცადე. შესაწირი უნდა გაგატანო ჰადიშის საყდრისათვის. — თამარი კარვისაკენ წავიდა და როცა ისევ გამობ-

რუნდა, დილამ უკვე გადმოიხედა მწვერვალებიდან. ხეებშიც ნელა ჩადიოდა დილის შუქი.

— ძვირფას რასმეს გატან, შეილო ჩემო. წინამძღვარს უთხარი, თვალისჩინივით გაუფრთხილდეს. — გაუწოდა ბათალბის უცხოდ ნაქარგ შალში შეხვეული წიგნი. ბიჭმა ფრთხილად გამოართვა და შალი მოხსნა.

— ღმერთო ჩემო, — დაიბღავლა ბათალბიმ, — ეს ხომ მეფეური საჩუქარია. — მერე ცოტა უკან დაიხია, თამარს შეხედა, დაუკვირდა და მუხლებზე დაეცა.

— ახლა გიცან, ღმერთთა სწორო მეფეო, თქვენი შუქით თვალები თუ დაიბნეულა მე საწყალს.

— კითხვა იცი?! — გაუკვირდა შოთას. თამარს სახე შეუუარდისფრდა.

— მამას ათონის წმინდა მთაზე ვყავდი წარგზავნილი, ბერძნულსაც ვმარცვლავ.

— დაილოცოს ქართველი კაცის თვალის სინათლის მანძილი, — ლოცვასავით ჩაიჩურჩულა შოთამ.

— მამაშენი ვინ არის? — იკითხა მზეთამზემ.

— ვისთანაც ამ წიგნის მიტანა გიბრძანებია.

— ადექი, შეილო, ჰადიშამდე არავის უამბო ჩენი შეხვედრა. გულმა მითხრა, ქვეყნის გონების ეს განძი ჰადიშის საყდარში უკეთ შეენახება ერს. ახლა კი წადი, არ დაგაგვიანდეს.

ბათალბი ჭერ კიდევ დაჩოქილი იყო.

— დამლოცე, მზეთამზევ, დე, შუქმა შენმა გაუწათოს ჩვენს ხალხს გზა-კვალი.

— დამილოცინხარ, შეილო!

ბიჭი ნელა ადგა, კალთა არ გაუბერტყავს, ისე მოახტა ცხენსა და სიტყვის უთქმელად გაშორდა დამხედურებს. შოთამ კარგად გაარჩია, როგორი სიფრთხილით ჩააცურა უძვირფასესი ძღვენი აბგაში ბათალბიმ და რა მადლიერი თვალით გამოიხედა წასვლის წინ მათეცნ.

— მაინც მიხვდნენ თქვენს ვინაობას, მეფეთმეფეო. მზეს შუქით იცნობენ. ეტყობა, ხალხს უჩინმაჩინის ქუდით ვერ დაუხუჭავ თვალს.

სწორედ ამ დროს ბათალბი წყალვარდნილს გასცდა და

აღმართზე ცხვირწაწვდილ გორასთან გამოჩნდა. ცხენი თოხარკით მიყავდა გახარებულ მხედარს.

უცებ მის ზემოთ ზრიალი და გრუხუნი მოჰმა. გრუბუნს ლაწანი და თითქოს მიწის რყევა მოჰყვა.

— დავიღუპეთ, ზვაფი ჩაიტანს იმ უბედურს! — დაიბღაულა მურზაყანმა. მართლაც ზედ იმ ცხვირწაწვეტილი მთის თავიდან ზვაფი მოწყვეტილიყო და ქვემოთ მსხვერვეით და მტვრევით მოდიოდა.

ვეება ხეები და კლდენი ილეწებოდნენ და ერთად, ჭკუფად. შეკრული მოექანებოდნენ.

ეტყობა მხედარმა იგრძნო დაღუპვის მოახლოება. ცხენი უცებ მოწყვეტა ადგილს და ოთხით გააქროლა აღმართზე.

მერმე ყველაფერი დაიბურა.

მათ თვალწინ ჩაიქროლა თოვლის ვეება ზვინებმა, დაღეწილმა ხეებმა, კლდეთა ვეებერთელა ნამსხვრევებმა, ჩაიქროლეს და გარშემო ყრუ ნისლი და სიცივე დააყენეს.

თამარმა შეჰკივლა, თვალებზე ხელები აიფარა. შოთა და მურზაყანი სულმოუთქმელად გაჰყურებდნენ ხევგალმა დაკიდებულ გზას. თოვლას მტვერი და ნისლი იქაც შეტბორდა.

ალარაფერი ჩანდა.

უცებ ყველამ ისე ამოიკვნესა. თითქოს მზის შუქი გამოვარდნილიყოს ჭოჭოხეთიდან. გალმა ისევ გამოჩნდა მხედარი.

— გადარჩა, მეფეო. — ჩაიჩურჩულა შოთამ.

— ღმერთმა გვიშველა. — დაიბუხუნა მურზაყანმა. თამარმა თვალი გაახილა. კარგა ხანს მიჩერებოდა ხევგალმა მიჰაველს და შევებით სუნთქავდა.

— გადარჩა, — წყნარად ჩაიჩურჩულა მანაც.

— ქვეყნის განძიც გადარჩინა თავგანწირვით.

— გარნა გელათში არ დაისვენებდა დიდი ოთხთავი, მეფეთმეფეო? — თითქოს უსაყვედურა შოთამ.

— ეჰ, შოთა ჩემო, განგებას თვალს დიდი სინათლე აქვს. გულმა ასე მითხრა და მეც მას მივყევი.

შოთამ თავი ჩაღუნა.

— შაჰატიე, დედოფალო!

— საპატიებელი არა გითქვამს რა, ახლა კი ცხენები შეკაზმონ, დალაშქრებამდე ოდიში უნდა განველოთ უჩინმაჩინად.

ცოტა ხნის შემდეგ, როცა ცხენოსნებმა ეს ადგილი დატოვეს, ერთმა მათგანმა უკან მოიხედა და თითქოს მთა-ბარს გასძახა.

— ჩუმად, ჩუმად!

— ვის ეძახი?! — ცხენი შეაჩერა თამარმა.

— ამ ადგილს უნდა დაერქვას სახელი „ჩუმად“, დე ამ მთა-ბარმა მაინც შეინახოს თქვენი ნაკვალევი.

— ხალხს არაფერი დაემალება, ბრძენო პოეტო, საჭიროს გაიხსენებს და არც დაჯარგავს.

მესტიაში მშვენიერი ამინდი და დიდი ფათერაკი ერთად დაგვხვდა. ზედ რაიკომის შენობის გვერდით ხანძარმა ორსართულიანი სახლი დაფერფლა. რაიკომის მუშაეები დაქარწყანებული მუშაობდნენ და ცეცხლს აჭრობდნენ.

სოსო ჭკადლუასაც იქ შევხვდით.

— ამ სახლის პატრონები ობლები არიან, მამა ომში დაეღუპათ. ახლა კი, თითქოს დარდი არ ენახოთ, ეს უბედურებაც დაემატათ, — გვიყვებოდა და ცრემლს ძლივს იკავებდა. გააღული ნივთების თრევით მასაც სახე გაშავებოდა, ხანძრის შავი ტალი დასდებოდა.

სოსო ჭკადლუას დიდი ხანია ვიცნობ. სვანეთში პირველად რომ ჩავედი, იგი აღმასკომის თავმჯდომარედ მუშაობდა. მაშინ ჩვენ იქ ჩასვლას ერთი ამბავი დამეხსება.

1956 წლის ივლისი იყო, სასტუმროში რაიკომის მაშინდელი პირველი მდივნის ნიკოლოზ ბიბილეიშვილის ბინაზე ვცხოვრობდა. ერთ დღით კარზე მოაკაკუნეს. ნიკოლოზის ვაჟმა გაუღო.

— მამა, ჟცხო სტუმრებია!

წამოვდექით. საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანი ამოსულიყო სვანეთში.

ორი დღე დარჩა მესტიაში. აქტივი მოიწვიეს. ხე-ტყის წარმოების, მეცხოველეობის, გზებისა და ტრანსპორტის, მშენებლობის, განათლებისა და კულტურის საკითხებზე იმსჯელეს.

აბა, ვისაც რა აწუხებს, ყველაფერი ვთქვათო, -- განაცხადა ცენტრალური კომიტეტის მდივანმა.

მართლაც, მთელი აქტივი ჩაება მუშაობაში. კაცი არ დარჩენილა, დასპულ საკითხებზე აზრი არ გამოეთქვა.

— მართალი ვითხრათ, ჯერ მესტიამი ცეკას არც ერთი მღივანი ამდენი ხნით არ ამოსულა, სევანებთან ამდენი არ უსაუბრია, — მითხრა სოსომ, — ამან კი თავისი ნაყოფი გამოიღო. სწორედ მას შემდეგ დაიწყო აღმავლობა ხე-ტყის წარმოების საქმეში. მანამდე გეგმა თითქმის არასდროს შეგვიპარულებია, ახლა ყოველწლიურად ვიზრდებით.

შეორე ღღეს ცეკას მღივანი სოფელ მულახისაკენ წავიდა. იქ სიყრმის მეგობრის, იოსელიანის ოჯახი მოინახულა, მის მოხუც და ბრმა მამას ესტუმრა, სხვა კოლმეურნეთა ოჯახებს დახედა.

საქართველოში ყველგან პატივს სცემენ ნათესავსა და მეგობარს. სვანეთში კი ეს გრძნობა მეტად მაღლად ეხატებათ.

— მთელი სვანეთი გაახარა მისმა მოსულამ და მეგობრისადმი ასეთმა ვაჟკაცურმა ქცევამ. — მითხრა გულახდილმა სვანმა, ტიტკო მარგიანმა. კარგი კაცი, ყოველთვის ნათელ საქმეს მიაგნებს და გააკეთებს. თავისი ოჯახის და სოფლის მოხმარება ბუნების წესია. მაშინ საქართველოს ცეკას მღივანს სხვა სოფლებიც მოუვლია. ლახამულაში ასულა, ლენჯერი, ეცერი და ბეჩო მოუნახულებია, ხაიშის აქტივთან უსაუბრია. წელს კი კალასა, უშგულსა და ქვემო სვანეთში უმოგზაურია. ყველაფერი თავისი თვლით უნახავს, ყველა საქმის ტკივილი უგრძვნია და ღონისძიებაც დაუსახავს.

მეშნუ ავალიანი — პადიშის კოლმეურნეობის თავმჯდომარე — სოფლის ბოლოს შემოგვხვდა.

რაიკომის ახალგაზრდა მუშაკი ბექსატონ ქალდანი და რაიკავშირის თავმჯდომარე, ჭარმაგი სეფე ხაფთანი აგვეყენენ პადიშში.

პატარა მდინარე მოჩქრიალებს, სახელად „წყურგეილს“ ეძახიან. მისი წყალი შედარებით თბილია და სასმელად კარგია. სხვა მდინარის წყალი გულ-მუცელს ყინავს, ადამიანსა და ოთხფეხს აავადებს.

ფერმის ზემოთ, სამი-ოთხი კილომეტრის დაშორებით, წმინდა გიორგის ეკლესიაა. გარშემო ბევრი ნასახლარია. ეტყობა, ოდესღაც აქ მოზრდილი დაბა ყოფილა. ვინ იცის, იქნებ ცნობილი ქალაქიც იყო. იგი ალპურ ზონაშია უკვე, ქვემოთ კი ტყეებია, გაუვალი ტყეები.

მაწიდან მეავე წყლები ამოქუხან. სვით რამდენიც გინდათ, წყენა მათგან არ შეიძლება, სიამოვნებას კი ბევრს ნახავთ.

როცა ამ წყალს სვამ, ასი ათასი ვარსკვლავი სკდება და სასიამოვნოდ გიღიტინებს ენაზე.

მარგოს თორმეტი მეწველი ძროხა ჰყავს მოსაველელად მიჩენილი.

ქალიშვილის წვრილი და თაფლისფერი თვალები დაკვირვებით გიჟქერია.

— დღეს სამოცდაათი ლიტრა მოვწველე! — მოკრძალებით გვეუბნება.

იქვე დგას ქეთო ავალიანი, უფრო მაღალი ტანისაა, წყლისფერი თვალები იქვე ჩამომდინარე ჰადიშურადან ახალამოლებულ კენჭებს უგავს. ქეთო ყოველდღე 80-90 ლიტრა რძეს წველის. ჰადიშურა უსწრაფესი მდინარეა სვანეთში (აბა, რომელ მდინარეს ნახავთ იქ დატბორილსა და მდორეს, მაგრამ ჰადიშურა მაინც სხვაა). ქეაშის ხიდთან მდინარის კალაპოტი ისე ვიწროა და კლდოვანი, რომ მისი ტალღები, ერთიმეორეზე მძლავრი ჯახუნით მეხივით სკდება და ბოლივით ამოქშუის.

— აქ კალმახი ველარ ამოდის, ილუბება. — გვითხრა ფერმის გამგემ ალექსანდრე ავალიანმა.

მართლაც, შეხედვის შეგეშინდებათ. აქ უკვე სილამაზე ტყვილს და შიშს იწვევს.

ვეება კლდის ნაგლეჯები გახორგილან და ჰადიშურას ტალღები მათ თავზე აბოლებული გადაიფრენენ ხოლმე. მდინარეს კი არა, ქარიშხალს უფრო ჰგავს.

სალამოს მწველაეები ბინაში იკრიბებიან, სუფთა ლოგინი, მაგიდა და სკამები მათ კარგ დიასახლისობაზე მეტყველებს. განჩინები კრიალბენ, ქვაბ-ქოთნები ქათქათებენ. თუ გასულ წელს თითო მეწველ ძროხაზე ათას სამი ლიტრა რძე მიიღეს ჰადიშელმა მწველაეებმა, წელს იგი ათას ხუთას და ათას ექვსას ლიტრზე აიყვანეს.

ჰადიშში, უმრავლესად, ავალიანები სახლობენ.

მელანო ორმოცდაათი წლისაა, ილია ავალიანი კი — ორმოცდაორის. ფიჩი და თინა — თვრამეტ-თვრამეტის. ხოლო ტაბას ავალიანს ახლახან შეუსრულდა თექვსმეტი წელი. ვახშმის წინ ჩონგურები ააწკრიალეს ქალიშვილებმა. მელანომ და ილიამაც აუბეს მხარი.

— ჰოი დედე შუ, ჰოი დია შუა. — დაიწყო ერთმა და მომეჩვენა, რომ ეს ძველი სვანური სიმღერა აღზობდა ჰადიშურას გალიგვებულ, კლდოვან ნაპირებს, ტყესა და თეთრ მწვერვალებს; რომელთაც, ალბათ ასეთი მხიარული სიმღერები თუ ათბობენ მხოლოდ.

გოგი მუქედლიანმა ისევ ხაიშში ჩამოგვიყვანა რაიკომის მანქანით. იგი კარგა ხანია მუშაობს მძლოლად.

— დიდი ხანია არ შეკეთებულა გზები, — მეუბნება სევდიანად. — ახლა ზუგდიდიდან ხაიშამდე ენგურჰესის მშენებლობა გვიშველის. ამბობენ, იქამდე ფართო, საიმედო გზას გაკრიანო. მგონა უკვე დაიწყეს კიდევ. ჰე, მაშინ უყურე შენ ჩვენს ტურისტებს!

მანქანა ჰაერში ნასროლ ტყვიას ჰგავს სვანეთის გზებზე, სად გაცივდება და ჩამოვარდება არავეინ იციან.

გოგი კი საოცარი ხელოვნებით მიაქროლებს მანქანას. ქვემოთ ენგური ბობოქრობს და ლელავს, გარშემო თვალწარმტაცი მთის კალთები ესალბუნება თვალს. ენგურჰესი უღოდესი ელსადგური იქნება კავკასიაში. ორ მაღალ მთას შუა ჩაქედილი ენგური სოფელ ჭვართან შეგუბდება. მისი კაშხალის სიმაღლე გაუგონარი იქნება.

— სამასი მეტრის სიმაღლე ექნება კაშხალს, — გვითხრა სოსო ჭკადუამ. — წარმოიდგინეთ, სამასი მეტრის სიმაღლის თვალუწვდენელი რკინა-ბეტონის ჯებირი?!

— მგონი ქვეყნად მსგავსი არაფერი უნდა იყოს! — ამაყად ამბობს გოგი.

ხანდახან მანქანა ნაკადულებზე გადაიქროლებს. წყლის შხეფები გოგის სახეში სცემს. ის კი მაინც მიაქროლებს მანქანას და ვინ იციან მერამდენედ, სახეს სველი ცხვირსახოცით იწმენდს.

— ჩინებზე თუ ნადირობენ? — ვეკითხები. ჩვენი მძლოლი უცებ იღრუბლება.

— ნადირობენ. — მოკლედ მეუბნება და მერმე ნაღვლიანად უპატებს. — მამაჩემი სწორედ ჰინებზე ნადირობამ დაღუპა.

შევკრთი. თან ცნობისმოყვარეობამ შემიპყრო. შვეტყვე, ვაჟკაციის თვალებში დიდი სევდა ჩამდგარიყო. მეც ჩუმად ვიჭექი და ისიც, ეტყობა, მოგონებებმა გაიტაცეს. ასეთ დროს ლაპარაკს არაფერი სჯობია, საუბარი ნაღველს უქარევებს ადამიანს.

მეც ვთხოვე ეამბნა მამის შესახებ.

— მამაჩემი სეით მკვდელიანი, ორმოციან წლებში ქლუხორში გადასახლდა. სამი შვილი ვყავდით დედ-მამას. მთელი ოჯახის წაყვანა ვერ გაებდნა. ალბათ შეეშინდა, ვაითუ, უცხო ადგილს ოჯახს გაუქირდესო. დედა და ორი უმცროსი ვაჟი სვანეთში დაგვეტოვა, ქალიშვილი თან წაიყვანა.

ზაფხულობით გადმოდიოდა, წლის ნაშრომს ფულად გადმოგვიტანდა და ასე ვიყავით იმ უბედურ დღემდე. ქლუხორში მაშინ ბევრი იყვნენ ჩვენები.

ერთ დღეს, სწორედ ახალი წლის წინა ღამით, დაიჟინა თურმე, ჯიხუბზე წავალ სანადიროდო.

იალბუზი, კავკასიონის კალთის მაღალმთიანი სოფელია. მის თავზე მთა-მეფე, იალბუზია.

ჰოდა, ღამე იქ უთევია. დილით ჯიხუბზე წასულა, კიუხებზე ჯიხუბის ჯოგი დაულანდავს და გამოკიდებია. ორი მოუკლავს, მესამის დევნაში ყინულზე ფეხი დასხტომია და ქარაფებში გადაჩენილა.

სვანები ზიკვალებულს უცხო მზარეში არ ტოვებენ. ეს დიდ ცოდვად ითვლება, სვანისთვის სამშობლო ყველაზე ძვირფასია. მამა იტყოდა — სიცოცხლის მიზანი შენს მიწა-წყალზე ცხოვრება და სიკვდილიაო. იანვარში, აბა, როგორ უნდა ჩამოესვენებინათ ცხედარი მიუვალი ქარაფებიდან.

რომ არ გახრწნილიყო, იქ მოსახლე სვანებს ზიკვალებული ყინულებში შეუწახავთ. ჩვენ კი დეპეშით გვაცნობეს უბედურება. ათი დღე მოვეუნდათ ყინულთა სამყაროდან ბილიკებით მის ჩამოტანას. თორმეტი ვაჟკაცი სვანი ება მარხილში. თვითეულის სიცოცხლე ბეწვზე ეკიდა, მაინც არ მიატოვეს მამაჩემი ყინულეთში. არც ქლუხორში დაასაფლავეს, თავის მიწაწყალზე უნდა მიეასვენოთო.

მთელი სვანეთი შეხვდა მის ცხედარს ხაიშში. დასაფლავებას მგონი, კაციშვილი არ დაკლებია.

ხალხი დაგვეხმარა, ობლობა არ გვიგრძვნია. რაიკომი თუ კოლმეურნეობა ყველა ჩვენ გვეხმარებოდა, აქამდე მოვალწიეთ, — ნაღვლიანად დააბოლოვა გოგომ.

თვლებში სისველე ჩადგომოდა. კარგი, საამაყო, მამის სიყვარული ყოველთვის გზას უნათებს შეილებს. ამიტომ არის გოგის თვალი ისე გამკვეალავი და მახვილი, მის ხელში მანქანის საჭე წალმა ბრუნავს, შეუტდომლად მოძრაობს, გზაზე კენჭიც არ გამოეპარება, ისე აუქცევს გვერდს.

სალამოს უკვე ხაიშში ვიყავი.

ოთარი ღიმილით შემოგეხვდა.

საქმე კარგად მიდისო, მითხრა. კარგი დარი იღვა. ხაიშურა აღარ ბობოქრობდა, დაწმენდილიყო. მისი ლურჯი ტალღები ქვებზე ვერცხლისწყალივით სკდებოდა და შეფეხად იფშენებოდა.

ორი თვის შემდეგ ოთარი თბილისში შემხვდა. სწორედ იმ დღეებში მოსკოვში პარტიის ოცდამეორე ყრილობა მიმდინარეობდა.

— უკვე ვუპატაკე ყრილობას გეგმის შესრულება! — მომახარა.

მის სახეზე დიდი, ბედნიერი სინათლე კრთოდა. მეც გამიხარდა. მომეჩვენა, თითქოს ამ დიდ საქმეში ჩემი წვლილიც იყო.

მინაბულის სიყვარული

უშინარი და გამჭრიახი კაცი იყო მონადირე ბექნუ პირველი. მისი მუხლი ყველაზე მაღალ საჯიხეებს სწვდებოდა, ქარაფების ბინადარ ნაღირს მისი ნასროლი ტყვია არ ასცდებოდა. სახლში გამოუღვევლად ჰქონდა მარილი და ქერის ფქვილი, არჩვისა და ჯიხვის სორცი. სევში მობალახე მისი ხარების რქები მთის წვერებზე შემორჩენილ ნისლს არხვედაო, ამბობს თქმულება. ადრე დაქვრივებულ ბექნუს ერთი ქალიშვილი ჰყავდა, სახელად მიაგული. მისი თვალეზი სვანეთის კამკამა ცის ფერი ყოფილა; წამწამები — ჩამორუბლულ ენგურის ზეზე უფრო შავი. მიაგულის სილამაზეზე სვანო ვაჟკაცები ლექაებს მღეროდნენ.

სიმღერას დიდი ძალა აქვს და ამიტომ მთელ ზემო სვანეთში გასულიყო ქალის ქება.

ლამაზი და ბრგე ვაჟკაცებია სვანეთში. მაგრამ მიაგულს გულის ტოლი ვერ მოენახა.

ოტიას კვირიკე დღეს უნახავს მიაგული. თეთნულდის თოვლზე თეთრი კანი ჰქონდა და ნაძვის ხესავით აშოლტილი ტანი. დევისბექებიანი ოტია თოფის ლულაზე დაყრდნობილი იდგა. ანთებული თვალებით მისჩერებოდა ბექნუ პირველის ასულს. ნანადირევი მოეტანა ვაჟკაცს. ვეება ხარჯიხვი გაუტყავებლად ეგდო მის ფეხებთან. სამ-სამი წყრთა დაგრეხილი რქები მეხისაგან დალეწილი მუ-

ხის ტოტემივით ეყარა მიწაზე. მონადირეები გაოცებით ათვალიერებდნენ.

— ჰუ, — გაიკვირვა მიაგულმაც ჯიხვის სიდიდე. მისი თითები ისე შეეხო ჯიხვის რქებს, რომ პატრონისათვის არც შეუხებდავს. როცა წამოდგა და ზემოთ აიხედა, გააყრეოლა.

სიტყვა არ უთქვამს მიაგულს, თრთოლვით გამობრუნდა და ნისლში აზიდულ ყინულოვან მთებს დაუწყო ცქერა. ამ ცქერამ მონადირეს აღუღებული ტყვია ჩაასხა გულში. არც ნანადირევის ქებას უგდებდა ყურს და არც მისი სილამაზით გაოცებული ქალეზის ჩურჩულს.

ხანგამოშვებით მიაგულის მზერას გრძნობდა და ბავშვივით წითლდებოდა.

გათენებისას ფერხული ჩააბეს, შერე სავაჟაკო ქვეები ასწიეს. შუბლგახურებული ოტია მარგველანი ვეებერთელა მრგვალ ქვებს ბურთივით ათამაშებდა.

ხალხში აღტაცების ხმები ისმოდა. „ლილე“ რომ დააგუგუნეს, ოტიას ბანი ხალდეშურას სათავემდე მიდიოდა.

გულდაკოდილი დაბრუნდა სოფელში მიაგულ. ხალისი დაეკარგა, სახეზე ღიმილი გაუქრა.

მშობელს უკვირდა აქამდე დაუდგარი ქალიშვილის თვინიერება. ჯიხვივით ლაღი მიაგულ საბელჩაბმულ ცხვარივით მიჰყვებოდა. ახლა მამას. გუმანი აიღო ბექნუ პირველმა: მისი ქალიშვილის გული სხვა ბუდეში გადაფრენილიყო.

— რა მოგივიდა, გოგო? — ყრულ ჰკითხა. ბექნუს ეგონა, მიაგულ მოკრძალების გამო მაინც დაუმალავდა მამას მეხზე უფრო საშიშ სიტყვას. შვილმა პირდაპირ შეხედა:

— მამას ვერ მოატყუებს მიაგულ. ოტიას თვალებმა და ვაჟაკობამ მომხიბლა.

ბექნუ პირველს თავზარი დაეცა.

ნალვლიანად მიაჩერდა მიაგულს, სიტყვა კი მაინც არ უთხრა და სატკივარი გულში ჩაიხვია. მამა-შვილი უბრად ჩავიდა სოფელში. ძველმა მონადირემ ქალიშვილი შინ დატოვა. თვითონ საქმე შოიმიზეზა და ისევ უკან გაბრუნდა.

გულბოლმიანი მიდიოდა ხალდესაკენ, დარდისაგან სატკივარი კბილს არ უხსნიდა. იცოდა იფარელმა მონადირემ, ოტია მარგვე-

ლანი ცოლშვილიანი იყო. ცოლის მოღალატე კი მისი სიძე ვერ გახდებოდა. ისიც სწამდა, ვაჟაკის თვალი ჭიხვსა და ქალის გულს ერთნაირად ქრიდა და ნუხსხავდა.

— მოველავ, როგორ გაბედა და მიაგულ მომინუსსა ცოლშვილიანმა კაცმა? — ფიქრობდა გზადაგზა.

შხარას და აილამას წვერებზე სინათლე ჯერ კიდევ არ ჩანდა. ხავერდოვან ცაზე ვარსკვლავები კამყამებდნენ. სიბნელეში ხეები უფრო ცივად და პირქუშად გამოიყურებოდნენ. ცაში აზიდული ყინულის მწვერვალები თეთრნაბადწამოხურული დევებივით იდგნენ. ხანდახან ციდან მოწყვეტილი ვარსკვლავი გაიელვებდა და ბექნუს ეჩვენებოდა, რომ იგი მწვერვალებს ეცემოდა.

სოფელ ხალდეს მისასვლელებთან მინდორზე მიშვებული შეკაზმული ცხენი დაინახა. ახლოს მივიდა. ოტია მარგველანი მიწას დამხობოდა და ოხრავდა. დამხვდურმა მისული ვერ შენიშნა. სხვა საშველი არ იყო. ბექნუს გამარჯობა უნდა ეთქვა.

ძველ მონადირეს თავის სიცოცხლეში პირველად გაუძნელდა გამარჯობის თქმა: რამდენჯერაც დააპირა, იმდენჯერ ენა დაება. იგრძნო, თუ იტყოდა, ნათქვამს გულმოსულობაც გადაჰყვებოდა, გაცხელებული გული გაცივდებოდა, ბოლმა გაუქრებოდა.

რა უნდა ექნა?! მწოლარე კაცს ქურდულად თოფს ხომ ვერ დაახლიდა?!

მართალი რომ თქვას კაცმა, რა დამნაშავე იყო ოტია მარგველანი?! სიტყვაც არ უთქვამს მიაგულისათვის. ლამაზი ვაჟაკი იყო და ქალიშვილს მოეწონა. რა მოხდა ასეთი?! დღეობაზე მისმა ნანადირევმა მთელი სვანეთი გააკვირვა. მისმა ძალ-ღონემ ქვეყანა მოხიბლა, ვითომ მიაგულ მოუნუსხავს?! მიაგულ კი არა, ბექნუს გააოცა ოტიას ვაჟაკურმა სილამაზემ.

ამ ფიქრში იყო ძველი მონადირე, რომ ოტიამ ისე ამოიხვნეშა, ხევმა ხმიანად გაიმეორა მისი ოხვრა. ბექნუს გამოფხიზლდა, გულში ისევ შხამი ჩაუდგა. მწოლარეს ფეხი წაჰკრა.

ოტია გადმობრუნდა, მთასავით წამოიძვრა. გაოცდა, როცა მისული იცნო. უნებლიეთ გარემოს დაუწყაო თვალიერება.

— მიაგულს ეძებსო! — მიუხვდა ბექნუს.

— აქ სხვას ნუ ეძებ, მარგველანო, მართალი მითხარი, ოჯახი რად დამიქციე, ქალიშვილი რატომ მომიჯადოვე?!

ოტია ისე შეინძრა, თითქოს მკერდში ხანჯალი ეტაკებინოთ.

— რა თქვი, ბექნუ ბატონო?!

— მიაგულ რატომ მომინუსხე-მეთქი!

ოტიამ წინ ორი ნაბიჯი წამოდგა, ბექნუს სახეზე დააკვირდა. მერე სიერცეს გახედა და წყნარად თქვა:

— მკითხავე და კუდიანი კი არა ვარ! მონუსხვით თვითონ მომ-
ნუსხა მიაგულმა. ხომ ხედავ, ეზოში მოსული კაცი შინ ვერ შევ-
სულვარ. მისმა თვალებმა საყვარელი ცოლის სახე გადამავიწყა.
ვერ მომიფიქრებია, საით წავიდე, ბექნუ! ჭკვიან კაცს გეძახიან და
რამე მიშველე, რამე მასწავლე, რა ვუთხრა ცოლ-შვილს, არ ვიცი!

ძველი მონადირე მოალბო ოტიას გულწრფელმა ჩივილმა, მაგ-
რამ არ დაიმჩნია და ყრუდ წაილაპარაკა:

— ჰოდა, ცოლშვილიან კაცს გასათხოვარი ქალისთვის ავალ
არ უნდა შეგეხედა. ხომ იცი, ვაჟკაცის თვალზე ჭიხვიც ინუსხება
და თოფის სროლის მანძილზე მოდის.

— რას ამბობ, ბექნუ, მიაგულის ავი თვალით შემეხედავს ქარაფ-
ზე ყინული გაუცურდება და უფსკრულში ჩაიჩივება. როგორ შე-
შეძლო მისთვის ცუდად შემეხედა?!

ბექნუმ მთის წვერებს გახედა. არ იცოდა, რა ეთქვა. უკვე თენ-
დებოდა, მზე არ ჩანდა, მაგრამ მისი სხივები ოქროსფერ მდინარე-
სავით მოედინებოდა აღმოსავლეთის კიდიდან. ნისლი მთების კალ-
თებზე დაბერტყილიყო. უკვე ისმოდა შურთხების შორეული სტეე-
ნა და ჭიხვების ფრუტუნნი. სადღაც ყინულის ზეგვები სკდებოდა
და გრიალით ეშვებოდა ქვესკნელში.

— იცი, რა გითხრა, მარგველანო, მიაგულ გულიდან უნდა ამო-
იღო. ვაჟკაცი ცოლ-შვილს ვერ უღალატებს. ჭკეპნის ფუძე ოჯახია
და იმას მიხედუ. თუ ის შეგერყა, სიცოცხლეც ჩაგმწარდება. ხალხის
უბაში თავი არ ჩაიგდო!

ნელი და მტკიცე ხმით უთხრა ბექნუმ, მერე ცხენს მოახტა და
ხალდეშურას ნაპირზე გაჰყვა ბილიკს.

სამოვრებზე უკვე ნახირი ბლაოდა, მწყემსები ძაღლებს უსტ-
ვენდნენ. ტყიდან გარეული ქათმების კაკანი ისმოდა. ოტია მარგ-
ველანი გაშტერებული უყურებდა იფარისაკენ მიმავალ ბექნუს.

ორი წელიწადი იტანჯებოდა ოტია მარგველანი და მიაგულის
სახე მაინც ვერ მოიშორა. ოჯახი გაღარიბდა, ჭიხვის და არჩვის

ხორცი შემოაქლდა, ეზოში თივის ზვინები შემციირდა. განთქმულ მონადირეს ნადირობაც დაავიწყდა, ხარ-ძროხის მოვლაც.

გამოშტერდა ვაჟკაცი.

სადაც უნდა გაეელო, მიაგულის ლანდი თან დასდევდა. ჯიხვს რომ თოფს დაუმიზნებდა, მისი თვალები მიაგულის თვალებივით უყურებდნენ, მკლავი უდუნდებოდა ამ დროს, ხელი უკანკალებდა, თოფის სასხლეტი თითებიდან უცდებოდა.

სათიბებში გავიდოდა, ცელს მოიქნევდა და შეცბუნდებოდა, ბალახი მიაგულის ნაწნავებად ეჩვენებოდა. სახლში შევიდოდა და ცოლ-შვილის შეხედვა უძნელდებოდა.

ის კლავდა, რომ ცოლი არაფერს ეუბნებოდა. არყის ხესავით თეთრი ტანი ჰქონდა დარინეს. სანამ მიაგულს ნახავდა, ცოლის შემხედვარე ოტიას ღამეც მზე ეგულებოდა სახლში. ცოლის სიძულვილი არც ახლა შეუშვია გულში. იშვიათი რამ მოხდა, თითქოს დარინე უფრო შეუყვარდა, თითქოს მისი სახე და ტანი უფრო მიმზიდველი გახდა. ხანდახან ეჩვენებოდა, რომ მიაგულ და დარინე ერთი და იგივე ქალი იყო. ელანდებოდა კიდევ, რომ მისი შვილების დედა მიაგულ იყო და არა დარინე. ფიქრში წასულს ნამდვილად ეგონა დღეობაზე დარინე ნახა და არა მიაგული; გაორებული იყო ახალგაზრდა მონადირე. დარინეს და მიაგულს ერთმანეთისაგან ვეღარ არჩევდა. ორივე ერთ ქალად ეხატებოდა.

მოითენებოდა ფიქრით, ხალდეშურას მინდვრებზე გაწეებოდა, რძიან სამყურა ბალახს ხელს ისე უსვამდა, თითქოს მიაგულის და დარინეს წარბ-წამწამს ეფერებოდა.

ერთი კი იძალა ვაჟკაცმა, ორი წელიწადი იფარისაკენ არ გაიხედა. არც დღეობაზე ჩავიდა კალაში. მიაგულის მეორედ ნახვას ერიდებოდა.

მიაგული კი ყოველ დღეობაზე კვირიკეზე ადიოდა. ამ ხნის მანძილზე ცას იმდენი ნამი არ დასდენია, რამდენიც მას ცრემლი მოსწყდა თვალიდან. ავიდოდა საყდარზე, ოტიას ნაღვომ ადგილზე დადგებოდა, მის ხელმონაკიდ სავაჟკაცო ქვებს მოეფერებოდა და ხალდესკენ ცქერით თვალებს ჩაიღამებდა. წავიდოდნენ ყველანი, ის კი ისევ გასცქეროდა ქედებს. იცოდა ქალიშვილმა, მისი გულის მკვლელი იქ იმყოფებოდა. გულმომხამული მამა ბოლოს ვერ მოითმენდა და დაიბუხუნებდა:

— ადექი, გოგო, მეც ნუ მოშკალ და შენი თავიც ნუ დაიტანჯე!
ლასლასით მიდიოდა მიაგულ იფარისაყენ.

ასე გადიოდა დრო.

ოტია მარგველანის სოფლიდან ავი ამბები მოსდიოდა, ყველაზე
კული და შხამიანი ამბავი მაინც ერთ დღეს გაიგო მიაგულმა.

სანადიროდ წასული ოტია მარგველანი ჯიხვს გამოჰკიდებია, ქა-
რაფ-ყინულზე დასწევია და თვალი თოფის ნიშანზე გაუმართავს.
რქადაგრეხილი ჯიხვი ციცაბოზე მდგარა, თავი ნისლეთისაყენ მო-
ვლერებინა. ქვევით თვალგაუზომავი ყინულის ზევეები ჩანდა, ქვეს-
ქნელში ხალდეშურას წყაროების ბუდე-ფესვი ჩხრიალებდა.

ნისლი მთის კალთიდან კალთაზე გადადიოდა თურმე. სიჩქარე
იყო საჭირო, მალე ჯიხვს ენგურის ქაფის ფერი ნისლი დაფარავდა.
უცებ ისევ თვალი გაშტერებია ოტიას. თოფის ნიშნის გასწვრივ
ჯიხვის დაგრეხილ რქებს კანკალი დაუწყიათ. რამდენი დააკვირდა
ნიშანში ამოღებულ ნადირს, იმდენი თვითონაც ათრთოლდა, თურ-
მე. ბოლოს, როცა ჩახმახისათვის თითო ამოუდვია, გაოცებულა
ვაეკაი! ჯიხვის თვალების ნაგივრად მიაგულის თუ დარინეს თვალე-
ბი მოლანდებია. ველარ გაუძლია მონადირეს: „ჰაუ, ჩემს დღეს“, — აღ-
მოხეთქია გულიდან; თოფი ხელიდან გაუგდია, მკლავები გაუშლია
და მიაგულ-დარინესკენ წასულა მოსახვევად. უნდო და ბოროტია
შხარასა და აილამას კალთებზე ყინულის უფსკრულები. ისინი ცი-
ვი არიან და სიყვარული არ იციან. დაუსაბამოში დაბადებულებს
მზისგან გული არასოდეს გალბობიათ; ჰოდა, მარგველანს ყინულ-
ზე ფეხი დასხლტომია და უფსკრულში გადაჩეხილა.

მონადირეებს მხოლოდ მისი უკანასკნელი ძახილი გაუგონიათ.
დარინეს და მიაგულს ეძახდა თურმე.

ქმრის სიკვდილი მალე გაუგია დარინეს, ფეხშიშველს ურბენია
ციცაბოებამდე. ფეხისგულები დაუსისხლავს ყინულის წვეტებზე
და გახელებულს იმ ადგილამდე მიუღწევია, სადაც მხოლოდ თო-
ფი უნახავს.

უფსკრულში გასარკული ყინული ჩანდა, ქვევით კი ხალდეშუ-
რას ლულლული ისმოდა.

— ჰაუ, ოტიაე! — ეძახდა ქალი ქმარს, — რად მიმატოვე ასე
უცებ, ჩემო სიცოცხლე! დარინე ვერ გასძლებს უშენოდ! ვაი, ჩემს
დღეს, შენს მკლავზე დამენათევს მხოლოდ შენთან მაქვს ბინა!

ბარბაციოთ ჩასულა ძირს. ყინულის ზევს ქვემოთ, იქ, სადაც ხალდეშურა ქვესკნელიდან გამოდის და მზეს პირველად შეხედავს, ახლაც დევს დიდი ლოდი. იქამდე ფორთხვით მისულა დარინე. დატენილი თოფის ლულა შუბლზე მიუდვია, ჩახმახი გამოუსხლეტია და თვითონაც ხალდეშურას შხეფებით აბოლებულ ტალღებში ჩავარდნილა. იმ ლოდს ქვემოთ ახლა ორი მჩქეფარე ვეძა ამოდის მიწის გულიდან. ქვებზე სისხლის კვალივით აჩნია წვეთების ქანგი. ამბობენ, დარინეს ცრემლებიაო.

გულმდულარედ მოუსმენია ეს ამბავი მიაგულს, ძაძა ჩაუცვამს, თმები გაუშლია. ყოველ საღამოს იფარიდან გაიპარებოდა თურმე, ენგურის პირს აპყვებოდა და მის მბღღვინავ ტალღებს ცრემლებს აფრქვევდა.

მდინარის მარჯვენა კიდეზე ჯდებოდა; სწორედ იქ, სადაც ენგურში უზარმაზარი კლდეა ჩაგორებული; ეგონა მიაგულს, ოტიასა და დარინეს ტანზე ნახსურები ხალდეშურას წვეთები აქ ჩამოივლიდნენ. მისი აფორიაქებული შხეფები მართლაც სწორედ ამ კლდესთან მოედინება. მის კალთებზე შედგებოდა მიაგულ, თლილ თითებს მდინარეში ჩაჰყოფდა და ისე ეალერსებოდა ტალღებს, თითქოს ოტიას მკერდს ეფერებოდა.

ახლა მთელი თავისი ბუნებით შეიყვარა დარინე, ის დარინე, რომელიც მასზე უწინ შეიყვარა ოტია მარგველანმა. დიდხანს იდგა ენგურის პირას.

დაჯავრიანდა ბექნუ პირველი. მიხვდა ძველი მონადირე, მისი ქალიშვილი მოურჩენელი სენით იყო შეპყრობილი.

— თავი ნუ მოიკალ, გოგო! — შეელაპარაკა ერთხელ. — ოტია სატირალი არ არის. ფიქრგაურკვეველი კაცი იყო, ცოლ-შვილის მოღალატე. პატიოსანი ვაჟკაცის გულში ორი ქალის თვალმა არ უნდა ჩაიხედოს, ის კი...

მიაგულმა სიტყვა არ დააცალა.

— მე მას კი არ ვგლოვობ, მამა, ჩემსავით ბედკრულ დარინეს დავტირი.

— როგორ თუ დარინეს? — გაოცდა მონადირე.

— დიახ, დარინეს ვგლოვობ, ოტია მარგველანის ცოლს.

— მერე, შენ ხომ ოტია გიყვარდა?

— კი, ძამაჩემო, მიყვარდა. მასაც ხომ უყვარდა. მე და დარინე ერთმა გრძნობამ შეგვავერთა, ერთი კაცის სიყვარულმა დაგვლუპა. მისი გულიც მხოლოდ ერთი სიყვარულის დამტვევი იყო.

— შენ საიდან იცი, ქალო, დარინე ხომ არც კი გინახავს? მიაგულს ცრემლი მოადგა.

— არა, არ მინახავს. ნეტავი ერთხელ მაინც შემეხედა. ამბობენ, ძალიან ლამაზი იყო. ისე კი ვიცნობ, მისმა გულმა გამაცნო. მისმა ფიქრმა და ტანჯვამ უხილავად დამაახლოვა, ღვიძლ დად გამინახდა. რა ვუყოთ, რომ მასაც უყვარდა ის კაცი, რომლის შეხვედრამ მე დამლუპა. მით უკეთესი! ჩვენ ორივენი ერთი ფიქრისა და გულისა აღმოვჩნდით, ოტიას კი ამქვეყნად არც ფეხის დასადგმელი ადგილი ჰქონდა და არც წმინდა ცა ეხურა თავზე. ორი სატრფო ერთ გულში არ დაეტევა, არ მოთავსდება. დაილუპა კაცი და ჩვენც დაგვლუპა!

გარინდული უსმენდა მამა მიაგულის გულისწუხილს.

— შენ რადა ხარ, შვილო, დალუპული, შენ შენი ბედი წინ გიღევს.

— არა, მამა, ჩემი ბედი ოტიასთან ერთად ხალდეშურას ტალღებში დაილუპა.

— მეც დაგილუპივარ, შვილო, და ეს არის! ნუთუ შენი მამა არ გებრალებს?!

მიაგულის თვალებიდან ცრემლებმა ღვარად გადმოხეთქა, მამას მკერდზე მიეკრა.

— მებრალები, მამა, მებრალები. ვიცი, ჩემს გარდა არავინ გყავს. მარტო მე ვარ შენი იმედი. ამიტომ უნდა ვიცოცხლო, უნდა შენთან დავრჩე. — ქალიშვილმა ცოტა უკან დაიხია, ბეჭნუს თვალეებში ჩახედა და ჩურჩულით განაგრძო:

— მაგრამ ერთი სათხოვარი მაქვს, მამა, იცოდე, უარი არ მითხრა.

— თქვი, შვილო, თუკი შევძელი...

— შეძლებ, მამა. თუ მე გიყვარვარ, ამ კლდეზე, აი, ამ ენგურში ჩამოგორებულ ლოდზე კოშკი უნდა ამიშენო. მეც მოგებმარები; ქვებს მოვზიდავ, კირს მოვზელ. ქვიშას მოვავაროვებ. ხომ ხედავ ამ კლდის კალთას; ყოველ წუთს მათი ნაბანი წყლით ირეცხება. მეც

ყოველ დღით ამ შეფეხებით დავიბან ხელ-პირს. ხალდეშურას წვე-
თები შეგვაერთებს ორ დაღუპულ და ერთ დატანჯულ ადამიანს.
ასე სჯობს, მამა, ასე კარგი იქნება.

ბექნუ გაშტერებული უყურებდა ენგურის აქაფებულ ტალ-
ლებს. ისინი აბობოქრებული ასკდებოდნენ კლდეს და ისევ უკან
იჩქაროდნენ.

— კარგი, შვილო, შენი ნება იყოს. — ოხვრით თქვა და მია-
გულს მკლავზე ხელი მოჰკიდა. — მხოლოდ იცოდე, ჩემო სიცო-
ცხლევ, — ცრემლს მოერიდე, ხომ იცი, ცრემლი ადამიანის გულს
ჰკამს.

ერთხელ კიდევ ჩამოთოვა ხეებში და ამწვანდა გორაკების
კალთები, როცა ბექნუ პირველმა მაღალქონგურებიანი კოშკი ააგო.
კლდეკალთაზე შემდგარ მის ფუძეს ბალავერი არ დასჭირებია,
ჩრდილოეთიდან სახლიც მიაშენა, ალბათ თვითონაც. უნდოდა ქა-
ლიშვილის ახლო ყოფილიყო.

მშენებელი დილა-საღამო იცის ენგურის ხევმა. დღით ნაზი და
თხელი ნისლი დაეფინება შფოთიან მდინარეს. კლდეებს შეხლილა
ტალღები ცას ლალად ესვრიან შეფეხებს. მის ცივ, გიჟმაჟ ჩქერებში
ტანზე ბროწეულდაყრილი თევზები ნავარდობენ. ამწვანებული
მთები დილასა და საღამოს მზის სხივებით ივსება. ჩრდილოეთით
ცივი და მკაცრი ყინულიანი მწვერვალები დგას. გორაკებზე არყის
ხეები, წიფლები და ნაძვები ცაში შეტყორცნილან.

ყოველ დღით და საღამოთი ჩამოდიოდა კოშკის კალთებთან
მიაგული. თავის თეთრ, ფაფუკ თითებს ენგურის ტალღებში ჩა-
ყოფდა და ფიქრს ეძლეოდა. მდინარის სიღრმეში ხანდახან კალძა-
ხები გაიელვებდნენ. თვალი უშტერდებოდა მაშინ მიაგულს. ენგუ-
რის აქოჩრილ ტალღებზე ჯერ თითქოს ჩრდილივით გაჩნდებოდა
რალაც, მერე შედგებდებოდა და ოტიად იქცეოდა. ერთი შეტრიალ-
დებოდა წყლის ზედაპირზე აჩრდილი და მერე ხელგამეფერილი მის-
კენ წამოვიდოდა, ქალიშვილი წუხდა, მაგრამ მკლავს არ მიაშველებ-
და. ვაჟკაცს ნაპირზე არ ამოიყვანდა, გვერდით არ მოისვამდა.

ცოდვიანი კაცი ხარ, ორი ქალის სახე ჩაიდე გულში და ორი-
ვე დაგვლუპეო, — ჩურჩულებდა მიაგული.

დარინე თუ მოელანდებოდა, ხელს გაუწვდიდა, თავისკენ მიი-
ზიდავდა. მაშინ კოშკის ქონგურზე მიყურადებულ ბექნუს ესმოდა,
როგორ ესაუბრებოდა უხილავ დარინეს მისი ქალიშვილი.

ოქროს და ვერცხლის მარცვლის აგავი

კავკასიონის ყინულოვან ფერდობებზე ბევრი მდინარე იბადება. ისინი კამკამით ეშვებიან დაბლა. გზადაგზა ერთმანეთს უერთდებიან, ჯანსა და ღონეს იმატებენ და კლდოვან ნაპირებს ისე მძლავრად ეხეთქებიან, ცას და მიწას გრიალი გააქვს.

თითქმის ყველა სუფთაა და კრიალა, მხოლოდ ერთი — რიონი არის მღვრიე.

მთელი წლის მანძილზე ღრუბელივით მოღვლავს, ზათქითა და ხმაურით ასკდება პიტალო კლდეებს და კოლხეთის დაბლობში ეშვება. მისი ტალღები სწრაფია და დაუღეგარი, მისი ჩქერები ბობოქარია და საშიში.

რაჭა-ლეჩხუმიდან წამოსული მეტივეები სულმოუთქმელად ებრძვიან რიონს. ვაი მას, ვისაც თვალი სუსტი აქვს. რცხილის ღვლერკვები, რომლითაც ტივებია შეკრული, კლდეზე შენარცხებისას სკდება, ტივები იშლება, ხის მორები მდინარეს შავი ზღვისკენ მიაქვს. მხოლოდ გეგუთისა და ვარციხის მინდვრებიდან დინჯდება რიონი. ქვემოთ მდორედ მიიზღაზნება. აქ უკვე აღარ ეშინიათ მეტივეებს, ახლა ერთი მათგანი მხართედოზეც წამოწვება, დანაყრდება და წაიძინებს კიდევ. გეგუთის თუ ვარციხის ჭალებიდან ფოთამდე ცალი ორთაყვირით შეიძლება ტივის დაცურება. აქ, ორივე ნაპირზე, წინათ გაუვალი ტყეები იყო. გაღმაც და გამოღმაც უხვად ხარობდა ხის სხვადასხვა ჯიში. ვარციხის, გეგუთისა და საყულის

ახლო-მახლო ძელქვის, რცხილისა და მუხის მაღალი ხეები ჭარბობდა. ორპირის, დაფნარის და ქეალონის მიდამოებში თხმელისა და ვერხვის აშოლტილი ტევრები იყო, ტყეებში უხსოვარი ღროიდან იზრდებოდა ბლის ტკბილნაყოფიანი ხეებიც. წყნარ ღამეში მდინარის ზედაპირი უფრო მდუმარე ხდებოდა.

ეჰ, რა კარგია ამ დროს რიონის ყურება! გეჩვენებათ, თითქოს მის ფსკერზე უხილავი მოხუცები ისხდნენ, ჩიბუხს აბოლებდნენ და კვამლის თეთრ რგოლებს მდინარეს საკმეველივით უკმევდნენ.

ხანდახან სიჩუმეს წყნარი ჩქაფანი არღვევდა. ეს ლოქოს ან ზუთხის მოქნეული ბოლო შეარხევედა წყლის დამდორებულ ზედაპირს. ასეთ ღამეში მის უტეხ ქალებს ნიჩბის ხმაური და მეთევზეთა შეძახილი თუ შეაღვიძებდა. აღიდების შემდეგ ქვიშაში კობრი იცოდა. ადამის ღროიდან გაუჩნებავ ტევრებში შველი და ირემი ბუდობდა, გარეული ფრინველები გუნდგუნდად დაფრინავდნენ რიონის ნაპირებზე.

ბევრი სიკეთე იყო ამ მიდამოებში, მაგრამ ერთი დიდზე დიდი უბედურებაც სჭირდა: პურის მოსავალი ცოტა იყო, ხალხი ფეტვით და ღომით იკვებებოდა.

შემოდგომაზე დათესილ ყანებს აღიდებული მდინარე გაზაფხულზე წალეკავდა. თუ წლის ადრიან, თბილ თვეებში ჩააგდებდნენ ხნულში მარცვალს, აპრილში ნამქერად მოვარდნილი აბობოქრებული მდინარე ისევ თავისას იზამდა: ხან კაცის სიმალლე შლამს გადაათარებდა და ხან ქვა-ლორლით აავსებდა ყანებს. წვალობდა გლეხკაცი, განა შეიძლებოდა უპუროდ ცხოვრება?

თონეში გამომცხვარი თბილი პურის სუნი სანატრელად ქცეულიყო რიონის ქალების ბინადარი ქართველი კაცისათვის. მდინარის მარჯვენა ნაპირზე, სადაც ადამიანის თვალის სინათლის მანძილზე ფართო ქალებია გადაშლილი, ორი-ხამი საუკუნის წინათ ერთი ოჯახი ცხოვრობდა.

ქმარს ბეგთა ერქვა, ცოლს — ვარსკელავისა. ქმარი ღომს თესავდა, უმეტესად მაინც თევზს იჭერდა, ცოლი ბალ-ბოსტანს უვლიდა.

განთქმული მეთევზის მეუღლე ვარსკელავისა ენით უთქმელი ღამაზი ყოფილა.

თურმე ლორთქო ჰადარივით აშოლტილი ტანის ქალი იყო. თმები ოქროსფერი და ხშირი ჰქონდა, თვალები — ლურჯი, როგორც იმ

შორეული ზღვის ფერი, რომლის ნაპირებიდანაც მოიყვანა ბეგთამ. საოცარ ამბავს ჩურჩულებდნენ რიონქალელები. თუმცა ჯერ თვალით არავის ენახა, მაგრამ სოფლად ნამდვილად სწამდათ, რომ მას ერთი ძუძუსთავი ოქროსი ჰქონდა, მეორე — ვერცხლისა. არავინ იცოდა, სად შეეყარა ბეგთა ასეთ ქალს?! ან კი საიდან გაიგებდნენ? მეთევზე კაცი იყო ბეგთა და, როგორც ამბობდნენ, მისი ნავი ქვეყნის ყველა ზღვაზე იყო ნაბორიალვეი. მისი ნავის ძირზე ძველი ძეთევზეები უცხო ზღვების კენჭებს ნახულობდნენ.

სიკაბუჯიდანვე წლობით იკარგებოდა რიონქალელი მეთევზე.

სოფელში ხმა იყო დარხეული: დიდი ზღვების ქალაქ-ბოლაზებზე, ყველგან ძმაკაცი და მასპინძელი ჰყოლია.

იმასაც დასძენდნენ, ხონთქრისა და იმპერატორების ზღვათა უფროსები მისი ფიცნაქაში მეგობრები არიანო... ასე იყო თუ ისე, ბეგთას სწორუბოვარი ქალი ჰყავდა ცოლად.

სხვანაირი ვარსკვლავები იცის რიონქალეების ხავერდოვანმა ცის გუმბათმა. ამ მობრდღვიალე მნათობთაგან ზოგი დიდია და ზოგი პატარა. ზოგს შვიდი მოლაპლაპე სხივი აქვს გაწვდილი სივრცეში, ზოგსაც — თერთმეტი. ბევრი ყოველდღე ერთ ადგილიდან გიციქორის, ზოგი ხან მოჩანს და ხან არა. ღამით, როცა ქალები კალიების გამაყრუებელი ხმებით იესება, გეჩვენება, ვარსკვლავებიც ხშიანობენო.

ფიქრობდნენ, ბეგთაც სწორედ ვარსკვლავთა ამ ციალით იკვლევდა გზას უცხო ქვეყნებში.

სოფელს ყოველთვის დიდი ფიქრი და აზრი აქვს. და ამბობდნენ, ვარსკვლავისა მის მეუღლეს სწორედ ამიტომ შეარქვესო.

თუ კაცი უფრო ბეჯითად დაუგდებდა ყურს რიონქალელებს, იმასაც გაიგებდა, თითქოს ვარსკვლავისა ციური ქვეყნებიდან მოეყვანოს ქმარს.

„ჩვეულებრივ ქალს რა უგავს? — ჩურჩულებდნენ სოფელში, — იგი იმ ვარსკვლავის ქალიშვილი ყოფილა, რომელსაც ერთი სხივი ოქროსი აქვს, მეორე — ვერცხლისა, ჰოდა, ძუძუსთავებიც ოქროსი და ვერცხლისა გამოჰყოლია.

სოფელმა კარგი ქალის სიყვარული იცის და ამიტომ რჩეულ ვაჟაკებს საოცნებოდ გადაექციათ ვარსკვლავისას სახე და ტანი. შაწამწამას ყელზე გიშრის კრიალოსანი უყვარდა. კაბის საყელო

ოდნავ დაბლა ქჷონდა თურმე და მისი ყელ-კისერი ანთებული კელანტარივით ღვრიდა სითბოსა და ელვარებას. შენიშნა ზღვისგალმელმა ქალმა ახალგაზრდების ტრფიალი, მაგრამ აინუნში არ ჩააგდო, წარბიც არ შეიხარა. თავდაპირველი ჩანდა: ამოდ არავის გაუღიმებდა. მისი თვალის შუქი ქმრის მკლავეებს იქით ჩრდილით იყო დაბურული. ბეგთას სახის იქით ღამე ეგულებოდა, თუმცაღა ვაგლახად ვინ გაუბედავდა ბეგთას მეუღლეს ავი თვალით შეხედვას? დრო გადიოდა. ცხოვრობდნენ პატროსანი შრომით, ხვალინდელი დღის ქირსა და სიხარულს მომზადებული ხვდებოდნენ.

მალე ტყუპი ქალ-ვაჟი გაუჩნდათ.

ორი აკვანი დაირწა სახლში. ერთი ვერცხლისფერი იყო, მეორე — ოქროსი. ვარსკვლავისაჲც პატარა სამფეხა სკამს შუაში ჩაიდგამდა და ერთს ერთ ძუძუს აწოვებდა, მეორეს — მეორე ძუძუს, ერთი ხელით ერთ აკვანს არწევდა მეორეთი — მეორეს. მეზობლებმა ახლა საკუთარი თვალთ დაინახეს, ზღვისგალმელ ქალს ძუძუსთავები მართლაც ოქროსა და ვერცხლისფერი ქჷონდა.

ქალებიდან ბულბულების სტვენა და კაკბების კაკანი ისმოდა. ეზოში ხონხები დაფრინავდნენ. აივნის თავზე მერცხლები ბუღობდნენ. ეზოს გადაღმა. უტენ ქალებში ირმები და შვლები ფრუტუნებდნენ.

დღითი დღე იზრდებოდნენ ბავშვები რიონის ტალღების დუღუნში. ტევრების შრიალსა და ფრინველთა ელურტულში.

წინა ღამით რიონის ქალებში ქარიშხალი დატრიალდა: ღომისა და სიმინდის ყანები ისე მიაწვინა, მოსამკელად აღარ ვარგოდა. ნაპირზე მიბმული ნავები დაწყვიტა. გასაუათებული მეთევზეები დილით მდორე ადგილებში ეძებდნენ წუხანდელ დანაკარგს.

ბეგთას კი მთელი ღამე ყურიც არ გაუბერტყავს. თხელ ფშანებში შეფარებული მისი ნავები მაგარ კაუჭა ბოძებზე იყო მიბმული. იცოდა განთქმულმა მეთევზემ, როგორ მოევლო სარჩო-საბადებლისათვის.

— აბა, თვალო, — ეტყოდა მეუღლეს, — მკლავის სიმსხო ყაჭი დაგრიხე, არ გაწყდეს, თორემ წყილს მინდობილი კაცი სიცოცხლესაჲც წყალს გაატანს!

ვარსკვლავისაჲც დაუზარებლად გრეხდა ყაჭის თეთრ შულოებს.

ბეგთა თავისი ხელით სინჯავდა აბრეშუმის ბაწრებს. ორფად ამარ-
ყუებდა და ნავის ცხვირებს გამოუსკენიდა.

— აი, შენი ჭირიმე, ვარსკვლავისა, რიონი ამირანის წყარო ფე-
სვიდან ამოჩხრიალეbs თურმე, თვითონაც ამირანის ძალისაა, მას-
თან ხუმრობა არ გამოდგება. — ვარსკვლავისას ვარდი გადაეყრე-
ბოდა სახეზე. იცოდა ცოლმა, მუდამ ჩუმი კაცი მასთან ენაწყლია-
ნობდა.

გათენებას ერთი ძილისპირი უკლდა, როცა ბეგთამ ნაეები ახ-
სნა და პალიასტომისაკენ ჩაისრიალა.

წუხანდელი ღრუბლები აღარსად ჩანდა. სუფთა, ლურჯი ცა
ვარსკვლავებით იყო მოჭედილი. დილის ნიავი ქროდა და მღორე-
ებში ვარსკვლავები ისე კანკალებდნენ, თითქოს ცას ვილაყის უხი-
ლაფი ხელი არხეესო. მეორე ნავზე ბეგთას ბიჭი იჯდა.

შვილს არ იშორებდა ბეგთა.

ჩვიდმეტი წლის შალვა მამას ეჯიბრებოდა მენავეობაში. ამ დი-
ლითაც ნავის ბოლოზე მოერთხა ფეხი და ნიჩბებს გამოცდილი ვაჟ-
კაცივით უსვამდა.

— მამი, შეხედე, რამხელა ფრინველი ზის ეგერ, იმ ტირიფზე!

— ტირიფი კი არა, თხმელაა, შვილო, ხომ ხედავ, ფართო ფოთ-
ლები აქვს. — ეშმაკურად იღიმებოდა ბეგთა.

— არა, ტირიფია, მამა. ახლავე დაგიმტკიცებ. — სანამ ბეგთა
ჩაიმეს მოიფიქრებდა, შალვას ნავი ისარივით მიცურავდა ნაპირისა-
კენ. ფრინველს ხელის აქნევით ააფრენდა, ნავიდან ჩამოამტკრევედა
ტოტს. მამას წამოეწეოდა და გადაუწვდიდა.

— აი, შეხედე, მამიკო, ხომ ტირიფია, ხომ კარგი თვალი მქონია?
მამა ეშმაკობას არ დაიმჩნევდა და თავისთვის ჩაიბუხუნებდა:

— კარგი. შვილო, კარგი, ღმერთმა მისი სინათლე გაგიმახვი-
ლოს.

ასე თამაშ-თამაშით მისრიალებდნენ ნაეები დანიშნულ ადგი-
ლამდე. ისევ ღამე იყო. მხოლოდ რიონის ზედაპირი ლაპლაპებდა.
ეს ალბათ დღისით ცისგან ბოძებულ სინათლეს ახლა უკან უბრუნებ-
და ქვეყანას. რამდენად უფრო ნათლებოდა ცის გუმბათი, იმდენად
ვერცხლისფერს იღებდა წყალი. მალე ფშანებიდან ფრინველთა
ხმებმა იმატა. ტევრებში ცხოველები აფრუტუნდნენ და ცოტა ხან-
ში კავკასიონიდან მზის სხივებმაც გადმოიხედეს. ნისლში გახვეული
რიონი ვარციხიდან შავ ზღვამდე ვერცხლისწყლის მდინარეს ჰგავ-

და. წინაღობით დაგებულ ანკეებს დილაშდუ ამოუარა ბეგთამ. ზოგი ცარიელი დახვდა, ზოგან კიჰყინები ამოხსნა.

— აბა, შალვა, — დაუყვირა შვილს. — ნავით მომეშველე!

შალვამ ნავი წისქვილის ქვასავით ადგილზე შემოაბრუნა და მანისკენ წამოვიდა. შეხედა ბიჭმა: ბაწრის ქაჩვით ბეგთას შუბლის ძარღვები წურბელებივით დაბერვოდა, გაშავებოდა. თავისი ნავი სწრაფად გამოაბა მამის ნავს და თვითონაც მასთან გადაჯდა. ახლა ორივე ჩააფრინდა ბაწარს.

— დიდი ღლავია, ბინადარი ღლავი. — ჩასჩურჩულა მამამ.

— რა იცი, შეიძლება სხვა რამე მოედო ანკესს! — არ დაუჯერა შვილმა.

— არა, ასე ძლიერად მხოლოდ მან იცის კიდილი, ნელნელა უნდა გავიტყუოთ ნაპირისაკენ.

ბიჭს მამისაგანვე ჰქონდა გაგონილი, რომ ბინადარი ღლავი იშვილათად მოეკიდებოდა ანკესს და, ამიტომ, ეტყობოდა, მაინც არ დაიჯერა მისი ნათქვამი.

— აკი ამბობენ; ადგილის ლოქო ანკესს არ ეკიდებო.

— ათასში ერთხელ ტყუვდება, როცა ძალზე მშვიერია და ანკესს თევზი ახლოს დაუწყებს ფართხალს.

შალვამ ნელ-ნელა გააცურა ნავი ნაპირისაკენ. ბეგთა ხან მიუშვებდა ანკესს და ხან მოკლედ აიკრეფავდა ხელში ბაწარს. როგორც იქნა, წყლის კიდზე გავიდნენ.

ბაწარი ნელ-ნელა დაიმოკლეს. თევზი ახლა უფრო თვინიერად მოჰყვებოდა. ცოტა ხნის შემდეგ წყლის ზედაპირზე მისი ვეება თავი გამოჩნდა.

— აბა, სწრაფად. წალდი მომაწოდე! — დაუყვირა მამამ შვილს. თვითონ ბაწარი ტირიფს შემოახვია, მეორე ბოლო შვილს მიაწოდა და წყალში წელამდე შეტოპა.

თევზის ვეება შავი თავი, ნავის გადაბრუნებულ ძირს რომ მოჰგავდა, ისევ ზედაპირზე ქანაობდა. ნელა მიეპარა და მთელი ძალით დაჰკრა გაალმასებული წალდი. შვილმა მეტი ვერაფერი დაინახა. მოულოდნელად წყლის უზარმაზარი ტალღა სვეტივით ავარდა ცაში. თევზმა ისე გაიწია, ტირიფმა თრთოლა დაიწყო. ცოტა ხნის შემდეგ ისევ დაწყნარდა რიონის ზედაპირი. ბეგთა ტალღას შორს გადაეგდო და ახლა ცურვით მოიწევდა ნაპირისაკენ. მდინარე სის-

ხლით იყო შეფერილი. მიხვდა შალვა, ეს თევზის ჭრილობიდან იყო. მალე ნახევრად შეკდარი ღლავი ნაპირზე გამოათრიეს.

შვიდი წყრთა გადაზომა ბეგთამ თევზის თავიდან ბოლომდე.

— ორ კოდ ღომს ვიყიდი ამის საფასურით და დედა-შვილს კარგ საკაბეებსაც ჩამოვეუტანო! — ამაყად თქვა წყლით გალუქპულმა. დილით ისევ ჩაადგეს ბადეები და თევზით სავსე ორი ნავი შავი ზღვისაკენ გააქროლეს.

ვეება ღლავმა მთელი ნავსადგური გააკვირვა. ბეგთამ ახალგაზრდების დახმარებით თევზი მაღალი ვერხვის ტოტზე ბაწრით გადმოჰკიდა. აუარებელი ხალხი მოაწყდა მეთევზეს. ევაქრებოდნენ, ვერ რიგდებოდნენ, ქოთქოთებდნენ.

ნავსადგურში დიდი თეთრი გემი იდგა. კარგად ჩაცმული გოგონა უდარდელი კისკისით გადმოვიდა გემის ხიდიდან. ხალხის ყურადღებამ მისკენ გადაინაცვლა, მამა-შვილს ეს ეწყინა და თვითონაც ქალიშვილისაკენ შებრუნდნენ.

ორივე გაშეშდა. გოგონა გაჭრილი ვაშლივით ჰგავდა ვარსკვლავისას. არა, მარტო ვარსკვლავისას კი არა, ცაბუსაც გავდა, შალვას ტყუპს, ბეგთას ქალიშვილს.

როცა გოგონამ რაღაც ჩაიქლურტულა, შალვას ქრუანტელმა დაუარა, უცხო ქალიშვილს ხმაც მისი დედისა და დისა ჰქონდა.

უნებლიეთ თვალეზზე მოისვა ხელი. ჯერ ეგონა, მომელანდაო, თვალი რომ გაახილა, გოგონა უკვე ვერხვის წინ იდგა და თევზს ითვალეირებდა. სქელი თაფლისფერი თმა ბექებზე ეყარა, წარბწამწამთა ჩეროდან დიდრონი, ლურჯი თვალეზი უკამკამებდა.

ჰაუ, — გაიკვირვა მან და ღლავს ბოლოზე მოუცაყუნა ხელი-შლამივით სქელმა ქონმა ღამაზი თითები შეუსველა. ეს კი არ მოეწონა. სხარტად შემობრუნდა, ცვრიან ბალახს ხელი გაუსვა, ქონი მაინც ვერ მოიშორა. შალვამ ახალუხის კალთა გაუწოდა.

— შეიმშრალე, — წყნარად უთხრა, — სველი ბალახი თევზის ქონს ვერ მოაცილებს, — გოგომ პირდაპირ შეხედა.

— ეს თქვენ დაიჭირეთ? — ღიმილით ჰკითხა და ახალუხზე თითების წმენდა დაიწყო.

— მამაჩემმა და მე ერთად დავიჭირეთ, — ამაყად მიუგო ბიჭმა, — ბევრი გვეომა, მაგრამ მაინც ამოვათრეთ.

სადაც შორს, ზღვის პორიზონტზე ნავეები გამოჩნდა. მეთევ-
ზეების ძახილი ნაპირამდე აღწევდა. ეტყობა, გოგონას ისინი შალ-
ვას ამხანაგები ეგონა.

— იმათაც ასეთი თევზები მოჰყავთ?

შალვამ პორიზონტისაკენ გაიხედა. კარგა ხანს უცქირა და ისევ
ქალიშვილს მიუბრუნდა.

— ვინ იცის, მაგრამ ასეთ ღლავს ისინი ვერ დაიჭერენ. ეს
მდინარის თევზია. სხვა გემო აქვს, შეუდარებლად გემრიელია.

— მდინარის თევზია? — არა, ტყუილია, მდინარეში ასეთი
თევზი სად იცხოვრებს!

შალვას სიწითლემ გადაჰკრა.

— ტყუილი რა საკადრისია, ჩვენთან ტყუილს ქალებიც არ ამ-
ბობენ. — გოგონას თვალები აუბრიალდა. ეწყინა ვაჟის ნათქვამი.

— ჩვენთან კი, პირიქით, ვაჟებიც არ ამბობენ ტყუილს,—გა-
მოსკრა უცებ. ბეგთა ხმას არ იღებდა, გულდასმით უსმენდა ქალ-
ვაჟის საუბარს.

უჯანსკენელმა პაექრობამ სიცილი მოჰგვარა.

— უკვე ჩხუბი დაიწყეთ, მე მეგონა, ერთმანეთს მოეფერებო-
დით, დამეგობრდებოდით, თბილ სიტყვას ეტყოდით. — ქალიშვი-
ლი მკვირიცხლად შემობრუნდა მისკენ და დააქკერდა.

— თქვენ მამა ხართ? ეს თევზი მართლა მდინარისაა?

— სწორედ ისევე, როგორც ეს ბიჭი ჩემი შვილია.

გოგონა გაჩუმდა, ტუჩები მოკუმბა, დაიჯერა ნათქვამი, მერე
შალვასკენ შებრუნდა და თითქოს თავისთვის თქვა:

— არ მეგონა, თუ ასე დიდი თევზი მდინარეში დაეტეოდა.
თქვენ მართალი ყოფილხართ.

გემზე ზარი ჩამოკრეს. ქალიშვილი შეკრთა და თავისი პატარა
ხელები აჩქარებით გაუწოდა ვაჟს.

— მე უნდა წავიდე, მშვიდობით.

— მიდიხართ?!

— მამობილს ვაცილებ. უცხო ქვეყანაში მიდის სავაჭროდ.

— სადაური ხარ, შვილო?!

— არ ვიცი, აი, იმ კაცმა გამზარდა.

გემის ცხვირზე ფართოწვერულვაშიანი კაცი გადმოდგა. — მისი

მდიდრული ტანსაცმელი მზის სხივებზე ბზინავდა და ბრკყვიან-
ლებდა.

— მზია, სად დამეკარგე, გოგო? — გოგონა სირბილით გაექანა
გემისაკენ.

ბეგთა და შალვა შესცქეროდნენ, როგორ ეამბორა იგი მა-
მობილს და ყურში რაღაც ჩასჩურჩულა.

მამობილი შემოტრიალდა და დაეინებით დააქცერდა მეთევზე-
ებს, მერე ხიდზე შედგა და მათკენ წამოვიდა.

— გამარჯობათ! — დინჯად მიესალმა ბეგთას და შალვას.

ორივემ პატივისცემით დახარა თავი.

— კარგი ნადავლით ჩამოსულხართ. — თევზი კარგად შეათვა-
ლიერა. — რიონის ბინადარია?

— დიახ, ქვალონს ზემოთ მოვიხელეთ, ბატონო ჩემო, — დინ-
ჯადვე უპასუხა ბეგთამ.

— რას აფასებთ?

— რასაც ინებებთ, რასაც თქვენი სინდისი გეტყვით, — თქვა
შალვამ.

ბეგთამ არათუერი უთხრა შეილს. ვაჭარი კი ღიმმორევით დაა-
ქცერდა.

— რა გქვია, ვაჟკაცო, სიტყვა-პასუხი კარგი გქონია, ვაჭრობის
ენა გცოდნია!

— ვაჭარი პირველად თქვენ გნახათ, ბატონო, — გაიცინა
ბეგთამ.

— შალვა, ბატონო ჩემო! — სხარტად მიუგო ვაჟმა. მამობილს
უკან მდგარი მზია ისევ გოცეებით უყურებდა.

— რა ლამაზი ყმაწვილი ხარ, — ამბობდნენ მისი თვალები, —
შენისთანა ჭერ არავინ მინახავს. თევზიც მიტომ ვიყიდე, შენი ნა-
ნადირევი.

— ჯაბანი ბიჭი არა ვარ, მაგრამ შენ მაინც უკეთესი ხარ, — ამ-
ბობდა შალვას სახე.

— ჰა, აიღე, — გაუწოდა ვაჭარმა ბეგთას შავი პატარა ქისა. —
შიგ საკმაო ვერცხლია. მომეწონე და, როცა დავბრუნდები, გინა-
ხულებთ. თევზი კი აი, იმ სახლში მიიტანეთ. — ზღვისპირას
მდგარ დიდ ოღაზე მიუთითა, — მზია გაგიძღვებათ. აბა, შენ იცი,
როგორ უდიასახლისებ სტუმრებს, — მიუბრუნდა იგი შვილობილს.

გეშე ისევ დარეკეს. ეაქარმა მამა-შვილს ხელი ჩაპოართვა და კიბეზე ავიდა.

— აბა, წავიდეთ, — მიუბრუნდა გემის წასვლის შემდეგ მზია შალვას, — ურემი მოვიყვანოთ.

ბეგთამ სიყვარულით გააყოლა თვალი ქალ-ვაჟს.

— ვარსკვლავისამ და ცაბუმ რომ ამ გოგოს შეხედონ, თავის თავს შეიძნობენ. ნეტავი სადაურია? ვინ იცის, შეიძლება ესეც ზღვის იმ ნაპირიდან არის მოყვანილი, საიდანაც მე ვარსკვლავისა გამოვითაცე. — თვითონვე უპასუხა ბეგთამ თავის ნაფიქრალს.

ბევრჯერ ჩაიტანა თევზით სავსე ნავები ნავსადგურში მამა-შვილმა. მზია ყოველთვის დანიშნულ ადგილზე ხვდებოდა შალვას.

— დედა და ცაბუ ხომ კარგად არიან? — შეხვედრისთანავე ეკითხებოდა.

— კარგად არიან, მოგიკითხეს, მოსაკითხიც გამოგიგზავნეს.

სუფთად გახვეულ ტუბილისკვერს და ჩურჩხელებს გადასცემდა და დაატანდა: — მამობილისა რა ისმის?

— ვერაფერი გავიგეთ, რალაც უბედურება უნდა იყოს ჩემს თავს, — ნაღვლიანად იტყოდა ქალიშვილი.

მართლაც, ერთხელ მზია შავებში გამოწყობილი დახვდათ. მისი მამობილის გემი აღელვებულ ზღვას ჩაენთქა პატრონთან ერთად.

დარჩა მარტოდმარტო.

ბეგთამ გადაწყვიტა სარძლო სახლში წაეყვანა.

— გატყობთ, ერთმანეთი გიყვართ, — ეუბნებოდა ბეგთა დამორცხვებულ ქალ-ვაჟს. — ქორწილს გადაგიხდით, თქვენც გაბედნიერდებით და მეც გამაბედნიერებთ.

ცაბუს სილამაზეზე ლექსებს თხზავდნენ გამოღმა საყულელ და ბაშელი ახალგაზრდები, წყალგალმა ვარციხელი და საჩინოელი ვაჟკაცები.

დედის სილამაზეს მამის ეშხი და მარილი დაემატაო, — ამ-

ბობდნენ რიონქალელები. თვითონ ცაბუ ჯერ კიდევ გულგრილად უყურებდა ახლად წვერულვაშაშლილ ყმაწვილებს.

იმ დღეს ღომს ცეხავდა ეზოს ბოლოში, წყლის საცეხველზე. დროგამოშვებით ქვის როფზე მძიმედ დაცემული ხის ბაგაბუგი მოისმოდა. ჰიშკართან ცხენოსანი გაჩერდა. სტუმარს თეთრი და-რაიას ყაბალახი ისე მოეხვია, თითქოს სახეს უმაღავდა ვინმეს.

— წყალი დამალევინე, ჩემო. დაია! — მოესმა ხმა. ცაბუმ ჰი-დან ახალი წყალი ამოიღო და ნისკარტა ღოქით მიართვა უცხო სტუმარს.

თეთრყაბალახიანი ჩამოქვეითებას არ აპირებდა. ღოქს. ხელი დაავლო და პირთან რომ უნდა მიეტანა, მკლავი ისე გაუშვმდა, თითქოს ქარი გადგომოდეს,

— ვისი ხარ ასეთი ლამაზი? — უნებლიეთ აღმოხდა მას. ცაბუს ლოყებს მწიფე ბროწეულისფერი დაედო.

— თუ ლამაზი ვარ, ჩემთვის ვარ, შენ რას გიშაევბ.

— ვაი ჩემს თავს, კი არ მიშაევბ, თვალი ამიხილე, ქალო!

ცაბუს წყენა დაეტყო.

— ჰკვიან კაცს ენამ წინ არ უნდა გაუსწროს!

— შენს შემხედავს ჰკუა კი არა, სულიც ამოძვრება, გენაცვალე! ბეგთა და ვარსკვლავისა ბოსტანში მწვანის მარგლავდნენ. ლა-პარაკი რომ შემოესმათ, ალაგებზე გადმოაბიჯეს და წინ ეზოში გა-მოვიდნენ.

შეხედა თუ არა ბეგთას, სტუმარს ფერი ეცვალა, სახეზე ყაბალა-ხი ჩამოეშალა.

— აჰუ, — აღმოხდა გულიდან — ახლა მივბვდი, ვის ეზოში ჩაფლულა ჩემი ბედი. ცაბუ ყოფილხარ, ცაბუ!

ქალიშვილმა ბრიალა თვალეები შეანათა და მოულოდნელად გა-ყურდა, გაირინდა. ან რაგორ არ გაყურდებოდა! მის წინ ულაშაზე-სი ვაქკაცი იდგა. წაბლისფერი უღვაში ტუჩ-კბილამდე ჩამოშლო-და. ავარვარებული ლოყები და შუბლი ოფლს დაეცვარა.

— ავად ყოფილა, საწყალი, — გაიფიქრა და შეეცოდა ვაქკაცი.

— მობრძანდით, დაისვენეთ, — ჩაიჩურჩულა ახლა.

ვაქი მიხვდა ქალის მოთვინიერების მიზეზს.

— ავად ვარ, ცაბუ, სამი დღეა სიბრძნის კბილმა ამომქრა და გამათავა კაცი. დალაქთან მივდიოდი ამოსაღებად.

— სიცხე თუ გაქვს, დალაქი კბილს არ ამოგიღებს, — ახლა გულშემატივივრად უთხრა ცაბუმ.

ბეგთა ცოლთან ერთად მიუახლოვდა სტუმარს. არც ვარსკვლავისა ენახა ალბათ ახალგაზრდას. გააოცა მისმა სილამაზემ და ქალიშვილთან საოცარმა მსგავსებამ.

— თქვენი სიცოცხლე, ბატონო ბეგთა.

— ეზოში შემოსული სტუმარი ცხენიდან რღოდი ამბობს, ყმაწვილო, გამარჯობას, — უნდა ჩამოხვიდე, პური გატეხო, მოიჩრდილო, ღვინო დალიო.

ვაჟი დაქვეითდა. მდაბლად მიესალმა მეთევზეს და მის მეუღლეს. მერე თვალი გამართა და თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— ქალბატონო ვარსკვლავისა! გამეგონა ღვთისმშობელი ერთადერთი ვაჟის დედა იყო, ქალიშვილი თუ ჰყავდა, ეს კი აღარ ვიცოდი.

ბალახებში ციცრებმა დაიქაბჰახეს და ღობეზე გადაიფრინეს. შორს რიონი დუღუნებდა.

ბეგთა სახლში აუძღვა ახალგაზრდა სტუმარს.

— შენა სახელი გამეგონა, — ეუბნებოდა ყმაწვილკაცს. — ისე კი არ გიცნობდი.

იქ, სადაც მდინარე სულორი რიონს შეერთვის, გრძელი და ვიწრო ქალებია გაშლილი. ორ წყალშუა ღომის ყანები შრიალებენ და ნიადაგ გლეხების შეძახილები მოისმის.

სოსო ნაფეტვარიძის სახლი სწორედ ამ ქალას ნაპირზე იდგა. ახალგაზრდა გლეხი მთელ საჩინოში განტქმული მეურნე იყო. მისი ღომისა და სიმინდის ყანები სხვისაზე შშიმე თავთავს იკეთებდა. მისი წყვილი წაბლისფერი ხარი, ორ-ორ წყართიანი კერასხებივით მალა აწეული რქებით, სოფლის სიამაყე იყო. მისი ბედაური — მარულების პირველი ფალავანი. ის რომ ღომით დატვირთულ ჩელტიან ურემს კოფოზე დაუჯდებოდა და „ჰიმ-მოს“ დასძახებდა, სოფლის ულამაზესი ქალწულები მხოლოდ ერთს ნატრობდნენ: ნეტავი სოსოს ცოლობის ღირსი გაგვხადაო.

ბეგთასავით აზატი გლეხი იყო. მშობლები ადრე დაეხოცა და ობოლმა ბიჭმა თავისი შრომით გაიკაფა ცხოვრების გზა. მის კობტად ამოქობილ თეთრ ღაზლის წინდებზე ამოსხმული, თეთრთასმე-ბიანი ქალამანი მნახველს თვალს გაუშტერებდა.

ხენაშიც სხვა ეშხი ჰქონდა და მკაშიც.

ოცდამეორე წლის ქაბუქს მეზობელი გლეხები რჩევა-დარიგებისათვის მიმართავდნენ, კავ-ურემსაც თვითონ თლოდა და ლობე-ჭიშკარსაც თავისი ხელით აკეთებდა. მუდამ სუფთა ახალუხზე ხუთლარიანი შევქარქაშა ხანჯალი ლამაზად ეკიდა, ქიდაობის დროს მისი გარეკაური მუხას მოტეხდა. ამიტომ ეამაყებოდით სოფლის ახალგაზრდებს მასთან მეგობრობა. არა ერთი ქალიშვილი ოხრავდა ჩუმად მისი შემხედვარე. მართალია, თავადაც ბევრს უღიმოდა, მაგრამ მისი გული ჭერ მართალი და ნამდვილი გრძნობით არ შერხეულიყო. და აი, მოვიდა მოსასვლელი. რაც ცაბუს თვალი დაადგა, ძილი წაერთვა, მოსვენება დაკარგა. დილით ეზოში გამოვიდოდა და ცაბუ ელანდებოდა. ალვის ხე ცაბუს ტანი ეგონა. ყვაილებს დახედავდა და მისი ყელ-კისერი ეჩვენებოდა. ცას შეხედავდა — ისევ ცაბუს ლურჯ, კაშკაშა თვალებს უყურებდა. ერთი რამ არ შესცვლია სოსოს: საქმეს უფრო დაუდო გული. დღენადაც შეუსვენებელიც შრომობდა და თავის გულში ყველაფერს ცაბუს სახელს არქმევდა. ერთ დღეს ვერ მოითმინა და ისევ ბეგთას ქიშქარს მიაღდა.

ამჯერად ალაყაფი თვითონ ბეგთამ გაულო. გრძნობდა, როგორ დაეჭაბნა ქალიშვილის თვალწარბს სოსო და გულში უხაროდა კიდევ. ეგონა, ნაფეტვარიძე მოკრძალებით შუაკაცებს მიუგზავნიდა, მაგრამ მოტყუვდა გამოცდილი მეთევზე.

სოსომ სასიამაზროს თვალი თვალში გაუყარა.

— ბეგთა ბატონო, ბევრის მნახველი კაცი ბრძანდები და ნუ დამძრახავ, სათქმელი უნდა გითხრა.

ბეგთამ გამომცდელი მზერით ახედა, ოდნავ ჩაფიქრდა და წყნარად უთხრა:

— სათქმელს დრო უნდა, ჩემო შვილო, დროს კი არ ეჩქარება, სიღინჯე უყვარს.

ნაფეტვარიძე შეცბა, შეჩერდა, მაგრამ, ეტყობოდა, გადასაწყვეტი გადაწყვიტა და ისევ გაუმართა თვალი.

— პირდაპირ გეტყვი, ბეგთა, ჩემი სიცოცხლის ავ-კარგი შესწავლა ხელთაა.

— შე რა შუაში ვარ, ბიჭო!

— შენი მოყვრობა მწადია და, ვისაც ქალი გულისთ უნდა, მამაც

მხლობელ კაცად უნდა მიიჩნიოს. არ მინდა შენი გარდაუვალი ვქნა. ბეგთამ იცოდა, რას ეტყოდა სოსო, მაგრამ მაინც გაჩუმდა. ცოლის და ქალიშვილის გარეშე პასუხის მიცემა ეძნელა.

— იცი, რა გითხრა, ცოლ-შვილს უნდა მოველაპარაკო. ქალს თუ არ უნდინხარ, ჩემო შვილო, სიცოცხლე სულ ჩრდილში მოგექცევა. ცაბუ უპკუო გოგო არ არის, უნდა ვკითხო.

ნათფეტვარიძე მოიღუშა, ზეწამოიჭრა, გაიარ-გამოიარა და ბეგთას წინ დაუდგა

— კარგი, ასე იყოს. თუ მას არ ეუნდის, ისე ცხოვრება რაღად შიღირს. მხოლოდ ახლავე დაუძახე, ჩემი თანდასწრებით ჰკითხე.

მიუხვდა ძველი მეთევზე, სასიძო არ ენდობოდა. ისიც შეატყობ თავის ძალას რომ გრძნობდა ყმაწვილი და ეშმაკურად გაეღიმა. მერე წამოდგა, მეუღლეს გასძახა:

— ვარსკვლავისა, ჰა ვარსკვლავისა, ცაბუს დაუძახე და ერთი წუთით ორავენი ძირს ჩამოღით!

კაკლის ხის ჩრდილში ფერდაკარგული სოსო რომ დაინახა, ცაბუს გულმა რეჩხი უყო, „კიდევ ავად თუ არისო“, გაიფიქრა.

— აბა, გვერდით მომიჯექი, ჩემო შვილო, — შეელაპარაკა მამა. — შენ კი პირდაპირ დამიჯექ, ვარსკვლავისა, დიდი საქმე უნდა გადავწყვიტოთ.

ცაბუ უკვე მიმხვდარიყო სოსოს მოსვლის მიზეზს. ჯერ შეჩერდა, მერე სწრაფად მოტრიალდა და სახლისაკენ გაიქცა.

— სად გაიქცევი, გოგო, უშენოდ ეს საქმე არ გადაწყდება, — მიაძახა მამამ.

— დედა გეტყვის, დედა, — გადმოსძახა აივნისაგან ცაბუმ და გაუჩინარდა.

— შენ რა იცი, ქალო?!

ვარსკვლავისამ მხრები აიჩეჩა. ეტყობოდა, ვერაფერს მიმხვდარიყო.

— მამ, კარგი, თქვენ აქ ილაპარაკეთ, შენ უთხარი, შვილო, რაზედაც მოსულხარ, მე კი იმ გოგოს მოვეთათბირები, — მიუბრუნდა ბეგთა სოსოს, და მერე მტკიცე ნაბიჯით გასწია აივნისაკენ.

რიონის გაშლილ ქალებზე ღამის ფრინველები ყიოდნენ, როცა სოსო ნათფეტვარიძემ ვეება ქიშკრიდან ცხენი გამოაგელვა.

ცაზე უთვალავი ვარსკვლავი კაშკაშებდა. სოსოს კი ციდან მომავალი სხივები მის გულში ჩაბუდებულ ნათელთან შედარებით ფერმკრთალი ეჩვენებოდა. ხუმრობა ხომ არ იყო: თავისი ყურით გაიგონა ცაბუს სიტყვები: „თუ გათხოვება მიწერია, ღმერთმა, სოსოს გარდა ქმრად ნურავინ მაფიქრებინოსო!“.

ორი ქორწილი ერთად გადაიხადა ბეგთას ოჯახმა. სამი დღე-ღამე ეჯიბრებოდნენ ერთმანეთს რიონქალელები ღვინის სმასა და ცეკვა-თამაშში. კავკასიონის კალთებშუა იმერელი კაცივით ტკბილი და საამო სიმღერები გუგუნებდა. ეზოში, დანაკვერცხლებულ ცეცხლზე, გოკები და ბატკნები იწვებოდა. კეცებში სკდებოდა მწიფე ვარიების შებრაწული კანი, სუფრა ყველითა და კვერცხით გატენილი ცხელ-ცხელი ხაჭაპურებით იყო სავსე.

მეოთხე დღეს ლხინი მეზობლებში გადავიდა. ალიონზე წამოშლილი მაყრები ქათმებს იჭერდნენ, თავს აგდებინებდნენ და ხონჩებს აკეთებინებდნენ მოფუსფუსე ქალიშვილებს.

მეხუთე დღეს მიწყნარდა ყოველივე. ბეგთას ოჯახს ორი ახალგაზრდა შეემატა. ცხოვრებაც თავისი გზით წავიდა.

ვარსკვლავისას ეგონა, ბედნიერება მხოლოდ ახლა შემოსულიყო ოჯახში. ორმოცი წლას ქალი კიდევ უფრო დამშვენდა და გალამაზდა. რძალი ქალიშვილში ვერ გაერჩია და სიძისა და ვაჟის სიყვარული მის გულში ერთმანეთს ეცილებოდა. ეზო-გარემო კიდევ უფრო გასუფთავდა და გალამაზდა, ბოსტან-ვენახი უხვი და მოსავლიანი გახდა. ყაჭ-აბრეშუმმაც იმრავლა; ხეხილსაც მსხმოიარობა მოემატა. „თქვენ გენაცვალეთ, დილით ადრე არ ადგეთ, კარგად გამოშუმდითო“, დაადგებოდა თავზე მწოლარე რძალ-ქალიშვილს, ისინი კი სიცილ-ტკრციალით დაუძვრებოდნენ საბნებიდან და ორი წუთის შემდეგ ძროხას და თხებს წველიდნენ.

რძალ-მული ისე ჰგავდა ვარსკვლავისას, ორივე მისი შვილი გე-

გონებოდა. მტრედებოვით დაგოგავდნენ ეზო-გარემოში. მზია და ცაბუ ყოველთვის ჭიშკართან შეეგებებოდნენ სამუშაოდან დაბრუნებულ მამაკაცებს.

სანამ ისინი ეზოში ხელ-პირს იბანდნენ, ვარსკვლავისა ვახშამს აწყობდა ხის პატარა სუფრაზე.

პირველად ბეგთა ჩაფლავდა ცხელ ღომში ერთ ნაჭერ ყველს, ღვინოს დაისხამდა და დაილოცებოდა. მერმე ყველანი შეუდგებოდნენ ვახშმობას.

ცუდი დღე ადგა მაშინ საქართველოს. დაუძლურებულ ქვეყანას ყოველი მხრიდან ესხმოდა მტერი. მოულოდნელად შემოესეოდნენ ჩვენს ქალებსა და გორაკებს, ქალაქ-სოფლებს ააწიოკებდნენ, დაარბევდნენ, ოთხფეხს წალალავდნენ, ხალხს ამოხოცავდნენ. შერჩეულ ქალ-ვაჟს ტყვედ გაირეკავდნენ. კოდში ღომის მარცვალს ამოხვეტდნენ, ხალმებში წათხს ამოაშრობდნენ, ჭურ-მარანში მთხლესაც არ ტოვებდნენ. ქვეყანა გაძარცვული და დამშეული იყო. ცოტა ხნით სულმოთქმული მამული ისევ გაპარტახებული და გავერანებული რჩებოდა. მართალია, ცაზე ვარსკვლავები ისევ კიაფობდნენ, რიონიც წყნარად მიდუღუნებდა, მაგრამ უკაცრიელ სოფლებში სიცოცხლის ნიშანწყალი გამქრალიყო. ხეხილი რა არის, მასაც კი ჩეხდნენ და იავარყოფდნენ. ხალხი შიმშილობდა, სათესლე მარცვალიც არ იშოვებოდა.

ერთ უბედურ დღეს ბეგთა მარტო წავიდა სათევზაოდ. ღომის ყანას თავთავი დამძიმებოდა, კაკალი ცვიოდა და ოჯახი სამკელად გაგზავნა.

შვიდი დღე-ღამე ითევზავა, შვიდი სავსე ნავი ჩაიტანა ნავსადგურში და მუშტარიც მალე იშოვა. საყიდელი იყიდა, საახალზე და საკაბეები, საპონი და ქალებისათვის ფერუმარილიც წამოიღო. ისევ დღისული იყო, როცა მისი ნავი რიონქალის ნაპირებს მოადგა.

გაუკვირდა მეთევზეს, ახლომახლო რომ არავინ შეხვდა, არც ცოლი შემოეგება და არც შვილები. ნავი მიაბა და სანაოს დაუკვირდა. ბორანის ქოხი ცეცხლს დაეფშრუჟა, ნავეები წყალს წაელო. ტანში გაცრა. სოფლის გზაზე გავიდა და არც ურმები ჩანდა. არც საქონლის ბლავილი იმოდა. ქალებისკენ მიიხედა და სულ მოიშალა კაცი: ყანები გადამწვარი იყო. აქა-იქ ისევ ბოლავდა დანაცრებული თივის ზეინები. სოფლის მისასვლელთან ვიწრო გზა მიჰყვებოდა აღმართს. ამ ადგილს რიონქალელები ხოჯხს ეძახდნენ. სანამ ამ გზას აივლიდა, მუხლი ეკვეთებოდა ბეგთას. ტრიალზე გავიდა და სოფელს გადახედა. ყველაფერი გატიალებული ჩანდა. ადგილ-ადგილ კვამლის სვეტები ცამდე აღმართულიყო. სახლები იწვოდა. ვენახები და ბაღები აეჩეხათ. ოთხფეხის ჩამიჩუმე არ ასჭოდა. ქიშკარი შეალო. გაოცდა: ოდა თავის ადგილზე არ იდგა. ხულა და ბელელი გადაყირავებული დახვდა. არც ვარსკვლავისა ჩანდა, არც ბავშვები.

— ვარსკვლავისა! — ამოიგმინა და ჩატომლაც თავის ხმას თეითონვე მიუგდო ყური.

პასუხი არავინ გასცა.

დაცლილი და მოოხრებული ეზო უხმოდ უმზერდა პატრონს.

ვაშლისა და ატმის ხეები ნახანძრალ თეთრ ფერულს დაეფარა. ახლა ამ ნელ-თბილ ფერულს ნიავე ყვაეილის მტვერივით აბრუნებდა ეზოში.

„სულ დავლუპულვარ კაცი“, — გაიფიქრა და ღობისკენ მიიწია. სოსოს ხელით ახალ გაკეთებულ ღობის ძირას რალაცას მოჰკრა თვალი. ახლოს მივიდა. ბალანგატრუსული ძაღლი ჭერ კიდევ სუნთქავდა. ვილაცას წაბლის სარი ჩაეჩარა ხახაში და შიგ ჩაეტოვებინა. შიგნეული ჩანგრეული ჰქონდა. აქანკალებული ხელი წააელო სარს და მთელი ძალით გამოქაჩა. უცებ ძაღლი ცოცხალივით წამოდგა. სარს წამოჰყვა. პატრონისაკენ წამოვიდა, ბეგთამ კიდევ უფრო მაგრად მოუქირა თითები სარს და მისკენ მოსწია. სარი ისე ამოვარდა ძაღლის ხახიდან, როგორც დგუში ტუმბოდან. ძაღლმა მიწაზე მოადინა ზღართან. მისი სხეული სასიკედილოდ აძიგძიგდა. მეთევზეს თვალებში ელვამ გაჰკრა. მიხვდა, რამდენი ეტანჯა. უცებ სარი ზევით ასწია, მოზომა, თვალები დახუჭა და სულთმოზობრძავ ცხოველს მთელი ძალით დაჰკრა თავში. მერე სარი ზიზლით მიაგდო

ლობის ძირში და სახლისკენ წავიდა. დაფერფლილი საძირკველი აღარ ბოლავდა. მხოლოდ დამსხვრეული, ჩაშავებული კრამიტები ეყარა ზემოდან. ყველაფერი მიწასთან იყო გასწორებული. ქვის კიბელა დარჩენილიყო დაუნგრეველი.

„ბუხარი ჰანც რამ დაარღვია, ის რომ ყოველთვის ხელუხლებელი რჩება აჰ უროს!“ — გაიკვირვა უნებლიეთ და კიბეს გადახედა. სახლის სახურავი კიბის საფეხურებს დასცემოდა და ზედ დამწვარიყო. სიცხისაგან გაშავებული ქვები დამსკდარიყო. „ამ საფეხურებით შევდიოდი ჩემს ოჯახში, ჩემს ბედნიერ ოჯახში, ახლა კი ყველაფერი გათავდა“, — სასოწარკვეთით ჩაიჩურჩულა და ქვაზე ჩამოჯდა.

ნიავეს ჯერ კიდევ ვერ გადაეხვეტა ფერფლი. ბეგთა არეული დააკვირდა სიოშეუხებელ ნაცეცხლარს. კრამიტებშია საძირკველები გარდიგარდმო ელაგა.

უცებ ბეგთას თვალი გაუშტერდა. კიბის უკან, დამწვარ საძირკველებს ზემოთ, ორი კაცის ფერფლი შეამჩნია. თავის ქალის ძვლები თეთრად ანათებდა.

„ჩემი შალვასა და სოსოს ფერფლია!“ — გაუელვა ანაზღეულად. მუხლის კანკალით წამოდგა. ელდანაცემი ჩააშტერდა ორ დაფერფლილ ცხედარს. „ახალუხების ამარა ყოფილან“.

აი ფოთლები, აბრეშუმის ახალუხზე მიხატული ფოთლები, ახლა გაახსენდა ბეგთას: სიძემ და ცოლისძმამ ერთ დღეს იყიდეს ეს საახალუხეები და ერთ თერძს შეაქერინეს ქუთაისში.

აგერ ქამრების დანახშირებული კვალი. იგი ნაცრისფერ ქობასავით შემოჰყოლოდათ წელზე. ისიც მოაგონდა ბეგთას: ამ ახალუხებს უქმე დღეებში იცვამდნენ ბიჭები.

„კვირადღე ყოფილა, — ისევ გაუელვა ფიქრმა. — დღეს უბედურების მესამე დღეა“, — ცოტა ხნის შემდეგ ფერფეცვილი ქამრის ბალთებიც შენიშნა. თავთავის ადგილას ელაგნენ, მხოლოდ ფერფლი ჩაეზნიქა ლითონის სიმძიმეს. თითქოს უბედურება ახლა შეიგრძნო, უცებ ბეგთას გარშემო ყველაფერი დატრიალდა.

— ვაი ჩემს მოსწრებას! — დაიბლავლა.

ნელა დაიხარა დ ფერფლს ხელი შეახო.

რომ წამოდგა, თითები შავი ფიფქით ჰქონდა დაფარული.

ეზოსკენ რომ გადადგა ნაბიჯი, ტრემლები მაშინ წასკდა. მწუხა-

რებას უჩვევ კაცს სახე ხელებში ჩაებლუჯა და ისე ტიროდა, თითქოს რცხენენიაო. გარშემო კი სოჩუმე იყო. არავინ ჩანდა.

საიდანღაც მამალმა დაიყვილა. ბეგთას გააყრუოლა. შეეშინდა კიდევ. — ამ ხმამ სიცოცხლის არსებობა გაახსენა. თვალცრემლიანმა იქით მიიხედა.

მამალი ეზოს ბოლოზე იდგა და თვლებში შესცქეროდა.

მიხვდა ბეგთა, ამ შუადღისას იგი ადამიანის დანახვამ დააყვილა.

„ეჰ, ალბათ ბევრი იყვილა, მაგრამ ადამიანის გარეშე გათენება ვერ იგრძნო. მე რომ დამინახა, იფიქრა, ნაჩდვილაღ გათენდაო“.

ორი დღის შემდეგ ვარსკვლავისა, ცაბუ და მზია ერთად მოლასლასდნენ.

ჩამოხეულნი და დაკაწრულნი, სისხლგამშრალნი და დაყვითლებულნი, უცხო ადამიანებს ჰგავდნენ. არავინ იცოდა ამ ოთხ-ხუთ დღეში რა გადახდათ. სიცხისაგან გასავათებული ბეგთა კიბის ქვაზე იწვა.

უაზროდ მიაშტერდა მოსულებს. ერთი გააცმაცუნა ტუჩები, რალაცის თქმა დააპირა, მაგრამ კისერი მოიწყვიტა და ისევე ბურანს მიეცა.

ცაბუ სიტყვის უთქმელად მოუწვა მამას. არც ის ამბობდა რამეს. ბაგე გაფიცებოდა, თმები აბურძგნოდა, საკინძე ჩამოგლეჯოდა: შიშველი სხეულიდან ადგილადგილ შემხმარი სისხლი შოუჩანდა.

გაბეცებული მზია კი ხელმოხვევით მოჰყავდა ვარსკვლავისას.

„გამიშვით, შალვა იწვის, ჩემს შალვას თავი გაუტეხეს“, — ჩურჩულებდა თვლების ბრიალით მზია და სადღაც უაზროდ მიიწევდა. სახეგამშრალი ვარსკვლავისა მკლავებში ჩაფრენოდა და ძლივს აკაეებდა ჰკუთხე გადასულ რძალს.

პირველი მაინც ბეგთა წამოდგა. ცოლისათვის არაფერი უკითხავს. არც ვარსკვლავისა მოჰყოლია თავის უბედურების ამბავს.

ბევთა აღარ ჰგავდა წინანდელ ბევთას, მოხრილი ბეჭები უძიგძი-
გებდა. თმა ერთბაშად გათეთრებოდა, თვალები წირპლით ამოევსო.
ყოველი ათი ნაბიჯის გადადგმაზე გული უჩერდებოდა. ერთ დღეს
ჯონდაბეჩენილმა ძლივს მიაღწია სანაომდე, ნაეები აღარ დახვდა,
დრო ეშოვათ და მოეპარათ. ერთი ნიჩაბი იპოვა ნაპირზე მიგდებუ-
ლი. შეატყვო, გაუჭირდებოდა მისი მოსმა. დიდხანს უყურა ძველმა
მეთევზემ მდინარეს, დიდხანს, და მერე ისევ უკან გამობრუნდა.

— რაღა ექნათ, თვალო? — შეეკითხა ვარსკვლავისას. — საქ-
მელი ხომ უნდათ ამ ქალებს, რა ვაჭამოთ? — ვარსკვლავისა მიხ-
ვდა, ბევთა თევზაობაზე უარს ამბობდა. იგი წყნარად მიაჩერდა
ქმარს, თითქოს პირველად ხედავსო, გულის გასამაგრებელი მაინც
უთხრა:

— ღომს დავთესავთ, მჭაღს მოვიყვანთ, მინდვრის მხალს ხომ
ვიშოვით, შე კაცო!

— სათესლეც რომ არ დაუტოვებიათ, სად გავაჩინოთ მიწაში
ჩასაგდები მარცვალი?

მეთევზის ცოლი მიხვდა, ქმარი შართალს ამბობდა. თვალები
უიშედოდ მიაპყრო ეზო-გარემოს.

— რაღაცა გაჩნდება, კაცო, დალუპულმა ჩემმა შვილებმა იკი-
თხონ, თორემ ჩვენ რა გვიჭირს. ცოცხლად დარჩენილი ადამიანი
საშველს ყოველთვის გამონახავს.

საშველი კი არსად ჩანდა.

ვარსკვლავისა გარეული მხალით კვებავდა ავადმყოფებს. ხან
კაკალს ჩამობერტყავდა ხანძრისაგან გადარჩენილ ხეებზე, ხან პანტა
ვამლს მოიტანდა კალთით. პური, ღომი და მჭადი არსად იშოვებო-
და. ერთ დღეს ბევთამ სადღაც მიწავეაშლას მიაგნო და ერთი ჩოხის
კალთა მიიტანა შინ.

ვარსკვლავისას სამშობლო გაახსენდა. მოაგონდა ქალიშვილობა,
მისი ქვეყანა, სადაც მიწავეაშლას მსგავს ნაყოფს ხარშავდნენ. მისი
გემო ახლაც ახსოვს ზღვაგაღმელ ქალს.

მთელი ღამე არ დაეძინა. გათენების უამს წასთვლიმა. საოცარი
სიზმარი ნახა. თავის ქვეყანაში იყო. მიტოვებული ყანები ტევრი-
ვით შრიალებდა. თითო ღეროზე ბევთას მკლავის სიმსხო სამი-
ოთხი ტარო აწედილიყო. ფოჩების ნაცვლად ულვაშები გადმოჰკი-
დებოდათ, სწორედ ისევე დაგრეხილი, როგორც ბევთას ჰქონდა

ახალგაზრდობაში. მხოლოდ ფერი აღარ ჰქონდა შავი, ხან მისი თმებივით ოქროსფრად ელვარებდნენ, ხან ბეგთასვე შეთეთრებულნი, გამოხუნებული ულვამის ღერების ფერს დაიკრავდნენ.

ყანას ყვავილთა მტვერის ნაცვლად ვარსკვლავებივით ჩინჩხლები სცივოდა და ზევით, ცისკენ მისრიალებდა. უამრავ ვარსკვლავთა სრბოლაში შალვასა და სოსიკოს სახეები გამოჩნდნენ. ამ სხივოსან ციალში ფოთლოვანი აბრეშუმის ახალუხებში ისე დაცურავდნენ, თითქოს ფრთები ესხათ. ტაროები შიშველი სატვევრებივით ეპირათ. ყანაში გაბნეულ მნათ ჩინჩხლებს ხვეტავდნენ და აიძულებდნენ ტაროებში ჩამძვრალიყვნენ.

— მალე დამწიფდება, დედი, ყანები! — ღიმილით ამბობდა შალვა.

— სულ მალე. — აგრძელებდა სოსო ცოლისძმის ნათქვამს, — სულ მალე. ცაბუს აღარ მოშივდება მაშინ. ბეგთასაც ჯანი ჩაუდგება ტანში.

— შიმშილით ვიხოცებით, — უნებლიეთ აღმოხდა წუხილი ვარსკვლავისას.

— ნუ შიშობ, დედი. ეს ყანები ჩვენია, ხომ ხედავ. რამდენ სხივოსან ვარსკვლავს ვიქვართ და ტაროებში ვაბუღებთ, თითო ვარსკვლავი, თითო მარცვალია. სულ მალე დამწიფდება, თქვენც დაპურდებით და ხარ-კამეჩიც დასუქდება. მზია არ მომიშოთ, ჩემი მზია, — ეუბნებოდა შალვა ვარსკვლავისას.

— რამ გადაგრია, შვილო, — ეწყინა დედას, ფეხმძიმე ქალს როგორ მოვაშიებ, ოლონდ რაიმე გვეშველოს, ოლონდ ყანები დამწიფდეს.

გულშეწუხებულს გამოეღვიძა. ბნელი ღამე იდგა, რიონი დუღუნებდა.

საწოლზე მზია ბორკავდა.

„ვაიმე, მშობიარობამ თუ მოაღწია“, — გაიფიქრა და რძალს სასთუმალთან მიუქდა.

ღილით მზიამ ბორგვას უმატა, ტკივილებს ხმა ააყოლა, ჯერ ისევე უაზროდ მოჰყვა ბოდვას, მერე კივილი დაიწყო და მზიას ამოსვლასთან ერთად ბეგთას ოჯახს შვილიშვილი შეეძინა.

პატარა ბიჭის ხმამ ბეგთაც ფეხზე წამოაყენა.

ცაბუ ცრემლმორეული დასტრიალებდა რძალს. მისი გავარევა-

რებული მკლავები ხელში ეკავა. დაბურულ თმებს თავსაჭრით უკრავდა. გატანჯულ მზიას კივილი ეზო-გარემოს ედებოდა. მშობიარობის შემდეგ გასაფათებული ქალი დაწყნარდა. იმ უბედური დღის შემდეგ პირველად მოეკიდა ძილი. სახე დაუამდა.

ბეგთამ გაოცებით გადახედა ცოლსა და ქალიშვილს.

„იქნებ გვეშველოს“, — ჩაილაპარაკა თავისთვის.

მთელი დღე იძინა მზიამ და საღამოს რომ გამოიღვიძა, ძუძუებზე მოისვა ხელი. რძით სავსე მკერდი ხელში დაუმძიმდა.

ვარსკვლავისამ ბავშვი მიუწვინა.

ჩვილმა ხარბად გაიწია დედის მკერდისაკენ.

მზიამ უნებლიეთ წაივლო მკერდზე ხელი და ბავშვის ძუძუსთავი პირთან მიუახლოვა.

მოხდა ის, რასაც არავინ ელოდა.

ბავშვი და დედა გაინაბნენ. ცოტა ხნის შემდეგ ჩვილმა ძუძუ გადაინაცვლა, ხოლო კიდევ პატარა ხნის შემდეგ მზიას ცრემლები წასკდა.

ეს იყო პირველი ცრემლები ოთხი თვის უაზრო ბოდვების შემდეგ. მამამთილმა თვალეში ჩახედა რძალს და მიხვდა, რომ მშობიარობამ ავადმყოფი, განაწამებ ქალს აზრი და გონება დაუბრუნა.

გაზაფხული მოახლოვდა. გამთბარი, გალულუნებული მიწა თესლმარცვალს ითხოვდა.

აჩეხილი ტევრები ჯერ სუსტად იკრებდნენ ძალას, მერმე ერთბაშად სივილით მიაფრქვიეს მწვანე რტოები ლურჯი ცის გუმბათს. ამღვრეული ჩიონი კალაპოტში არ ეტეოდა, ნაპირებს ასკდებოდა და შლამით ფარავდა საყანე მიწებს.

ბეგთა ჩალამებული თვალეებით გასცქეროდა გარემოს. ხანდახან კობრების და ღლავეების ბოლოების ტლაშუნი ეჩვენებოდა. არც ნავი ჰქონდა ძველ მეთევზეს, არც ბადის გადასროლა შეეძლო. რა უნდა ექნა?!

მიწის მრბვნა უნდოდა. თესლმარცვალი კი არსად იყო. იჭდა

ჯოხით ხელში დილიდან საღამომდე და აფორიაქებული რიონის ტალღებს გასცქეროდა.

მერცხლები მოფრინდნენ. წერწეტა ყანხები ტბორებში კისერ-გაწვდილი იდგნენ. ერთ დღეს ერთი სულ ახლოს დაუჯდა მოხუცს.

იმ ადგილას წყალი შეგუბებული იყო. ყანჩა წყალში ისე ჩადგა და გაინაბა, მოხუცს ყურადღებაც არ მიაქცია.

„იცი, ვნება არ შემოძლია და არაფრად მაგდებსო“, — გულის-ტკივილით გაიფიქრა ბეგთამ. თვალბეგბეცებული ყანჩა ერთ ადგილს მისჩერებოდა. უცებ ნისკარტი დაჰკრა და ბეგთამ თავისი თვალით დაინახა მოზრდილი თევზის ბოლო და ფარფლი. ერთ წუთს გაიელვა ჰაერში თევზმა და ყანჩამ არც კი მოიხედა მისკენ, ისე გადასანსლა ნანადირევი. „ლორმუცელა!“ — ჩაილაპარაკა ძველ-მა მეთევზემ.

შუადღემდე უცქირა ყანჩას. დაითვალა კიდევ, თხუთმეტჯერ დაჰკრა ნისკარტი წყალს ფრინველმა და თხუთმეტჯერვე შეუცდომ-ლად ამოიყვანა თევზი.

ველარ მოითმინა, ბუზღუნით წამოდგა და სახლისაკენ წავიდა.

„ეს გამოყეყეჩებულიც მე მჯობს! ღმერთიც ხელს უწყობს და ჩემი უძღურებაც. ისე ოჩაფხასავით მაღალ ფეხზე დგას, ბუმ-ბულსაც არ ისველებს, ჰმ, იქერს და იქერს თევზებს. შენ კი, გან-თქმულო მებადურო, დაქეჩი, უყურე. ვაი, ჩემს ძალ-ღონეს! რალად ვცხოვრობ ამ ქვეყანაზე!“

ვარსკვლავისა ბავშვს აჩუმებდა.

— რა დაემართა, ქალო, მუცელი ხომ არ სტკივა?!

— დედამისი და ცაბუ ტყეში წავიდნენ. შეხედე, ბეგთა, ალმა-სივით კბილებმა ამოსჭრა ბიქს, — ბეზიამ ბავშვს ტუჩ-ბაგე გამო-უჩინა, ბაბუამ შვილიშვილს დახედა. ორი თეთრი კბილი მარგალი-ტის ორი მარცვალავით ამობურცულიყო ჩვილ ნუნებზე.

— შია, ალბათ, და იმიტომ ყვირის, ქალო, ეს ბავშვი, — ვარს-კვლავისამ არაფერი უთხრა. საკინძე გაიხსნა და გამშრალი ძუძუ მოსატყუებლად მიაწოდა ბავშვს. პატარა ქლოშინით მოექიდა ბე-ბიას მკერდს და უინით დაუწყო ქაჩვა.

რძე რომ ვერ დაიგულა, ეტყობა, გაბრაზდა და კბილები ისე მო-უქპირა, ვარსკვლავისას სისხლი წასკდა ძუძუსთავიდან.

— ოჰ, შე ეშმაკის დროში დაბადებულო! — აღმოხდა საყვე-
დური.

ბავშვი სულ გადაირია. ახლა მეორეს წაეპოტინა, მასაც ის დღე
დააყენა, რაც პირველს.

— თხა მაინც დაეტოვებინათ იმ ქვეყნის დამქეველებს, — წაი-
ღუღუნა ბეგთამ და ბავშვის ხმა რომ აღარ გაეგონა, ლაფაროს ამო-
ეფარა, შეალული საძირკვლის თავზე ჩამოაჯდა.

მზიას მოსვლამდე ბავშვს ტირილი არ შეუწყვეტია. როგორც კი
მინდვრის მხალი ქვაბში ჩაყარეს, რძალი დედამთილთან მივიარდა,
ბავშვი გამოართვა და ბიჭუნა სლოკინით მოეკიდა დედის მკერდს.

ერთ კვირას არ დაუყუჩდა ვარსკვლავისას ტკივილი. ძუძუ-
მკერდი დაუჩირქდა და გაუმიზეზდა.

რიონის ტალღები ნელ-ნელა დაწყნარდა. მდინარემ დაიწია, თა-
ვის კალაპოტში ჩადგა. სქლად მოშლამულ ნაპირებზე ჭერ თხმე-
ლის ძირებიდან ამოწვერა მწვანე ფოთლებმა, მერე გაფიცებული
მიწიდან ათასი ბარდი და ბალახი წამოვიდა. ცის გუმბათი გალურ-
ჯდა. ამალღდა და ზევით აიწია. ღრუბლები აღარ დაქროდნენ მდი-
ნარის თავზე. საყანე მიწები ისე გალულუნდა, ფრჩხილი რომ გადა-
გეგდო, ისიც კი დაღებებოდა და სანაყოფო გზას იშოვიდა. ბეგთა
ნაღვლით სავსე თვალებით უმზერდა მინდვრებს, მიწა მოსვენასა და
თესლს ითხოვდა.

ერთ დილას ვარსკვლავისა ძველ ნასახლარებში გადავიდა. დან-
გრეულ-დამწვარი წისქვილები თუ ბედლები გადაჩხრიკა და სად
იყო, სად არა, ერთი ბათმანი ღომის მარცვალი მოაგროვა. ბეგთას
გულში იმედი და სინათლე ჩაუდგა.

მეორე დილით ყველანი მინდვრად გავიდნენ. იმ დღეს, ამდენი
შიმშილას შემდეგ, ვარსკვლავისამ ხუთი პეშვი ღომის მარცვალ
ჩაყარა ქვაბში და სქელი ღომი მოხარშა. ბეგთა ლასლასით მიჰყე-
ბოდა ხნულს. ვარსკვლავისა ხარებს უძლოდა, ცაბუ კი პეშვით თე-
სავდა ღომის მარცვალს. მზია ალაყურტისათვის ნიგვზის ზეთს ხდი-
და და თან ჩეროში ჩვილს ეფერებოდა. შუადღემდე მეოთხედი
ქცევა ძლივს მოხნეს. მზე ფიცხად აქერდა. ვარსკვლავისას დაიარე-
ბული ძუძუს თავები დაუხმა და გაუხევდა. პერანგი მკერდზე ეკ-
როდა, ტკივილები სულს უხუთავდა. ქმარ-შვილი რომ არ შეეწუ-
ხებინა, მოთმინებით იტანდა ყველაფერს.

— ცუდი ფერი გადევს, თვალო, — შენიშნა ბეგთამ მეუღლეს. ვარსკვლავისამ ხმა არ გაასცა, მინდორს გახედა და თავის მხრით შეუკითხა:

— ნახევარ ქცევას რომ ეყოფოდეს ეს თესლი, ჩვენს ბედს ძალი არ დაყევს.

სიტყვა არ ჰქონდა დასრულებული, რომ მათ ზემოთ, წეროების მთელმა წყებამ გადაიქროლა. ლაღან-ლაღანით მოფრინავდნენ დასავლეთიდან. მოულოდნელად ტევრებიდან არწივი აფრინდა, საოცარი სისწრაფით ავარდა ცის გუმბათში, ირაო გააყეთა და, ისარკვით წამოვიდა ბაწრად გაბმულ წეროებისაკენ. უდარდელად მოგზაურმა ფრინველებმა მაშინ გაიგეს მისი სივერაგე, როცა ერთ მათგანს ბრკყალეები გაუყარა ონავარმა. მოისმა საშინელი წივილი. წეროები ერთბაშად შემობრუნდნენ და მტერს თავს დაესხნენ. არწივი იქვე ახლოს დაეშვა. წეროები გააფთრებით დაედევნენ.

ცაბუს თვალეები აუელვარდა, რაღაც მოისაზრა, მამას ხელიდან გამოსტაცა ბზის ჯოხი და მათკენ გაიქცა. ფრინველების ყივილის ხმაზე მათ საომარ ადგილს მალე მიაგნო. არწივს ნადავლი იპეკლანქებში ჰყავდა გამომწყვდეული. ფრთები გაეფოფრა და თვალეების ბრიალით იგერიებდა წეროებს.

ვაი მას, ვისაც სხეულში მისი რკინის ჩანგალივით მოკაუჭებული ბასრი ნისკარტი ჩაესობოდა. გარშემო ღინღლის კორიანტელი იდგა.

ცაბუ ჯოხმომარჯვებული დაესხა ფრინველს, არწივი არ შეშინდა. ნადავლის მიტოვებას არ ფიქრობდა. ფრთებგაშლილი და ნისკარტმომარჯვებული ელვარე თვალეებით უყურებდა ქალს.

— მე მშოია, — თითქოს ამბობდა იგი. — ამასთან, მხეცი ვარ, დაუნდობელი და სისხლისმოყვარე.

— მეც მშოერი ვარ, — პასუხობდნენ ცაბუს თვალეები. — შიმშილი კი ამქვეყნად ყველაზე მეტი მხეცია, ყველაზე მეტი გამბედავი და დაუნდობელი. მხოლოდ შიმშილია მკვლევობათა საწყისი. ჯოხით გაგიკვლევტ თავს, თუ ნადავლს არ დამანებებ!

არწივი შეაშინა გააფთრებული ადამიანის თვალეების ბრიალმა. ზღაზვნით აფრინდა და ტევრებისაკენ გადაიქროლა. წეროებმა იგრძნეს არწივზე უფრო საშიში მტერი. ისინი მწუხარე ყივილით და ფრთების ფათქუნით გაშორდნენ იმ ადგილს. მიწაზე მხოლოდ

არწივის მსხვერპლი დარჩა. იგი ღინღისაგან გაცლილი და დასის-
ხლიანებული, მკვდარი ეგდო ბუჩქის ძირას.

ბეგთა ძალიან გაახარა ცაბუს ნანადირევემა, გუშინდელი ყანჩა
გაახსენდა, ტბორებში თევზებს დაუნდობლად და ხარბად რომ ყლა-
პავდა.

— ახლავე ვაფატრეთ და ჯოხზე წამოაგეთ! — ბრძანა და სა-
შამფურე ჯოხს დაუწყო გათლა. ქალებმა წერო გამოფატრეს და ნა-
წილ-ნაწილ აქნეს. ფრინველს კუჭიდან ჩვილი ბიჭის ფრჩხილის ტო-
ლა ხუთიოდე უცხო მარცვალი გადმოუცვივდა. ზოგი თეთრი იყო,
ზოგი ყვითელი. ვარსკვლავისა გოცებით დააჩერდა. ზღვისგადმელ
ქალს სამშობლო და სიზმარი ერთად მოაგონდა. დაიხარა, მარცვ-
ლები ამოკრიფა და ხელის გულზე დაიწყო.

— სწორედ ის მარცვლებია, — ჩურჩულით თქვა და ქმარ-
შვილს გადახედა.

ბეგთასაც არა ერთხელ უნახავს მეუღლის ქვეყანაში ეს თეთრი
და ყვითელი მარცვლები, ახლა ვარსკვლავისას ხელის გულზე რომ
ბრჭყვიალებდნენ. თვალწინ დაუდგა ტევრით ჩაღრუბლული და
ფართოდ გაშლილი შრიალა ყანები. მოაგონდა მისი ფქვილის ღომი
და ნამცხვარი. ახალი, თბილი მკადის სუნმა თითქოს ცხვირში წაუ-
ღიტინა, მეტი ძალ-ღონე იგრძნო, მეუღლის ხელისგულისაყენ დაი-
ხარა.

— აი, რა უნდა წამოგვედო, თვალო, რიონჭალაში, — საყვედუ-
რით თქვა, — ხალხი სულს მოითქვამდა, სოფელს გავამდიდრებდით,
ქვეყანას დოვლათს შევძენდით. ჰეი, როგორი მოსავალი იცის, მე-
რმე ბელლებს ავაესებდით, ხარ-კამეჩს დავასუქებდით.

ცაბუმ და მზიამ ერთად დახედეს მარცვლებს.

— დედიკოს ძუძუს თავების ფერის არისო, — გაიღიმა ცაბუმ
და ვარსკვლავისას შეანათა თვალები.

დედას თვალებში სინათლე აერია, აღმური მოეკიდა, იქვე,
ხნულში ჩაქდა და საკინძე გადაიღელა. სამშობლოსა და ძუძუკვირ-
ტების გახსენებამ, ეტყობოდა, მკერდი უფრო აუწვა და ატკინა.

მინდერებს მზე აქერდა, სიცხე თანდათან მატულობდა. ტყის
ჩრდილქვეშ შეფარებული ფრინველები ჩაჩუმებულიყვნენ, მხო-
ლოდ რიონის დუღუნი არღვევდა აღმურმოდებული ქალების მღუ-
მარებას. ცაბუმ დახედა დედის მკერდს და შეჰკივლა. ვარსკვლავი-

სას ბავშვის კბილდანადგამი 'ტუტუს' თავები ჩამოსცვენოდა. ისინი წეროს მოტანილი უცხო მარცვლებივით ეყარნენ დედის უბეში. თვითეულს ჩვილი ბიჭის თეთრი, ქათქათა კბილის ნაკვალევი ისე აჩნდა, თითქოს შიგ ჩარჩენოდეს.

— არაფერია, შვილო, — წყნარად თქვა დედამ. — ქალთა შორის ამქვეყნად, მგონი, ყველაზე კარგი მზითევი მე მომყოლია.

იგი კაბის შრიალით ადგა, ხელის გულზე დაბნეული და უბიდან ამოკრეფილი მარცვლები სათითაოდ გადათვალა.

— რას აპირებ, დედიკო?!

— ქვეყნის სიკეთეს, შვილო. ეს თესლმარცვალი მიწას უნდა შივებარო. იქნებ ჩემი მკერდის მწუხარებამ და პატიოსნებამ, ჩვენი შთამომავლობის უტოდველობამ თუ სინათლემ გაამრავლოს იგი რიონქალის ნოყიერ მიწაზე.

ბეგთა ჯოხდაბჭენილი უყურებდა მეუღლეს.

ვარსკვლავისამ ცალ-ცალკე ჩაფლა გაპოხიერებულ რბილ ბნულ-ში მარცვლები. როცა წამოდგა, ქმარს პირდაპირ შეხედა. და თქვა:

— არ შეიძლება, ბეგთა, ამ მარცვლებმა არ გაიხაროს.

— ჩვენმა დიდმა სიყვარულმა ძალა და ღონე უნდა მისცეს ამ თესლს. ღომის მარცვალი ჩია და პატარაა, ეს კი ხეაერიელია და ძლიერი. იგი ჩვენს ხალხს დოვლათს შემატებს, ძვალსა და რბილს გაუმაგრებს, ოთხფეხს გაამრავლებს და გაასუქებს.

დასავლეთიდან ზღეაურმა დაბერა. რიონის ტალღებმა ნაპირებს ქარვისფერი შხეფები შეაფრქვეეს და მდინარის სიღრმიდან ისევ მოისმა ლოქობის თუ ზუთხების ბოლოების ტლაშუნი, ტყეში ირმებმა და შვლებმა დაიფრუტუნეს. ეზოებში ათასფერმა ფრინველმა იწყო ფარფატი.

ბეგთა ვარსკვლავისას მიუახლოვდა, ათრთოლებული ხელები მოხვია და ისე ჩაიხუტა, როგორც ახალგაზრდობის ეამს, დიდ ზღვებს გადაღმა, მისი ცხოვრების პირველი გაზაფხულის დილას.

დრომ თავისი ქნა. ხანძარგადავილ ადგილებში ახალი ყლორტები ამოიწვერა, ტევრებმა ისევ დაიწყეს შრიალი. ნასახლარზე

ახალი ოდები გაიმართა, ტყეში შველ-ირემი გამრავლდა, ეზობებში ხარ-კამეჩის ფრუტუნნი გახშირდა.

მოხუცი ცოლ-ქმარი სასოებით შექხაროდა შვილიშვილის ზრდას.

სიმინდის ყანამ თანდათან დაიპყრო სათესი მიწები. წელში მოხრილი ბეგთა ღიმილით გაჰყურებდა ცისკენ აზიდულ, ვაჟკაცის მკლავისოდენა ტაროებს. პატარა ბიჭი ბაბუას სულ თან დასდევდა. ხელიხელნაკიდებულნი მიუყვებოდნენ მდინარის პირს.

— აი, შეხედე, ბაბუ, მარგალიტისფერ ქაღალებს რომ იყრის რიონის ზედაპირი. მის ფსკერზე ისევ სუნთქავენ მოჩუხჩუხე წყაროებო. ისევ სულს ითქვამენ ბინადარი ლოქოები. — პატარა ბიჭი სახეგანათებული უსმენდა ბაბუას.

მერე მოხუცი ფიჩხის ცეცხლს დაანთებდა, ტაროს მოტეხდა, გადაფრჩხილავდა და, სანამ ნაკვერცხლებს მიუფიცებდა, შვილიშვილს ეტყოდა:

— აი, დაიხსომე, ეს ბებიაშენის რძეა, შვილო, ტკბილიც არის და ნოყიერიც.

ჰყინტი ტაროდან მართლაც რძისფერი შხეფები ვარსკვლავებით ამოცვიოდა და ბაბუას თითებს და ბიჭის სახეს თეთრად დაცვარავდა. როცა ტარო კარგად შეიბრაწებოდა, ბეგთა ისევ დააქერდა მარცვალს ბებერა ფრჩხილს და იტყოდა:

— ეს კი შენი კბილია, როცა ჩვილი იყავი, ბებოს ძუძუზე უკბინე. არ დაივიწყო, ბაბუ, ამ მარცვალმა ჩვენ სიმდიდრე და დოვლათი შეგვძინა. — სიმინდის შემწვარი მარცვლიდან მართლაც ბავშვის კბილის ტოლა თეთრი სათესლე ამოვარდებოდა, — ბიჭს ნამდვილად სჭეროდა ბაბუას სიტყვებისა.

— ეს რა არის, ბაბუ? — შეეკითხებოდა და სიმინდის ფოჩებს უჩვენებდა.

მაშინ მოხუცი მეთევზე ბლუჯად ამოგლეჯდა სიმინდის ფოჩის შენამულ ფაფუკ გრძელ-გრძელ ღერებს, გადაგრეხდა, შვილიშვილს ულვაშით მიაწებებდა და ღიმილით ეტყოდა:

— ეს კი ჩემი ულვაშია, ბიჭო, მალე შენც მოესწრები, შვილო ამას, ვინძლო არ შეარცხვინო!

ეს ამბავი მე რიონისა და გუბისწყლის ნაპირებზე გავიგონე.

— იმერელი კაცი დედის ძუძუს რომ ტუჩს მოაშორებდა, მერე სიმინდი იყო მისი საზრდო, — შითბრეს კოლმეურნე გლეხებმა.

ქეშმარიტად ასეა. ვისაც ჭყინტი სიმინდის რძით საესე ტაროზე კბილი დაუდგამს, დაკვირვებია: თითქოს ბუნებას თვითეულ მარცვალში მართლაც ჩაუტანებია ჩვილი ბავშვის თეთრი კბილივით ნაწილი. შეიძლება ვარსკვლავისას ძუძუს თავების თეთრი და ყვითელი ფერიც იმიტომ აქვს მის შებაჟებულ მარცვლებს, რომ ისიც დედის მკერდივით თბილი რძით არის ყოველთვის საესე.

ისიც შეიძლება ვიფიქროთ, რომ სიმინდის მწიფე ტაროებზე გადმოშვებული ფოჩები ბეგთას უღვაშის ეშხს აგონებდეს ამ ამბის შემქმნელს.

ყველაზე მართალი კი მაინც ერთია: ბეგთას და ვარსკვლავისას შთამომავლობა — კოლმეურნე გლეხები სასოებით თესენ და ზრდიან მის ხვავიან და ბუნებით მდიდარ ყანებს.

როგორ გააჩინა ფყლის ფვეთმა ნაპერწყალი

ზაზას ბებოს — მარიამ მიგრიაულის სოფელი თერგის ნაპირზეა გაშენებული. აქ, ციცაბო კლდეებს შორის თერგი აქაფებული ეხეთქება ქვა-ლოდებს და მარგალიტისფერ შხეფებს ცას ესვრის. ბებიას ძმისწულები ახლაც ამ სოფელში სახლობენ. გასულ ზაფხულს ზაზას დედ-მამა მიგრიაულების ოჯახს ესტუმრა. ზაზას მამა ცნობილი ინჟინერია. მთავრობამ მას დარიალქესის პროექტის შედგენა დაავალა. მთელი ზამთარი ქალაქში შეუსვენებლად მუშაობდა. შუა გაზაფხულზე კი წასასვლელად მზადება დაიწყო.

— მივლინებაში მგზავნიან თერგის მიდამოებში, — უთხრა სახლობას. — ბარემ იქ გაეატაროთ ზაფხულიც, მარიამ მიგრიაულის სოფელიც ვნახოთ, — გაიხუმრა და დედას შეხედა. ბებოს ძალიან გაუხარდა.

— დიდი ხანია აღარ ვყოფილვარ, ჩემი მიწა-წყლის ჰაერი მეც მომიხდება და ბავშვებსაც ჟან-ლონეს შემატებს, — ბუტბუტებდა იგი და ბარგს ალაგებდა.

ზაზას ძალიან მოეწონა სოფელი. იგი თერგს ზემოდან გადასცქეროდა. მამა მთელ დღეს მდინარის ნაპირზე ატარებდა, — მუშები დაჰყავდა, რალაცას ხაზავდა, რუკებს ადგენდა. ბებო კი ზაზას არ

შორდებოდა და, ვიდრე სადილს ან ვახშამს ამზადებდნენ, ათას-ნაირ ზღაპრებს უყვებოდა შვილიშვილს.

ხანდახან თერგზე მეთევზეები ამოდიოდნენ. ზაზა გულისფან-ცქალით დასდევდა მათ და სველ ბადეში გამოხსნილ აფართხალე-ბულ კალმახებს ხელით ეფერებოდა.

— ზაზა ბიჭო, დაიღლები, ბებო გენაცვალოს.

— არა, ბებო, რა დამღლის, ხედავ, როგორი წინწყლები აქვთ კალმახებსა?!

— როგორი წინწყლები აქვთ, შვილო? — განზრახ გაიკვირებ-და ბებია მარიამი.

— აი, დაკვირდი, თითქოს ნაკვერცხლები დაჰყაროდეთ ტანზე.

— მერე რა, ბებო შემოგვევლოს, კალმახის მოდგმას ხომ ყველას ასე აქვს.

— მერე რატომ არის ასე, რატომ არ ქრება ნაკვერცხლები თერ-გის ცივ წყალში?

— განა მართლა ნაკვერცხალია, შვილო?! მართო ფერი აქვთ ასეთი!

— ფერი თუ არის, ბებო, რატომ თერგის წყალი არ რეცხაეს?

— რატომ? ჰო, მართლა, დამავეიწყდა, ერთი კარგი ამბავი უნდა გაიმბო, ბიჭო, ვიცი, მოგეწონება.

ზაზა-ბიჭმა სიხარულით ტაში შემოჰკრა.

— ახლა მიამბობ, ბებო?

— ახლა რა დროსია, შვილო? საღამოს. მამაშენმაც მინდა გაიგო-ნოს, მასაც ეხება ეს ამბავი.

— მერედა, მამამ არ იცის? — გაოცდა ზაზა.

— იცის, როგორ არა, შენზე უწინ მისთვის მითქვამს, მაგრამ ვახშმის შემდეგ საქმე არაფერი გვაქვს და იმასაც გავახსენებ.

ზაზას მთელი დღე არ უცელებია, ჩაფიქრებული იყო და გულის-ფართქალით ელოდა მოსაღამოვებას. დაღამდა. გარეთ უკვე არც ფრინველთა ჟივილ-ხივილი ისმოდა, არც ფუტკრების ბზუილი. ჰა-ერში მხოლოდ ლორთქო მწვანე ფოთლების და ყვავილების სუნნი იდგა. სიბნელეში ბუნებაც დაყუჩებულიყო. მამამ ადრე ივანშმა და, სანამ ბებია და შვილიშვილი ჩაის შეექცეოდნენ, ნახაზების სწო-რებას შეუდგა.

— მალე დაამთავრებ, შვილო? — ჰკითხა ბებომ.

— რა იყო, დედა?!

— ხომ გახსოვს, თენგო-ჭაბუკისა და ბოროტი დარჩას ამბავი? მინდა ზაზა-ბიჭს მოვეუყუე.

მამამ ფანჯარს ხელი გაუშვა. დიდხანს ღიმორეული შეჰყურებდა ბებოს და თავის პატარა ბიჭიკოს, მერე კი თქვა:

— მართლაც, კარგი იქნება. მახსოვს, ან როგორ დამავიწყდება. მაგრამ ერთი პირობით, მერე მეც ჩემსას მოგიყვებით.

— როგორ, შვილო? განა შენ სხვანაირადაც გაიგონე ის ამბავი?

— არა, დედი. მე მისი დასასრული ვიცი. შენ დაიწყე და მე განვაგრძობ.

— დაიწყე, ბები, დაიწყე! — ვერ ითმენდა ზაზა.

ბებომ ჭურჭელი დარეცხა, თაროზე დააწყო და ტახტზე ჩამოჯდა. მამამ კალთაზე დაისვა ზაზა. ორივე გაინაბა.

— კარგად იცით, — დაიწყო ბებომ, — როგორ ყინულივით ცივია თერგის ბობოქარი ტალღები. თქვენ თვითონვე გინახავთ, რა მაღალი და თვალუწვდენელი გრანიტის კლდეები დაჰყურებს პიტალოზე შენარცხებულ და კვამლით აბოლებულ მის შესფეფს. ზემოთ, სულ ზემოთ, მწვერვალები თეთრი, მარად უდნობი თოვლით დაფარულან და ამიტომ პიტალო კლდეთა ფერდებიც მუდამ ცივნი არიან. საშიშ წრიახებში არჩვი და ჯიხვი ბუდობს, თერგის ყინულოვან შესფეფში კი კალმახი. ჯიხვსა და არჩვს კავკასიის კალთებზე მოჩრიალე მჟავე წყაროების სმა და ყინულის ლოკვა უყვართ, კალმახს კი თერგის ცივ ტალღებში ნავარდი. გაზაფხულზე, როცა მთის კალთებზე შეფენილი მდელოები მწვანედ აბიბინდებიან, შურთხები ბარტყებს დასჩეკენ და ცას მიბჭენილი ხეები ფრინველთა სტვენა-ჟივილით აივსება, ეს მიდამოები მეტად საამო სანახავია. მრავალი წლის წინათ, ყინულოვანი თერგის ნაპირზე დედა-შვილი ცხოვრობდა თურმე. შვილს თენგო ერქვა, დედას — მამა. ადრე დაქვრივებულ ქალს მხოლოდ ეს პატარა ბიჭი დარჩენოდა და დიდი სიყვარულით ზრდიდა. თენგო-ბიჭი დილიდან დაღამებამდე მშვილდისრით ფრინველებს დასდევდა, ხელბადით კი — თევზებს. წყალში კალმახს იჭერდა, მწიფე ყანაში კი მწყერს. თვითონაც კალმახივით მარდი იყო და ფრინველივით მოფრთხილავდა. ცნობისმოყვარე ბიჭი პირველ ხანებში დედას ყველაფერს უჯერებდა. ერთხელ თენგომ შინ ფრინველის კვერცხები მიიტანა.

— ახლავე უკან წაიღე, ბიჭო! — გაუწყრა დედა, — ფრინველი დაგწყევლის, ფათერაკი შეგემთხვევა.

— რად ჯავრობ, დედი! მე მხოლოდ შენთვის მინდოდა მეჩვენებინა! — შეწუხდა თენგო, — შეხედე, დედიკო, სულ სხვადასხვა ზომისა და ფერისანი არიან?!

— ფრინველები დიდებიც არიან და პატარებიც. ფერაც სოპ სხვადასხვანაირი აქვთ? — ახლა თვითონ შეეკითხა მათ.

— ჰოდა, სად შოულობენ, დედიკო, ფრინველები ამ ფერებს?

მათა ოღნავ ჩაფიქრდა და თენგო-ბიჭს ღიმილით უთხრა: — როგორ თუ სად შოულობენ, ხედავ, ჩემო ბიჭუნა, რა წარმტაცი საღებავებით შემკულა ყველაფერი ჩვენს გარშემო? წყალს სხვა ფერი აქვს, მიწას სხვა. ახლა ყვავილებს დააკვირდი? ყველა თავისი ფერით უყურებს ცასა და დედამიწას. ფრინველის საკენიცი კი სულ სხვადასხვაფერად ლივლივებს. ხის ტოტებს თუ კლდის ქიმსაც თავისი ფერი აქვთ. ჰოდა, დროთა განმავლობაში ეს საღებავები დიდმა ბუნებამ ნელ-ნელა გადასდო ფრინველებსაც. სხვადასხვა ფერით შემოსა და ააჭრელა.

ჩაფიქრებული თენგო-ბიჭი უკანვე გაიქცა, ისევ მოძებნა ფრინველთა ბუდეები და ნანადირევი კვერცხები თავის ადგილზე ჩააწყო.

ასე ტკბილად და სიყვარულით ცხოვრობდა დედა-შვილი. დრო გავიდა, თენგო სიკაბუკეში შევიდა, ხასიათი შეიცვალა. თერგვალმა, მთის მაღალ წვერზე კოშკი იდგა, იმ კოშკში ერთი ქალი ცხოვრობდა, დარია ერქვა — ბოროტი ქალი იყო თურმე. თავად უშვილოს სხვისი შვილები შესძლებოდა. წვრილი და ქორივით მოკაუჭებული ცხვირი ჰქონდა, ბასრი, ჩაშავებული კბილები ეშვებოვით გადმოეყარა. გაყვითლებულ, ძვალტყავად ქცეულ თითებზე ისეთი ფრჩხილები ჰქონდა თურმე, ჩიხვებს ლადრავდა ყელს. თმებიც გრძელი ჰქონდა. ორ ლერ ბეწვს გადაგრებდა და მაღალი მწვერვალიდან გადმოეკიდებოდა. ხევიდან ხევზე ბაწრებად გააბამდა და ზედ კატასავით გადაირბენდა. მთის ყველა ბილიკი იცოდა. ყოველი წყაროს წყალი მისი ტუჩებით იყო გაბინძურებული. ახლო-მახლო სოფლები შიშით და ზიზლით იხსენიებდნენ დარიას.

ცაზე ვარსკვლავების თვლა იცოდა თურმე და წყალში — თევზისა. ბოროტ დარიას გაეგო თენგო-ბიჭის ლიკარგე და თვალთვალი დაეწყო.

ერთ დღეს თენგო და მათა ეზოში იყვნენ. კარგი დარი იდგა. წრიახ მათებს შუა გადმოჭრილი მზის სხივები სვეტ-სვეტად დასდგომოდა თერგის ნაპირებს. აქაფებულ მდინარე კლდეებს ასკლებოდა. დედა-შვილი ეზოს წინ ბოსტანს თოხნიდა. უცებ, ისეთი საოცარი კვიცილი მოისმა, თითქოს კლდე ჩამოირღვაო. შეშინებულმა მათამ შვილს შეხედა. ჭიუტი ბიჭი იყო თენგო, წარბი არ შეუხრია. ნელა ადგა და კლდისპირს გადახედა. ქვემოთ, აქაფებულ მდინარეში დარია ბანაობდა. ტალღებს ქარივით თავზე ევლებოდა და მისი გამყვიანნი კისკის-კვიცილი კიდი-კიდემდე გაისმოდა.

— დარია ქაჯია, შვილო, თვალი არ შეგასწროს, დავიღუპებით.

— ბებერმა ქალმა როგორ უნდა შემაშინოს, დედი?! — გაელიმა თენგოს.

— შენ არ იცი, შვილო, დარია ლამაზი ჭაბუკების მტერია.

— რა უნდა მიყოს, დედი!

— ვაი ჩემს მოსწრებას, შვილო, ეგ ყველა უბედურებას შეგვამთხვევს.

არ დაიჯერა შვილმა დედის რჩევა და — მანდ რომელი ხარო, — გადასძახა.

უცებ ყველაფერი დადუმდა, თერგმა თითქოს ტალღების ჩქაფანი შეაჩერა და გაილურსა. ფოთლებმა შრიალი შეწყვიტეს. ავის მოლოდინში ჩიტებიც კი ჩაჩუმდნენ.

შემდორებულ ტალღაზე დარია ფეხის ფრჩხილებზე შემდგარიყო, ხელი მოეჩრდილა და ისე იცქირებოდა.

— შენ თვითონ ვინა ხარ, აქეთ ჩამოდი! — თენგო გულადად წაეიდა მისკენ. მივიდა და რას ხედავს: ცალ ხელზე რომ ხუთი ფრჩხილი ჰქონდა დარიას, მყინვარწვერის თეთრი ქიმისათვის ჩაეფლო, ხოლო მეორე ექვსთითა ხელს ჰაერში ფიწალივით აქნევდა. მიხვდა თენგო-ბიჭი, წყალს რომ არ გაეტაცნა, დარია მყინვარზე მოხვეული მკლავით იმაგრებდა თავს, მეორე ხელით კი საკბილოს ეძებდა ყელის გამოსაღადრად.

— დარია ქალო, მყინვარზე ხელი გაგიცივდება, მეცოდები, — ეშმაკურად გაესაუბრა.

— ხი-ხი-ხა! — ჩაიქირქილა დარიამ, — თუ ასე გეცოდები, აქეთ მოიწი, ტალღებმა და მყინვარმა მართლაც გამყინა, მომეხვიე და გამათბე, დავიმადლებ!

— არ მოეხვიო, შვილო, — მოესმა თენგოს დედის ხმა მაღლიდან. — ეგ შეჩვენებული ყელს გამოგლადრავს.

— ეს ვინ ოხერია?

— დედაჩემია, — ამაყად მიუგო ბიჭმა, — მის დაუკითხავად ერთ ნაბიჯსაც არ გადავდგამ; ხვალ კი მოვალ და გნახავ.

— მაშ, ხვალ გიცდი, — თვალების ბრიალით უთხრა გახარებული ბიჭმა დარიაშ.

მეორე დღეს თენგო-ბიჭი დედას გაეპარა. თან ჯიბის დანა წაიღო. ფიქრობდა, ამით ფრჩხილებს დაეაქნი, მერმე თერგში დავახრჩობ და ქვეყანას ბოროტებას მოვაშორებო.

მორტყუვდა ბიჭი. დარია ქალს ასე ვერ გააცურებდა გამოუცდელი ვაჟი. ბოროტმა ქალმა დანა შენიშნა და კიდევ უფრო მეტად განარისხდა.

— ჩემი გათბობა გინდა? — მაცდურად ჰკითხა.

— კი, დარია ქალო, შენი გათბობა მინდა, აბა, მოიწი აქეთ.

დარიაშ შუათითის გრძელი ფრჩხილი მუკში ატაკა თენგოს და დანა გადააგდებინა. ახლა კი შეერთა ბიჭი, უიარალოდ რა უნდა ექნა? გვიანდა იყო! ბოროტმა ქალმა თავისი თმებით შეუყრა ხელები და ტალღებში შეიტაცა.

გაიღმა ქალის გესლიანი ხარხარი.

— მაია, მაია! — უძახდა ბოროტი სიხარულით თენგოს დედას, — შეხედე შენს შვილს, თერგის ტალღები ათბობს შენი რძით გაზრდილ მის სხეულსო.

წყეულმა ქალმა თენგო-ბიჭი მდინარის შუაგულში ამოწვერილ კლდის ქიმზე მიაკრა ნაწნავებით. გარშემო აქაფებული ყინულივით მდინარე მეხის ძალით ასკდებოდა ქვასა და მიწას. ხელშეკრულ თენგო-ბიჭს ძლიერი ტალღები ნაფოტივით ათამაშებდა. მაია სახლს გვიდა, როცა ხარხარი გაიგონა. თითქოს ტანმა უაზრა უბედურება. სირბილით ჩამოვარდა ხევში და შვილს თვალი შეავლო.

— შეხედე და დატკბი! — ხითხითებდა დარია.

— ვაი შენს დედას, შვილო! — დაიკვნესა მაიაშ.

— არაფერია, დედი, — აიძვებდა ვაჟი და ტალღებს ებრძოდა. აქაფებული მძლავრი მდინარე აქეთ-იქით ახეთქებდა ღონეგამოლეულ მის სხეულს. დარია ქალის ნაწნავები სალტესავით შემოჰკვროდა მაჯაზე და ხელს განძრევას უშლიდა. წვალობდა ბიჭი.

ტალა ხან ჩაითრევედა, ხან ამოაგდებდა. დარჩას უხაროდა მისი წამება და გესლიანად ხითხითებდა. ცივზე ცივია თერგის ტალღება. გაუჭირდა თენგოს. გაიყინა. სახსრები მოუდუნდა. ორი დღე-ღამე ებრძოდა ხელფენშეკრული ტალღებს. ორი დღე-ღამე დარბოდა უბედური დედა შვილის გარშემო და ხელი ვერ მიაწვდინა. წყალში შეცურება ცადა მაიამ, — მუხლებამდე ჩავიდოდა აბობოქრებულ ტალღებში, მკლავს გადაუწვდენდა, მძლავრი ტალღა ტყვიასავით დაეჯახებოდა, წააქცევდა და ისევ ნაპირზე გამოაგდებდა. არ იცოდა, რა ექნა. ცრემლები ღვართქათად სდიოდა უბედურ ქალს, თერგის ცივ ტალღებში ცვიოდა და თენგო-ბიჭისკენ მიცურავდა.

— დედი! — ამოაკენესა ბიჭმა, — სითბოსა ვგრძნობ, ნუთუ თერგის წვეთები გათბნენ!

— ეს შენი გამწარებული დედის ცხელი ცრემლია, შვილო.

— რამ გაათბო ასე, დედიკო?!

— შენმა სიყვარულმა, შვილო!

ცრემლები თენგოს მოთენთილ სხეულს ეხვეოდნენ და ოდნავ ათბობდნენ, მაგრამ სწრაფად ცივდებოდნენ. ბევრი თერგის ტალღებს ერეოდა და იკარგებოდა.

თერგში დასაბამიდან კალმახი იცოდა. მედგრად აბობდნენ ყინულოვანი წყლის ტალღებს და ისარივით დაჰქროდნენ ცივ ჩქერებში. წეეცოდათ დედა-შვილი. თენგო-ბიჭს შემოეხვივნენ და მოფერება დაუწყეს. დედა კი ტიროდა და ტიროდა. დაიღალა ქალი. დასუსტდა. ღონე დაელია, გაუშრა ცრემლი. ახლა თვალთაგან თბილმა სისხლის წვეთებმა დაუწყო ცვენა. მდულარე წვეთები წვრილ-წვრილი ნაპერწკლებივით ცვიოდნენ თერგის ცივ ტალღებში და კალმახებს წინწკლავდნენ. შენიშნეს კალმახებმა ცრემლის სითბო. შურდულივით მიჰქროდნენ თენგო-ბიჭისკენ და დედის სისხლნარევი ცრემლით გამთბარი წინწკლები მიჰქონდათ. ცოტა შეუთბა სხეული ბიჭს. ოდნავ შეება იგრძნო. არ გამოეპარა დარჩას კალმახების სიკეთე. ჭერ გაოცდა, ბრიალა თვალებით დააშტერდა მათ; მოეჩვენა, თითქოს თევზებს წვრილ-წვრილი ნაპერწკლები დაჰქონდათ თენგოს სხეულის გასათბობად. საშინლად გაბრაზდა. მყინვარწვევრს ფრჩხილები კიდევ უფრო მაგრად ჩაასო, სქელი ყინულის გარსი შემომამტვრია და თერგში ჩაყარა. კიდევ უფრო გაცივდა წყალი, კიდევ უფრო გაიყინა თენგო-ბიჭი.

— ხი-ხი-ხი! — ისევ ბოროტად ახითხითდა დარია. შეხედა დედა მიაიმ ყინულის ვეება ნამსხვრევეებს. მიხვდა, რომ ყველაფერი დაი-
ლუპა.

— გაიყინე, შვალო? — ეკითხებოდა მწუხარე დედა თენგო-
ბიჭს.

— უღმერთოდ ცივი ყოფილა, დედიკო, თერგის ტალღები.

— რით გაგათბო, ჩემო ბიჭო, რა ვილონო?

— რა მეტქმის, დედა, ბოროტი დარიას მსხვერპლი ვყოფილვარ!

— პაწია რომ იყავი, გათოშილ თითებს სულის შებერვით გით-
ბობდი, შვილო!

— ახლა შენი თბილი სუნთქვა ვერ მიშველის, დედი!

— პატარა რომ იყავი, შვილო, შეციებულ ჩვილ სხეულს თბილი
ნაბლით გითარავდი!

— თერგის ჩქერები ცივია და ნაბლის ნახევი ვერ გაათბობს,
დედა.

— კრემლი გამითბა. ჩემო ბიჭო, მდულარედ მექცა!

— ყინულის ნატეხებმა შთანთქეს მისი სითბო, დედაჩემო.

— ვაიმე, დალუპულ შენს დედას! — ამოიკვნესა მიაიმ და სიპ
კლდეზე ჩაიყეცა.

კიდევ მეტად შეეცოდათ კალმახებს დედა-შვილი.

— იქ, მყინვარწვერის სამყაროში, სადაც პირველი ყინულის
ნატეხი ღნება და წყლის პირველ წვეთად იქცევა. — თქვა ერთმა მო-
ხუცმა კალმახმა, — სამი ბრძენი მოხუცი ცაოვრობა. თუ თენგოს
დედა მათ კითხავს რჩევას, იქნებ რაიმე ეშველოს ბიჭს!

— გზას ვინ მიჩვენებს? — ჩაიჩურჩულა თვალცრემლიანმა
დედამ.

— მე თვითონ გაგიძღვები, — უპასუხა მოხუცმა კალმახმა. გა-
უღგნენ გზას.

თევზი მდინარის ჩქერს მიჰყვებოდა. ჯერ თერგის შენაკადებში
გადავიდნენ, შემდეგ კი პატარა ყინულოვან ნაკადულებში. მიაიმ
ბილიკ-ბილიკ მისდევდა კალმახს. დედა კარგად ხედავდა თავისი
სისხლნარევი ცრემლების შეხეფებს მის ტანზე. ისინი ნაპერწკლები-
ვით ელავდნენ და გზას უშუქებდნენ. იარეს, მრავალი გორაკი გა-
დაიარეს და ყინულებს შეუდგნენ. ზემოთ და ზემოთ, თანდათან და-
პატარავდა ნაკადულები, თანდათან იკლო წყალმა. როგორც იქნა,

შიაღწიეს იმ ადგილს, სადაც ყინულის ნატეხი წყლის ნამად იქცევა. გარშემო სიჩუმე სუფევდა. მთელი სამყარო თეთრად ელვარებდა. მოხუცი კალმახი ფარფლებზე შედგა და ისე დაიწვილა, რომ ყინულის მთამ კანკალი დაიწყო. ხმა არავინ გასცა. ისევ შედგა ფარფლებზე ბევრი და ახლა უფრო ძლიერ დაიწვილა. მთას ყინულის ქერქი ჩამოსკდა და ხევებში ხრიალით წავიდა. თურმე ყინულეთს სამი ბრძენი მოხუცის გრძელი წვერი ეხვია გარს. მათ თეთრ, ნათელსახეებს მუდმივი თოვლის სამყაროში ვერ გაარჩევდით.

— რისთვის მოსულხარ? — იკითხა ერთმა მათგანმა.

— რამ შეგაწუხათ? — ჩაიბუხუნა მეორემ.

— რას მოითხოვთ ჩვენგან? — დინჯად თქვა მესამემ.

თვალკრემლიანმა თენგოს დედამ მოხუცებს თავისი დარდი გაანდო და დახმარება სთხოვა.

— შენი ცრემლები იყო, ასე თბილად რომ ეცემოდნენ თერგისტალლებში? — გაიკვირვა პირველმა.

— დიდ მწუხარებას გაუთბია, — თავისთვის თქვა მეორემ.

— ამიერიდან ადამიანის ცრემლში დიდი სიყვარულის ნაპერწკალი იკიაფებს! — ჩაილაპარაკა მესამემ.

— დედის ცრემლმა ეს სითბო და ნაპერწკალი თერგის ცივ ჩქერებს გადასცა. მისმა წვეთებმა უჩინრად უნდა შემოინახონ იგი, — ჩაფიქრებით თქვა პირველმა ბრძენმა.

— ოდესღაც ამ ნაპერწკალმა ადამიანებს სინათლე და ბედნიერება უნდა მოუტანოს, — ისევ დაიბუხუნა მეორემ.

დაღამდა. მოწმენდილ ცაზე ვარსკვლავები აციმციმდნენ, მათი ნათელი, ცივი შუქი თენგოს მწუხარე დედას უფრო ცივად ეჩვენებოდა. მიხვდა, მდულარე ცრემლის ნაპერწკალი უკვდავებაში გადასულიყო.

— შენმა თვალებმა ბედნიერი ნაპერწკალი შვა, ქალო! — წყნარად თქვა მესამე მოხუცმა, — დასაბამიდან წყალი და ცეცხლი მტრები იყვნენ. წყლის წვეთი აქრობდა ნაპერწკალს, ცეცხლი ამრობდა წყალს. ოდესმე შენი ცრემლის ნაპერწკალი ბედნიერებასა და სინათლეს მოუტანს თენგო-ბიჭის შთამომავალთ.

— მე კი ეს ნაკვერცხლებივით ბრჭყვიალა სისხლნარევი წინ-

წყლები არც კი მომაშორეთ! — ნაღვლიანად თქვა მეგზურმა კალ-
მანმა.

— დე, ეგ წინწყლები შენი სიკეთის მუღმივ დალად დარჩეს, —
ჩაიჩურჩულეს ბრძენმა მოხუცებმა და გაუჩინარდნენ.

მართლაც, მას შემდეგ კალმახებს სისხლის წვეთებივით ნაპერ-
წყალი აყრიათ ტანზე.

— კი ჰაგრამ, თენგო-ბიქს რა დაემართა, ბებო? — იკითხა ხა-
ზამ.

— ეს ამბავი, — თქვა ბებომ, — ჩემმა პაპამ მიაგმო. თენგო-
ბიქი ბოროტ დარიას თერგის ჩქერებში გაუყინავს. ახლაცო, ამბობ-
და მაშინ პაპა, თერგის ტალღებიდან დედის თბილი ცრემლი ჩა-
ცისკენ გაიწევს, იქ ღრუბლებად დაგროვდება, ნაპერწყლები ერთმა-
ნეთს მიუახლოვდებიან, ელვა-მეხს აჩენენ და დარიას დასდევენ და-
სამეხად. მაშინ უნდა ნახოთ დარიალის ხეობა! ისიც არ დაგავიწყ-
დეს, — ჩაურთო ბებომ, — რომ დარიალი დარიას გამო ჰქვია ამ ხეო-
ბას. ბოროტებას ამ ხეობაში ცეცხლის ნაპერწყლები დასდევენ, სა-
დაც კი მოიხელებენ, დამეხავენ. დიდი ნაწილი დედის ნაპერ-
წყალჩაბუღებული ცრემლისა ისევ წყლის წვეთში არის შენახული,
თურმე. — დაასრულა ბებომ ნაამბობი.

ცაზე ვარსკვლავები ციმციმებდნენ. ღია ფანჯრიდან თერგის
გრილ ნიავს ტალღების დგაფუნი ეხმიანებოდა.

— აბა, მამიკო, შენ რას მომიყვები ახლა? — ჰკითხა ზაზამ ჩა-
ფიქრებულ მამას.

— მოგიყვები, შვილო, — თქვა მან და დედის ნაამბობი განა-
გრძო:

— დიდი ხანი გავიდა ამ ამბის შემდეგ. წყლის წვეთში შემონა-
ხული ნაპერწყლის საიდუმლოება საიდუმლოებად დარჩა. მისი გა-
გება მხოლოდ ადამიანის დიდ სიბრძნეს შეეძლო. ხომ გახსოვს სა-
მი მოხუცის ნათქვამი — ეს ნაპერწყალი ადამიანებს ბედნიერებას
და სინათლეს მოუტანსო. ბრძენის ნათქვამს მხოლოდ ბრძენი გაი-
გებს, შვილო. ადამიანებმაც იაწავლეს, და ბოლოს, ამ საიდუმლოე-
ბასაც მიაგნეს. ახლა ჩვენმა ხალხმა იცის, როგორ მიიღოს მდინარის
ტალღებიდან ნაპერწყალი.

... მავიკო, მიესვლა. მ-ვხვდი. დაიყვინრა ზაზა-ბიკმა, შენ
ბომ ელსადგურებს აგებ. მაშასადამე. შენც იცი ეს საიდუმლო!

მამას გაელიმა, — მეც ვიცი და მთელმა საბჭოთა ხალხმაც! —
აი ახლა, დარიალზე რომ ელსადგურს ავაგებთ, მაშინ ნახავ რამდენ-
ნი ნაპერწყალი და სინათლე გაჩნდება ხალხის სასიკეთოდ. — ზაზა
ქამას მოეხვია.

— რა კარგი მავიკო მყავს! — ნელა თქვა და ბებოს შეხედა.
პებო მარიაშიც იღიმებოდა.

უურძნის მტევანი

აქარაში, სოფელ ახალშენში მოვხვდი. იმ დღეს კოლმეურნეები ახალი კულტურის საბღის გახსნას ზეიმობდნენ. მაყურებელთა ორსართულიანი დარბაზი შვიდას საეარძელს იტევს. ვეებერთელა სცენა და ტალანები ქართული ჩუქურთმებით არის შემკული და მოოქროვილი. მალალ თაღზე ყურძნის მტევნები მიუხატავთ. სამ საუკუნეზე მეტი, აქაურ ქართველებს აკრძალული კქონდათ ვაზის გაშენება, ახლა კი არკიტექტორმა მათი საუკუნეობით ნანატრი სურვილი გაიხსენა და სასახლის გუმბათზე გააცოცხლა იგი.

ბათუმიდან და ახლო სოფლებიდან უამრავი სტუმარი ჩამოსულიყო ზეიმზე. ჩემს გვერდით მოხუცი იქდა. გამესაუბრა, ლაზი ვარო, მითხრა, სოფელ სარფიდან. მისი სწორი სახის ნაკვებები, თერთი წვერი და მალალი ტანი მნახველს აჯადოებდა.

— ცოცხალი მტევნებივით იყურება, კო, ეს ნახატი! — მითხრა და გუმბათზე მიხატულ მსხმოიარე ვაზის ბარდს შემახედა. გეგონება, კუმპალს ახლა მოწყვეტ და პირს ჩაიტკბარუნებ.

ეტყობოდა, ძალიან მოსწონდა ნახატი.

— გაგიგონია ერთი თქმულება? — რატომღაც უცებ მკითხა. მე მხრები ავიჩეჩე, — არა-მეთქი. მაშინ მან სკამი ჩემაკენ მოსწია, სახეში შემომხედა და დაიწყო:

— აბა, დაიხსომე, შვილო, სიბრძნით საესე თქმულებაა. მგონია, ლამაზიც უნდა იყოს. ადგილ-ადგილ ჩვენი ზღვის ყურესავეით წყნა-

რია და ლაქვარდოვანი, ადგილ-ადგილ კი ქარიშხალდაკრული ტალღებით ბობოქარი.

ჰოდა, ერთ ჩვენს პაპის-პაპას ნადირას (ასე ეძახდნენ თურმე სახელად) ლამაზი მეუღლე ჰყოლია. თვითონ შორეული გზების ნირგაუტეხელი მენავე ყოფილა. კუნაპეტ ღამეში, როცა ერთმანეთს შეხეთქებული ტალღა და ქარი ცის კალთებს ლოკავენ, მისი თვალები ველურ კატასავით ხედავდა ბურუსიან ნაპირებს. ვეება გემის ფსკერს ყვინთვით ათვზად შემოუვლიდა ქარიშხლის დროს.

ტანად დიდი არ ყოფილა, მაგრამ სხეული გემის ბაწარივით ჰქონია დაგრეხილი, ხელისგულზე წისქვილის დოლაბს მოაბრუნებდა თურმე, მის ბეჭებზე კი ლელო ბურთის მინდორი გაიშლებოდა. მუხლიც მაგარი ჰქონდა, ჭეირანს დაეწეოდა სირბილით. მის მეუღლეს სახელად დინდინა რქმევია. თვალების ფერი და წარბ-წამწამი შავი ჰქონია, სხეული თეთრი და თვალმიმტაცი. მისი ღიმილი გულწასულ ვაჟკაცს მოაბრუნებდაო, ამბობს თქმულება.

მამინ ლაზეთში ბექა ჭაყელი იყო ქვეყნის ბატონ-პატრონად. სწორედ ამ ბექამ გაცვალა რჯული და სამშობლო, სახელადაც საფარა დაირქვა.

დინდინას ქება სასახლის ყურამდე მისულა. ამბობენ, ქალების სიყვარულმა რჯული გამოაცვლევინა ბექა ჭაყელსო. ბედნიერება ცოლების სიმრავლეში კი არ არის, შვილო, ცოლქმრულ სიყვარულშია — ოჯახის სიყვარულში. კეთილშობილი და ვაჟკაცი კაცი მეგობარს და მეზობელს არ უღალატებს, თორემ ცოლი მეგობარიც არის და ცხოვრების მეუღლედაც გაუჩენია გამჩენს.

ბექა-საფარას კი სხვა სანთელი და ფიქრი ენთო გონებაში. ქალთან სიამოვნება ქვეყნის გათენებას ერჩია.

შეკრაის პირით უბნია ნადირა.

მენავეს გუმანით უგრძნვინა ზიფათი, თვალებში სისხლი ჩასდგომა: ცოლისთვის პირი მოურიდებია და თან საგზლის მომზადება უთხოვია.

საზრიან ქალს მაინც არ გამოპარვია ქმრის ფერისცვალება.

— შენი სამი შვილის დედა ვარ, ნადირა, დასაშალი რა უნდა გქონდეს ჩემთან, მითხარი, რა უბედურება დაგვატყდა თავსო, — უთხოვინა.

ვაჟკაცი ოჯახს თუ ატყუებს, ყველასთან პირგაცბუნებული იქნე-

ბა... არც ქვეყანას დაინდობს. ნადირა არ იყო მატყუარა კაცი, მისი უმეტეს, ცოლ-შვილს არ აკადრებდა ამას. ვერ უთქვამს სიცრუე და თავისი ეკვიც გაუმხელია.

— ბოროტება უდევს გულში, ნადირ, ბექა-სათარას, — უთქვამს ქალსაც.

— შეიძლება, ხონტქართან მგზავნის მენავეთა უფროსად, — უცდია საქმის გაადვილება ნადირას.

— არა, ნადირა ჩემო, მგელი ფარეხთან მხოლოდ ცხვრის ხორცს ეძებს დასაგლეჯად.

— რა ვიღონოთ აბა?

— მეც წამოვალ.

— შენ იქ რა გინდა, ქალო, თვითონ უახლოვდები ჩვენი ოჯახის გაბახებას?!

— შენთან ახლოს ყოფნა ძალას მომცემს, ავ ფიქრს მომაშორებს, შეიძლება ცუდ საქმესაც აგვაცდინოს. ხომ იცი, ორი ადამიანის ნათქვამი მანც სხვაა. შენს ჩოხა-ახალუხს ჩავიცვამ, ვაუურად გამოვეწყობი.

ნადირა თვალბში ჩააცქერდა, დიდხანს იფიქრა და გადაწყვიტა.

— კარგი, წავიდეთ, ბაღები შენ ძმასთან გავგზავნოთ იმერეთს. ახლანდელ ტრაპიზონს წინათ, უხსოვარი დროიდან, ლაზები „რკინის პალოს“ ეძახდნენ თურმე. ხის ბოძზე მიმაგრებული დიდი საზღვაო გემები ქარიშხალს ვერ უძლებდა. ლაზი კაცი კი კეჟამაძიე იყო. ზღვის თვალუწვდენ მინდვრებზე გზებს ეძებდა და კვალავდა, მიწის გულში მადანს თხრიდა. აი, ერთმა პირველმა გამოიყენა რკინა-შერეული მიწა ბოძად და უბედურების თავიდან ასაცილებლად გემის ცხვირები რკინის თოკითვე მიაბა. ეს ბოძები შეუნიშნავთ შორეული გზებიდან მოსულ ნაოსნებს და ბოლაზ-ქალაქისთვის „რკინის პალო“ დაურქმევიათ.

ჰოდა, სწორედ ამ ქალაქში ცხოვრობდა მაშინ ბექა-სათარა.

გათენების ჟამს მისულა ნადირა სასახლეში.

ჭიშკართან ხედი ლომი და ჭიქი ება თურმე შევიდნენ ქაჭვიით. გაწვრთნილი მხეცები სტუმარს სასახლეში შეუშვებდნენ, გარეთ კი პატრონის უნებართვოდ თავი ვერ გამოძვრებოდა.

— ვინ არის ეს ყმაწვილი? — იკითხა თურმე ბექამ, როცა ნადირას გვერდით დინდინა შენიშნა.

-- ჩემი ცოლისძმაა, — ნაოსნობას ვასწავლი, თან წამოვიყვანე.

— ლამაზი ბიჭი ჩანს, ალბათ დაც ლამაზი ეყოლება, — ჩაიქირ-
ქილა ბექამ და თვალის ეშმაკურად ჩაქუტა.

ხერხიანი კაცი იყო ნადირა, მაგრამ ბექა ჯაყელიც როდი იყო მი-
უხვედრელი. ეშმაკს ორი შავი ფრთა აქვს, ბექას კი სამი აღმოაჩნდა.
არ გამოეპარა, რომ მის წინ ქალი იდგა.

— ამიტომ გიხმე, ჩემო ნადირ, — მოეფერა სტუმარს, — რომ
ხონთქართან უნდა წამეყვანე, მაგრამ ახლა სხვა გავიფიქრე. დაის-
ვენე შენს ცოლისძმასთან ერთად, ხვალ სადილად გიწვევთ.

ეშმაკი კაცი გახლდათ ბექა-საფარა, არც ნადირა დახვდა უკ-
კუოდ. მიხვდა მისახვედრს. იმ ღამით ნაცნობ მეზღვაურებში
მიიქითა-მოიქითხა, ფერ-ხორციით დინდინას მსგავსი მეძავი მოაჩინა-
ნა, საჩუქრებით აავსო და თან ხვალინდელი დღის საქმეზე შეიპირა.

მამაკაცის ტანსაცმელში ულაძაზო ქალიც მშვენიერი ჩანს, ოდ-
ნავ კარგი შესახედავი კი, განსაკუთრებით მიმზიდველია. ნადირას
შეპირებული ქალი ავთვალის როდი იყო. ამიტომ ვაჟის ტანსაცმელი
მეტად დაიმშვენა.

მეორე დღეს ნადირა მხლებლებთან ერთად ეწვია სასახლეს. ღი-
მილით შეხვდა ბექა მიწვეულ სტუმრებს. ორივე გვერდით მოისვა.
ახალი სჯულის თანახმად, შარბათით გაუმასპინძლდა.

— ეს შენი ცოლისძმა მომეწონა, ნადირ, — თქვა ბოლოს, —
დამიტოვე, ნაოსნობას მე ვასწავლი, გავზრდი და ხონთქრის სასახ-
ლის რჩეულ კაცად ვაქცევ.

ამას რომ ამბობდა, რასაკვირველია, თვლებში ცხრა ეშმაკი
უცინოდა, გონებაში ასი მზაკვარი უჯდა.

— თქვენი ნება იყოს, ბატონო, — თქვა ნადირამ მის გასაკვირ-
ველად და სთხოვა, ცოტა ხნით მეც ზღვისგალმა ქვეყნებისკენ გა-
ვივლიო, დაბრუნებისას შემოგივლით, თქვენც გნახავთ და ჩემს ცო-
ლისძმასაც. ადვილად მიზანმიღწეულ მთავარს გონებაზე ნისლი
გადაეკრა. ოქრო-ვერცხლი აჩუქა და გზა დაულოცა. ნადირამ იმ სა-
ღამოსვე შორეულ ქვეყნებში წამსვლელი უცხო გემი მონახა, დინ-
დინაც წაიყვანა და გზას გაუდგა.

მოთვალთვალეებმა ბექას მათი გამგზავრება მოახსენეს. ნადირა
კი შუა ზღვაში ნავზე გადაჯდა, ნაპირ-ნაპირ იარა და რიონის შე-
სართავთან ხმელეთზე ამოვიდა. როცა ჯაყელმა თავისი გაბიბრება

შეიტყო. ნადირა და მან იმ მეუღლე საშინ საზღვრებს გაცილებულ იყვნენ. ბექა ცხენს მოახტა და სარფისკენ გამოსწია. — ნადირას ოჯახი რომ იმერეთს გახიზნული დაუბნდა, უფრო გახელდა. უკან გაბრუნდა, ისევ „რკინის პალოში“ ჩავიდა. უბედურება დაატყდა თავს მთელ მის სახლობას. ნადირას მოყვანილი ქალიც გაპარულიყო. ვერც მეთვალყურეებმა იპოვეს, ვერც გზიკებმა.

წლები გავიდა. სტამბოლში, ბონტქარის სასახლესთან ბექა-საფარას მხლებლები ჩამოქვეითდნენ. ცხენოსანთა ჯგუფს ერთი ჩადრიანი, მდიდრულად გამოწყობილი ქალი მიუახლოვდა და საფარაკითხა:

— მე გახლავართ, — თქვა ბექამ, — რა გნებავთ?

— თქვენი ნახვა მინდა, ბექა ბატონო!

ბექას გაუკვირდა ქართულად ნათქვამი სიტყვები.

— აჰალამ მარტო თქვენ გელით, უმხლებლებოდ. — უთბრ.

ქალმა და ადგილი დაუნიშნა.

დიდი და ლამაზი ქალაქია სტამბოლი. მისი სასახლეები და ცაში ატყორცნილი სვეტები ზღვის ულამაზეს უბეს გადაჰყურებს. ერთი ასეთი სასახლის წინ გაჩერდა იმ საღამოს ბექა ჭაყელი ბელაური.

უმშვენიერესი ბალი ერტყა გარშემო სასახლეს. მარმარილოს კიბის თავზე ბექას სთხოვეს იარაღი დაეტოვებინა.

ზვიადმა და ამაყმა კაცმა უარი ვერ თქვა. იარაღი ჩააბარა, გოცმებული აღიოდა ცაში შეტყორცნილ, ჰაეროვანი, მარმარილოს სასახლის კიბეზე. ტალანებს ჰკრეტდა და უფრო და უფრო აოცებდა თვალუნახავი სიმდიდრე. ოქრო-ვერცხლით და აბრეშუმით მორთულ დარბაზში ათასსანთლიანი ქალი ეკიდა. შუა დარბაზში ორი სავარძელი იდგა. ერთზე პირბადიანი ქალი იჯდა. ბექას დანახვაზე წამოდგა და შეეგება. მღუმარედ მიუთითა მეორე სავარძელზე. ბექა გაოგნებული დაჟდა. ქალისთვის თვალი არ მოუშორებია.

— რას მიბრძანებ, ქალბატონო?

— არ გაგიკვირდეს, ბექა-ბატონო, — წყნარად თქვა ქალმა.

დიდი ბანია გელოდით. ვიცოდი ბონტქართან მოგიხდებოდა ჩამოსვლა. ეს სასახლე და ოქრო-ვერცხლი თქვენი და ერთი კაცის წყალობაა. მოთმინება იქონიეთ და მომისმინეთ, თან სიტყვა უნდა მომცეთ, რაც არ უნდა გაიგონოთ, არ აღელდეთ. თუ ამას დამპირდებით, მხოლოდ მაშინ გაიგებთ ყველაფერს.

ბექა კიდეც უფრო გაოცდა.

„ჩემი წყალობით ეს ოქრო-ვერცხლი და ქონება?! არა ეს ქალი ნამდვილად შეირყა“, — გაუელვა უცებ.

— არ აღელდებით? — ისევ წყნარად იკითხა ქალმა.

ბექა შეირხა.

— გონს ვერ მოესულვარ, ქალბატონო, არც ვიცი რა გნებავთ ჩემგან, ან მაინცდამაინც რატომ უნდა ავლელდე?

ფართო ფანჯრები ღია იყო. ბალი ზღვისპირს გადაჰყურებდა. ერთ ხეზე ორი მიმინო-კაპუეტი კიპკიპებდა. ფეხებზე ექვნები ებათ და აჟღარუნებდნენ.

— თქვენ მიმინოები გიყვარდათ, ბექა-ბატონო, — თქვა ქალმა; თითქოს ბექას სიტყვები არ გაუგონიაო. — მეც შევიყვარე ეს ფრინველები. ჩემი მოსამსახურენი ხანდახან მწყერზე მანადირებენ. ესეც ხომ თქვენ შემაყვარეთ!

ბექას თითქოს ხანჯალი დაჰკრეს ბეჭის თავზე, ვეფხვივით წა-მოვარდა.

— ნუთუ ეს თქვენა ხართ?

— მიცანით? თუ მართლაც არ დაგავიწყდით, არ შეგძულები-ვართ. მე კი მეგონა მომკლავდით.

— თქვენ ნადირას მოყვანილი ქალი ხართ, აი ის ქალი, დინ-დინას მაგივრად რომ...

— სწორედ ისა ვარ, — წყნარადვე თქვა და პირბადე გადა-იძრო, — მიცანით?

ბექას წინ იდგა სწორედ ის ქალი, მაგრამ საოცრად დამშვენე-ბული და დამწიფებული. მაშინ გამხდარი გოგონა იყო. ახლა ხორც-შეპატიებული და ელვარე. მაშინ თითქოს მკირეწლოვანების ბუ-სუსები ეყარა სახეზე, არც ისე ლამაზი ჩანდა. ახლა მისი თვალები აი, იმ კაპუეტების თვალებივით აფრქვევდნენ სხივებს.

„პაი, ბექა ჯაყელო, ნუთუ ასეთი ქალი გყავდა იმ ორიოდე და-მეს? არა, ეს შეუძლებელია. ბიჭოს... — თავში დაჰკრა სულ სხვა ფიქრმა ახლა ბექას. — შეიძლება იმ ნადირამ მართლა თავისი ცოლი დამიტოვა. მერე იმ ქალმა, ამ ქალმა, თავის თავზე ზღაპარი შეთხზა, ამით ისარგებლა და ხელიდან დამიძვრა. კი, ნამდვილად ასეა, გამაცურეს, ნამდვილად გამაცურეს, — დაასკვნა და ისევ

ქალს შეხვდა. — სწორედ ნადირას ცოლია, მხოლოდ ასე ლამაზ ქალს გაუვარდებოდა ისეთი სახელი მთელ ლაზეთში“.

— მიცანით თუ ვერა? — ღიმილით შეეკითხა ისევ ქალი. ბექა ფრთხილობდა, კიდეც არ გამაცურონო. სიფრთხილემ სიბრძნის ჩავშანი ჩააცვა. თავი სრულიად დაბნეულად მოაჩვენა და კითხვაზე მხრები აიჩეჩა.

ქალმა მისკენ გადმოდგა ნაბიჯი. იგი მიხვდა, რომ ბექამ მთლად ვერ იცნო, მაგრამ ქალის გუმანით ისიც იგრძნო, რომ ცუდი შთაბეჭდილება არ დაუტოვებია.

— დაგავიწყდით? — მე კი, სულელს, მეგონა, არ დამივიწყებდით. თვითონ მე ბევრი უბედურება ვნახე. მაგრამ ვერ დაგივიწყეთ, ან როგორ შემეძლო, მე ხომ თქვენი ბავშვის დედა ვარ.

ეს კი მეტისმეტი იყო. ბექა ჩაყელს ტანში ქარიშხალი ჩაუღვია.

— რა თქვი, ქალო, მე შეილი მყავს?! — მკლავები დაუჭირა და თვალებში ჩახვდა.

— თქვენ თვითონ ნახეთ და მიხვდებით, ნამდვილად მიხედვებით, — წყნარად უპასუხა ქალმა.

უსაზღვრო იყო ბექას სიხარული. ბექა ჩაყელს, რომელსაც ათეულ წყვილ ქალთან ბავშვი არ ეყოლა, თურმე ღვიძლი შეილი ჰყოლია. შეუძლებელია. ეს ქალი როშავს, ან რაღაც ქაჭურს ქსელავს. „არა, არ წამოეგო ახალ სიცრუეს. შენი სიმტკიცე და სიბრძნე არ დაქარგო, არ აცერცეტდე!“ — მოუწოდა თავის თავს.

— რატომ გაჩუმდით, — იწყინა ქალმა, — არ გაგიხარდათ ეს ამბავი? ან შეიძლება გერცხვინებათ ჩემგან შეილი. პოი, ღმერთო ჩემო, — აშკარად დაეტყო დიდი წუხილი. ბექა ისევ დუმდა.

— დაბრძანდით, მომისმინეთ, მერმე როგორც გინდათ ისე მოაქეციტ, — იგი სწრაფად შებრუნდა და სავარძელში ჩაჯდა. ბექას კი ხელით მეორე სავარძელზე უჩვენა.

ბექა უნებლიეთ დაემორჩილა მის ბრძანებას და გულწრფელ თხოვნას.

— მე, — დაიწყო ქალმა, — არც კი ვიცი სადაური ვარ, ოთხი წლისა მომიტაცეს. მხოლოდ ის მახსოვს, ცხენით როგორ მივყავდი პირახვეულ მამაკაცებს, ნაბადში გახვეული. შემდეგ სტამბოლში ჩამომიყვანეს და ერთ ვაჭარს მიმყიდეს. ცამეტი წლისა ვიყავი, როცა იმ ველურმა სურვილი აისრულა. შემძულდა ყველაფერი,

ქვეყანას ჩემთვის თალხი გადაეკრა. ჩემს იღბალზე ვაქარი მალე ზღვამ შთანთქა. მეც გავიპარე. თქვენს ქალაქში მოვხვდი და სწორედ იმ ხანებში, ნადირას გადავეყარე. მისმა პირობამ შემადიდინა. საკმაო ოქროებით დამაჯილდოვა. შეიდი დღე-ღამე ვიყავი შენთან და შეიდას წელსაც რომ ვიცოცხლო, არ დამავეიწყდები. მეფერებოდი, როგორც ცოლს, ყველა სურვილს მისრულებდი, ყველა ჩემს ნაფიქრალს ხედებოდი. შემიყვარდი პირველა, მართალი სიყვარულით. მაშინ შენც ახალგაზრდა იყავი. მე უბედურს მომეჩვენა, რომ გიყვარდი. შენი მოტყუება არ ვისურვე და სიმაართლეში გამოვტყდი, — შენ ჭერ გაოცდი, მერე ხელი მკარი და სადღაც გაქრი, მივხვდი, რომ შენი დაბრუნების შემდეგ იქ არ დამედგომებოდა. ხომ გახსოვს, რამდენი რამით დამასაჩუქრე, ყველაფერს ხელი მოვხვით, ღამით გავიპარე და ისევ სტამბოლში ჩამოვეყვი პირველსავე გემს. ერთი კაცი მომეხმარა, ვაქრის ქონებიდან შემკვიდრეობის ნაწილი მივიღე, შენი და ნადირას ნაბოძები ოქროც დავატრიალე, და აი, ხომ ხედავ, სტამბოლში ვარ. შენა ქალიშვილი ახლა პატარა აღარ არის. მას საუკეთესო აღმზრდელები ზრდიან, მაგრამ მამის შესახებ არაფერი იცის. ასეული ღამეებო გელოდი. ვიცოდი, უნდა ჩამოსულიყავი, გითვალთვალედი. თქვენ მხარეშიც დავიქირავე მეთვალყურენი, მთელი შენი ცნოვრება ხელსაგულზე მანწერია. ყველაფერი ვიცი ბექა ჩაყელის შესახებ. აი, ახლა შევიყარენით და შენ პირში წყალი დაიგუბე, გაჩუმდი, ალბათ ჩემთან შეილის ყოლა გერცხვინება.

— არა ხართ მართალი! — ახლა კი ველარ მოითინა ამდენხანს გაჩუმებულმა ბექამ. — იმიტომ კი არ დავიბენი, რომ ვერ გიცანით, არა, ჩვენი შეხვედრა, დაშორება და ისევ თავის შეყრა უჩვეულო გარემოებაში მოხდა. სწორედ ამან დამაბნია, ათასი ფიქრი ამეშალა. არ დაგიმალავთ და ჩემი გონების ეჭვმა დაიუფლა. ჭანდაბას ყველაფერი, რადგან შეილი მყოლია, ბედნიერი კაცი ვარ. ეს ერთი სიკეთე მაკლდა ამქვეყნად და ისიც მომანიჭა გამჩენმა. ამდენ ხანს იმ ხეს ვგავდი, რომელსაც ტანიც ჭანსალი აქვს და რტოებიც ფართოდ აქვს გადაშლილი, ნაყოფი კი ვერ გამოუხსამს. ამიერიდან სულ სხვა კაცი ვარ. გამიძებ და შეილი მაჩვენე. ქალო, გემუდარები, შეილი მაჩვენე!

ქალს ფერი დაჰკარგოდა. თვალები ცრემლით ჰქონდა საცხე. ბექაც აცახცახებული შეჰყურებდა.

— კარგი, წავიდეთ. აღსრულდეს! — თრთოლვით თქვა ქალმა და გაუძღვა.

ენით უთქმელი სილამაზის გოგონა იყო ბექას ნაშიერი. მამასაც საოცრად გავდა. მისი ფართოდ გახელილი ნისლდაკრული წავე თვალები, შოლტივით ტანი და გრძელი ნაწნავები უთუოდ ჯაყვლებზე გვარზე მერყეულებდა.

სიარული ქურცკივით ფრთხილი და ნაზი ჰქონდა. ნაბიჯს რომ გადადგამდა, გეგონებოდათ, რაღაცას ეპარებო. სწორი და უღამაზესი სახის ნაკეთები მნახველებს ატყვევებდა. ჯერ კიდევ იწვა, დედამისმა რომ ბექა საძინებელ დარბაზში შეიყვანა. გოგონამ გაიღვიძა და უცხო კაცს გაოცებული თვალები მიაპყრო.

— აი, შვილო, მამაშენი, მოეხვეე და გაიხარე, — ჩვეულის ნაზით უთბრა დედამ. ნამძინარევესა გოგონამ უცებ ვერაფერი გაიგო.

ბექას სუნთქვა შეეკრა.

— შენ მიშველე ქვეყნის გამჩენო! — დაზღვევა და შვილი გულში ჩაიკრა. გაფითრებული გოგონა წივილით გაუსხლტა ხელიდან და დედას მოეხვია.

— ვაი ჩემს დღეს, ერთადერთ ნაშიერსაც ვეუცხოვები. — აღმოზდა ბექას.

ქართულმა სიტყვებმა გამოაფხიზლა გოგონა. დედა აწვავიდა და მხოლოდ მისგან ესმოდა ასეთი ლაპარაკი. ახლა იგი გაკვირვებით დააქჟერდა მოსულს. ახსოვს, მხოლოდ ერთბელ, ზღვიანპირზე გაიგონა ასეთი ქართული. აი, იმ უცხო და ლამაზი ვაჟკაცისაგან. ის ბიჭი მაშინ გემს გაჰყვა და მერე აღარ უნახავს. მას შემდეგ ხშირად დაღის ბოლაზზე, მაგრამ მის გზა-კვალს ვეღარ ვიპოვე.

„იმ ბიჭის მამა თუ არა. — გაიფიქრა, მაგრამ უცებვე გააბათილა ნაფიქრალი, — მას ხომ თან ახლდა მამამისი! აჰი თვითონვე გავიგონე, როგორ შეესიტყვა გემის ცხვირზე მღვარ ჯმუხა და ქარბაგ მამაკაცს. მამაო, დაუძახა კიდევ. ნუთუ ეს კაცი მე შეძახის შვილს!“ — ლოყები გაუწითლდა ქალიშვილს.

— თამუნია, შვილო, ეს შენი ღვიძლი მამაა. გესმის, დედიკო?

— მამაჩემია? მერე ამდენ ხანს სად იყო, რატომ ჩვენთან არ დადიოდა?

— ყველაფერს გეტყვი, — დაიბნა დედა, — ყველაფერს.

ბექამ გოგონას წინ დაიჩოქა.

— მოდი შეილო, შემხედვე, კარგად დამაკვირდი, როგორ ვგავართ ერთმანეთს, განა შეიძლება სხვადასხვა სისხლი და ხორცი ასე ერთმანეთს დაემგვანოს? არა, შენ ნამდვილად ჩემი შეილი ხარ, ნამდვილად.

გოგონას კარგად გაახსენდა დედის ნაამბობი, — მამაშენს მიმინოები უყვარდაო. ზედ ფანჯრის ახლოს ჰყავდა მიბმული, ისე ჰამაც კი არ შეეძლო, ამიტომ მიყვარს მეც ესენიო. გაახსენდა და უნებლიეთ გახედა ღია ფანჯარას.

მიმინოები ისევ კიპკიპებდნენ. გოგონას მზერას მამამაც გააყოლა თვალი და მიუხედა ფიქრს.

— კი, შეილო, ჩემი საყვარელი ფრინველებია, სახლში რომ წაგიყვან, შენ თვითონ ნახავ, სწორედ ასევე მყვანან ფანჯრის ახლოს დაბუღებულნი.

— განა თქვენ სხვა სახლში ცხოვრობთ? — გაიოცა გოგონამ.

— ისიც შენია, ჩემო შეილო და ესეც.

„ალბათ ის ლამაზი ბიჭიც იქ ცხოვრობს“. — გაიფიქრა თამუნამ.

— როდის წამიყვანთ?! — იკითხა უცებ.

— როცა შენ მოასურებ.

— დედიკო, შენც წამოხვალ ხომ? ალბათ ის ვაჟიც იქიდან იყო, ხომ გახსოვს, მე რომ გითხარი?

დედას მკვდრის ფერი დაედო. ბექას არ გამოპარვია ეს ფერისცვალება.

— რომელ ვაჟზე ლაპარაკობს, ქალო, ჩემი გოგონა?

— ბოლახზე შეხედრია, ორი სიტყვაც არ უთქვამთ ერთმანეთისათვის. — ჩაფიქრებით თქვა ქალმა, — მგონია, ნადირას ბიჭი უნდა იყოს.

— ნადირასი? — ენა დაება ბექას. — ნუთუ ისინი გადარჩნენ?

— ფაზისის ნაპირებიდან დაპყავს მომცრო გემი. ჩემმა მეთვალყურეებმა გაიგეს.

— დედიკო, შენ გცოდნია და მე კი არ მითხარი?! — დალონდა თამუნა.

ბექამ დაკვირვებით შეხედა. მიხვდა, გოგონას გულში ჩავარდნოდა ქაბუკი.

— სად შენ და სად ის, შეილო, შენ მეფის შვილი ხარ, ის კი მონის ნაშიერია.

თამუნია მგაოცებით შეხედა. დიდხანს უყურა და გაჩუმდა.

წყნარად გაუშვა დედას ხელი, წყნარადვე შემობრუნდა და ნელი ნაბიჯით გავიდა.

დედ-მამა გაოგნებული მისჩერებოდა.

მესამე დღეს მეთვალყურეებმა თამუნიას დედას ამბავი მოუტანეს, ნადირა ცოლით და ვაჟით სტამბოლში ჩამოვიდაო.

ქალი ჩათიქრდა.

— თუ ვაჟსაც გულში აქვს ჩავარდნილი თამუნიას სახე, აუცილებლად მოაკითხავს. თადარიგი მმართებს. — მართლაც, საღამოს ზღვასპირზე უცხო ვაჟი შენიშნა. ქალი ახლდა. იგი კიბეზე დაეშვა. პირბადე აიფარა და სანაპიროზე გავიდა.

— ამ სახლში უნდა იყოს, დედი. — მოესმა ვაჟის ხმა.

„ნამდვილად ეს არის ნადირას ბიჭი, ტანსაცმელიც ქართული აცვია. ეს ქალი ვინ არის? — შეტოკდა თამუნიას დედა. — ღმერთო ჩემო, რა მშვენიერია, ალბათ ეს არის დინდინა, როგორი ტანი და სახე აქვს! ბექა ჭაყელი ახლაც თავს გასწირავდა მისთვის, ჯანდაბას, მან არ უნდა გაიგოს ამათი მოსვლა. ეს ბიჭი კი თამუნიას ეძებს. გულში ჩავარდნია და დედა წამოუყვანია სანახავად“.

— შეილო, იქნებ მოგელანდა. ქართველ ქალიშვილს ამ ოხერ ქალაქში რა უნდა?

— არა, დედი, ჩემი თვალით ვნახე. ჩემი ყურით გავიგონე მისი სიტყვები.

— თუ ესაუბრე, შეილო, არ კი გითხრა ვისი ქალია, მშობლები ვინა ჰყავს?

— მითხრა, მამაჩემი ჩვენგან შორს არის, მე დედასთან ერთად ვცხოვრობო. მდიდარი ჩანს ძალიან.

— შეილო, გული დაიოკე. მდიდარი ქალი ჩვენს ოჯახს არ ეგების.

— ვითომდა რატომ? განა ცუდი ბიჭი ვარ! დადიანი ვერ მეტყვის უარს. მე მხოლოდ ის მომეწონა, უმისოდ სიცოცხლე გამიმწარდებდა.

შვილო, შენ ცოდნა დიდი გაქვს, ზღვისა და გემის საქმე კარგად იცი, მაგრამ სომღიდვრეს თავისი კანონი აქვს. ჩვენ კი მხოლოდ დადიანის მოსამსახურენი ვართ.

— დედაჩემო. ხომ გითხარი, ქალიშვილმა თვითონ მისმია მამინ.

— გაჩუმდი, ბიჭო, ვილაც ჩადრიანი ქალი გვითვალთვალვებს მკონი. — დინდინა ქალს დააკვირდა.

თამუნისას დედა ისე დაიხარა, თითქოს რამეს ეძებდა.

— ჩადრიანი ქალი, დედი, ჩვენს საუბარს ვერ მახვდება.

— რა იცი. შვილო, მამამ თქვა, ფათერაქიანი ქალაქიაო. — სწორედ ამ დროს ვაჟმა უცხო ქალისაკენ მიიხედა. თამუნისას დედას კინალამ კენესა აღმოხდა.

ასეთი სილამაზის ვაჟკაცი არსად ენახა. ხორბლისფერ სახეზე დიდრონი, წაბლისფერი თვალები ნაპერწყლებივით ანათებდა. წაბლისფერივე ახალამოსული უღვაში ოდნავ ემჩნეოდა. მაღალი, ძარღვიანი ბეჭები მის მოძრაობას ვაჟკაცურ იერს აძლევდა. ისიც შენიშნა, ნაბიჯი მსუბუქი, მაგრამ მტკიცე ჰქონდა.

— რას ეძებ, ხანუმ, იქნებ მოგეხმაროთ კიდეც. — ზრდილობით და მოკრძალებით ოსმალურად ჰკითხა ვაჟმა.

„ხმაც მეხვიით ჰქონია, ამ დალოცვილსო, — გაიფიქრა ქალმა. — აქაური ენაც სცოდნია.“

— ბეჭედი დავკარგე, შვილო, ალბათ ზღვისკენ გადაგორდა.

— ძვირფასი იყო, ხანუმ, თქვენი ბეჭედი?!

— სახსოვარი იყო, შვილო ჩემო. თქვენ აქაური არ უნდა ბრძანდებოდეთ, — თავის მხრით შეჰკითხა ქალმა.

— ჩვენ შორიდან ვართ, — უპასუხა დინდინამ შვილის მაგიერად.

„ჰო, ამასაც სცოდნია თურქული“, — გაიფიქრა ისევ თამუნისას დედამ და ხმამაღლა დაუმატა, — ქრისტიანი იქნები. ჩადრი არა გხურავს.

— კი, ქრისტიანი ვარ.

— ქმარი უთუოდ ვაჭარი იქნება, თუმცა სახით დედოფალს გავხარო. — ეს ქართულად უთხრა. დედა-შვილი გაოცდა. დინდინამ საყვედურით გადახედა შვილს.

— ჩემი ქმარი უბრალო მენავე, ზღვაზე შოარული კაცია. მე, ჩემო დაია, ამ ვაჟის დედა ვარ.

— ქართველი ქალი ჩანხარ, ქალბატონო, ჩადრი კი მოგიხურავს. სჯული ხომ არ გამოიცივალე? — შეეკითხა ვაჟი.

— სჯული არ გამოვიცივლა, ხასიათი კი შემეცვალა წელთა უღმობელმა სვლამ.

— ხასიათის გამოცვლას სჯულის გამოცვლა სჯობია, დედი!

დინდინას აღმური მოეკიდა. „ამ ქალმა ჩვენი საუბარი გაიგონა, ფათერაკი გველისო“, — გაიფიქრა.

— თქვენ ჩემი შვილის საუბარს ყურს უგდებდით, ხომ?

— დიახ, ყველაფერი გავიგონე.

— იცნობთ იმ გოგონას?

— თქვენ. ქალბატონო, მართალი ბრძანდებით, იგი მღიღარია. და უბედურება ის არის, რომ თქვენი ოჯახის მტრის ქალიშვილია.

— ჩემი ოჯახის მტრის ქალიშვილია? — გაოგნებით გაიჰეორა დინდინამ, — მტრის ქალიშვილი. — ვინა ჰყავს ჩემს ოჯახს მტერა. ქალო?

— ის, ვინც ლაზეთს დააშორა შენი ოჯახი.

დინდინას ფერი წაუფიდა. შვილის მხარს დაეყრდნო.

— რა მოგდის, დედა?! — მოეხვია ვაჟი.

— სწრაფად, სწრაფად წამიყვანე აქედან, შვილო, ეს ქალი ჯადოქარია.

— არა, დინდინა, ქალო, აღქაჟი კი არა, ის ვარ, ვინც შენს ოჯახს ჭირა აშორა. თვითონ კი მსხვერპლი გახდა იმ საშინელი თუ ბედნიერი დამისა.

— ვაი, ჩემს დღეს უბედურს! — წამოიყვირა დინდინამ. — გეჰზე. დათო შვილო, გემზე წამიყვანე ახლავე. მამაშენი, მამაშენი... — რამდენჯერმე განწირულივით გაიჰეორა.

ბიჭი გაოგნებით შესჩერებოდა ორივეს. არაფერი ესმოდა, დედა შინც მკერდზე მიიკრა და ჩასძახა:

კარგი, დედი, გული გაიშავრე. წავიღეთ!

— დინდინა, ისიც უნდა იცოდე, ბექა ამჟამად აქ არის. მხლებლებიც ბლომად ახლავს.

ამ სახელის გაგონებაზე დათო ტყვიანაკრავივით შემობრუნდა.

— რა თქვით, ბექა ჯაყელი ამ ქალაქშია? თამუნია ქართველია,

ესე იგი მისი ქალიშვილი ყოფილა, ვაჰმე უბედურს! — აღმოხდა უნებლიეთ.

— არაფერია, შვილო, — აკანკალდა ღინღინა, — ღმერთი დაგვიფარავს. დრო გავა და გადაგავიწყდება იმ გოგონას სახე. ახლა კი ამ ადგილს გავშორდეთ.

— არ გადამავიწყდება, დედაჩემო, არა, — ისე გულწრფელად წამოიძახა, რომ თამუნისა დედას ცრემლები გაღმოსცივდა.

— იცოდეს ღმერთმა, შენზე უკეთეს სიძეს ვერ ისურვებდა დედის გული, დათო შვილო, მაგრამ არ ეგების. ბექა პირისხლიანი კაცია. მამაშენის დაუძინებელი მტერია. არ მოხერხდება ეს ამბავი.

— თქვენ თამუნისა დედა ხართ? — უცებ შემობრუნდა დათო მისკენ, — გვედრებით, ერთხელ მანახეთ მხოლოდ. სიტყვას გაძლევთ, ამ ქალაქში ფეხს არ დავდგამ შემდეგ. ვიცი, რომ მასაც ვუყვარვარ, ვაათუ ჩემზე მეტად ის დაიტანჯოს, მაშინ რალა მეშველება მე უბედურს.

თამუნისა დედას თითქოს რკინის კეტი დაჰკრეს მუხლებზე.

„ვაითუ მართალი ხარ, — გაიფიქრა თავისთვის — შენს სახელს ასხენებს, შვილო, მაგრამ რა მეშველება.“

— მხოლოდ ერთხელ შევხედავ მას, — განაგრძობდა ვაჟი, — ნუთუ არასდროს არავინ გყვარებიათ. თამუნისა დედა არ იქნებოდა ასე ბოროტი. მე თქვენ დედად გიგულებდით, ფიქრით გეფერებოდით, ხომ ხედავთ საიდან მივლია და სად ჩამოესულვარ. მოხუცი დედ-მამა შემეწუხებია. მხოლოდ ერთხელ დავინახო და მერე ყველაფერს ავიტან.

— კარგი, ამობრძანდით ჩვენსას, — უცებ გადაწყვიტა თამუნისა დედამ. — მაგრამ იცოდეთ, ვაჟაკის სიტყვა სიტყვად დარჩეს. მე შენს სახეს ვენდობი. რატომღაც მწამს, შენი ნებისყოფისა. ავიდეთ, თამუნისა იქ არის. მხოლოდ უთხარი ისევ ჩამოვალ-თქო და შემდეგ შენმა კაცურმა სიტყვამ იცოდეს.

— არ წახვიდე, შვილო! — თითქმის დაიწივლა ღინღინამ. — ეგრძნობ, უბედურებას გადაეყრები.

— არა თქვა ცუდი, ღინღინა, შენც დედა ხარ და მეც. ჩემს სახლში დათოს ავი არ შევმთბევვა.

— დათო, შვილო, მამაშენს მაინც ჰკითხე, აქვე გული გამისკდება, თუ უმისოდ გაბედე იმ სახლში ფეხის შედგმა.

დათო შეუყოყმანდა. ჩაფიქრდა. მერე ზღვასპირისკენ შემო-
ტრიალდა და მტკიცე ხმით თქვა:

— კარგი, მე გემზე ავალ, მამას ვეტყვი და ამ წუთს აქ გავჩნ-
დები. — იგი სირბილით წავიდა ნაპირისაკენ.

— უმალ თამუნისა მოხვდება ტყვია, ვინემ შენს შვილს ცუდი
შეემთხვევა ჩემს ოჯახში, — უსაყვედურა დანდინას უნდობლობა
თამუნისა დედამ.

— მამამ უნდა იცოდეს ყველაფერი, მე უმბიოდ ასეთი ნაბიჯის
გადადგმას ვერ გავბედავ, — დააშოშმინა ნაწყენი ქალი დინდინამ.

სასახლის ბაღში ფრინველები ჭიკჭიკებდნენ, ხანდახან მიმინოე-
ბის კიკაკიცი ისმოდა. ამ ხმამ ისევ ბექა-საფარა გაახსენა დინდინას.

— მართალი ყოფილხარ, ბექაც აქვეა ალბათ, — შეესიტყვა ქა-
ლის დედას.

— ახლა ხონთქართან არის, მან თქვენი აქ ყოფნა არ იცის.
შაინც მითხარა, დინდინა, დათომ იცის იმ ღამის ამბავი?

— ჩვენს ოჯახში საიდუმლო არაფერია. მამამ ყველაფერი
უამბო შვილებს.

— შვილები კიდევ გყავთ?

— სამი ვაჟის დედა ვარ.

— შე კი მხოლოდ თამუნია მყავს, ეტყობა, მისი ბელიც ნისლია-
ნი და სევდით სავსე იქნება.

— რათა, ქალო, ალბათ ღამაზია. ბექას ქალიშვილს ისეთი რა
გაუქირდება.

— დათო უყვარს, მამასაც უშიშრად უთხრა თავისი გულისნა-
დები.

— ვაი ჩვენს დღეს უბედურს, ალბათ ბექა სიკვდილით გვემუქ-
რება.

— არ ვიცი, სიტყვა კი არ უთქვამს, ცივად მოშორდა ქალი-
შვილს და მას შემდეგ გარე-გარე დადის.

— ავი ნიშანია, ისედაც სისხლმწყურვალი კაცია.

— ამისი მეშინოდა, აი, რატომ გითვალთვალებდიო.

სწორედ ამ დროს დათო გამოჩნდა, გვერდით იარაღასხმულთ
ნადირა მოჰყვებოდა.

— აი, მამაც აქ დაგვიცდის, ჩვენ კა ზევით ავიდეთ! — უთხრა
დედას.

— წავიდეთ, შვილო, რას იზამ, ავბედს თვითონ დაჰყავს აღამიანი თავის ნებაზე.

— ნუ შიშობ, დედი, მხოლოდ ერთ სიტყვას ვეტყვი. უთქმელად წასვლა არ შემიძლია.

თამუნია ჭერ კიდევ იწვა. ძილმღვიძარედ იყო. კარის კრიალმა გამოათხიზლა. ფეხის ხმას ყური მიუვლო. უცებ აიღუწა და წამოვარდა. დედა შემოვიდა თუ არა, გოგომ მის სახეზე ამოიკითხა დათოს ჩამოსვლა.

— ჩამოვიდა ხომ, იცანი?

— ჩაიცივ, შვილო და შეხვდი, — დედას ფერი სულ დაჰკარგვოდა. თამუნიას ელდა ეცა.

— შენ რატომ წვალობ, დედი, მამასთან პასუხს მე ვაგებ.

— ეჰ, ჩემო სიცოცხლე, სამწუხაროდ, დედები ყველას წინაშე აგებენ პასუხს.

პატარა ხნის შემდეგ თამუნია უკვე მზად იყო. სახე ეშხით ავსებოდა, ლოყები ვარდივით უღვიოდა. თვალეში ნაკვერჩხლები ენთო.

აკანკალებულმა დედამ დარბაზში შეიყვანა, ღინღინას ოხვრა აღმოხდა.

— ქალი კი არა, ანგელოზი ყოფილაო, — ჩაიჩურჩულა ულონოდ და თან კარს შეხედა, ბეჭა ხომ არ შემოვიდაო.

— თამუნია, — დაიწყო დათომ, — ღმერთმა იცის, უშენოდ საცოცხლე არ მინდა, შეიძლება მოვკვდე კიდევ.

თამუნიამ სიტყვა შეაწყვეტინა.

— განა მე შემიძლია უშენობა? ახლავე წამიყვანე შენს ქვეყანაში.

დათო — სწორედ ამისათვის ჩამოვედი და მშობლებიც ჩამოვიყვანე.

თამუნია — ნუთუ ეს დედაშენია, რა ლამაზი და კარგი ყოფილა! დედაჩემსაც ჰგავს, ოჰ, რომ იცოდეთ, როგორ შეგიყვარებთ, ქალბატონო?!

ღინღინა — მე უკვე მიყვარხარ, შვილო, მაგრამ ბედსა ჰკითხეთ, ამ ოხერ ბედსა.

თამუნია — რადა თქვი, დედა, ასეთი სიტყვა. ჩემი ბედი დათოს გულშია.

დათო — ვაი, რომ ჩემი გული ხდება ჩემივე საფლავის გამთხრელი.

თამუნია — რას ამბობ, დათო, აზრი შეგეცვალა? ვაიმე უბედურს.

დათო — არა, ჩემო სინათლე, ჩემი აზრიც და გონებაც შენ გეკუთვნის.

თამუნია — მე კი შემაშინე, გული გამიხეთქე.

თამუნიას დედა — შვილო თამუ, მამაშენი და დათოს ოჯახი დანახისხლად არიან.

თამუნია — პოლა, შერიგდებიან, ნუთუ მამებს შვილები არ უყვართ!

დათო — მამაჩემი ორივეს მტლად დაგვედება.

თამუნია — განა ჩემს მამას ვჭულვარ მე?

სწორედ ამ დროს კიბეებზე ბეჭას ლანდი გამოჩნდა. თამუნიას დედამ თავისი ჩადრი დინდინას მოახვია.

— სახე დამალე, მძახალო, ასე აჯობებს.

ბეჭა — მე შენს გარდა შვილი არა მყავს, დღეს ხონთქარსაც კი ვახარე ჩემი სიხარული.

თამუნია — ჩემი სიხარული კი ეს არის, მამაე! შეხედე, აი, დათო ჩამოვიდა!

ბეჭა — შენი არჩევანი, შვილო, ჩვენი ოჯახის დაღუპვაა.

თამუნია — შენი სიტყვა კი ჩემი სიკვდილია, მამაჩემო.

დათო — ბეჭა ბატონო, შეგვიბრალე, შეგვითვისე.

ბეჭა — უთვისარს ვინ შეითვისებს. მტერს ვინ შეიყვარებს. ვლახას ვინ გააკაცებს.

დათო — ვერც კაცურ კაცს დააგლახავენ, ბეჭა ბატონო, იცოდე, ჩვენც აღამიანები ვართ.

ბეჭა — მე ჩემი მითქვამს, კარგი ვაჟი ჩანხარ შენს ეზო-გარემოში, ჩემი ეზოს ქიშკარი კი სხვა გვარის კაცმა უნდა შეაღოს.

დათო — ჩვენ ერთი ხალხის შვილი ვართ.

ბეჭა — მე თავზე ჩალმა მახურავს.

დათო — მე კი ჩემი ხალხის ქუდს თავიდან ვერ მოვიშორებ.

დინდინა — უმალ ჩვენს ოჯახს მეხი დასცემია, შვილო!

ბეჭა — ჰა, ეს თქვენა ხართ, დინდინა? არ მინახიხარ და შენი ხმა კი მაინც ვიცანი.

თამუნიას დედა — ბეჭა, ჩემი ცხოვრება მღვრიე და უპა-
ტიურია. არც მამა მახსოვს და არც დედის მკერდის სითბო. მამაკაცის
თავზე მაინც ქართული ქული მარჩევნია.

ბეჭა — გაჩუმდი! მამაკაცის ქულის გამოცვლა დედაკაცის საქ-
მე არ არის.

თამუნიას დედა — მე ჩალმიანი კაცების ღირსებაც ვიცი
და ქართულ ქუდიანებისაც.

ბეჭა — ქულის გამოცვლა ტვინის გამოცვლას არ ნიშნავს. განა
მე ქართველი არა ვარ?

დინდინა — შენი ხალხი ქართველს აღარ გეძახის, ბეჭა
ბატონო!

ბეჭა — ვითომდა რატომ? მე მწამს, ეს ახალი სჯული უფრო
აღამაღლებს ჩვენს ოჯახებს, ჩვენს ხალხს. დაუკვირდით ოსმალთ,
ძლიერი სამეფო შექმნეს. დედამიწას შიშის ზარს სცემენ.

დინდინა — ხალხი შიშით როდი ყუჩდება, ბეჭა, ძალით ხალ-
ხის დარდს ვინ დააბებს? — იგი სისხლს გულში იწვევს და დროს
უცდის.

ბეჭა — თითქმის ნახევარმა საქართველომ მიიღო ახალი სჯუ-
ლი. მალე თბილის-ქალაქშიც ოსმალთა დროშა აფრიალდება.

თამუნიას დედა — ღმერთმა აშოროს ჩვენს ქვეყანას ასე-
თი ქირი.

დათო — ბეჭა ბატონო, ნუთუ არ იცნობთ ქართველი კაცის
გულსა და ფიქრს? განა არაბებმა ან მონღოლებმა შესძლეს მათი
გატეხა?

თამუნია — მამა, ამ ვეება ქალაქში მარტო მე და დედაჩემი
ვართ ქართველები. განა ჩვენ ოდესმე ოსმალონი გავხდებით?

ბეჭა თამუნიას შესცქეროდა. „მამაჩემის სიჭიუტე დაჰყოლია.
ცოცხალი რომ იყოს, ისიც თავის ხელით ჩამცემდა სატევარს“. მე-
რე დათოს მუხბრუნდა:

— შენზე ბევრი საქებარი მითხრეს, მაგრამ თამუნია შენი ცოლი
ვერ გახდება. ამბობენ, ბევრი გისწავლია, დღეიდან ესეც იცოდე:
უმაკაცი მეფის ქალს მხოლოდ სოზმარში ან ზღაპარში თუ ეღირსება-
მეუღლედ. მე მდაბიოსთან პაექრობას არ ვარ ჩვეული, შენთან ჩემი
ერთადერთი ქალიშვილის პატივისცემა მალაპარაკებს, ვიცი, რომ
მასაც მოსწონხარ. ვაჟაკი ხარ და თავი ვაჟაკურად დაიქირე. ერ-

თიკ გახსოვდეს, მამაშენი ყმა კი არა, დადიანიც რომ ყოფილიყო, მისი შვილი ჩემი ქალის ქმარი ვერ გახდებოდა. აწი შენ იცი, ბიძია, თუ ხვალ თანმხლებლებით სტამბოლის ნაპირებზე გნახეს, ზეგ დილით შენი თავი ხოკერა კვახივით სულთანის კარიბჭეზე იქნება გამოკიდებული. მე ჩემი ვთქვი, შენ კი შენი ქენი. ეცადე, ჭკუა არ წააგო!

ბექა შებრუნდა და კარისკენ გაემართა. თითქოს რაღაც გააბხენდაო, უკან შემობრუნდა და თამუნისა დედას უბრძანა:

— ხონთქარს შეეპირდი; ხვალ ქალიშვილთან ერთად უნდა ვესტუმრო.

სიჩუმე ჩამოვარდა, ყველას თავზარი დაეცა. თვითული გრძობდა თამუნის მწუხარებას, მეხის დაცემას.

დათო კანკალებდა. ხელი ძალაუნებურად ხანჯლისკენ გაურბოდა.

თამუნამ ყველას თვალი მოავლო და მერე დედას მიუბრუნდა:

— მამა კი არა, შვილის მკვლეელი მოგსვლია, დედაჩემო!

ბექას თითქოს არც გაუგონია ეს სიტყვები. კიბე ჩაიარა და ბაღის კარით ქალაქში გავიდა.

დათომ ფანჯრიდან დაინახა, როგორ შემოეხვივნენ მხლებლები, მათ შორის გაცხარებული საუბარი გაიმართა. ისიც დაინახა, როგორ ქურდულად უთვალთვალებდა მამამისი ბექას და მის მხლებლებს.

„რასაც მამა მირჩევს, იმ გზას დავადგებიო“, — გაიფიქრა და მისკენ გაიქცა.

— ამ წუთს დავებრუნდები, — ეს კი დაუძახა დედას.

— გველმა შხამი შემოგანთხია? — შეეგება მამა.

შვილმა პასუხი არ გასცა, მხოლოდ შეხვედრის ამბავი უამბო.

არავინ იცავს, რა ითათბირა მამა-შვილმა, მაგრამ იმ დამით მათი გემი ყველას დასანახავად გასცილდა სტამბოლის ბოღაზს. ხოლო როცა ზღვაში შევიდნენ. ვერავინ დაინახა, როგორ მოწყდა პატარა ნაუი გემის კუდს და შეუქჩნევლად ნაპირისკენ წამოვიდა. სწორედ ათი დღის შემდეგ, როცა ხონთქარმა ბექა ჭაყელი თეირანში ერთი კვირით დაასაქმა, სტამბოლიდან გაქრნენ თამუნისა დედა და მისი ქალიშვილი.

გაცოფებული ბექა მიწასა და კლდეს გლეჯდა. ქვეყნის ყველა

მხარეს დაგზავნა მსტოვრები. მათ კვალს ვერსად მიაგნო. თამუნისა დედამ მთელი ქონება თითქმის ხელუხლებლად დატოვა.

„უველაფერი წყალს წაუღია, — ფიქრობდა ბექა, — კარგი იყო თავიდან არ მენახა ჩემი ქალიშვილი, ვნახე, შევიყვარე, შეილაღვიგულე და მაშინ დაეკარგე. არა, მე რა კაცი ვარ თუ ასინი არ მოვნახე.“

სამი წელი არბენინა ბექამ შიკრიკები. თვითონაც მრავალი ქვეყანა მოიარა, ვერსად ვერაფერი გაიგო, ბოლოს „რკანის პალოში“ ჩამობრუნდა და სახლში ჩაიკეტა.

ბექამ სამცხე-საათაბაგო თანდათან თავის რწმენაზე გადაიყვანა და ქართველებს მამა-პაპის ძელები გადაავიწყა. თვითონ კი მოტყდა, კალარა შეეპარა, სახეზე ნაოჭები გაუჩნდა.

ერთ დამეს მოახსენეს: — ვილაც უცხო კაცი შენს ნახვას თხოულობსო. დარბაზში ქარმაგი კაცი შემოვიდა. ბექას ცუცხლი ჩაუდგა თვალეებში.

შეხედვისთანავე იცნო ნადირა. ათრთოლებული წამოვარდა ტახტიდან.

— დაწყნარდი, ბექა-ბატონო, დიდი საქმისათვის მოვსულვარ. ბექამ ოდნავ წინ წადგა ნაბიჯი. შეატყო თავის თავს, რომ ხმა საღლაც გაუქრა.

„დავბერებულვარ, მტერი სახლში თავის ფეხით შემოვიდა, მე კი ხმაც ჩამივარდა“, — გაიფიქრა და ხმამალა დაუმატა:

— ჩემი მასპინძლობა ვერ გიშველის, ნადირა, ცსოვრება მოვიწამლე, მაგრამ იცოდე, სიცოცხლეს გაგიმწარებ! მერე თუ გინდა ცოცხლად დამპარხონ.

წარბი არ შეუხრია ნადირას, მხოლოდ ერთხელ შეტოკდა. ბექას არ შეუძინებია ეს.

— კიდევ გიმეორებ, პირად საქმეზე არ მოვსულვარ. ხალხი გამოვგზავნა. უნდა მომისმინო, მერე კი შენ იცი! — ბექას ოდნავ დაუწყნარდა მშვიერ მიმინოსავით აბრიალებული თვალეები, ნადირას შეაჩერდა, მერე უკან დაიხია და სავარძელში ჩაქდა. სტუმარს არ უთხრა, დაბრძანდითო.

— აბა, მოყევი, გისმენ!

— ქართველ ხალხს უჭირს, ოსმალები გლეჯენ და სწეწენ

ნაწილ-ნაწილად. შენ გადაგვიდექი. მიწა-წყალი მტრებს მიუგდე საჯიჯგნად. ვინც რჯულს არ გამოიცივლოს, ყველაფერას ართმევენ, საუკეთესო ოჯახებს ოსმალეთში ასახლებენ, რჩეულ ეკვკაცებს და ასულებს მონებად ყიდიან. ბექა-ბატონო, განა ჯაყელების გვარი ასე იქცეოდა ოდესმე?

— შე საფარ-ბეგს შეძახიან ახლა, მონაე!

— მართალია, საფარ-ბეგს გეძახიან, მაგრამ გვარად კი ისევ ჯაყელი ხარ!

— ბექა ჯაყელის გვარ-სახელი ჩემს სიცოცხლეშივე ჩაიფერულა, აწი მას აღარავის დაარქმევენ.

— ჩემმა რძალმა და შენმა ქალიშვილმა სახელად მაინც ბექა დაარქვა შენს შვილიშვილს, — ახლა თვალი თვალში გაუყარა ნადირამ.

— რაო?! — ველარ დაეტია სავარძელში ბექა-საფარა. — ვინ დაარქვა, ვის დაარქვეს?!

— შენმა ქალმა, შენს შვილიშვილს ბექა დაარქვა, ლაზთა ბატონო!

— ბექა დაარქვეს სახელად?! მაშასადამე, ვაჟი ყოფილა ჩემი შვილიშვილი, — ეს ჩურჩულით თქვა, თათრული ფორთოხლისფერი დაედო, კანკალი აუტყდა.

— ვაჟია, მესამე ვაჟი.

— მესამე ვაჟი?! მაშასადამე, სამივე შვილიშვილი ვაჟი ყოფილა.

— კი, სამივე ვაჟია. უმცროსი შენს გვარზე მონათლეს, ესეც შენმა ქალიშვილმა დაიყინა, თუმცა მღვდლები წინააღმდეგი იყვნენ.

— მღვდლები წინააღმდეგი იყვნენ? — კიდევ უფრო გაოგნდა კაცი, — მერედა, აბა ვინ ჩაწერა ჯაყელად?

— კათალიკოსმა დართო ნება. იმედი აქვს თქვენო, შეცდომას მიხვდებო.

— ვის ჰგავს ის პატარა შვილიშვილი? — თითქოს უკანასკნელი სიტყვა არ გაეგონოს, ისე ჰკითხა ბექამ ნადირას.

— შენ გამგვანებენ, კათალიკოსმა თქვა, ნამდვილი ჯაყელიაო და დაანათლა, განსვენებულ თქვენს მამას გავდესო.

ბექამ უნებლიეთ ხმლისკენ წაიღო ხელი, მაგრამ ისევ შედრკა, ჩაფიქრდა და ნადირას გესლიანად ესროლა:

— პო, მე მოლაღატედ მთვლიან ბაგრატიონებე, ურჯულო კაცი ვარ ხომ?

— კი, ასე გთვლის მთელი შენი ხალხი! — დინჯად დაუკრა კვერთხი ნადირაჰ.

— კიდევ რა დაგაბარეს?

— კიდევ? აი ეს გამომატანეს, — ნადირაჰ ჩოხის უბეში ხელი ჩაიყო და იქიდან მუქისხელა გასანთლული ქალაღლის ტომსიკა ამოიღო. პარკიდან ხოკოებივით იღანდებოდნენ ფრთიანი კიები.

— ეს რაღაა! — გაოცღა ბექა-საფარა.

— ეს, ბატონო, ქართული დეღაფუტკარი გამომატანეს. გელათის მონასტრიდან არის, ოდესღაც თქვენს პაპისპაპას შეუწირაღს ღვთისმშობლისათვის. მამღებიც გამოაყოღეს. ერთ ჯიშზე იმრავღლებნო.

— შერე, მე რად მინღა ფუტკარი? თაფღი მაკღია თუ სანთღის არაყი?

— ამის სანთღით შეევეღროს ოშკის წმინღანღბსო, დანაშაული ეპატიეღბაო.

— ნადირა! — უკან დაიხია საფარ-ბეგმა. — ყვეღაღფერი მიპატიეღბია, ახღავე გამშორღი, თაღი არ შემომაკღა, არ მინღა ჩემს შვიღიღვიღებს მეორე ბაბუაღც მოვაშორო. წაღი, ძმაო, წაღი, შენი გზა ნახე!

— ერთი შვიღიღვიღიღც გამომატანეს შენთან. თუ მიბრძანეღ, მოვაყუანინეღ!

ეს კი მეტისმეტი იყო. ბექას ქვეღა ყბის ძეღლი უკანკაღებღა.

— ჳინ მომიყუანე?!

— უმცროსი შვიღიღვიღი. როგორღც მოგახსენეთ, ბექა.

— მართღა მომიყუანე? — ვეღარ გაუძღლო ბექამ ამ ცღუნეღბას, — სულ დამიტოვეღ, თუ გინღათ მაჩვენოთ და სიბერე მომიშხამოთ.

ნადირაჰ არაფერი უპასუხა, მხოლოღ ისე შეხეღდა, ეტყობოღა, რაღაც იღარღა. დიღხანს შეეცბუნეღბული იღგა. ბოლოღს უთხრა:

— ჩემს მუხღებზე გაზრდიღია და გუღითაღც მე მგაღეს, ისე კი გამოცხადეღბული შენი სურათიღა. ხაღხის გუღლისათვის გაეწირე იღგი. აქეღდანვე იცოღდე, ოსმაღური ტაღავარი არ მიაკარო და არღც თვიღთონ ჩაიციღამს.

— შემახედე, სად არის, მომიყვანე, — წაუყრუა საფარამ.
ნადირა გაბრუნდა. ბექა-საფარა სარკმლიდან დიდხანს ადევნებდა თვალს მიმავალს. მერე ტაში შემოჰკრა, ოთახში მსახური შემოვიდა.

— იმ კაცს უთვალთვალეთ, არსად გაგებართ, თორემ...

მსახური გააკვირვა მისი სახის ფერმა და სისხლიანმა თვალებმა უხმოდ შემოვიდა და უხმოდვე გავიდა.

ბავშვი ექესი წლის თუ იქნებოდა.

შეხედა თუ არა პატარას, ბექას თვალთ დაუბნელდა. ქვედა ყბა ისევ აუკანკალდა.

„ღმერთო შენით, ჩემი ბავშვობაა, ჩაქურაც თითქოს ჩემი იყოს, — აი, ის სირმები, მამამ რომ ჩამოატანინა თბილისიდან სააღდგომო ტანსაცმლისათვის. ნამდვილად ის არის, აგერ სამხრეზე გადიას ხელით მოქარგული ფრთაგაშლილი შევარდნის ბარტყი“.

— თქვენი სიცოცხლე, ბაბუა-ბატონო! — სიზმარეულივით მოესმა ბავშვის ტკბილი ხმა.

— მოდი. შეიღო თუ ძმარ, — აებლუჯა ენა — მოდი.

ბიჭმა ნაბიჯს აუჩქარა, გამოწვდილი ხელებიდან მარჯვენა აირჩია და ხელი დაჰკრა.

— გამარჯობა. ბაბუა! — ისევ გაისმა მისი იადონივილი ხმა.

— გაგიმარჯოს, ბაბუ, გაგიმარჯოს, ერთი ეს მითხარი, საიდან მიცნობ, ბიჭო?

— სურათიდან.

— ჩემი ბიჭი ხანდახან ხატავს. თქვენი სახე გაუხსენებია და დაუხატავს. — ჩაიბუბუნა ნადირამ.

— იქ ქართული ქუდი გხურავს, ბაბუ, აქ თათარივით რატომ გაცეო? — ატიტიკდა ბავშვი.

ბექას ხმა არ ამოუღია. მხოლოდ ნადირას შეავლო ექვით საუესე თვალი. დიდხანს იყო ჩაფიქრებული.

ბიჭი კი მაინც არ გაუშვა ხელიდან.

„უნდათ ეს ბავშვი შემაყვარონ და ხელები მაგრად ჩამავლონ, მერე კი“...

ნადირას არ გამოეპარა ბექას თვალებში გაკრული კვესი.

— ბაბუა ნადირა, ნათლიას საჩუქარი არ აჩვენე ბექა-ბაბუას? — გაახსენდა ბავშვს.

ნადირა შეინძრა, თვალეში ნაპერწყლებმა გაუელვა. ბექამ კიდევ უფრო იკვნეულად შეხედა.

— ვინ არის ბავშვის ნათლია? — წყნარად იკითხა.

— ხომ მოგახსენეთ, თვითონ კათალიკოსი.

— რა საჩუქარზე ამბობს ეს ბალანა?

— კაჭიკის მტევანი გამოგიგზავნათ. ერთ ღროს თქვენს პაპას, დიდ ყვარყვარე ჯაყელს ფიცის გასახსენებლად გელათის ღვთისმშობლის ხატისთვის მიუტანია საჩუქრად.

ბექა-საფარას თვალეში გაუფართოვდა.

— კაჭიკის მტევანი? — ახლა მარჯვენა ბეჭი აუკანკალდა.

— დიახ, გელათის წიგნ-ეტრატში გამომშრალი კაჭიკის მტევანი. გეცოდინებათ, თქვენი წინაპრის — დიდი ყვარყვარე ჯაყელის ხელით ყოფილა მოწყვეტილი და კობტასთავში ცოტნე დადიანთან ერთად საფიცრად ჩატანილი.

— მერმე, ვითომ რად მინდა მე ასეული წლების წინ გამომხმარი მტევანი?

— თვითონ მიხვდები, ბატონო.

ბექამ ბავშვს ხელი გაუშვა და ნოხებით მოფენილ იატაკზე აღელვებით დაიწყო სიარული.

— ისინი ფიქრობენ მონღოლების წინააღმდეგ ყვარყვარეს შეფიცება ოსმალთა განსადევნად მიემართო, არა?

— ორივენი ჩვენი ქვეყნის დამრბევნი არიან, ბექა ჯაყელო, სხვა რაჯულისანი.

— თქვენ დაგავიწყდათ, რომ მეც ჩაღმა მახურავს?

— შეცდომა გამოსწორდება, ლალატი კი — არა.

— საქართველოც მალე მიიღებს მაჰმადის რაჯულს. სხვა გზა არა გვაქვს.

— თქვენ რა მოგიტანათ მაჰმადმა, ჩვენ რომ ვიწამოთ?! განა ახალციხის ფაშის მონობა დასაკეხხნია?

— ჩემმა გონებამ ეს ირჩია, თქვენმა თქვენი თქვას.

ახლა ნადირას შეეცვალა ფერი.

— ეს არის თქვენი პასუხი ბექა-საფარო?!

— ეს არის, ნადირა. მადლობა მითხარი, ჩემს თავთან ფიცი რომ გავტეხე და ცოცხალი მიდიხარ. ბავშვიც წაიყვანეთ, მხოლოდ მალე გამშორდი, სხვა ფიქრი არ დამედევნოს. ავი საქმე არ მაქნევინოს.

— შვილიც და ყურძნის მტევანიც, გეტყობა, ერთად შეგძლებოა, ჭაყულო!

— წადი, ძმაო, და იცოდე, აწი სამცხე-საათაბაგოში ვერც ეს ჭკრიანი ბავშვი იხეირებს და ვერც საღვინე ყურძნის მტევანი.

— გონებაძალუმი კაცი მეგონე, საფარა ჭაყულო. შევცდი, ამ მიწაზე ის ბავშვიც გაიხარებს და ყურძენიც მტევნებს მოისხამს.

მოსხუცმა დაამთავრა თქმულება და ქისა ამოიღო. გრძელბეწვად დაქრილი აქარული ყვითელი თუთუნი ოქროს წვრილი ღურცლებივით ამობრჭყვიალდა. მან ჩიბუხი გატენა და განაგრძო:

— შეცდა ჭაყულო. ახლა ხომ ხედავთ, ჩვენმა ბაღნებმა სად მიახატეს ყურძნის მტევნები ამ სასახლეს. არა, ძმაო, ხალხს თავისას ვერვინ დაავიწყებს, აქარა თანდათან იმოსება ვაზით, ხეებზე ისევ მრავლდება კაქიკის ნედლი ლერწი, ისევ გამოთალეს ჩვენმა ბაღნებმა ცაცხვის საწნახლები, ისევ მონახეს ქურის თავის გადასაგლესი აყალო მიწა, აღარ შენელდება აწი ჩვენს მარნებში მაქრის ჩუხჩუხი.

კულტურის სასახლის გუმბათიდან ისევ ისე მომაჯადოებლად იმზარებოდნენ თაფლჩაწვეთებული, სავსე მტევნები, ზურმუხტისფრად მოჩანდა კაქიკის ფოთლები, ისევ ღიმილით შესცქეროდნენ აღამიანები ამ დიდებულ ნახატს.

სცენის წინ არქიტექტორი ჯემალ ჭუმბურიძე ტრიალებდა.

— ამ ბიჭს მოუფიქრებია თეატრის გეგმა. შეხედე, რა ლამაზი ვაჟკაცია. — ჩურჩულით მითხრა მოსხუცმა. — ის მგონია, ნადირას შვილიშვილი, საფარ ჭაყულო რომ ფიქრობდა, არ დაბრუნდებაო, — მერმე დაფიქრდა, გუმბათზე მოხატულ ყურძნის მტევანს ისევ ახედა, ცოტა ხანს გაჩერდა და გასასვლელისაკენ წავიდა. კარებთან რომ მივიდა, შემობრუნდა. არ ვიცი, მე მითხრა თუ თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— ის ბიჭიც დაგვიბრუნდა და ყურძნის მტევანიც, საკვირველია, ორივენი დაბრუნდნენ, ორივენი.

ეზოში უამრავი ხალხი ირეოდა. მოხუცის ნაამბობით აფორია-
ქებული ჩამოვედი სასახლის მაღალი კიბიდან. რატომღაც ნადირა
დამიღგა თვალწინ. ნადირა კი არა, ის მოხუცი, ვინც მისი ამბავი
მიაშბო. მართალი რომ გითხრათ, ორივე ერთმანეთში ამერია.

ასეა ალბათ ცხოვრებაში, დღევანდელი ადამიანი გუშინდელი
კაცის ამბავს გიყვება და თვითონ ჰგავს თვისი ნაამბობის გმირს.
ეს მოხუცი, ისე ვით ნადირა, მტკიცედ უყურებს თავის სამშობლოს
ქვეყნთხედს. მის დღესა და ხვალეს. სწორედ ამ ნათელი, წრფელი
და სწორი გზით მავალი ადამიანების კვალს მიჰყვება ხალხი, მათი
აზრით და საქმით მიიწევს წინ.

სხვანაირად არც შეიძლება. ასე იყო და ასე იქნება.

ხალდეს ყვავილები

ჩემს მეუღლეს სოფიო ასათიანს.

რამდენი ვარსკვლავიცაა ცაზე, იმდენივე ფერის ყვავილია დედამიწაზე. ისინი მუდამ ერთიმეორეს შესციცინებენ, ვარსკვლავები ციდან იღიმებიან, ყვავილები მიწიდან ესვრიან ცის გუმბათს ფერთა სიმშვენიერეს. სოფელ ხალდეშიც ასეა, ზევით ვარსკვლავებია, ქვემოთ, საბალახოზე — ყვავილები. ამ სოფელში ერთი გლეხი კაცი ცხოვრობდა. ერთადერთი ქალიშვილი ჰყავდა. სახელად სირინო. ცისკრის თვალის გახელის დროს დაიბადა თურმე სირინო და ამიტომ ცისკარივით თეთრი იყო მისი სხეული. ხალდეს ხევებში მუდამ უკუნი დგას. ქვეყნად რომ გაჩნდა, სირინომ პირველად მათკენ გაიხედა და ამიტომ თვალეზიცი ღამესავეით შავი გამოჰყვა.

ხალდეს გარშემო, მთის კალთებზე, გაუვალი ტყეებია აშოლტილი. ისინი ხშირი ფოთლითა და წიწვით აჩიან დაბურული. სირინოსაც ტევრივით დალალეები დაჰყოლია. გათენების ეამს, მზე რომ მთის წვერზე შემოჰდებდა, დედამიწამ ჩაფიქრება იცის. ალბათ ფიქრობს, ქვეყნისათვის ღამე ჯობია თუ დღის სინათლეო. სირინოც, რადგან ცისკრის გახსნისას დაიბადა, ჰკვიანი ქალიშვილი დადგა.

იზრდებოდა სირინო. დღითიდღე მშვენიდებოდა. როგორც ყოველ სვანს, შრომა მასაც ძალზე უყვარდა. დილით ძროხება მოწველიდა, ყველს ამოიყვანდა, იატაკს დაგვიდა, საქონელს საბალახოზე გადენიდა. სანადიროდ წასულ მამას სადილ-ვახშამს დაუმზა-

დებდა. მერე დგიმ-საფარცხელზე თავის ხელით ნართავ შალს ქსოვ-
და საჩოხედ.

კაკასიონის ყინულოვანი მწვერვალების ახლოს, ყველაზე მა-
ლალ კლდე-ფერდს არწივის ბუღესავით მიჰკვრია ხალდე. არწივიც
ბევრი ბუღობს მის პიტალოებზე. გაღმა-გამოღმა, ათასწლოვანი მა-
რად მწვანე ხეები ცამდე აწვდილან. ლამაზი სოფელია ხალდე. ქვე-
მოთ მდინარე ხალდეშურა ეხეთქება ტიტველ კლდეებს. ზემოთ სა-
ძოვრები იწყება. იქ მთის ყველა ბალახი ხარობს. ყველაზე მეტად
კი სამყურა იყრის ტანს. მისი ღერო და ფოთოლი მზის შუქით და
მიწის რძით არის საესე. ამიტომ არის იქაური ოთხფეხი მსუქანი
და გემრიელი. სირინოც სწორედ ამ იალალებსაიკენ მიდენიდა თავის
ცხვარ-ძროხას. დილოდან დაღამებამდე უმწყემსოდ დაბალახობ-
დნენ და საღამოს ჰიშკარს მოადგებოდნენ. ჭიქნები კოკებივით ეკი-
დათ, გავაზე ვეფხვი კბილს ვერ მოიკიდებდა.

ერთ დილით გაღმა საძოვარზე სირინომ სხვისი ნახიჩი შენიშნა.
ნახიჩს მასავეით ახალგაზრდა ბიჭი უდგა, ხელში ჭუნირი ეკაეა და
უკრავდა. წარმტაცად ნაზი ხმები მოდიოდა საძოვრიდან. ასეთი
ხმები დღესასწაულის დროსაც არ გაეგონა სირინოს. ბიჭმაც და-
ნახა და მისკენ წამოვიდა.

— კარგი დაკერა გცოდნია, — შესცინა სირინომ.

— ყვავილებმა მასწავლეს ასეთი სიმღერები.

— ყვავილებმა?!

— ჰო, ყვავილებმა. მათმა ფერმა და რხევამ, ნიავი რომ დაუ-
ბერავს.

— განა ყვავილები მღერიან?

— თუ დაუკვირდები და მოუსმენ, ამქვეყნად ყველაფერი მღე-
რის.

— მე კი არ მესმის, — სინანულით თქვა სირინომ.

— მე მესმის, — მშვიდად მიუგო ბიჭმა.

— შენ რა გქვია?

— შერგილი.

— მე კი სირინოს მეძახიან. ნეტავ რატომ არ მესმის ეს სიმ-
ღერები?!

— მე ბაბუა მყავს, ჯოკია ბაბუა.

— მერე!

— მან მითხრა, ამ სიმღერებს მხოლოდ ის გაიგებს, ვისაც მზის-ქვეშეთი ძალიან უყვარსო. ქვეყნის დიდი სიყვარული თუ გაქვს, ყველას სიმღერა გესმის და თვითონაც გემღერებაო.

— შე კი ბაბუა არ მყავს. არც დედა მყავს, არც და-ძმა.

— მაშინ რა გემღერება, ჩემო დაო!

— არც მემღერება, შერგილ, სიმღერა კი მაინც მიყვარს.

— ნათელი გული გქონია, მაშინ ყვავილებიაც უნდა გაიგონო!

— არ მესმის, ვაიმე, ნეტავ რატომ არ მესმის?!

— ყოველი ფერი თავის სიმღერას ამბობს.

— ეს არ ვიცი, შერგილ, არ ვიცი.

— ჰოდა, უნდა მიხედე.

— ყვავილები სულიერია?!

— ფერები უდგამენ სამყაროს სულსო, — მითხრა ჯოკია ბაბუამ.

— ვითომ?!

— ასეა, ფერები თუ აირია, დაირღვა, გაქრა, ქვეყანაც წაიშლება, გაქრება, ერთფერი გახდება.

— უიმე!

— ასეა. ხეს თავის ფერი აქვს, ქვას — თავისი. წყლის ფერი ხომ კლდისას არა ჰგავს, ცის ფერი მიწისას? ცის სიმღერა სხვა არის, მიწისა კი სხვა. ყვავილებიც ასეა, კაცს იმ სიმღერის ეშხზე მოიყვანენ, რა ფერისაც თვითონ არიან.

— სიმღერის ეშხზე?!

— ჰო, ქვეყნად სიხარულს აფრქვევენ. აი, ხომ ხედავ, მეც ამ ეშხით ვმღერი, — წყნარად თქვა შერგილ-ჰაბუკმა და ჭუნირი ააქლერა. სიმღერა ხალდეს მთის კალთებზე და მინდვრებზე გაიშალა, ხალდეშურას ნაპირებს მოედო, რძიან ბალახს და აშოტილ ფიჭვებს მოეფერა. შეაყრეოლა ყვავილებს, ათრთოლდნენ ისინი.

— ეს იის სიმღერაა — მისი ფერივით ნაზია.

სირინოს მართლა მოეჩვენა, თითქოს ხელში მთელი ბლუჯა ია ჰქონდა და მათი სურნელება აბრუებდა კიდევ.

— აბა, გვირილების სიმღერას დაუგდე ყური!

ჭუნირმა ახლა სულ სხვანაირი ჰანგები მოჰფინა მიდამოს. სირინოს თვალი უნებლოეთ მინდვრისაკენ გაექცა. ბალახებში უეცრად თითქოს თეთრკაბიანი გოგონები გაჩნდნენ. ნელი რხევით ცე-

კვადენენ. სწორედ ისე, როგორც გვირილებმა იციან ნიაეზე. მერე თანდათან იმძლავრა ქარმა, თეთრ და ყვითელთავესაფრიანმა გოგონებმა ცეკვას უმატეს, უფრო ამრიალდნენ, შთელ მინდორს მოედვნენ.

შეშინებულმა გოგონამ ხელა მოჰკიდა ბიქს. შერგილმა ათრთოლებული სიმები გააჩერა. ჭუნირიც დადუმდა. მიდამო დაწყენარდა, აღრინდელი სახე დაუბრუნდა.

დრო გავიდა. სირინო ყოველ დილას და საღამოს ხვდებოდა შერგილს. ჭაბუკმა მასაც გადასდო ყვავილთა ფერებზე სიყვარული. ისზდნენ და გარინდებული გასცქეროდნენ მიდამოს. საქონელი დაბალახობდა, ხარბად გლეჯდა სამყურას ყვავილებზე, გული სტიკიოდა შერგილს.

— „ნეტავ რატომ გააჩინა ჭვეყნის შემქმნელმა ასე. — ფიქრობდა, — ამ ფერთა სილამაზეს ხარძროხა უნდა იწირავდეს?“

ერთ საღამოს საქონელს სულ მოეტიტვლებინა პატარა, ლამაზი მინდორი. ღერი ბალახი არ დაეტოვებინა. მხოლოდ ყვავილთა ფურცლები ეყარა აქა-იქ საცოდავად. შერგილს თვალი გაუშტერდა, ერთ ადგილას ყვავილთა ფურცლები ისე მოჰვენოდა მიწას, ხარის ვეება თვალს ჰგავდა, ნამდვილ ხარის თვალს.

შერგილი დაიხარა. ფურცელთა შორის, სწორედ თვალის გუგის ადგილას, შავი კენჭი ელვარებდა.

„— ვინ დააგდო ეს შავი კენჭი ამ ფურცლებში? ალბათ უნებლიეთ მოხდა ასე. ხარის თვალი კი გამოვიდა. ეტყობა, კენჭებითაც შეიძლება ხატვა. ხალღეშურას ნაპირას ზომ ათასი სხვადასხვა ფერისა და ზომის კენჭია. რასაც მინდა, იმას დავეუხატავ სირინოს.“

შერგილი თავქვე დაეშვა მდინარისაკენ.

ერთ ადგილს წყალს გვერდი ექცია და მომცრო მალლობი დაეტოვებინა. ნაპირზე კენჭები იყო მისილული. ჭაბუკმა ამ ნაპირს მიაშურა.

დაიხარა და კენჭების ამორჩევა დაიწყო. შავი და თეთრი, წითელი და ყვითელი, წაბლისფერი და რუხი, აგურისა და წყლის ფერი. ზოგი ცისარტყელასავით მრავალფერად ელვარებდა, ზოგი სულ უფერო იყო. ზოგან თათქოს ორს ერთი ფერი დაჰკრავდა და მაინც განსხვავდებოდნენ ერთმანეთისაგან.

— ყვევილებსაც კი არ აქვთ ამდენი ფერი! — გაოცდა შერგი-
ლი.

„იქნებ სირინოს სახე დაეხატო?“ — უცებ მოუვიდა აზრი და გაუხარდა.

„ეს თვალები იყოს“, — ერთი ზომის ორი შავი კენჭი ამოარჩია და სველ სილაზე დააწყო. „ეს წარბები, წამწამები“. მალე სახის ნაკეთებზე გადავიდა. ეს შედარებით ეძნელა. ოფლი წურწურით ჩამოსდიოდა. კარგად მოსალამოვდა, გაბრუებულმა ყველაფერი რომ მოათავა. ნამუშევარს დახედა, შეკრთა, — ნამდვილი სირინო უყურებდა! ქალიშვილს ბრიალა, შავი თვალები და გრძელი, შავი ნაწნავეები ჰქონდა.

თავი უხურდა, თვალები ბედნაერებით უბრწყინავდა ბიქს. კლდის ქიმზე ჩამოჯდა და გარემოს თვალი მოავლო. მერე ისევ რა-ღაც მოიფიქრა და წამოდგა. იქვე ჰდგარ თხველას მკლავის სიმსხო ტოტები მოამტვრია, თავის ნამუშევარს შემოარაგვა, დილამდე ნადირს რომ არ გადაეველო და არ წაეშალა, ზევიდანაც ტოტები გადააფარა და შინისკენ გაუყვა.

მზე ჯერ კიდევ არ ამოწვერილიყო, რომ შერგილი სირინოს მამის კოშკს მიაღდა.

სირინო ბაკში იყო, ძროხას წველიდა.

— ასე აღრე რამ მოგიყვანა, რა ამბავია?!

— ხალდეშურაზე ჩამოდი, რალაც უნდა გაჩვენო! — წყნარად უთხრა ჭაბუკმა.

სირინომ გაკვირვებით შეხედა მის გაბრწყინებულ სახეს.

— კარგი, შენ წადი და მეც მალე ჩამოვალ!

მოვიდა თუ არა, შერგილმა თხმელის ტოტები გადასწია. სირინომ გაოცებისაგან ერთ ხანს ხმა ვერ ამოიღო.

— ეს რა გიქნია, შერგილ?! — აღმოხდა ბოლოს.

— შენ დაგხატე, ფერად-ფერადი კენჭები მოვძებნე და იმით დაგხატე. არ მოგწონს?

— უიმე, როგორ მგავს, ნამდვილად მე ვარ, ნამდვილად ჩემი თვალებია, ჩემი ნაწნავეები. შენი ჭირიმე, მამამ არ ნახოს, ჯადო კაცი ეგონები, შერგილ!

დიდი დავით მეფე გელათის ტაძრის შენებას შეუდგა. სამასი ნაბიჯის დაშორებით ქვის სატეხით ვეება კლდეებს გლეჯდნენ და ხის შორებზე აცურებდნენ. ქვის მთლელებს მოსვენება არ ჰქონდათ. კალატოზები მიწაყრილზე იდგნენ და ისე მუშაობდნენ. უზარმაზარ, გათლილ ქვებს აიტანდნენ, დაათარაზობდნენ, გაასწორებდნენ, დაკირავდნენ და ზევით მიიწევდნენ. ტაძარი ყოველდღე მთასავით მალლდებოდა. გუმბათი დასრულდა და ახლა შიდა სამუშაოები გაჩაღდა. ტაძარს გარედან მიწა შემოაცალეს. სარკმელებიდან მზის შუქმა შეიხედა. კედლების მოხატვა დაიწყო. ფერწერის ოსტატები ერთმანეთს ფუნჯებით ეპაექრებოდნენ. საკურთხევის თავზე ამართულ ხარაჩოზე უწვევრულვამო ბიჭი შემდგარიყო და საზომით ხელში გუმბათს აკვირდებოდა. უყურებდნენ და ვერ მიმხვდარიყვნენ, რას აკეთებდა.

მხატვარი არ იყო ფუნჯი არ ეჭირა. მღებავი რომ ყოფილიყო, საღებავებით ექნებოდა ხელები დასვრილი! მღესავი არ იყო, ხელში ქათმა არ უჩანდა! ქვის ოსტატი რომ ყოფილიყო, საქრისი ეკავებოდა!

— ხომ არ თამაშობ, ბიძა, მანდ შენ, — ვერ მოითმინა ოკრიბელმა მღებავმა ლუკაია ლომთაძემ.

ბიჭმა ხმა არ გასცა. მხოლოდ ღიმილით ჩამოხედა.

ღიმილი მოეწონა ლუკაიას. თან ეს ბიჭი კიდევ შეეცოდა.

— არ ჩამოვარდე, ხომ იცი, მაგ სიმაღლიდან სული არ დაგყვება ძირს!

არც ახლა ათხოვა ყური ჭაბუკმა.

უცებ ჩოჩქოლი ატყდა. ტაძარში მეფე შემოსულიყო. ხუროთმოძღვარი ახლდა. ყველამ მოკრძალებით დახარა თავი. ჩოჩქოლმა ჭაბუკიც ჩამოახედა ძირს. მეფე რომ შეიცნო, შეიშმუშნა.

— მანდ რას აკეთებ, სვანო ჭაბუკო? — გაიკვირვა მეფემ.

— უამისოლ არ შეიძლება, მეფეო, ზომა უნდა ავილო, ზუსტი ზომა.

— ზომა? — ვერ მიხვდა მეფე.

— კი, მეფეო. ყოველი ფერის კენჭი თავის ადგილას უნდა იყოს. ადამიანის სხეულოც კი სხვადასხვა ფერითაა ნაქსოვი.

— მერე მანდ რას ზომავ, შერგილ ჩემო!

— აჰ, ბატონო, იმას ვითვალისწინებ, რომელი ფერის საროთი რომელ ადგილზე უნდა იქნეს ჩასპული. თუ ეს დაირღვა, ყველა-ფერი წყალში გადაიყრება.

— დიდად ნიკიერი ქაბუკია, — ჩაილაპარაკა ხუროთმოძღვარ-მა, — უსწავლელი და ასეთი გამჭვალავი გონება პირველად მხედე-ბა ჩემს ცხოვრებაში.

— მასალა თუ მოიტანეს? — ისევ ხმაშალა იკითხა დავითმა.

— მავის მასალა ზღვის კენჭია, მეფევე ბატონო, მთხოვა, გამი-შვიო. მე თვითონ შევარჩევ და მოვავროვებო.

— შენ სად ფიქრობ გაუშეა?

— საბერძნეთში მინდოდა გამეგზავნა. შერგილს დაუეჩინია, გონიოს კენჭს მეტი სილაშაზე აქვსო. იმასაც ამბობს, ჩვენი ხატი ჩვენი მასალისა სჯობიანო.

— მართალი უთქვამს, — ღმერთი ხომ სხვისია და სხვისი, ხა-ტის მასალა მაინც იყოს ჩვენი.

— როგორ თუ სხვისი? — გაიოცა ხუროთმოძღვარმა.

— ზიარი ღმერთია. ბერძნების ზიარი ღმერთი. ამან მისცა სა-შუალება ბერძნებს — საუკუნეების მანძილზე ჩვენი მიწა-წყლის მეუფენი ყოფილიყვნენ.

ხუროთმოძღვარს თვალეები მოეწკურა, თვითონ ათინაში აღზრ-დილს, პალესტინაშიც ევლო და ინდოთა ქალაქებშიც. აფრიკის ნა-პირები ფეხით მოევლო, ჩინეთის ტაძრების თვალსანახად სიცოცხ-ლე სასწოროზე დაედვა. ყველას ღმერთი და სალოცავი იცოდა. დავითისაგან მაინც არ ელოდა ამას. გაჩუმება არჩია. ერთი კი გაი-ფიქრა: დიდმა მეცხეებმა ღმერთები თავიანთ სარდლებად გამოიყე-ნესო. ეჰ, ასე ყოფილა და ასე იქნებაო, დაუმატა გუნებაში და კბილს კბილი დააჭირა. დავით კი ამ დროს მინდოროზე გავიდა. აკა-დემიის საფეხურებს ჩაუყვავა. დიდი და მძივე ხის კარი შეაღო. ოცდაათი ახალგაზრდა ბერი თავჩაქინდრული საქმიანობდა. არსენ მოძღვარი დასავლეთით ამადლებულ ადგილას რაღაცაა ჩაპკირკი-ტებდა. არც ერთს მეფის მისვლა არ შეუტყვია. ძალზე გართულნი ჩანდნენ თავიანთი საქმით.

დავითს თვალეზში სინათლე მოემატა. სახეზე სიამოვნება დაეტყო. ბატისფრთის ყალმები ჩიტის ბარტყებივით წრიპინებდნენ პერგამენტებზე.

— უკვე შედგომია იოანე ბერი თავის დიდ საქმეს, — გაიფიქრა მან და დარბაზიდან ისე გამოვიდა, იქ მსხდომთ ისევ არაფერი გაუგიათ.

ამან კიდევ უფრო გაახარა მეფე-ბატონი. როცა ზემოთ, მინდორზე ამოვიდა, დაინახა, ტაძრის ეზოში ქალიშვილი შემოდოდა. ეუცხოვა დაუსრულებელ ტაძარში ქალის ყოფნა. როცა დაუკვირდა, მისმა სიმშვენიერემ შეატოკა.

— შენ რამ მოგიყვანა, გოგო, აქ?

ქალიშვილმა კარგახანს უყურა მეფეს, ტანსაცმელზე შეამჩნია დიდკაცობა და წყნარად, მოკრძალებით ჩაილაპარაკა:

— ხალდედან ჩამოვედი. აქ ჩვენებურები მუშაობენ, მათი ნახვა მინდოდა.

— ხალდედან?! კარგა მანძილი გამოგივლია. ძმა ხომ არ არის აქ შენი?

— არა, ძმა არ მყავს.

— ბიძაშვილია?

— არა, არც ბიძის შვილია.

— ჰო, მაშ საქმრო ყოფილა.

ქალიშვილს ლოყებზე აღმური მოედო, სიბრაზე დაეტყო.

— ქალის შეურაცხყოფა რა საკადრისია.

მეფე შეჩქვიფდა.

— უკადრისი რა გითხარი, ქალწულო!

— თქვენ ბატონი ბრძანდებით, ხომ? — შეუტია გოგონამ.

— დიდი ბატონია, გოგო! — გაუსწორა ხუროთმოძღვარმა

— ეტყობა რომ ბატონია, ტყუილა როდი მითხრა მამამ, ბატონები მოურიდებელნი არიანო. ჩვენ კი ბატონი არ გვყავს და არც გვეყოლება.

მეფეს თვალეზში ასი სანთელი აენტო.

— მართალი ხარ, შვილო და დამო ჩემო. ქეშმარიტად, ბატონები მოურიდებელნი ვართ. შენ კი ვისი ხარ ხალდედან?

— გულდედან ქალდანისა ვარ. სირინო მქვიან.

— ეს კი მეფე-ბატონია, გოგო, — ისევ დაიბუხუნა ხუროთმოძღვარმა.

— მეფე? — ქალიშვილმა თავი გააქნია, — არა, მეფე ასე არ აჩქარდებოდა. მამამ თქვა, ისეთი ჭკვიანი და ბრძენი ლუნიაზე არ დაბადებულაო, შერგილმაც ასე დამაჯერა.

— აი, ხომ ხედავ, მე კი მაინც პატარა მოკვდავი შეგეფეთე. მაპატიე, შვილო! შერგილი კი იქ არის, ტაძარში. შეიარე და ნახავ. განამუსებ, ჩვენი შეხვედრის ამბავი არაუფასო უთხრა.

სირინო გაშტერებული გასცქეროდა მიმავალ მეფეს.

— კი, ის არის, — ჩაილაპარაკა. უცებ ჩიტივით შეფრთქილდა და დაედევნა.

— მეფეო! მამამ სიტყვა დამაბარა!

— თქვი, სირინო ჩემო!

— ცხენი გაგიზარდე ისეთი, თქვენს გარდა სხვა ვერ შეჯდებო.

— შადლობა მოახსენე, სირინო, მამას, თან ეს საჩუქარი მიართვი! — დავითმა სავსე ქისა მიაწოდა ქალიშვილს.

— ჰა, ღმერთო მომკალო. მამამ ისიც დამაბარა, სვანმა ვაჭრობა არ იცის, ის ყველაფერს ქვეყნისა და მეფის სიყვარულით აკეთებსო.

— აქაც მაჯობე, სირინო. — ვწარედ გაელიმა მეფეს. — კარგი, ასე იყოს. როდის აპირებს იმ კვიცის გახედნას გულდედანი?

— ზაფხულის ბოლოს თვითონ ჩამოგიყვანაო.

— მანამ შეიძლება ჩვენ მოგვიხდეს იქეთ ამოსვლა.

— უკეთეს ამბავს მამას ვერავინ უმხარობლებს, — გულწრფელად გაუხარდა სირინოს.

მეფეს მეტად მოეწონა გოგონა, თავისთვის რაღაც გაიფიქრა და ოდნავ თვალის მოკუტვით ჰკითხა: — სირინო, შენ მაინც არ გვოთხარი, შერგილთან რისთვის შეწუხებულხარ!

გოგო ეშმაკობას მიუხვდა და გაწითლდა.

— ხალდეშურას ნაპირებზე მოგროვილი კენჭი ჩამოვუტანე.

— რა ჩამოიტანე, გოგო? — ველარ მოითმინა ნათქვამით დაეკუვებულმა ხუროთმოძღვარმა.

სირინოს ფერმა გადაჰკრა. მიხვდა, რომ შერგილის საიდუმლო გასცა და შეწუხებულმა, მეფეს შეხვდა. დავითიც იმ წუთში მიხვდა მისახვედრს.

— მეფეს, შვილო, ქართველი კაცი არაფერს დაუმაღავს. ისე, თუ მენდობი, საიდუმლოს შენახვაც ვიცი.

ახლა სირინოს მამის ნათქვამიც გაახსენდა, მეფეს არაფერი დაემალება, ყველაფერი გაემხილებათ.

— შერგილმა რომ გაიგოს, შეიძლება ეწყინოს. საიდუმლოდ გეტყვი, მეფეო, მან ყვავილთა სიძღვრები იცის.

ხუროთმოძღვარს თვალეები აუბრიალდა. გოგო შესლილიაო, იფიქრა და მეფეს შეწუხებულმა შეხედა. დავითს თვალი არ დაუხამხამებია, დაკვირვებით უცქერდა სირინოს.

— ყვავილთა სიძღვრა ვინ გაიგონა, გოგო?!

— ქვეყანაზე არავის გაუგონია, მეფეე! მარტო მას ეპმის. ქუნირზეც გადააქვს. ყვავილთა ფერებით ისეთ რამეებს მოქარგავს, ყველა სულდგმული, ვინც კი შეხედავს, სიძღვრის ხასიათზე მოვა.

დავითს გაელიმა. ხუროთმოძღვარი ჯერ კიდევ ბუჩანში იყო.

— ქუნირზე უკრავს თუ? — ისევ გაღიმებით შეჰკითხა დავითმა.

— ის რომ გვირილეების სიძღვრას დაუკრავს, გეგონება მთელი ხალდეს გვირილები ცუკვავენო არა, კი არ გეგონება, მართლა დაინახაე!

— ხა, ხა, ხა, — ველარ მოითმინა ხუროთმოძღვარმა. — გრძნეული ბიჭი ყოფილა.

— კი მაგრამ კენჭი რა შუაშია? — იკითხა მეფემ.

— კენჭები ხომ ფერადია. სხვადასხვა ფერის ყვავილთა ფურცლებს ჰგავს. მასაც ისე დაალაგებს შერგილი, გალობას გათქმევინებს.

— გესმის, ხუროთმოძღვარო, რას გვეუბნება ჩვენი სირინო?

ეტყობა, ახლა ხუროთმოძღვარიც მიხვდა მისახვედრს.

— გვიან მივხვდი, მეფეო. ჰე, რა ბედნიერებაა, ბავშვთა ენით საწყაროსთან საუბარი და მათი თვალით ამ ქვეყნის ყურება?!

— ხუროთმოძღვარო, ხომ გაგიგონია გლეხკაცის ნათქვამი: ადამიანი ეშმაკის შექმნილიაო!

— გამიგონია, მეფეო!

— ტყუილია, ქეშმარიტად მცდარი ნათქვამია. კაცის გონება მხოლოდ ღმერთს შეეძლო შეექმნა. ეშმაკს რა ხელი ჰქონდა მასთან. მიხვდი რა უნდა გითხრა ხუროთმოძღვარო?!

— ვერ მივხვდი, დიდო მეფეო.

— აღამიანის გონება სიჭაბუკიდანვე ილტვის ჩაწვდეს ცხოვრების ილუმინალებას, და თუ მთლად ვერა, რაღაც ბილიეს მაინც მონახავს მის შესაცნობად. მომწიფდება და სიჭაბუკის ფაქრიც სიღარბაისლეში შედის, ისიც მასავით მწიფდება. ნაყოფიც სრულდება და რთველიც იწყება.

— უცილოდ ასეა, მეფეო, სიჭაბუკეში მეც მესაზმრებოდა ტაძართა დიდი კედლები და ცადაზიდულ შვიდ სვეტზე აშართული მისი ლაქვარლოვანი გუმბათები. ახლა, სიჭარმაგეში, თუ მეასედს მაინც შევასახი ხორცა, ბედნიერი კაცი ვიქნები.

დავითს თითქოს არაფერი ესმოდა, გარინდებულა მიაბიჯებდა.

— მე კი სიჭაბუკიდან ჩვენი მამულის აღდგენა მქონდა ფაქრად და დარდად. ასი რომ გავაკეთო, ასჯერ ასი გასაკეთებელი დამრჩება. ბედნიერია ის ბიჭი, რაც უფიქრია, ასრულებს კიდეც.

უნებლიეთ უკან მოიხედა და ტაძრის კედლებს მიაჩერდა. ხარაჩოებიდან ჩამოსული შერგილი გაბადრული მიჰყვებოდა სირინოს. რომ დაინახა მეფე მისკენ იხედებოდა, სირბილით წამოვიდა.

— ხალდეშურას კენჭი ჩამომიტანეს ხალდედან. ნახეთ, მეფეო. იქნებ ფერთა ელვარება არ მოგეწონოთ.

მეფემ ხუროთმოძღვარს შეხედა.

— აკი გონიოს კენჭი მინდო! — გაიოცა ხუროთმოძღვარმა.

— მე, ბატონო, ხალდეშურას ხეივნი მინდა გონიოსას შევადარო. თუ საჭირო იქნა, შევურიო კიდეც. მთის გიემაჟ წყალს სხვა ზომისა და ფერის კენჭები აქვს, ზღვას კიდეც სხვანაირი, ჩვენ ორივე უნდა გავსინჯოთ.

— სიჰონ გამდელს და თეოდორეს ჰკითხე, შერგილ. ეს საქმე მათ უკეთ იციან.

დავითმა წასვლა დააპირა.

— მათ გარეშე ბიჯს როგორ გადავდგამო, — თითქოს თავისთვის, მაგრამ მტკიცედ ჩაიღურღულა შერგილმა და მეფეს გაჰყვა.

-- მოძღვართ-მოძღვარ იოანეს უბრძანებია, მცხეთის ჭვარიც ნახოს, წრომის ტაძარშიც ავიდეს, ბიზანტიაშიც უნდა გავგზავნოთო.

— ეს კარგი უთქვამთ. იქ ბევრ რამეს ნახავ და ისწავლი. მაგრამ იცოდე, მათი მსგავსობა არ ქნა. შენ შენებურად უნდა გააკეთო.

ხუროთმოძღვარმაც შეხედა შერგილს. ეტყობოდა, მის თვალებ-

ში უნდოდა ამოეკითხა, გაიგო თუ არა მეფის ნათქვამი ყმაწვილმა.

— სიმონ გამდელზე და თეოდორეზე კარგად წერენ ხატებს ბიზანტიაში?! — გულუბრყვილოდ შეეკითხა ხუროთმოძღვარს შერგილი, თან მეფეს კითხვის თვალით შეხედა.

— იმათ რა იციან, შენი თვალთ ხედავ! ახალგაზრდა ხარ და ყველაფერი უნდა ნახო.

ეზოს კარში იოანე მოძღვართ-მოძღვარი გამოჩნდა. თვალი ჰკიდა თუ არა მეფეს, შეკუმუხენილი შუბლი გაეხსნა.

ბიჭი უცებ შეაჩერდა დავიდოს და გაოცდა. მეფეც ისე იზრდიდა წვერ-ულვაშს, როგორც მოძღვართ-მოძღვარი.

— მე მათრახილებს, სხვასავით არ აკეთო ხატებიო, თვითონ კი გულით უნდა, იოანეს დაემკვანოს. თურმე მეფეებიც კი სხვებს შენატრიან! როგორც ავალ სვანეთში, ბაბუას უნდა ვუთხრაო, — გაიფიქრა.

იოანეს მოწიწებით მიესალმნენ მეფეც და ხუროთმოძღვარიც.

— მოძღვართ-მოძღვარო, მცხეთის ჯვრის და წრომის კონქები თუ გინახავს მიკენჭილ-მიხატული?!
იოანემ შერგილს გადახედა.

— ეს არის, მეფეო, ის სვანი ბიჭი, შენ რომ მიქე?!
— კი, ეს არის, აუცილებელია ბიზანტიაში მისი გაგზავნა, თუ ჩვენი ტაძრების ნახვაც საკმარისია?

იოანემ შერგილს თავზე შხვართი თითები დაადო თავისკენ მიაბრუნა და პირზე სხივები გაუმრავლდა.

— ამ ბიჭს ეტყობა, რომ გვასახელებს. ბიზანტიაში წასვლა კი ერთი ზამთარი მაინც მოუხდება. წერილს მივუწერ დიდ მოძღვართან, მეც გთხოვდით, მეფეო, რომ იქ ორი ყმაწვილიც გაგეშვათ, ეტრატები უნდა გადავაწერინოთ, უამისოდ გაგვიჭირდება.

შერგილს ხმა არ ამოუღია, მხოლოდ ფიქრმა გაჰკრა. მაშინ სვანეთში უნდა ავიდე, ბაბუა ვნახო, გამოვემშვიდობო, ვინ იცის, დამხედება თუ არა ცოცხალიო.

— ორი ვითომ საკმარისი იქნება, იოანე მოძღვარო?
— გაესინჯე და ხელწერაში სხვები ჯერჯერობით მოიკოპლებენ. მომავალში მოვამზადებთ და მეტს გავგზავნიო.

შერგილს თვალეები გაუბრწყინდა.

— სირინო ისე ხაზავს, მეფეო, რომ მისი გამოყვანილი ასოები ჩიტის ნისკარტებივით ლამაზებია.

მეფეს და ხუროთმოძღვარს გაელიმათ.

— კი, მეფეო, — არ ცხრებოდა შერგილი, — ჩვენმა მოძღვარმა გადააწერინა საგალობლები და თქვა, ქვეყნად ასეთი ხელწერა არ მინახავსო.

— სირინო ვინ არის? — იკითხა იოანემ.

— ჩემი სოფლელია, ხალდედანაა, ჩემზე ორი წლით არის უმცროსი.

— სევანთა მზეთუნახავია, — დაუმატა დავითმა და ღამილით გადახედა შერგილს. იოანე, ეტყობა, მიხვდა მისახვედრს.

— მერე შენ გინდა, ყმაწვილო, ქალწული ქალი უცხო ქვეყანაში გადაეკარგოთ, მშობლები ვითომ თანახმა იქნებიან?!

— მერედა, ასეთი მშვენიერება იქ რომ მოგვტაცონ? უცხო ქვეყანაში ვინ იქნება მისი მცველი?! — ისევ არ შეცვალა კილო მეფემ.

— მე იქ არ ვიქნები, მეფეო? — გაუწითლდა ლოყები შერგილს. — სირინო კი უჩემოდ ფეხსაც არ გადადგამს.

სწორედ ამ დროს სირინომ კენჭებით სავესე, შაბში გამოყვანილი თხის თეთრი გულა ქოშინით შემოათრია ჭაშქარში.

— ქალს ასეთ მძიმე ტვირთს ათრევიანებ, ვაჟო? — კეთილი ღამილით შეუტია შერგილს მეფემ.

— სირინო! — დაუძახა შერგილმა. — ხომ გითხარი, ცხენიდან 'საპალნე უჩემოდ არ ჩამოიღო-მეთქი?

— შინდოდა მეფეს ენახა ხალდეშურას ხვინჯკის ნაირფერობა და სილამაზე.

— მოიტანე აგერ, აბა ერთი მუჟა მოლზე გადმოყარე. — შეელაპარაკა ხუროთმოძღვარი.

შერგილი გაიქცა და სირინოს მიეშველა. გულა ხუროთმოძღვრის ფეხებთან დააგდო, ყელი შეხსნა და გასწო-გამოსწია, იქიდან წვრილწვრილი ყვავილებივით ნაირფერად ამოანათა კენჭებმა. ყველანი დაკვირვებით დააქტერდნენ. შერგილმა რამდენიმე პეშეი ამოიღო და ახლად ამოწვერილ მოლზე დაყარა. სხვადასხვა ფერის კენჭებმა სიმწვანეში თვალები უფრო დაქყიტეს.

— აი, ნამდვილი მშვენიერება, არ მეგონა, ხალდეშურას ნაპირზე ამდენი ფერის კენჭებს თუ იპოვნიდა კაცი! — გაიოცა დავითმა.

— ეს სირინოს შეურჩევია, ასე შევეითქვით, — გაელიმა შერგილს და მადლობის თვალთ გაიხედა ყმაწვილი ქალისაყენ.

— „ქვეყნის-სამზომლო“ ხომ არ გისწავლია შვილო! — გოცებით შეეკითხა იოანე ქალწულს.

— რა ბრძანეთ, მოძღვართ-მოძღვარო? — ვერ მიხვდა შერგილი და მერე უღარდელად დაუმატა, — სირინოს მარტო მამამისი ასწავლიდა ანბანს.

მეფეს გაელიმა: — მოძღვართ-მოძღვარო, სირინო შერგილის თვალებით ზომავს ქვეყანას. მისი მეცნიერება ყველაზე დიდი მეცნიერებაა ამქვეყნად.

ხუროთმოძღვარი დაკვირვებით ჩასცქეროდა პეშვზე დაყრილ კენჭებს.

— დიახ, საოცრება! — თითქოს არც გაეგონოს მეფის სიტყვა, ისე განაგრძო მან.— დაუკვირდით, სუნიც კი თავისებური აქვთ. მთის ყვავილის სურნელება რალაცნაირად შემოუნახავთ. მე მეგონა, ზღვის კენქს ჰქონდა მარტო სურნელება.

იოანეშაც პეშვით აიღო კენჭები.

— წაბლის სურნელება აქვს, — წყნარად თქვა, მერე თვალებთან ახლო მიიტანა და დააჩერდა. — თითქმის სუყველა ბრტყელ-ბრტყელია. მართლაც მისწრებაა მოსახატად.

— „სოფიას კენჭი“ მაინც დაგვეჭირდება. გამქვირვალეა, მინასავით შუქს ატარებს. ეტყობა, ერთმანეთში უნდა შეგვურიოთ.

მეფემ არაფერი თქვა, წყნარად გაემაჩთა ქიშკრისაყენ, როცა უკან მოიხედა, დაინახა, იოანეს და ხუროთმოძღვარს არსენ წინამძღვარი ესაუბრებოდა.

„ნეტავი იოანე და არსენი თუ კიდევ დაობენ ერთმანეთში,— გაიფიქრა და ფიქრშივე დაუმატა: — ბრძენთა დავა ხალხისთვის სასარგებლოა. მეფეთა დავაა სისხლიანი და კაცთსაძულველი, ხალხთა დოვლათის გამჩანაგებელი, ადამიანთა გონიერების დამსუსტებელი. თუმცა უმეფოდაც არ შეიძლება. გონიერებს უგნურები ქარბობენ ამ სოფელში ყოველთვის და უმეფოდ ისინი ყველაფერს წალეკავდნენ“.

იმ წელს ზამთარი ადრე მოვიდა. გიორგობისთვეში ხალდეს კალთებზე სამი წყრთა თოვლი იღო. მონადირეები მთაში გაიკრიფნენ ხანადიროდ. სირინო შერგილის გამოგზავნილ თბილ შალის ჩაბალანს ყვავილებს აქარგავდა.

— უფრო რბილი და თბელი ლაზლის ქაოვილი რომ იყოს, დარაია ძაფი უფრო მიეფერებოდა ქსოვილს. ეს კი თბილი იქნება, მაგრამ უნეში ჩანს. — ელაპარაკებოდა თავის თავს.

ძროხა და ხარი თავას ახრამუნებდნენ.

კერაზე ცეცხლი გიზგიზებდა. კოშკას თავზე ყინვის ლოლოება ეკიდა. ძელურში კვამლი ბრუნავდა.

უცებ ხმაური მოისმა. სირინომ ყურები ცქვიტა. მალე ზღურბლზე ვილაცამ ფეხი შემოდგა.

— რომელი ხარ?

— კარი გააღე, შვილო, მე ვარ! — გოგონა ისე წამოფრინდა, თითქოს ფრთები შესხმოდეს. გათოვლილ გულდედანს კისერზე ხარჯისვი გადაეწვინა. ნელა მივიდა და ტვირთი რბილად დადო კერასთან. ვეება ხარჯისვი იყო. სამ-სამი წყრთა რქები მოჭრილ მუხის ტოტებივით ეყარა მიწაზე.

— ჩვენს ძროხაზე დიდი! — გაიკვირვა სირინომ.

— დალის თვალი მწყალობს, შვილო. მეორეც მოვკალი, თოვლში ჩავფალი, გოგირდი ვუკმე, ნადირი რომ დააფრთხოს. დილით უნდა გაებრუნდე.

— ნეტავი ერთხელ დალი მაჩვენა. ამბობენ, ქალს არ დაენახვება, ეჯავრებაო. შერგილი რომ შეხვედროდა, თუ ეჩვენებოდა ნეტავი?! კარგი ვაჟები უყვარს თურმე.

— რას ამბობ, გოგო. დალიზე ასეთი ლაპარაკი გამიგონია? რომ გამიჯავრდეს, ხომ დამლუბავს.

— შენ როგორ ფიქრობ, მამა, შერგილს ეჩვენებოდა თუ არა დალი?

— რა ამოიჩემე, გოგო, ის გადაკარგული ბიჭი!

— ფადაკარგული კი არა, მეფის წარგზავნილია.

— მერე ამდენ ხანს რად არ გაგვიხსენა? შეიძლება იქ დაცოლ-შვილდა კიდევ.

სირინო ელდანაცემივით წამოვარდა.

— რას ამბობ, მამა! შერგილს ორი გული არა აქვს, ყველა სვანი-
ვით ისიც ერთი გულის პატრონია!

— ჰე, რა ვიცი, შვილო, მაშ ამდენხანს სიტყვა ვერ მოგვაწვდი-
ნა?! შენი შეხედვა გულს მიკლავს. ხანდახან დედაშენი მომელან-
დება, ალბათ მასაც აწუხებს შენი გულისტკივილი!

— შერგილი მალე ჩამოვა, სულ მალე, დედას კი, თუ კიდე
დაგესიზმროს, უთხარი, სირინო ბედნიერია-თქო. მთელს სვანეთში
ვის ჰყავს შერგილისთანა საქმრო!

გარეთ თოვლი აქრიალდა.

— ვილაცაა, მამა! — გაფითრდა გოგო. მართლაც, რამდენიმე
ხნის შემდეგ კოშკის ძირიდან ძახილი მოისმა.

— სირინო, სირინო, ძაძუ ვარ! სტუმრები მოგიყვანე, დიდი მე-
ფის წარმოგზავნილებია!

— საპატიო სტუმრებია. ღმერთო, შერგილის კარგი ამბავი
ათქმევინე მოსულებს. — პირჯვარი გადიწერა ძველმა მონადირემ.

— გახედე, მამა, მე კი მანამ კაბას გამოვიცვლი, ასე სირცხვი-
ლია.

გულდედანმა კარი გამოაღო. მეზობლის ქალს ორი ნაბადშემო-
ხვეული ვაჟკაცი შემოჰყვა.

— მშვიდობა ოჯახს!

— გამარჯობა არ მოშლოდეს ამ კერას.

— მობრძანდით, მობრძანდით! — მეფის მოგზავნილები — ღეთის
მოგზავნილებია. რისთვის გაგსარჯათ დიდმა მეფემ ასეთ ამინდში?

— მოგიკითხათ მეფეთ-მეფემ, საჩუქარიც მოგიძღვნათ. მათ შო-
რის ერთი შერგილს გამოუგზავნია შორეული ზღვისპირეთიდან.

— ღმერთმა თქვენს მარჯვენას უშველოს. თუ შერგილი ავად არ
არის, ჩვენც ბედნიერები ვართ მაშინ, შვილებო!

— კარგად ყოფილა, ეს ზამთარიც და კვირიკობისთვეში მანდ
ვიქნებით, შემოუთვლია. მეფემ თქვენი ქალიშვილისთვის, ცალკე
გამოგვატანა მოსაკითხი.

ქაბუკებმა ხურჩინის თავი ნელ-ნელა გახსნეს.

— ამ თოვლში რომელი გზით მობრძანებულხართ, ვერ მიმიკე-
ლევია?! — გაკვირვებით იკითხა მასპინძელმა.

— უშგულით მოვედით. ბანდულებზე შეჩვეულნი, თვითონაც
უშგულელები ვართ. ახლა მეფის კარზე ვიყავით.

— კარგი ყმები ყოფილხართ, შვილებო, ღმერთმა და მუთემ გაკურთხოთ! დავით მეფე ხომ კარგად გეყავს?

— შემოგითვალათ — კვიციან გამოგზავნიან თვის მადლობა მრმისხენებიაო.

— ღმერთმა უშველოს, ჩემი კვიცი რა სახსენებელია, მაგრამ მაინც მესურვილება გავიგონო, ხომ კმაყოფილია დიდი მეფე?

— ასეთი მძლავრი, მოუღლეელი მუხლი დუნიაზე ცხენს არ ექნება! დავითს არაბული ცხენების რემა ჰყავს. ვერც ერთმა ფეხი ვერ გაუსწორა შენ ნაჩუქარ კვიცს.

— მთის ცხენია, შვილო, ძლიერი წვივი აქვს. მერე მე ჯიხვის რძით ვზრდიდი სამეფო კვიცს. ნადირის რძეს კი სხვა ძარღვი აქვს, ცხელაა, ცხენს სისხლს უთბობს, უდგარს და მოუღლელს ხდის.

სირინო კოშკის კიბიდან ჩამოვიდა და მოსულებს მიესალმა. ვაჟებს თვალეებში სინათლე ჩაუდგათ.

— რად ირჩებოდა მეფე-ბატონი. განა ცოტა აქვს საზრუნავი? თქვენიც დიდი მადლობელი ვართ, რომ შერგილის სიკეთე გვითხარით.

სტუმრებმა სირინოს მეფის ძღვენი მიაწოდეს. ძვირფასი ბეწვის ჯუბა იყო.

— უიშე, ამას ვინ ჩაიცვამს?

— ქორწინებამდე ეს იყოს და ქორწინებისთვის სხვა გვევალებოდესო, ბრძანა დავითმა.

— შერგილი კვირიკობისთვეში ჩამოვა. მწიფობისთვეში ქორწილი უნდა გადავიხადოთო, ბრძანა მბრძანებელმა. — წყნარად დაუმატა მეორემ.

— თქვენ პირს შექარი. ახლა ეს ჯიხვი გავატყაოთ და მწვადეები შევწვათ.

— შერგილის საჩუქარი არ მოგვირთმევია ჯერ.

პირველმა ვაჟმა ლამაზად ნაქსოვი ბოხჩა გახსნა. აბრეშუმის წითელ ქსოვილში რაღაც იყო შეხვეული. თვალეებრივად სირინომ მორცხვად ჩამოართვა და გაშალა. შიგ პატარა საბარებო აღმოჩნდა. ვერცხლის ყდაზე დავითის სახე იყო მინაპავით გამჭვირვალე წვრილი კენჭებით ჩაქედლი. მეფე საოცრად ცოცხალი თვალეებით იყურებოდა.

— შერგილის ხელია! — აღმოხდა სირინოს.

ფურცელი გადაშალა. ქართული ასოებით იყო ნაწერი.

— გელათშია ნათარგმანები, უდა კი უცხო ქვეყანაში გაუქეთებია. ბარაქალა, ბიკო! სამწუხაროა, მეფეს არ უნახავს ეს წიგნი.

— რატომ არ უნახავს?!

— შეხვეული იყო და როგორ იკადრებდა მის გახსნას.

სირინო ჩაფიქრდა. — მაშინ, როცა უკან წაბრძანლებით, თქვენ თვითონ წაუღეთ მეფე მბრძანებელს. ნახოს და გაუხარდება: ახლა კი, მამა, ვახშამს მივხედოთ, შენც დამშეული ხარ და სტუმრებიც.

მან წიგნი ასწია სახატეზე შემოსადებად და უცებ იატაკზე გვირილის ხველი ფურცლები გადმოცვივდა.

— ხალდეს ყვავილებია. შერგილს შეუუნახავს ფურცლებშუა! — გაებადრა სახე სირინოს.

სოდომ-გომორას ქალაქია ბერძენთა ეს ქალაქი. რამდენი ადამიანია, იმდენი ენაა. ვის გაუგონოს ღვანმა ბიკმა! ბერძენი და სპარსელი, ისრაელი და არაბი, პაქანიკი და ათასი კიდევ სხვა. დიდმა მოძღვართ-მოძღვარმა, სანამ მთვარე ათჯერ დაილეოდა და გაივსებოდა, ორი ღერი ბერძნული ასწავლა, ეს არის და ეს. ამ სიტყვებით პურს თუ იყიდის და წყალს დალევს. არაფერი არ მოსწონს ამ ქალაქში ერთის გარდა: ბაღჩები ვარდებითა და ყვავილებით არის სავსე. ასეთი ვარდები ხალდეს მანდვრებს არც დაეისმობრება. ორი პეშვის ხელაა თითო კოკორი. ახლა სურნელი?! ერთი ვარდის სურნელი მთელ ხალდეს გააბრუებდა! ნეტა ერთი სირინოსთვის გააგზავნინა ეს ყვავილები უქკნობლად იქნებ თესლი ჩავიგლო ხელში. იქნებ კი არა, აუცილებლად უნდა ვიშოვნო. დავით მეფეს გაეხარდება. მერე როგორ დაამშვენებს უქიპერიონის ბაღებს!

ცაზე კი ვარსკვლავები თითქმის ისეთივე ჩანდა, როგორც ხალდეში. ოღონდ ესაა, სხივთა ციალი იყო სხევანიერი! თითქოს უფრო მეტად ნაზი და ხავერდოვანი. იქ კი, მის ხალდეში, ვარსკვლავები მნათი და აილამას მწვერვალივით მიუყარებელნი არიან,

ეჰ, როდის გავა დავითის დათქმული დრო! შერგილმა საკუთარი თვალით ნახა სანახავე. გასაკვირი არც არაფერია! იცის ხალხებმა ჭაბუკმა, ზღვის კენჭით როგორ მოხატოს ჩაფიქრებული სახე და ნიეთი. ამ ქალაქშიც რომ არ წამოსულიყო, ისედაც დაძლევედა განზრახულს. ღმერთო, არ შეგცოდო და სწავლით არც თუ ცოტა ისწავლა. ბევრი რამ ახალი ნახა და შეითვისა.

დიდი ოსტატები ჰყავთ ბერძნებს. ისეთი თვალი აქვთ, მზის ფერს ათასნაირად დაგიხატავენ და მზეობას კი მაინც ყველგან აგრძნობინებენ მნახველს. მალე გელათშიც ეყოლებათ ასეთი ჭაბუკები. დიდი იოანე და მოძღვარი არსენი კავკასიის მთებს გადადგავენ, თუ კი მონინდომეს. ჰოი, იოანე, იოანე! მართალაა, დავით შეფეს არც რაინდობა აკლია და არც სიბრძნე, მაგრამ შენი მსგავსი ადამიანები აღამაღლებენ ერის გონებას, მისი სიბრძნის სალაროს შენისთანა შეწირული ადამიანები ამდიდრებენ.

ამ ფიქრში გართული შერგილი ნელი ნაბიჯით მიდიოდა ბოლაზისკენ, იქნებ ხომალდს ქართველი ვინმე ჩამოჰყვესო. იქაური ამბები აწუხებდა ძალუმად.

უზარმაზარი ბოლაზი ათასი ჯურის ხალხით იყო სავსე. ხომალდებს ნუ იკითხავეთ! აფრების თვალუწვდენი ტყეები ირზეოდა ზღვაზე. ვაჭრები და შოლები, მღვდლები და ბერები ერთმანეთში ირეოდნენ. ქუჩები გლახაკებით იყო სავსე. სვანი კაცისათვის მაინც ყველაზე ლამაზი და საოცარი ზღვის ულამაზესი ლურჯი უბე იყო. სანაპიროზე დიდებულთა სასახლეები იყო წამოჭიმული. ბაღებში ათასნაირი ვარდი, ფორთოხალი და მისთვის უცნობი სურნელოვანი მცენარე ჰყვოდა.

— სვანეთის წყლები და მდინარეები მაინც სხვა არის. ხალხს ცას შეტოტებული მწვერვალები მთელ დუნიას ურჩევნია.

უცებ ორი უცხო კაცი დალანდა. მათი მიხვრა-მოხვრა, სიარული და სახის ნაკვთები ეცნაურა. ტანსაცმელი კი ნამდვილად ქართული ეცვათ.

— ქართველები ბრძანდებით? — შორიდანვე შეეკითხა.

— დიახ. საქართველოდან ვართ. შენ კი ვინა ხარ, ჭაბუკო?

ახლა კარგად შენიშნა შერგილმა, ისინი უბრალო აზნაურები არ იყვნენ. ქამარ-ხანჯალი და ხმალი სულ ოქროთი ჰქონდათ მოქედილი.

— შენ ის სვანი ქაბუჯი ხარ, ალბათ, გელათის ტაძრის გუმბათის მოსახატად რომ გელიან!

— ვინ მელის?! — შეცბა შერგილი.

— თვითონ მეფე დავითი. სულ მალე ყველაფერი დასრულდება. შენ კი გუმბათის კედლის აღმოსავლეთ მხარეს გიტოვებენ. ასე უბრძანებია ხუროთმოძღვარს.

— თქვენ რისთვის გარჯილხართ?!

— ჩვენ ბერძენთა მეფის კარზე ვართ წარმოგზავნილები მეფეთ-მეფის დავითისაგან.

— როლის წაბრძანდებით? იქნებ მეც გამოგყვეთ, ჩემიანებთან მგზავრობა გამიხარდება.

— ჯერ არ ვიცით, ქაბუჯო, თანაც მეფის დასტურის გარეშე ვერ წავიყვანთ. მან დაგვისაგზლა, ინახულებთ და ჩემი ბრძანება უთხარით: ბევრი ისწავლოს, ჩვენს მიწაზე სასახლეების და ტაძრების შენება აწი უნდა დავიწყოთო.

— ნუთუ მეფეთ-მეფეს ვახსოვარ? — გაწითლდა შერგილი.

— ახსოვხარ კი არა, გვიბრძანა, მოინახულებთ და ჩემი საჩუქარი გადაეცითო, — უთხრეს და ხელში ოქრო-ვერცხლით სავსე აბრეშუმის ყაითნით ნაქსოვი ქისა ჩაუდვეს. — არაფერი მოიკლოსო, დაგვაბარა.

ქაბუჯი გაოგნებული დასცქეროდა ქისას.

— იცოდე, ხვალ შინ გამოგივლით, არსად წახვიდე. ნაბრძანებ ადგილზე უნდა მიგიყვანოთ, — უთხრა პირველმა.

შერგილი ამის მთქმელს დააკვირდა. შეტად ახალგაზრდა ჩანდა მოსული. შავი, თხელი წვერ-ულვაში მის ნათელ სახეს ვაჟკაცურ იერს აძლევდა. „ვინ უნდა იყოს ნეტავი“, — გაიფიქრა შერგილმა. მერე უცებ მიხვდა, კინალამ შუბლზე იტყიყა ხელი! კი, ნამდვილად სახლთუხუცესი იდგა მის წინ.

„ესენი დიდ საქმეზე არიან ჩამოსული. მეფე სახლთუხუცესს ადვილად არ გამოუშვებდა“, — გაიფიქრა მან.

— თქვენს ბრძანებას ვინ გადაუვა, სახლთუხუცესო! — უცებ წამოცდა ეს სიტყვები.

— მიციანი! — გაოცდა სახლთუხუცესი, — იცოდე, არსად დაგ-
ცდეს! არაა საჭირო, ჩემი აქ ყოფნა სხვებმა იცოდნენ. ხვალ კი გა-
მოგივლით, ბინა ვიცი, პირველად როდი ვართ ამ ქალაქში. აბა,
თუ მიხვდები, სად უნდა წაგიყვანოთ!

— აზრი ვერ მიმიწვდენია, სახლთუხუცესო.

— მეორედ არ წაშოგცდეს ეს სიტყვა, აკი გაგაფრთხილე!

— ბოდიში, ბატონო, — შეწუხდა შერგილი.

— ხვალ მეფის სრა-სასახლე და ბალები უნდა დავათვალიეროთ.
დავითს უნდა, საკუთარი თვალთ ნახო მათი სიმდიდრე და მხატ-
ვრობანი.

შერგილს სიხარულისაგან ელდა ეცა.

— ეს ჩემი ფიქრი იყო! — წაილულულა მან.

— ასეა, ძმაო, დავით მეფემ ყველა მისი ქვეშევრდომის ფიქრი
იცის და მის აღსრულებას თვითონ ცდილობს. ამიტომაა დილა
მეფე.

— ღმერთმა დიდი ხნის სიცოცხლე მისცეს.

— აბა, ჩვენ წავედით. მშვიდობით.

ორი ნაბიჯიც არ გადაედგათ, რომ სახლთუხუცესი ისევ შემო-
ბრუნდა.

— შერგილ! — შემოსძახა ჰაბუკს. — ჭუნირი ხომ არ წამოგყო-
ლია? დავით მეფე დაკვრას გიქებს. მისი ხმები სამშობლოს გვახსე-
ნებს.

— კი, ბატონო, ჭუნირი ჩემი ხმალიც არის და ფარიც.

— მაშ ხვალ ადრე გამოგივლით, წასვლამდე ერთ-ორ სიმლე-
რას მოგვასმენინებ.

— როგორც თქვენ ბრძანებთ, ისე იქნება, ბატონო!

ზღვა წყნარი იყო და ლურჯი. საღამოს გრილი ნიავი ნელა არ-
ხევდა ხეების ტოტებს და ზღვაზე გაშლილ აფრებს. დიდი ხომალ-
დები თეთრი ღრუბლებივით მოჩანდნენ შორიდან.

შერგილის სენაკის წინ სამნი ისხდნენ. ჭუნირის ხმა წყნარად
დაირხა ზღვისპირეთში. წყნარადვე დაიგალობა შერგილ-ჰაბუკმა.

ნელ-ნელა გაიღო მონასტრის სხვა სენაკთა კარები და თავი გამო-
ყვეს ბერებმა და შეგიკრდებმა. ერთმა ვერ მოითმინა და ბერძნუ-
ლად დაიძახა:

— შერგილი უკრავს. გამოდით ბიჭებო, გამოდით!

— შენ, ჭაბუკო, ეტყობა, თავი გამოგიჩენია კიდეც! — გაელიმა
სახლთუხუცესს. შერგილმა ხმას თანდათან აუწია.

ახალგაზრდა შეგიკრდები გარს შემოეხვივნენ.

— იცოდე, ტოლივით მელაპარაკე, გინდა, ნათესავად გამოტყვი! —
ხმადაბლა ჩაულაპარაკა სახლთუხუცესმა.

მოსულვებს ერთი ახოვანი, შავთმიანი უმაწვილი გამოეყო.

— ლილე იმღერე, შერგილ, — შეეხვეწა სევან ჭაბუკს.

— ჩვენი სიმღერებიც ასწავლე. ბიჭო, ამათ?! — გაოცდა სახლ-
თუხუცესი.

— თვითონ ისწავლა. მეტად მოსწონს ჩვენი სიმღერები. ამ ბო-
ლო დროს თვითონაც მეხმარება. ისეთი მოძახილი აქვს, მოგე-
წონებათ. ათინელი ბერძენია, ოქროს ხელი და გონება აქვს.

— თანამემამულეები არიან?! — იკითხა ისევ ბერძენმა. — დიდი
კაცები ჩანან, ის ერთი მაინც ბრძენი იქნება! — სახლთუხუცესს კინა-
ლამ სრცილი შესკდა. შეგიკრდმა ის კი არა, მისი მსლებელი ჩათვა-
ლა ბრძენ კაცად. თავი შეიკავა, იცოდა ბერძნულის ცოდნის გამე-
ლავნება საკუთარი თავის გამეღავნებას ნიშნავდა.

შერგილმა ლილე წამოიწყო. სახლთუხუცესმა და მისმა მსლე-
ბელმა ველარ მოითმინეს და ხმა ააყოლეს. მწყობრი სიმღერა საო-
ცარი სიძლიერით ამაღლდა. უსმენდნენ და ეგონათ კავკასიონის
მთები თანდათან გუგუნით შიშვლდებოდნენ და მალღდებოდნენ.
კალთებს იშმუშნიდნენ, მხრებს იბერტყავდნენ და ყინული და თოვ-
ლი ხევებში სცვიოდა, ქვესკნელში მიქშუოდა. თითქოს სამი ქართ-
ველი კი არა, ასი მწვერვალი მღეროდა. არა, პრომეთე-ამირანი გუ-
გუნებდა ადამიანთა სიმძლავრეზე, ვაჟკაცობაზე, შეუდრეკლობაზე,
ეს ღმერთების სიმღერა კი არა, მათი სიძლიერის დამხობის საგა-
ლობელი, ადამიანის ნიჭისა და გონიერების, მისი უტეხი რაინდო-
ბის ამაღლებული ჰიმნი იყო, მათი თვალმიუწვდომელი სიმაღლისა
და ძლიერების სიმღერა.

უცებ მონასტრის წინამძღვარი გამოჩნდა. დინჯად მოდიოდა მათ-
კენ. შერგილმა შეხედა და დაიბნა. არ იცოდა, რა ექნა. დაბნეულო-

ბა ხმაზეც დაეტყო კაბუჯს, ეტყობა, წინამძღვარმა იგრძნო ეს და ანიშნა, ნუ გეშინია, იმღერეო!

ერთი კიდეე მძლავრად შეუგალობეს და დაამთავრეს. ხმას არავინ იღებდა. მხოლოდ მომღერლებს დასტყობოდათ სიმღერის ეშხით გამოწვეული სიწითლე.

— დიდებული სიმღერა გქონიათ, შვილებო, დაილოცა თქვენი კუთხე.

— „სიმღერა შენ ჩვენი მეფე დავითისა უნდა მოისმინო! — გაიფიქრა სახლოუხუცესმა. — რომ დაიბუხუნებს, მისი ხმის სიძლიერე თქვენს მონასტერს ქვის გუმბათს ააგლეჯს“.

— შერგილ! — მიუბრუნდა უცებ კაბუჯს, — მეფემ მითხრა, ყვავილთა სიმღერა იცისო, ვაეობას გაფიცებ, მომასმენინე.

შერგილი შეერთა. „რა საკიროა ახლა აქ ყვავილთა სიმღერა? — ვაითუ ვერ გამიგონ, — სირინო და მეფე სხვაა, ამათ კი, ვინ იცის, დამცინონ კიდეც. უარს მაინც ვერ ვეტყვი მეფის სახლოუხუცესს. შერე უად, ამ უცხო ქვეყანაში განა ქართველი კაცი ქართველს სიმღერის მოსმენის ეშხს გაუმტყუნებს?!“

შერგილმა დაიწყო. ჭუნირის სიმებს ჯერ იის ჩურჩული აღმოხდა, ბგერები წყნარად, ნელა დაირხნენ მონასტრის ეზოში. მერე წყნარადვე გადაინაცვლეს ზღვის უბისაკენ, ბაღებისაკენ, სასახლეებისაკენ. წინამძღვარი წინ წადგა, — თითქოს ისედაც ლურჯი ფერები, ზღვას თხელი ნისლივით რომ გადაჰკვროდა, ახლა უფრო გამრავლდა, იის ფერი დაედო. თითქოს იის სურნელი გაჩნდა კიდეც მონასტრის ეზოში და გარემოს მოეფინა. თვითონ შერგილის ფიქრი კი ხალდეს მინდვრებზე დაქროდა. ახლა თვითონ მოუნდა გვირილების სიმღერა, — ხალდელი გოგონებმა ცეკვა. სიმები მწყობრად ირხეოდნენ და ცის გუმბათს აკანკალებდნენ.

— საოცარია პირდაპირ! — დამთავრებისთანავე თქვა წინამძღვარმა. — აქ ჩვენში იოანე ქართველის მკრეხელობა უკვირდათ, ჩვენი ეკლესია მის ცოდვებს მისსავე მასწავლებელს იოანე იტალოსს აბრალებდა. ვინც თქვენ სიმღერებს მოისმენს, მიხვდება, საიდან მოდიოდა მისი წარმართული ფიქრები. ბრძენთა-ბრძენია იოანე პეტრიწონელი, მაგრამ ერთაჩნება ღმერთი მას ჩვენსავით როდი სწაჰს!

— იოანეს მკრეხელობა ვინ თქვა, წინამძღვარო?! — წამოოცა შერგილი.

— დაჯექი, ბიჭო. — უბრძანა სახლთუხუცესმა, — შენ რა იკა-
შვილო. ამათ თავიანთი პაექრობა და დაეა აქვთ. ეს ჩვენი საქმე არ
არის!

— მიწის პირზე ისეთი მტერი ახლა მართლმადიდებელ ეკლეს-
სიას არა ჰყავს. გონებით ძლიერია და მით არის საშიში. გავიგე-
თქვენს მეფეს იოანე პეტრიწონიდან თავისთან მიუწვევია.

— არ ვიცი. წინამძღვარო, — იუარა შერგილმა, — ჩემსობას
იქ იოანე არავის ერქვა.

სახლთუხუცესს უღვაშებში ჩაეცინა. შოეწონა სვანი ჰაბუკის-
ტყუილი.

— ჰკვიანი კაცი ყოფილხარ, — ჩუმად ჩაულაპარაკა ქართულად
— ეტყობა, ამ ბერძენს იოანეს სიბრძნე ვერ მოუნელებია. იტა-
ლოსი დაღუბეს კიდევ. ახლა იოანეს ებრძვიან, რას უზამენ, შვი-
ლო. დავითის კალთის ქვეშ ახლა ვინ გაუბედავს რასმეს.

უკვე დრო იყო წასვლის.

შერგილი სენაკში შევიდა თმის დასაეარცხნად. შეგირდებმა და
ბერებმა თავიანთ სამყოფელს მიაშურეს. მარტო წინამძღვარი არ
იძროდა ადგილიდან.

სახლთუხუცესი და მისი მხლებელი მიხვდნენ, რომ წინამძღვარს
რალაც აწუხებდა. მან ერთხელ კიდევ მოავლო თვალი გარემოს და
რაკი შენიშნა, რომ მათ გარდა არავინ იყო, მოულოდნელად ქარ-
თულად დაილაპარაკა.

— არ გაიკვირვოთ, მე იოანეს ერთი მოწათე ვარ. ვიცი, იგი
დავით მეფის სამსახურშია. მაპატიოს შეცდომანი ჩემი. მე რომ მის-
კვალს გავყოლოდი, არ შემეძლო, დავიღუპებოდი. იტალოსი ჩვენ-
ში სატანაზე უფრო საშიშრად არის გამოცხადებულო.

— ქართული იოანემ შეგასწავლათ?! — არ დაიბნა მოულოდნე-
ლობით სახლთუხუცესი.

— არა, ჩემით შევისწავლე, ჯერ კიდევ ათონში. მერე პეტრი-
წონში მოვხვდი გრიგოლ ბაკურიანელის სემინარიაში. იქ შეეხვდი
დიდ იოანეს.

— ორიოდე წუთის წინ მეგონა, იოანეს თქვენზე დიდი მტერა-
არ ჰყავდა. — გაეღიმა სახლთუხუცესს.

— რას იზამ, ადამიანს ხშირად უხდება თავისი ფიქრების მალა-
აქ წელან ორი ბერი იყო. ვიცი, ისინი მე მითვალთვალებენ. კათალი-
კოსი ეპკვიანობს ჩემზე.

— წინამძღვარო, შერგილი უნდა წავიყვანოთ ცოტა ხნით. შინაური საქმეები გვაქვს მასთან. — სხვაზე გადაიტანა საუბარი სახლთუხუცესმა.

— წაიყვანეთ, ვინ უშლის, თქვენი ქვეყნის შვილია, როგორც გნებავთ, ისე მოიქეცით, — სწორედ ამ დროს შერგილი გაფითრებული გამოვიდა თავისი სენაკიდან და პირდაპირ წინამძღვარს მოაშურა.

— წინამძღვარო, ჩემი სასთუმლიდან ვილაც ხელცივს ჩემი სოფლის კენჭით მოქიქული ნახატი მოუპარავს. იგი სახეა დავით მეფეთა-მეფის. თუ არ დამიბრუნებენ, სისხლი დაიღვრება! ამას ვერავის შევარჩენ!

წინამძღვარს მუხლი მოეკვეთა.

— ეს იმ ორი ბერის ხელის საქმეა, სხვების სასთუმლებში ბუჯურობენ, გვამოწმებენ.

— ეტყობა, დავითას სახე იოანეს შიამგვანეს, — წყნარად თქვა სახლთუხუცესმა და წინამძღვარს შეხედა.

— ნუთუ ისინი ერთმანეთს გვანან? — კიდევ უფრო აკანკალდა წინამძღვარი.

— წვერულვაშით კი გვანან. ისე, დავითის ერთი მაჯა იქნება იოანეს ყელ-კისრის სიმსხო.

— დავლუპულვართ და ეს არის. კათალიკოსი იოანეს იცნობდა, მკრეხელობას დაგეწამებს თქვენცა და ჩვენც.

— ნუ შეწუხდებით, წინამძღვარო, დავით მეფის სიძლიერე ახლა თქვენს კათალიკოსსაც კარგად მოეხსენება.

მონასტრის ეზოში ბერძენთა მეფის ათი ცხენოსანი შემოაჯირითდა. წინ კარისკაცი მოუძლოდა. ჩამოქვეითდნენ და მოკრძალებით წამოვიდნენ სახლთუხუცესისკენ.

— მეფე გთხოვთ. სასახლეში გელით მეფეთა-მეფის დავითის წარმოგზავნილებს!

სახლთუხუცესს ფერმა გადაჰკრა, „ჯაშუშებს დავუსმენოვართ, აწი მალეა აღარ ღირს“. — გაიფიქრა და წამოდგა.

— მონასტრის სტუმრები ვართ, ერთი ჩვენი შეგირდი სწავლობს აქ და მისი წაყვანა გვიბრძანა მეფეთა-მეფემ.

— მეფემ უკვე გაიგო, თქვენს შევირდს დავითის სახე დაუხატავს.

— საიდან მოხვდა დიდ მეფესთან ყრმის ნაცოდვილარი? — ვითომ გაიკვირვა სახლთუხუცესმა.

— კათალიკოსს უნახავს და მან უსაჩუქრა.

სახლთუხუცესმა წინამძღვარს გადახედა და ქართულად ჩაილაპარაკა:

— თუ ჩვენში წამობრძანებას ინებებთ, გამოგივლით. იცოდეთ, მეფეთა-მეფე დავითმა იცის თქვენისთანა ბრძენი ადამიანების ფასი.

— უკვე მოხუცი ვარ. შორეულ მგზავრობას ველარც კი ავიტან-დავით მეფეს კი მოკრძალებით გადაეცით ჩემი კეთილი სურვილები.

— წინამძღვარო, ნუთუ თქვენ იცნობთ კოლხთა მეფეთა-მეფეა? — გაიოცა მეფის კარისკაცმა.

— ვიცნობ, შვილო, აი, მისი თხოვნით ეს შევაგროვე.

ამის თქმასთან ერთად წინამძღვარი თავისი სენაკისაკენ წავიდა. ცოტა ხნის შემდეგ ხბოს ტყავის მომცრო ტომარა გამოათრია და ბალახზე პირი მოხსნა.

— მეფეს ზღვის კენჭები რად დასჭირდა? — კიდევ უფრო გაიოცა კარისკაცმა.

— ხომ ნახეთ დავითის სახე იმ საღვთო წიგნზე. ის ამ ბიჭმა მოქედა. დავით მეფე დიდ ტაძარს აშენებს გელათში. იქ უნდა ღვთისმშობლის სახე მიაკენჭოს ტაძრის აღსავლის გუმბათს. წავა თუ არა ეს ბიჭი, მეც ეს თან უნდა გავატანო.

ამ სიტყვებს არაფერ ელოდა. ყველა გაოგნებული იდგა.

სახლთუხუცესი კი გუნებაში იღიმებოდა.

— ბრძენთა-ბრძენია ჩვენი დავითი. ხედავთ, საიდან სად გადმოუწვდია ხელი?!

შერგილი მაინც ვერაფერს მიმხვდარიყო. გოცნებით შეჰყურებდა ყველას, განსაკუთრებით კი წინამძღვარს.

— აი, თურმე რატომ მეფერებოდა, დროს არ იშურებდა ჩემი გაწვრთნისათვის! იოანეს ძმობილი ყოფილა. დავით მეფის პარტივისმცემელი. ახლა კარგად გაახსენდა, ერთხელ ღამე გააღვიძა წინამძღვარმა და არსენ წინამძღვრის ბარათი იღუმალად გადასცა. ბარათთან ერთად აბრეშუმის მომცრო ქისაში ხუთი ბრტყელი, ფერადი კენჭი იდო.

— ეს რა არის? — გაოცდა წინამძღვარი.

ჩემი სოფლის მდინარის კენჭებია, — აუხსნა მაშინ შერგილმა. გულში კი ფიქრობდა: სირინო ისევ გელათში იწვრთნება ხელსაქმეზე. ეტყობა, ხალდეშურას კენჭები შიკრიკის ბარათთან ერთად ნამალევად გამოატანა.

„ნეტავი ყვავილების სიმღერა თუ ესმის ახლა სირინოს?!“

მრავალმა წელმა განვლო. დავითი კარგა ხანია გელათის მიწაში, უზარმაზარ ლოდქვეშ განისვენებდა. დემეტრეც გარდაიცვალა. არსენ წინამძღვარმა გელათიდან იყალთოში გადაინაცვლა, იქ იმოღვაწევა და კახეთის მიწაზევე მიიძინა. სულმნათი იოანე, მუდამ ადამიანთა სიკეთეს რომ ქადაგებდა, ისე წავიდა ამ ქვეყნიდან, ბედნიერებას ვერ ეღირსა.

შერგილს და სირინოს უკვე ათი შვილი და ოთხმოცამდე შვილთა შვილი ეხვიათ. სად არ იარა შერგილმა: გელათიდან ისევ საბერძნეთში მოუხდა წასვლა, იქიდან ახალ გაქრისტიანებულ ჩრდილოეთში იმოგზაურა. იქაურ ტაძრებს თავისი ხელი დაატყო, ნახეტიანები და შოღლილი დაბრუნდა სამშობლოში. სირინომ იუარა სხვა ქვეყანაში ცხოვრება, უკვე მოხუცები ისევ ხალდეში დაბრუნდნენ. ბიჭები დააცოლშვილეს, ქალები დაათხოვეს და თვითონაც დაწყნარდნენ. შერგილმა ზედ წყაროს თვალზე კოშკი ააგო, რომ მტრის შემოსევისას უწყლობა არ ეგრძნო შთამომავლობას. ისხდნენ ახლა სვანეთის გრძელ ზამთრის ღამეებში და წარსულს იხსენებდნენ. შერგილს მუხლში იმდენი ღონე კიდევ ჰქონდა, გარედან შეშა შემოეტანა და ჯიხვის ხორცი შამფურზე აეგო. სირინო კი ლოგინად იყო ჩავარდნილი. ფეხზე ადგომა უჭირდა.

— შართლა ღამაში ქალი იყო ჩვენი ბებია?! — იღიმებოდნენ შვილიშვილები. სირინოს სადღაც მაინც გაკრავდა თვალეებში ელვის მსგავსი პატარა ნაპერწკალი.

— ნუ ხუმრობთ, ცელქებო! ჩემი სიღამაზე მხოლოდ ჩემმა შერგილმა იცის. თქვენ კი თქვენ კმრებსა და სიღამაზეს მოუარეთ-ეშმაკის ფრთიანებო!

თვითონაც იღიმებოდა, აკვირდებოდა შვილებს და შვილიშვილებს. ხედავდა, ზოგი მას ჰგავდა, ზოგი შერგილს, აი, ბეჩაო! მისი ნაქარგი დროშით სულცხონებულმა დავით მეფეთა-მეფემ სად არ შეუღლეწა მტერს კარი, სხვა რომ არა, მარტო ის რად ღირდა, რომ მისი ნახელაქმევი თბილისის ცაზე გადმოკიდეს გამარჯვებულმა ქართველმა მეომრებმა? ახლა ეს ცხვირმოუხოცელი გოგოები დასცინიან სირინოს?! არა, კი არ დასცინიან, ასე ღიმილით იხსენებენ მის სიკეთეს. იციან ცელქებმა, ბებოს გულში რომ უხარია ასეთი საუბარი. აბა, როგორ ჰგონიათ. შერგილმა მოაჯადოვა სირინო ქალი. თავდაპირველად საწყალ მამასაც არ მოეწონა მათი ამბავი, ნაგრამ მერე ისიც სულს ლევდა შერგილის გახსენებაზე. ვაჟი არ ჰყავდა და შვილივით შეითვისა სირინოს რჩეული.

ან კი ვინ იყო შერგილისთანა? რასაკვირველია, არავინ. სოფელი ვერ მიხვდა პირველად შერგილის სიკეთეს. კინაღამ გიჟად მონათლეს.

ვინ გაიგონა ყვავილთა სიმღერა და ცეკვა-თამაშო?! უკვირდათ. მარტო მე მივუხვდი შერგილს, მე ვაგუგე. მე ჩავიხედე მის გულში. სხვანაირად ცოლ-ქმრობა არ შეიძლება. საყვარელ მამაკაცს კარგი ცოლი ყოველთვის მიუხვდება ფიქრს. შერგილს კი თავისი ფიქრი აწვალებდა. სირინოს შემხედვარე გულში ბოლმას იხვევდა.

„—ნეტავი მე დავვარდნილიყავი, ეს ქალი კი არ წაქცეულიყო. ნანევრად მკედარია და თვალები მაინც ჩემკენ აქვს. მეცოდება, მეცოდება. მთელი ცხოვრება სიხარულით ამიესო. არასდროს ბედი ჩემი არ მიწყევლია, არასდროს დარდი არ შემომძაპრვია გულში. ახლოს ვუყურებდი, თუ შორს ვიყავი, მაინც მისი თვალების შუქი წინათებდა გზა-კვალს. ცაზე ახედვა მიხაროდა და ქვეყნის თვალის გადავლებაც. ყველაფერი მისი სიყვარულით იყო. მეფენიც კი არ ყოფილან ჩემზე ბედნიერნი. ღმერთო, შენით და, არც არავინ მინახავს ჩვენზე უფრო სიხარულით ავსილი. აბა ვინ იყო: იოანემ ქვეყანას შესწირა თავი, ბევრი იმოგზაურა და იმოღვაწევა. უკვდავება დაიმსახურა, ბედნიერება კი — ვერა. არსენსაც ასე მოუვიდა. ბოლოს და ბოლოს მეფეთა-მეფე იყო დიდი დავითი, თითქმის ქვეყნის მპყრობელი გახდა, მერე რა?! ჩემზე ბედნიერი მაინც არ ყოფილა. საოცარია მაინც! ამდენი ომი გავიარეთ, რამდენი ავადმყო-

ჯობა შეხვდა ხალხს, ჩემი ახლობელი აეადაც კი არ გამხდარა. სად არ იბრძოლეს ჩემმა შვილებმა, ცოტა სასახელო საქმე როდი აეთეს სამშობლოსათვის, ტყვია კი არ გაჰქარებიათ. ბედია, მაშ რა არის! ჩემი ოჯახის წევრს ჭერჭერობით მწუხრის ცრემლი არ გამოვარდნია თვალთაგან! მეტად გასაკვირველია; მაგრამ ასე მოხდა. შწამს, ყველგან სირინო-ქალის სიყვარული გვიფარავდა მეც და ჩემ ოჯახის წევრებსაც. მასაც და ჩვენც მისი ნათელი ფიქრის შუქი გვინათებდა გზა-კვალს, მისი ლოცვა მიგვიძლავდა წინ. მეტად მიყვარდა ეს ქალი, მასაც ვუყვარდი. ერთმანეთი ვაცოცხლეთ და ვაცხოვრეთ. ნეტავი ჩვენი შთამომავალნიც ასევე ივლიდნენ ამ ბედნიერ წუთისოფელში. ახლა კი მეტად დაჩიავედა და მოტყდა საწყალი. ჩემი რომ არ ედარდებოდეს, რამდენი ხნის წასული იქნებოდა ამქვეყნიდან. ჩემი ჭავრი ამაგრებს კიდევ; ეშინია, უჩემოდ რა ეშველება, ვინ მოუვლის, ვინ მოუფერებო. ძალ-ლონემ უმტკუნა, მაგრამ მის თვალებში ისევ ის ცეცხლი ანთია, პირველად რომ ავიზგიზდა. ღმერთო შენით და, მეც ვედარ ვძლებ უმისოდ. წინათ წლობით ვიყავი გადახვეწილი. ოჯახს და მის სახეს მოშორებული. სადაც კი ვიყავი, მისი შუქი მომყვებოდა და მაძლებინებდა, ახლა აღარ შემიძლია სირინოს მოშორება, უმისოდ მგონია უფსკრულში, სასიკვდილო წკვარამში ვარ ჩავარდნილი. მას რომ რაიმე დაემართოს, მე შეიძლება, უცებ არ მოვკვდე, მაგრამ ჩემი სიცოცხლის ყველა ნაპერწკალს ცივი ფერფლი გადაეფარება. განგების მადლობელი ვარ, რომ სირინო შემახვედრა ამქვეყნის თანამგზავრად. მეც ბედნიერი ვიყავი და ისიც“.

ეზოში ამ დროს ხმაური გაისმა, უმცროს შვილიშვილებს სტუმრები მიეწვიათ, კოშკის ძირში სუფრა გაეშალათ, სულ არ დაეძებდნენ, ავად იყო თუ არა მოხუცი სირინო, თავიანთი ფიქრი აწუხებდათ, თავიანთი საზრუნავი გასჩენოდათ. ასე იყო და ასე იქნება. შევნოდათ ჭაჭიის პერანგები, მოკლე ხმლები და მუზარადები. ოდესღაც შერგილიც ასე იყო, მოვა დრო და ისინიც მოხუცდებიან.

ხალდეს მინდვრებზე მზე ყოველთვის აილამას მწვერვალიდან გადმოიხედავს. ამოსცდება თუ არა მის ყინულოვან, ცადაზოდულ

წვერს, ერთბაშად დაანათებს მთელ სოფელს. იმ დილასაც ასე იყო, ოღნავ გრილოდა და სირინომ შერგილი მოიხზმო.

მხრებში შემიღეჭი, შერგილ, კოშკის ძირას სკამლოგინი გამიშალე, მინდა ჩვენ ეზოს და გაღმა შთის კალთებს ვუყურო.

შერგილმა ციმციმ ასწია სირინო და დაგებულ სკამლოგინზე მიაწვინა. ხალდეშურა კლდეს ასკდებოდა, ლურლულებდა, გრიალებდა, გარშემო ცასა და მიწას აზანზარებდა.

— რა პატარაა და რამდენი ძალა აქვს, შერგილ, ჩვენს ხალდეშურას? ყველა მდინარე რომ ასე ძლიერი იყოს, ქვეყანას წალეკავენ.

— პატარაა, მაგრამ ცეცხლია, მისი ტალღები შევარდნის ფრთაზე უფრო სწრაფია. ხომ გიყვარს, სირინო, ჩვენი ხალდეშურა?

— გახსოვს, შერგილ, ჩემი სახე რომ მოხატე მის ნაპირზე? მეუბნებოდრი, ყვავილთა სიმღერა ვიცით. მე სულელმა დავიჭერე კიდეც. — გაელიშა სირინოს.

— ნამდვილად ვიციოდი. აკი გომღერე, თვითონ არ მითხარი, იები, გვირილები ცეკვავენ და იმღერიანო?! კარვად მახსოვს, ასე მითხარი.

— გითხარი და ასეც იყო. ნამდვილად მეზმოდა მათი სიმღერა, ნამდვილად ვზედავდი მათ ცეკვას.

— კუნირი მინდა მომამზენინო. დაუკრავ, შერგილ?

— ხელი არ მემორჩილება, ქალო!

— სცადე, შერგილ, მე მაინც გამიხარდება, კუნირი კედელზეა, დაუძახე, მოგიტანონ.

შერგილი წამოდგა.

— არა, შენ ნუ წახვალ, ხომ გითხარი, ბავშვებს დაუძახე და ჩამოგიტანენ. მინდა ახლოს იყო, მარტო ნუ დამტოვებ.

შერგილმა რძალს შეუძახა, კუნირი მომიტანეო.

— ნეტავი შეფეთა-შეფუე დავითს თუ ესმოდა ყვავილთა სიმღერა? — იკითხა სირინომ.

— არა, არ ესმოდა, სირინო, არც შეიძლებოდა გაეგონა!

— რატომ, შერგილ, ის ბრძენი კაცი იყო, ღვთის ტოლი კაცი იყო.

— კი, ღვთის ტოლი კაცი იყო. მაინც ვერ გაიგონებდა ყვავილთა სიმღერას.

— ძეფე თუ ვერ გაიგონებდა, მაშინ ჩვენისთანები რას შეისწავნენ, შერგილ?!

— მეფეთა-მეფე დავითს კაცი უნდა მოეკლა, მტერი უნდა ეხოცა.

— მამულის მტერი კაცი არ არის, შერგილი!

— მე ერთხელ წმინდა გიორგის ვხატავდი, საღებავი დამეჭკა, ნახატი დამედლაბნა და წაეშალე. როცა დავხედე და მისი სახე ადგილზე ვერ ვნახე, ენა დამება, მომეჩვენა, კაცი მოვკალი-მეთქი.

— მერე?

— სწორედ ამ დროს ტაძრის ეზოში მღეროდნენ. როგორც კი სურათი დავდლაბნე, — კაცი მოვკალი, უცებ დავყრუედი, ველარაფერი გავიგონე, გონებაზე ბინდი გადამეფარა. კაცს რომ მოკლავ, ყვავილთა სიმღერას კი არა, ადამიანის სიმღერის ეშხს დაკარგავ-გონი აგეშლება.

— მაშინ მეც მომეჩვენა ყვავილთა სიმღერა. ის კი არა, გვირღვლების ცეკვაც დავინახე.

— მაშინ სხვა იყო.

— დაუკარი, შერგილი, დაუკარი.

შერგილმა რძალს ქუნიჩია ჩამოართვა და თითები ჩამოჰკრა...

სირინოს უნებლიეთ თვალები დაეხუჭა. მიხვდა შერგილი, ძველებურად ველარაფერდა ქუნიჩია. სირინოს ენიშნა და თვალები მიტომ დახუჭა.

— დავით მეფე დიდი მეფე იყო, ის მაინც გაგიგონებდა!

— ხომ ნახე, რამოდენა ლოდის დადება ბრძანა სიკვდილის ჟამს, ისიც დააწერინა, ზედ გადამიარეთო.

— ყვავილების ენას მაინც გაიგებდა. ჩვენ მაშინვე უთქმელად მიგვიხვდა ტრფიალს.

— ღვთის ტოლი კაცი იყო. დიდი ლოდიც იმიტომ დაიდო, დიდა ცოდვა შემინდეთო.

ისევ ჩამოკრა შერგილმა, გაიხედა. რძალი ზღურბლზე იდგა და გაოცებული იყურებოდა.

— სიმები ხომ არ დალამებულა, მამამთილო?!

— არა, ჩემო რძალო. თითები მიკანკალებს, თითები!

შერგილმა ცოლს გადახედა. სირინოს თვალები ფართოდ გაედო, ოღონდ შიგ ახლა მარტო ერთი უფერო ფერი ედგა, ცეცხლგამოლეული, მიმჭრალი, უნაპერწყლო.

— დაუკარი, შერგილი, გენაცვალე, დაუკარი. — ჩიფჩიფით თქვა.

— შერე რა? კიდევ რომ დავუკრა, ყვავილთა სიმღერას ველარ ვაეიგონებთ! მაშინ სხვა იყო, სიქაბუკე იყო, სიყვარული იყო.

— მე ახლაც მიყვარხარ, შერგილ. — თითქოს შორცხვად ჩაილაპარაკა მოხუცმა ქალმა.

— მაშინდელი სხვა იყო, სირინო, სხვა. ის გვამღერებდა, ის გვაშენინებდა, ის გვაყრიალებდა ტანში.

— აბა, ხალდეს ყვავილები არ მღერიან?

— მღერიან, ქალო, მღერიან. შენც ხომ ნახე, როგორი სიმღერა რციან აქაურმა გვირილებმა.

— ვნახე, მაშინ ვნახე, ახლა კი...

— ახლა, სირინო, მზეს გახედე, უკვე ჩასულა დასალიერში. კრილა, შინ შევიდეთ.

სიტყვის ტაძარი

წინათ, სულ წინათ, ორი მეზობელი სოფელი მოულოდნელად სამტროდ აიშალა. მიზეზი სულ უბრალო იყო. ორივე სოფელი მთის კალთაზე იყო გაშენებული. შუაზე მდინარე ჩაუდიოდათ. მხატვარიც კი ვერ იტყოდა, რომელი რომელს სჯობდა სილამაზით. მდინარეებში იმდენი თევზი იცოდა, ორივე სოფელს ჰყოფნიდა. ბალ-მინდვრები და ვენახები სავსე იყო დამკრახული ყურძნის მტევნებითა და პურის ხვავრიელი თავთავეებით. ხეხილი ნაყოფის სიმძიმეს გაეზნიქა. ველზე ყვავილთა სიმრავლე იტაცებდა თვალს. ხალხი შრომისმოყვარე და მხიარული იყო. ბედნიერად ცხოვრობდნენ. როგორც ბედნიერ ადამიანებს ჩვევიათ, ორივე სოფელს უყვარდა მუსიკა და სიმღერა. საოცარია, თითქმის ყველა აქაურს სიმღერის ნიჭი დაჰყოლოდა. იშვიათი ხმა ჰქონდათ. გუნებაზე კი ყოველთვის კარგად იყვნენ და ისეთ სიმღერას იტყოდნენ, გულს გაგიხარებდნენ. „სიმღერის დღეც“ კი ჰქონდათ დაწესებული. პურისა და ყურძნის მოსავალს დააბინავებდნენ, ჳირნახულს მიალაგ-მოალაგებდნენ და დღესასწაულობდნენ.

მდინარას გაღმა-გამოღმა მოიყრიდნენ თავს.

იწყებოდა სიმღერებით დაჭიდება.

სიმღერები მაგრამ რა სიმღერები! ამ ხმებისგან ცას თაფლი მო-

ჟონავდა და მიწას რძე. ყვავილებსაც კი სურნელება ემატებოდათ. ჯერ ძველებურს იტყოდნენ, მამა-პაპის შეთხზულს და ხანით დამწიფებულს, მერე ახალი სიმღერებით გაეჭიბრებოდნენ ერთმანეთს. ერთი დღე და ერთი ღამე შეღალადებდნენ ცას. გულს გაიხარებდნენ. სულს მოიოხებდნენ, მერე ბედნიერებით აღსავსენი დაიშლებოდნენ.

მშვენიერი წესი ჰქონდათ. ყველაზე კარგ მომღერალს მდინარის შუა. ულამაზესი ყვავილებით დაფარულ ბორცვზე ნავით გაიყვანდნენ და იქ ამღერებდნენ. რჩეულთა შორის თითქმის მუდამ მამაკაცები ხვდებოდნენ, იმ წელს კი ერთმა სოფელმა რომ ვაჟი ამოიჩინა. მეორემ ქალწული მოაკურა ყვავილებით შემკული ნავით. იმღერეს, მაგრამ რა იმღერეს! გაღმა-გამოღმა ორივე სოფელი გალურსული, გულის კანკალით უსმენდა მათ. ღმერთო შენით და, ორივენი თვალთ უნახავი სილამაზისა იყვნენ, სოფლის უსაყვარლესი ახალგაზრდები. ქალმა რომ ვაჟის ხმა გაიგონა, ათრთოლდა, ვაჟმა კი თვლებში ჩახედა თუ არა, გაიფიქრა:

— თუ ვინმე ჩემი ცოლი უნდა იქნეს, მხოლოდ შენო.

სწორედ ამაზე აიშალნენ.

ქალის სოფელმა თქვა:

— კარგი სიმღერის მთქმელს შვილიც კარგი მომღერალი ეყოლება. ამიტომ ამ ქალღვივლს სხვაგან ვერ გავათხოვებთო.

ვაჟის სოფელმა იუყადრისა.

— ასეთი ქაბუკი ჩვენ არა გვყავს, უარი როგორ გაუბედესო.

ტრფიალ ქალ-ვაჟს სოფლის ერიდებოდა. შიშითა და მალვით ხვდებოდნენ ერთმანეთს. ქალის სოფლელი ახალგაზრდები გაბრაზდნენ და ღამით მდინარეზე გადებულ ერთადერთი ხიდი ჩააქციეს. ეს კი მეტისმეტი მოუვიდათ. ხალხი ჩაფიქრდა, გონს მოეგო.

დარბაისლები შეიკრიბნენ, იმსჯელეს და გადაწყვიტეს: თუ ვაჟი შეეძინოთ, უსათუოდ ქალის სოფლიდან აირჩიოს საცოლვე, თუ ქალი იქნეს, აუცილებლად ვაჟის სოფელში გაათხოვონ. ამ პირობით კიდევ შეაუღლეს ქალ-ვაჟი.

მათი ცოლქმრობა მართლაც ბედნიერება იყო. დასხდებოდნენ ყოველ საღამოს მუშაობით დაღლილნი და ისეთ სიმღერას შემოსძახებდნენ, ხეს და ქვას სულს ჩაუდგამდნენ, წარბს გაუხსნიდნენ, გააღიმებდნენ. ორივე სოფელი შეჭხაროდა ნეტარებით სავსე ცოლ-

ქმარს, ერდოზე შემოიკრიბებოდნენ და მათი საამური გალობით სმენას იტკობდნენ.

ერთ ღამეს ცა ქალის კივილმა შეარხია. დილით, მზის ამოსვლასთან ერთად ორივე სოფელმა გაიგო სასიხარულო ამბავი, — ტყუპი ქალ-ვაჟის დაბადება.

მთელი წელი არ გაციებულა ღვინო. ყოველ საღამოს გაღმა და გამოღმა ნანას იმღეროდნენ, — ბალებს ტკბილად დაეძინებათ. სიზმრებიც კარგი ჩაჰყვებათო. ბავშვები დღითი დღე იზრდებოდნენ და მშვენდებოდნენ. გოგოს მთვარისფერი სხეული დაჰყვა, მნათი და ელვარე, ვაჟს ხორბლისფერი ჰარბობდა, მარილიანი ბიჭი ჩანდა. მალე ნაბიჯი ისწავლეს, მერე სირბილიც დაიწყეს, ენა კი რატომღაც ვერც ერთმა ვერ ამოიღვა.

პირველად დედამ შენიშნა უბედურება და ელდით კინადამ თვითონ დაჰუნჯდა. დიდხანს უმაღავდა ქმარს ამ იქვს. ერთ ღამეს მაინც ვერ მოითმინა და თავისი შიში გაანდო. ქმარი სიცილით მოკვდა, — როგორ შეიძლება ჩვენი შვილები უენოდ დარჩნენო?!

ღრო გადიოდა. ბავშვებს მხოლოდ ხავილი ამოსდიოდათ ყელიდან: სიტყვას ვერ მარტოვავდნენ. არც ყურში ესმოდათ. ხალხი გაოცდა. დაღონდა. ამ სოფელში ყრუ-მუნჯის დაბადება არავის აბსოვდა. მერე ვისი შვილები იყვნენ? მათი დედ-მამა სოფლის ბულბულებად ითვლებოდა. არ იცოდნენ, რა ელონათ, სად წასულიყვნენ, ვისთვის მიემართათ.

მამას სახეზე ღიმილი გაუქრა. ადამიანებთან შეხვედრას ერიდებოდა. გაველურდა კაცი. დედა განუწყვეტლივ ტირიდა. აკვნებს ურწევდა და ცრემლად იღვრებოდა. ჩაკვდა სოფელი. დამუნჯდა. არც გაღმა და არც გამოღმა ადამიანის სიმღერა აღარავის გაუგონია. დარი იყო თუ ავდარი, ორივე სოფელი უსიხარულოდ აღამებდა და ათენებდა. მეტის მოთმენა აღარ შეიძლებოდა. ისევ მოიყარეს თავი დარბაისელმა მოხუცებმა, იფიქრეს და იმსჯელეს, ბოლოს გადაწყვიტეს ქვეყნის ყოველ კუთხეში მატოვრები დაეგზავნათ. იქნებ ექიმი მიეკვლიათ სადმე ან მათი ქირის წამალი ეშოვათ. ხუთი ჰყვანი ვაჟკაცი შეარჩიეს, ოთხი დედამიწის ოთხ კიდზე გამგზავრეს, ერთსაც ქვეყნის შუაგულისაკენ უბრძანეს წასვლა.

— იარეთ, ქვეყანა მოფოთნეთ, გაიკოთხეთ, გასაგები გაიგეთო.

ორი წელი იარეს მსტოვრებმა და ვერაფერს მიაკვლიეს. ჯერ

ერთი დაბრუნდა, მეორე მეორე, შემდეგ მესამე და ბოლოს მეოთხეც დადერემილი შემოვიდა სოფლის ბოლოზე. მესხეთე ჯერ არ ჩანდა. დაბრუნებულნი ყვებოდნენ: ბევრი ექიმი ვნახეთ, კუტებს ფენს უხსნიან, ბრძებს თვალს უხელენ, მაგრამ ყრუ-მუნჯების შევლა არავის შეუძლიაო.

ერთ საღამოს მესხეთემაც შემოაქენა ცხენი. როგორც კი სახეზე შეხედეს, მიხვდნენ, მსტოვარს ცუდი ამბავი არ მოჰქონდა.

მოსხუტები მის მოსასმენად შეიკრიბნენ. ვაჟმა მკერდზე ხელი დაიწყო და დაიწყო:

— ქვეყნის შუაგულში ქალაქი ქალაქზეა გაშენებული. ექიმიც ბევრი ცხოვრობს, მაგრამ ყრუსა და მუნჯს ვერაფერ არჩენს, ვერაფერ წამლობს. მარტო ინდოეთში ყოფილა ერთი ბრძენი კაცი. მიხვალ, გაგსინჯავს, თუ შეგატყო მოსარჩენი ხარ, გეტყვის, თუ არა. უარით გამოგისტუმრებს. გასამრჯელოს კი შეტად ძვირს ითხოვს თურმე.

ორივე სოფელმა არაფერი დაიშურა, თუ კი რამე ჰქონდათ, შეაგროვეს და მეორე დღესვე გაამზადეს ბავშვები სამგზავროდ. მშობლებსა და მესხეთე მსტოვარს სამი რჩეული ვაჟაკიც გააყოლეს.

იარეს, იარეს და დათქმულ ქალაქში ჩავიდნენ. მოიკითხეს, ვისაც ეძებდნენ და გაიგეს: ბრძენი ექიმი მეფის სასახლეში ცხოვრობდა თურმე. იქ შესვლა არავის შეეძლო. მხოლოდ, ყოველ საღამოს თვითონ მალულად გამოდიოდა ხალხში. გლახის ტანსაცმელს გადაიცვამდა, გლახაკებშივე გაერეოდა და ისე დადიოდა თურმე.

რა უნდა ექნათ, ისხდნენ და იცდიდნენ.

ხომ იცით, ხალხს არაფერი გამოეპარება. ამ ბავშვების შესახებ მთელი ქალაქი აღაპარაკდა. შეეცოდათ, გული დაეწვათ, ყველამ მოისურვა მათი ნახვა.

ერთ დღეს მშობლებმა უცნაური გლახაკი შენიშნეს.

— ღმერთი გწყალობდეთ, მართლა შორიდან მოსულხართ? — იკითხა მან. აუხსნეს, საიდანაც იყვნენ. გლახაკმა გაიკვირვა, სადამდის გავარდნილა ბრძენი ექიმის სახელით. მოსულებმა თავისი სოფლების შესახებ უამბეს.

— ნუთუ ყველა მღერის?! — კიდევ უფრო გაიოცა გლახაკმა. იმ საღამოს მეფის კაცებმა ყველანი სასახლეში წაიყვანეს.

რა მარმარილოს სასახლეები არ ნახეს, რა თვალწარმტაცი ბაღები და ულამაზესი ტბები! ერთ ოქროს ბოგირზე გავიდნენ და ვარდისფერი მარმარილოს სასახლეში ამოყვეს თავი.

ფასდაუღებელი ნოხებით მოფენილ უზარმაზარ დარბაზში თვით მეფე და ერთი მოხუცი დახვდათ. ბავშვების დედამ იგი გუჟანით მათთან დილით მისულ გლახაკს მიამსგავსა.

— ის არის, ის. — ჩურჩულებდა ქალი.

მეფემ ყველაფერი დაწვრილებით გამოიკითხა.

— ნუთუ თქვენთან ამ ორი ყრუ-მუნჯი ბავშვის გარდა ყველა მღერის?! მაშინ, იმღერეთ რამე, ჩვენ ყურს დაგივადებთ.

— რა გვემღერება, მეფეო, — ამოიღო ხმა ბედკრულმა მამამ, — რაც ეს უბედურება შევიტყვეთ, ჩვენს სოფლებში ლილინითაც კი აღარავინ ლილინებს.

— ჩვენი ხატრით იმღერეთ, მერე კი ჩვენი ექიმი ბავშვებზე იფიქრებს, — გადაბედა მეფემ მოხუცს.

იგი ჩაფიქრებული ჩანდა. ჩამოსულებს მისჩერებოდა. სახეზე კჰუნვა დასტყობოდა, თვალებში ცეცხლი უგებოდა.

— საოცარი ხალხი ყოფილა იმ სოფლებში, კარგი გულის ხალხი, — ჩაფიქრებით თქვა და სტუმრებს მიუბრუნდა — იმღერეთ, მეფე გთხოვთ და იმღერეთ!

ბავშვები აინუნშიაც არ იყვნენ, რა ხდებოდა მათ გარშემო. მეფის ძვირფასი, ბრკუყვიალა ტანსაცმელი მოეწონათ და უღიმოდნენ. მშობლებს იმედი ჩაესახათ და მხლებლებს ანიშნეს, წინ წამოწეულიყვნენ.

უცებ სასახლეში საამო ხმები დაიკრა. ბევრი რამ ენახათ მეფესა და მის ბრძენ ექიმს, ბევრი კარგი სიმღერაც გაეგონათ, მაგრამ ასეთი ჯერ არაფერი სმენოდათ. დიდი ხანია არ ემღერათ ცოლ-ქმარსა და მათ მეზობლებს. იმ დღეს თითქოს ერთად ამოთქვეს ყველა საგალობელი. მათი ხმა ქალაქსაც მოედო. მოძრაობა შეწყდა, გაოცებული ხალხი გაირინდა, ყველა სასახლისაკენ იყურებოდა. დაამთავრეს თუ არა სიმღერა, მეფემ ბრძანა:

— მე მეფე ვარ, ეს კი ბრძენი ექიმი, ჩემი მასწავლებელია. მის ხელში გავიზარდე. უმისოდ არ ვარგივარ, ვერც ის ძლებს უჩემოდ. ერთმანეთისა გვჯერა. მხოლოდ ერთ რამეში ვერ შევთანხმებ-

ბულვართ. ბრძენი ამბობს, რომ შეიძლება ისეთი სახელმწიფოს შექმნა, სადაც ყველა ბედნიერი იქნებაო. მე კი მწამს, რომ ერთ ოჯახშიაც არ შეიძლება ყველა ბედნიერი იყოს. თქვენ სულ სხვას გვეუბნებით. თქვენთან უნდა წამოვიდეთ, ვნახოთ და დავრწმუნდეთ ნათქვამის სისწორეში.

— მეფეო, რაც ეს ბავშვები დაიბადნენ, ჩვენში ბედნიერად თავს აღარავენ გრძნობს, — თქვა ერთმა.

— ვიღრე უბედურება გვეწვეოდა, ბედნიერები ვიყავით და მისი ფასი კი არ ვიცოდით. ყოველი კაცი და ყოველი სოფელი ასე გვეგონა.

— სანამ ბავშვები ყრუ-მუნჯები არიან, ჩვენ სოფლებში სიხარული არ დაბრუნდება, — თქვა შესამეშ. ბრძენმა ექიმმა მეფეს შეხედა.

— საოცრებაა, — თქვა მეფემ, — აღამიანებს როდი სჩვევიათ ერთმანეთის ბედი და უბედობა ასე უშუალოდ გაიზიარონ. არ მკერა!

— მე ბავშვებს ვუაქიშებ. თუ კი ბედმა გაგვიღიმა და ჩვენმა წამალმა არგო, მათთან ერთად წავიდეთ, — გადაწყვიტა ბრძენმა.

აღამიანის გონება ქვეყნის კიდევანით უსაზღვროა. მის სიღრმეს ვერ ჩასწვდები. ორმოცი დღე დატოვა თავის სასახლეში მეფემ შორეული სტუმრები, ორმოცი დღე უაქიმა ყრუ-მუნჯებს მოხუცმა. ორმოცდამეერთე დღეს ტყუპები დარბაზში შეიყვანეს.

— დედა, დედიკო, — დაიყვირეს ბავშვებმა და პირველად დედას მოეხვივნენ, მერე მამას ჩამოეკიდნენ კისერზე, მეზობლებიც გაიხსენეს და გადაკოცნეს.

ერთი კვირის შემდეგ მეფისა და ბრძენი ექიმის თანხლებით სტუმრები სამშობლოში გაემგზავრნენ. გზაზე მეფემ გააფრთხილა მასპინძლები:

— იცოდეთ, ჩვენი ვინაობა არ გაამხილოთ, თორემ გულნაკლულნი და ნაწყენები უკან გამოგბრუნდებითო. მართლაც, ჩვეულებრივ ტანსაცმელში გამოწყობილი მეფე და ექიმი ხალხმა უბრალო სტუმრებად მიიღო. დიდი და პატარა ღიმილით გამორბოდა მათ შესახვედრად.

— ეს უცხო ხალხი გზად შემოგვხვდა, შორიდან მოგვყვებიან. რადგან ასეთი ბედნიერება გველირსა, ცოტა ხნით სოფელში მოვიწვიეთ, რომ ჩვენი სიხარული გაიზიარონ. —

ორივე სოფელი გულგახსნით შეხვდა სტუმრებს. ყოველი ოჯახი სიამოვნებით პატივებდა, სუფრას უშლიდა.

— ჩვენი ერთადერთი ჭირი ამ ბავშვების ყრუ-მუნჯობა იყო, — ამბობდნენ ისინი, — აწი აღარაფერი გვიჭირსო.

გაჩაღდა სახალხო ლხინი, მხიარული სიმღერები ცის გუმბათს კიდევ უფრო მაღლა სწევდა. დიდი და პატარა გალობდა, ცეკვავდა, თამაშობდა. ერთმანეთს ულოცავდნენ დიდი სატკივარის მოშორებას, ბავშვებს და სტუმრებს ვარდ-ყვავილებით ამკობდნენ. მეფე და ბრძენი გაოცებულნი აკვირდებოდნენ ხალხის მართლაც რომ ჰემ-მარიტ სიხარულს.

— ნუთუ ამ სოფელში ავად არავინ არის, ხომ ეყოლებათ კუტი ან უსინათლო?! მაშ რატომ მაინცდამაინც ყრუმუნჯობა მიაჩნია ხალხს ყველაზე დიდ უბედურებადო, — ფიქრობდნენ.

— როგორ არ არის, — კუტიც გვყავს და უსინათლოც. პირველად ბადებით ძვალსუსტია, მეორე ხანძრის დროს დაგვიბრმავდა. უბედურებაა, მაგრამ ორივე ლაპარაკობს და ისეთი სიმღერები იციან, თქვენგან მოწონებულიო, — მოახსენეს სტუმრებს.

ჩაფიქრდა ბრძენი ექიმი, თავი ჩაკიდა მეფემაც. ბოლოს ბრძენმა თქვა:

— ხალხი არ შეცდება, უნდა გამოვიკითხოთ, რით არის ყრუმუნჯობა სიბრმავეზე ან უფეხობაზე უარესიო?!

სთხოვეს და სოფლის დარბაისელნი შეკრიბეს.

— როგორ თუ რით?! — გაკვირდნენ მოხუცები, — ადამიანი ცოცხალ სამყაროში სხვა სულიერთაგან ენით განსხვავდება. კაცთა მოდგმა სიტყვის საშუალებით ესაუბრება ერთმანეთს. ენის დაკარგვა თითქოს ადამიანობის დაკარგვაც არის. სიბრმავე სხვაა, კუტობა სხვაა. მათთან ყრუ-მუნჯის შედარება არ იქნებისო.

ბრძენი და მეფე გაჩუმდნენ, სიტყვა არ დაუძრაეთ, კიდევ ათი დღე დარჩნენ და შემდეგ თავის ქვეყანაში გაემგზავრნენ. მთელი გზა ჩაფიქრებული იყვნენ.

— არა, — თქვა ბოლოს მეფემ, — სიბრმავე ყველაზე სავეალალოა ადამიანისათვის, ის ხალხი ცდება. ყრუ-მუნჯს შეუძლია, მზის ამოსვლას უყუროს, ყვავილთა ელვარება შეიტკბოს, მთვარის სხივების სინაზე იგრძნოს, ბუნების ზვიად მოვლენებს თვალი გაუსწოროს და ისიამოვნოს. მას შეუძლია ცის გუმბათის სიდიადეც განი-

ცადოს და ოკეანეთა სიღრმესაც ჩახედოს, კიდევ თესოს და კიდევ აშენოს. უსინათლო კაცს აბა რა ძალა აქვს?! სამყაროს ხილვას მოკლებულია, ამ ქვეყნიდან მის გონებას მხოლოდ ერთი — ზნელი ფერი წაჰყვება. სამყარო კი ბოლოს და ბოლოს ფერთა ჰარმონიაა და მეტი არაფერი! ბრმა კაცი იმთავითვე მკვდარია.

— მართალი ხარ და ტყუილხარ კიდევ. — დაიწყო ბრძენმა. — ამდენი ხანი მეც ფიქრად ვიყავი გადაქცეული. დიდი დაკვირვებისა და განაჯის შემდეგ მივხვდი, რომ იმ სოფლის ხალხი ცამდე მართალია. ყრუ-მუნჯს შეუძლია ქვეყნის ყველა ფერებით დატკბეს, გასაოცარი ტაძარი ააგოს და ბალ-ვენახს სხვაზე უკეთ მოუაროს. მის გონებას არასდროს მოედება სიბნელის შიში, ერთი ფერის, შავი, მრუმე ფერის შიში. მაგრამ აბა, კარგად დაუკვირდი, მეფეო, ეს სამყარო უხმო. ჩუმი და მუნჯია შენი სმენისათვის. შენც უტყვი და უენო ხარ ამ მშვენიერი მუსიკით საესე ქვეყანაზე, არ გაქვს უნარი ერთი შეწყობილი ბგერა მაინც დაუმატო მის უმდიდრეს საგალობლებს. მაშასადამე, ხარ თუ არა ადამიანი?! ახლა სიტყვა? სიტყვა მხოლოდ კაცის საკუთრებაა, ამიტომ მისი დაკარგვა ყველაზე დიდ ადამიანურ უბედურებად უნდა ჩავთვალოთ. აი, რა უშუალოდ, უბრალოდ და ბრძნულად განიცდიან ამ ამბავს იმ ორი სოფლის მცხოვრებლები. რა სიმღერები აქვთ, რა ბედნიერები არიან?! მათ თავისი შრომით სიმღერის ეშხზე მოიყვანეს შთამომავლობა. ბუნებამ ყური დაუგდო მათ დიდ სურვილს და ყოველი კაცი სიმღერის ნიჭით დააჯილდოვა. ხომ ნახე, მეფეო, როგორ იუკადრისა სოფელმა ორი ყრუ-მუნჯის დაბადება! ერთი ოჯახის უბედურება საერთო გლოვად გამოაცხადეს. ცამდე მართალნიც არიან. მუსიკით ქეშმარიტად ტკბობის უნარი მხოლოდ ადამიანს აქვს. რომ უფრო ადამიანური ყოფილიყო, ხალხმა იგი სიტყვას დაამგვანა, თავისი ასობი გამოუგონა და ამით კიდევ უფრო მიისაკუთრა. თუ ამ სამყაროში აზროვნება ადამიანის უმაღლესობის უტყუარი ბეჭედი, სიტყვა მისი გამოხატვის და გადაცემის საშუალებაა. ხომ ხედავ, მეფეო, რით გვაჯობა იმ ხალხმა. ემღერებათ და იმღერიან. მხოლოდ მაშინ სწამთ ამ ქვეყნის არსებობა, თუ სიმღერის უნარი და უფლება აქვთ. ქეშმარიტად, ბრძენია ხალხის გონება!

— მე მაინც სიბრძნევი მიმაჩნია მეტ უბედურებად, — ისევ წყნარად თქვა მეფემ.

— ყოველ კაცს აქვს უფლება თავისი აზრი ჰქონდეს და მტკიცედ სწამდეს კიდევ, ხალხი კი, ეტყობა, უფრო მაღალი და ღრმა ფიქრით ცხოვრობს. უსინათლოს შეუძლია დიდი მუსიკოსი გახდეს, ტკივილი ამ დიდი მალამოთი მოიშუშოს, სიმღერით განიქარვოს. ყრუ-მუნჯი ისე მოკვდება, ერთ ტყბილ ჰანგსაც ვერ გაიგონებს. — დაასრულა ბრძენმა ექიმმა.

იმ სოფლებში სტუმრების ვინაობა მხოლოდ მაშინ გაიგეს, როცა ისინი უკვე თავის ქვეყანაში იყვნენ; გული დაწყდათ. ჩაფიქრებით კი ძლიერ ჩაფიქრდნენ.

— ვაითუ მართალი არა ვართ და იმ უცხო ადამიანებმა ორივე სოფელი უქკუოდ მიიჩნიონო! იფიქრეს, იფიქრეს და დაასკვნეს, მოდი, ქალ-ვაჟის ცხოვრებას დაუკვირდეთ და ერთხელ კიდევ შევამოწმოთ ჩვენი აზრიო. მართლაც დაუკვირდნენ და ნახეს, რომ მათზე ბედნიერი ადამიანი არ იყო ამ ცის ქვეშ. ერთმანეთს ექლურტულებოდნენ, სიმღერებით ანებივრებდნენ, მათ თვალში ყვავილებსაც სხვა ეშხი მიეცა და მზის ნათელ შუქსაც.

უხუცესთა შორის ერთმა უხუცესმა მაინც იპვიტ თქვა:

— აბა ერთი. განკურნებულ კუტს ჰკითხეთ თავის სიხარულზე, ან თვალახელილ ბრმას გაუზომეთ ბედნიერებაო?

ყველანი გაჩუმდნენ. დიდხანს იყვნენ ჩაფიქრებულნი. ბოლოს ერთმა თქვა: — ჩვენ ამას ვერ გადავწყვეტთ. ქვეყნის დასალიერში ერთი ბრძენი მოხუცი ცხოვრობს, ის გვეტყვის სიმართლესო.

სამი მოხუცი შეარჩიეს და ბრძენთან გაუშვეს. ხანი გავიდა და მათგან მხოლოდ ერთი დაბრუნდა. ორი გზაზე გარდაცვლილიყო. ისევე შეიკრიბნენ სოფლის თავკაცნი.

— შვიდი მთის იქით, ქვეყნის დასასრულს ვნახეთ ის ბრძენი, — დაიწყა მოხუცმა, — ჩვენი წუხილი რომ მოვახსენეთ, გაოცდა. დიდხანს იყო ჩაფიქრებული. ბოლოს თავი აიღო. მზეს შეხედა და გვითხრა:

— ერთ შეკითხვაზე უნდა მიპასუხოთ.

მოხუცებმა ყური მიუვადეთ.

— თუ იცით, რომელ არსებას აქვს ყველაზე მახვილი ყური და ყველაზე მუსიკალური ყელიო?

ერთხმად ბუღბუღი დაეხსახლეთ.

— მაშინ ისიც გეცოდინებათ, — წყნარად განაგრძო მან, —

ბულბულს ზამთარში ერთი ჰანგიც არ დაცდება. მხოლოდ გაზაფხულზე იწყებს იგი თავის საგალობელს, ბუნება რომ აყვავდება და ათასი ფერით შეიმოსება. ისიც გეცოდინებათ, მისი სიმღერა შუღამ სხვადასხვანაირია. რაც გუშინ ცას შეუგალობა, იმას დღეს არ გაიმეორებს. რატომ? ბუნების ეს ფერთა თამაში მას თავის საოცარ საგალობლებში გადმოაქვს. ერთი ფერი კი მეორეს არ ჰგავს. მაგრამ სიტყვის თქმა არც ბულბულს შეუძლია, ამ დიდ საოცრებას ვერც მისი გონება და ძალა სწვდება. როგორც ჩანს, ბუნების ყველაზე დიდი და რთული სიმღერა მაინც სიტყვაა. ამიტომ ადამიანისთვის ყრუმუნჯობა მართლაც დიდი უბედურებაა. თქვენი სოფელი მართალია. იმ ექიმს, ვინც ტყუპი ქალ-ვაჟი მოარჩინა, ტაძარი უნდა აუგოთ, არ დაივიწყოთ, შთამომავლობას მისი სახე და სიკეთე არ დაუკარგოთ.

ეს თქვა და დადუმდა მოხუცი.

ჩაფიქრდნენ დარბაისლებიც. იფიქრეს, იფიქრეს და გადაწყვიტეს. — ბრძენი ექიმის პატივსაცემად სწორედ იმ ბორცვზე აეგოთ ტაძარი, სადაც უკეთეს მომღერლებს აჯიბრებდნენ. მის აღზრდილ მეფეს კი ხუროთმოძღვრები სთხოვეს. მეფეს ძალზე ეამა და საუკეთესო მშენებლები გამოუგზავნა სოფელს.

დიდხანს აშენეს, მაგრამ როცა დაამთავრეს, ქვეყანა კი გააკვირვეს. შესასვლელში ასი ბულბულის პატარა და ლამაზი ქანდაკება წარმტაცად შეჰგალობდა ზეცას. შუა ტაძარში ადამიანთა ქვაში ნათალი სახეები ციურ სიმღერებს შეჰლაღებდნენ გუმბათს. როცა ისმენდით, გეჩვენებოდათ, თითქოს ეს სიმღერები გუმბათიდან მართლაც ზეცისკენ მიიკვლევდნენ გზას. მიიკვლევდნენ და მალღებოდნენ, რათა ქვეყნისათვის ბედნიერება გადაეფრქვიათ. საკურთხეველთან კი, ზედ აღსავლის კართან, კლდისგან ნაძერწ ტიტანებს მხრებზე შვიდ-შვიდი მტრედი ასხდათ. მტრედები ადამიანის ენით ლულუნებდნენ. „ამქვეყნად მთავარი მაინც ადამიანური სიტყვაა, ამქვეყნად მთავარი მაინც ადამიანური სიტყვაა!“

ტაძარი რომ გაიხსნა სწორედ იმ დღეს იქორწინა თურმე განკურნებულმა ქალ-ვაჟმა. სოფლის პირობა არ დაურღვევიათ, — სიძეც და რძალიც გაღმა სოფლიდან დაწინდეს და შეარჩიეს.

არ ვიცი, მართალია თუ არა ეს ლეგენდა, მაგრამ ხანისწყლის სათავეებთან, სოფელ ხანის ახლო, ახლაც არის ნანგრევთა ნარჩე-

ნები. მოხუცები მას „სიტყვის ნატარალს“ უწოდებენ. ვინ იცის, შეიძლება მართლაც იყო აქ ასეთი ტაძარი! კაცმა რომ თქვას, ულამაზესი, ტანმადალი მთები ისეა ორი მდინარის ჩანჩქერებს შემოჭრილი. ერთი რომ ხმადაბლა დაილაპარაკო, გუგუნს დაიწყებენ და თუ ხმამაღლა ამოთქვი სიტყვა, მეხივით გაეარდება, მთებს შეაწყდება, წყლის ტალღებს შეეხმიანება, ხეთა ტოტებს შემოაბრუნებს. შენს ნათქვამს ყოველი მხრიდან სიტყვა სიტყვით უკანვე შემოგბლავლებს. ყოველ ბგერას უნაკლოდ შენვე დაგიბრუნებს. კეშმარიტად, სიტყვის ტაძარია ეს ადგილი.

ბებუთის ძალქეები

კიბეები რომ აათავა ივანე მხარგრძელმა, მაშინ გადმოიხედა ზემოდან და გაოცებისაგან კინალამ ძირს გადმოვარდა კაცი. ადამიანთაგან თვალუნახავი რამე იხილა, — რიონის პირისკენ, ცვრიან კონდარში დედოფალი თამარი ფეხშიშველი დაიარებოდა. თვალეები რომ მოიფშენიტა, მხოლოდ მაშინ დაიჭერა, ნამღვილად მეფეთმეფე იყო. უბრალო ჩითის კაბა ეცვა, უქამრო, წელში ფარფაშა. გლეხის გოგოს ჰგავდა. ეშხი და სილამაზე კი უფრო მომატებოდა. კოქებს ზევით გვირილის ორი ფურცელი მიჰკვროდა, თეთრი ხალეზივით მოჩანდნენ შორიდან.

„— ადამიანი მაინც ადამიანია, მეფეც ისაა, რაც გლეხი. მასაც მონატრებია ცვრიან ბალახში ფეხშიშველა სირბილი. განსხვავება ისაა, რომ მეფე ნამალევად ჩადის ამას. გლეხი კი ამქვეყნად არც სიხარულს მალავს და არც დარდს“.

ერთი კიდეც გადახედა მოკრძალებით თამარს და თეატრონის დარბაზისკენ გაუხვია. დღეს იქ სვანებს ელოდნენ. მეფემ ბრძანა, სვანური სიმღერები მომნატრებია, მომასმენინეთო.

მომღერლები ვიწრო აივანზე, დარბაზის წინ შეჩვენდნენ.

ივანე მხარგრძელი მობრძანდება, — თითქოს წყნარად თქვა ვილატამ, სინამღვილეში კი მისი ხმა გრგვინვით წავიდა რიონის ნაპირისაკენ. ივანეს უღვაშებში ჩაელიმა. სვანები უყვარდა ნაცად სარდალს. იცოდა, მათი ვეება ბექები უქმად როდი დაენახებოდნენ

ბრძოლის ველზე მტერს. სადაც ისინი იყვნენ, გამარჯვებაც იქ იყო. თვითონაც მათკენ მიუწევდა ბრძოლის დროს გული. დარბაისლურად მიესალმა მათ. ოჯახებით მოიკითხა, ჯანი და მარილი უსურვა. სვანებმა პატივისცემის ნიშნად თავები მოკრძალებით დახარეს.

— თქვენი ხმა მონატრებია ქვეყნის მანათობელს, ამიტომ გიბმეთ.

— ღმერთმა მისი ხმა ნუ მოუშალოს საქართველოს. ჩვენ სიმღერას როგორ დავაძლით?! სვანეთში ხომ თამარზე იმღერის ყველა!

უცებ იფარელი მურზაყანი წისქვილის დოლაბივით შემოტრიალდა. ანაზღად ყველას ერუანტელმა დაუარა და მაშინვე სიცილი წასკდათ. მურზაყანსაც ღიმილი მოერია. მხარზე თვალეზბრიალა კაპუეტი შემოჯდომოდა და კიპკიებდა.

— თამარის კაპუეტია, ალბათ ბაზიერებს გამოჰარვია. შენი ბექი მუხის ტოტი თუ ეგონა, — შესცინა ივანემ. მურზაყანი ბავშვივით გაწითლდა.

— მე კი შემაშინა, მეგონა. ეშმაკი შემომაჭდა მხარზე-მეთქი! — გამოაჩინა ვეფხვის კბილები, ახლა ენიშნათ მეზობლებს, ხელი ხანჯლისტარზე ჰქონდა დადებული.

— მართლაც შეშინებია ამ დევივით კაცსო, — იფიქრა მხარგრძელმა და მურზაყანს თვალი ააჩინა.

ამ ხორხოცზე, კიბეზე შოთამ შემოდგა ფეხი. ყველა გაილურსა. ივანემ სვანების მოკრძალებული სუნთქვით იგრძნო მოსულის სიღარბაისლე. შებედა თუ არა, თვითონაც მიეგება.

— თქვენი სიცოცხლე, სიტყვის ჯადოქარო. დღეს ჩვენ სმენას დიდი სიამოვნება ელის.

— სვანთა სიმღერა ღვთიური სიმღერაა, აბა. ვის არ გაუხარდება ლილეს მოსმენა მხედართმთავარო!

— როცა ლილეს ვისმენ, ჩემ თავს არ ვეკუთვნი, ასე მგონია ყველა წმიდანი ამდგარა, იალბუზზე ხშიადი გაუტეხიით და ზედაშის წინ ქვეყანას ადამიანის სიცოცხლასა და ვაჟკაცობის ჰიმნს უგალობენ-მეთქი.

— ჭეშმარიტად იქ, მაღალ მთებში არის დაბადებული ეს სიმღერა, — წყნარად თქვა შოთამ და სვანებს მიუბრუნდა.

— გამარჯობათ, მეგობრებო, სულს და გულს უხარის თქვენი მობრძანება.

— თქვენი დანახვა ჩვენი სახლის საძირკველს ამაგრებს და თვანს მალლა სწევს, შოთა ბატონო! — თვითონაც წინ წამოდგა იფარელი. შოთას თვალები გაუფართოვდა. უხერხულობა რომ დაედლია, თეატრონის დარბაზის კარისაკენ გადადგა ნაბიჯი და ხელის კვრით შეაღო იგი. უჩვეულო სანახავი გამოჩნდა, — ოდნავ ამალღებულ ადგილზე, აქეთ და იქით, რკინის გალიებში დედალ-მამალი ჭიქი აბრიალებდა თვალებს. სვანები შეიშმუშნენ. შეეტყვოთ, ჭიქი მათ თვალებს არ ენახათ.

— ჩვენ, ალბათ, მათ გვერდით უნდა დავდგეთ და ვიმღეროთ ხომ? — ვერ მოითმინა სათქმელი იფარელმა.

— ნუ შიშობ, რკინის გალიაში არიან, თორემ დარბაზშიც რომ იყოთ, მაინც ვერსად გაექცევიტ უხანჯლოდ.

— თამარის დაზრდილია, ბოკვერები მოკვეარეს ინდოეთიდან. — თქვა შოთამ და ტბილისკვერი გაუწოდა ჭიქს. მეორემ ბრდღვინვა დაიწყო.

— მეორესაც უნდა, — ისევ გაიღიმა შოთამ და ახლა მასაც მოუხია დათაფლული კვერი, მერე სვანებისაკენ შემობრუნდა.

— ორივე ბოკვერი ივანე მხარგრძელის საჩუქარია. მეტად გაახარა თამარი დიდმა სარდალმა.

— არ მეგონა, ასე თუ ესიამოვნებოდა, თორემ ინდოეთიდან ლომის ბოკვერებს წამოვიყვანდი.

— თამარს ვეფხვი და ჭიქი უყვარს. მათი სილამაზე ხიბლავს. დია, რომ ლამაზია ვეფხვი. უთვალავ ფერს ითვლის მისი ბეწვი. შოთას ახლა ხმაში ნალველი დაეტყო. მხარგრძელმა ერთი კი შეავლო თვალი, მაგრამ სიტყვა არ უთქვამს.

ცოტა ხნის შემდეგ თეატრონს ზალხი მოაწყდა. გლეხები არ იყვნენ მოპატიებულები, მხოლოდ სამეგრელოს მთავარს მოუვიდა შვიდი ძმა ბოლოკიები. თამარის თხოვნით გეგუთში უნდა დასახლებულიყვნენ. თან პატარა და, ვარდიფინა ჩამოეყვანათ. ძმებს ცალკე გამოუყვეს სამოსახლო, სახლის მასალა, წყვილი ხარი, ძროხა და ცხენიც უსაჩუქრეს. ხვალ დილითვე უნდა მიეღობათ ეზოები ბოლოკიებს.

დღეს აქ იყავით, სვანების სიმღერას უსმინეთო, — უბრძანა დდიანმა. ვარდიფინა დაფეთებული შველის თვალებით იყურებოდა.

ამდენი თავადი და აზნაური ჯერ არ ენახა ბავშვს. წერა-კითხვა და-
დიანის ქალიშვილმა ასწავლა. მის საწოლ ოთახშივე წაიკითხა ორი-
ვემ „ვეფხისტყაოსანი“. ახლა ერთი სული ჰქონდა, სანამ დედო-
ფალს დაინახავდა. არა ნაკლებ კლავდა შოთას ნახვია სურვილი.
მისთვის. თამარი ნესტანი იყო. შოთა კი ტარიელი და ავთანდილი
ერთად.

დარბაზი თანდათან შეივსო.

— დედოფალი მობრძანდებო, — გაისმა უცებ და ხალხი ერთი
კაცივით წამოდგა, ყველა აღმოსავლეთის კარებს მისჩერებოდა. ის
კი ჩრდილოეთიდან, აივნიდან შემოვიდა.

ვარდიფინა თვალს არ აშორებდა დედოფალს, მისი აზრი გა-
მართლდა. თამარი სწორედ ისეთი იყო, ლამაზი კი არა, თვალთ-
უნახავი სილამაზის ქალი, წყნარი, დარბაისელი. არა, ის ადამიანს არ
ჰგავდა, ანგელოზი იყო გვირგვინმოსილი და ერის წინამძღოლი.
გვერდით დავით სოსლანი მოჰყვებოდა, უკან მთელი ამალა. დადი-
ანი ხელმარჯვნივ ახლდა დედოფალს. ვარდიფინას თვალები დაეწ-
კურა.

— ნეტავი შოთა თუ არის სადმე? კითხულობდა თავის ფიქრში.
ყველას შეაფლო თვალი, მაგრამ მის ოცნებაში ხორცმეხსნეულ პოეტს
ვერავენ მიაშგვანა. ალბათ თბილისში დარჩაო, გაიფიქრა და თითქოს
დაწყნარდა კიდევ.

სვანებმა სიმღერა წამოიწყეს. ვარდიფინას პირველად ესმოდა
ასეთი მაღალი და მოგუგუნე სიმღერა. ჰაი დედასა. სისატურა მაინც
სხვა იყო მისთვის. ანაზღად საარკმელს გააყოლა თვალი და გაოგნდა,
ეზოში ორმოცდაათამდე არაბული შავი ცხენი შემორეკეს. ცხენები
კი არა ყელმოდერებული ირმები იყვნენ. ახლა ფეხებს არ იკით-
ხავთ? გეგონებოდათ, კოჭში გადატყდებოთო, წვრილი ძარღვები
ძაფებივით დასჭიმოდათ მაღალ წვივებზე. ვარდიფინამ ცუდად არ
იცოდა ცხენის ფასი. თვალი მოჰკრა თუ არა, სულიც იქეთ გაქცა.
გულმა რეჩხი უყო, ცხენებთან დადიანის მეჭინბე ტრიალებდა. ახ-
ლა გაახსენდა დადიანის ქალწულის ნათქვამი, თამარმა ჩვენი ნაქები
მეჭინბე შორეულ არაბეთში გაგზავნა ცხენების ჩამოსაყვანადო.
ერთი კი გაიხედ-გამოიხედა და კარებში გაძვრა.

სასახლეს დასავლეთით მოზრდილი ღობე მიჰყვებოდა. სწორედ-
იქ მირეკეს ცხენები. ეტყობოდათ, უნდოდათ თამარს საჭინბოში
შეყვანამდე ენახა სახელდახელოდ.

ვარდიჯინა ჩიქოვანს მიუახლოვდა.

— შემსვი, პატენი კინწი, ასეთი ცხენები ჩემ თვალებს არ უნახავს მის დღეშიო, შეეხვეწა.

ჩიქოვანს სიცილი წასკდა.

— შენ კი არა, ძღაბო, მე არ მინახავს. ვისი ხარ გოგო?! მარგალი ძღაბი ხარ ხომ?!

— კი პატენი. ბოდოკია ვარ. დადიამ ჩამომიყვანა. თქვენ გიცნობთ. პატარა ქალბატონმა მითხრა თქვენი დასაკარგავში გამგზავრება.

— ბიჟოს, შენ რა იცი, ძღაბო; მართლაც დასაკარგავში ვიყავი. ამ ცხენებივით შავია იქაური აღამიანები. პირჯვარი ვიწერე პირველად რომ ენახე.

— „ვეფხისტყაოსანი“ არ წაგიკითხავს? იქ წერია, ზანგები შავიაო. ქაჭებიც იმ ფერისაა ალბათ. ცხენზე შემსვამ?!

— უყურე ამას?! შენ რა იცი, ძღაბო, ზანგებისა და ქაჭების?! ცხენზე მაინც ვერ შეგსვამ. მალე დედოფალი გამოვა, მეშინია არ დაიწუნოს.

— ჰა, არ დაიწუნებს. ასეთი ცხენები დადიანსაც არ ჰყავს. მისანა ცხენოსანი კი აქ არავინ იქნება.

— მისანა ცხენოსანი აქ კი არა, არაბეთშიც ნაკლებად იქნება. ცხენზე ფოთოლივით დააკედება. ათი დღე-ღამე რომ იჯირითოს, თუ არ უნდა, ნაბდის ყური ბაყვებიდან არ გამოუტურდება.

— შემსვი პატენი. ორ ნაბიჯს გავარონიებ და ისევ ჩამოვხტები.

— ჰა, არ თქვა ძღაბო, მეორედ, ოდიში კი არაა, გოგო, აქ, თამარის სასახლეა. მეფეთა მეფის, დედოფალთა დედოფლის!

— მეც ვიქნები დედოფალი. საქართველოში არა, თორემ, სხვაგან კი ვიქნები. ასე მითხრა დადიას მოურავის ბიჭმა. შენისანა ლამაზი ქალიშვილი დედოფალი გახდებაო. ყველას გავაქრისტიანებ და გავამეგრელებ.

ჩიქოვანი ისე ახორხოცდა, რომ ფეხზე ველარ დადგა, უნებლიეთ ჩაიმუხლა.

— ამდენი ქვეყანა მოვიარე და ასეთი გოგო არ მინახავს, — ამოდერდა როგორც იქნა. — მომკალი, გოგო, სიცილით და ის არის.

— რას იცინი. ტყვილი გგონია ხომ?! ცოტა დამაცალე, შოთას წიგნს სულ ზეპირად ვისწავლი. ჰკუისთვის ის მეყოფა. ბერძნული

ვიცი. ხუცური ვიცი. მეგრული ხომ ვიცი და ქართულიც კარგად მეხერხება. დედოფალს მეტი რა უნდა?! შემხედვით ერთი ლამაზი არ ვარ თუ?!

ჩიქოვანმა უნებლიეთ შეათვალიერა. თორმეტ-ცამეტ-წლისა თუ იქნებოდა, მაგრამ მის თხილის წნელივით ტანს ვერც ერთი ვაჟკაცი ვერ აუელიდა შეუთვალეირებლად. უმცროს ძმას დადიას ნაჩუქარი ღარაიას მოსირმული ბაშლაყი წაართვა და თავზე არ იშორებდა, თვალწარმტაცად ლამაზი ჩანდა. დაკვირვებით ააყოლა თვალი და თავისთვის ჩაილაპარაკა, — ნამდვილად არა ერთ დედოფალს სჯობია აი ძღაბიო.

ჩიქოვანს კი დაეჭვებოდა; მიწისპირი ჰქონდა მოვლილი ფეხით.

— ცხენზე შემსვამ ხომ?! — ჩააცივდა ვარდიფინა და თვალი თვალში გაუყარა.

— მომშორდი, შვილო, ხომ გითხარი, დედოფალს ველოდები.

ვარდიფინამ ერთი ისევ გახედა ჩიქოვანს. სიტყვა არ უთხრა, ნელა წაიწია ღობისაკენ, სადაც ორი ცხენი ერთმანეთს ყელგადაბმული ეთამაშებოდა, არც აცია, არც აცხვლა, უცებ მოავლო სარსხელი, ღობეზე შეფრინდა და სანამ ცხენი და ჩიქოვანი რასმეს მორფიქრებდნენ, უკვე არაბულის ზურგზე იყო მოქცეული. უხედნავ ცხენს ერთი შეაკანკალა და ყალყზე შედგა. ვარდიფინამ ფაფარში ჩაავლო ხელი. ცხენი გვერდიგვერდ წავიდა თვალების ბრიალით. ჯერ აქეთ ეცა, მერე იქით, ვარდიფინამ ფერღებში ამოკრა ქუსლები. ცხენი უფრო ათრთოლდა. გაგიჟდა, დაფეთდა, ერთი შეხტა და ქიშკარს მიაშურა.

— მოკლავს ამ ოჯახდაქცეულსო! — ხმამალა იყვირა ჩიქოვანმა. ყვირილმა დარბაზამდე მიაღწია და იქ დატრიალდა, ყველა გარეთ გამოვარდა.

— ვაიმეო! — ერთი კი დაიძახა უმცროსმა ძმამ და აივნიდან ისკუპა. ცხენმა რომ მისკენ გამოქცეული ჩაბალახიანი კაცი დაინახა, უფრო გადაირია, ჰაერს შეეპოტინა, მერე ადგილს მოწყდა და ღობეს მწერივით გადაეკლო.

თამარმა შეიკვლა.

ღობის გადაღმა დიდი შინდორი იწყებოდა. სწორედ იქით მიუშვა ვარდიფინამ არაბული კვიცი. ყელიდან ბაშლაყი შეიხსნა, ტოტებმა ჰაერში გაიფრიალეს. მერე ყველამ დაინახა, როგორ მოახვია

ყელზე ერთი ბოლო და მეორე ცხვირის ნესტოებთან აღვირვიით შემოასალტა არაბულს.

— ძლავი კი არა ქაჯია. — ბუტბუტებდა ჩიქოვანი. ექვსი ძმა არ გაძნრეულა. ღიმილით გასცქეროდხენ მხედარს.

— ტყეში არ შეუხვიოს იმ ოხერმა, — ჩაილაპარაკა ერთმა და ღლინჯი შემოირტყა. უმცროსმა ჭიშკარს გადააბიჯა და მინდორზე გავიდა.

ვარდიფინა ცხენს მიაგელვებდა. ქუსლებს ღეზებივით სცემდა გვერდებზე და ისე მიერეკებოდა. თვალუწვდენი მინდორი უკვე გადაიარა და თანდათან დაუახლოვდა ძელქვის ტყეს. გვერდით ჩაუქროლა ახალ აგებულ პატარა ეკლესიას და ისევ მინდვრისაკენ შემოაბრუნა ცხენი. მესამედ უვლიდა წრეს. ეტყობოდა, ცხენსაც მოეწონა მხედარი. ერთი ისე შესკიხვინა, თითქოს ეუბნებოდა, მაგრად იჯექი, არ გადმოვარდეთ. უეცრად ვარდიფინამ ეკლესიასთან, ძელქვების ძირში მდგარი ჭაბუკი შეამჩნია, იგი გაფართოებული თვალებით მიჩერებოდა ქალიშვილს. ასეთი ლამაზი ყმაწვილი ჯერ არ ენახა. მეტად ჭაბუკი ჩანდა, თორემ მას რომ ჰყავდა წარმოდგენილი, სწორედ იმ შოთას ჰგავდა. ტანსაცმელი კი ცოტა უცნაური ეცვა, ხალათზე სირმები ჰქონდა შემოვლებული, ბაშლაყი მასაც მეგრულად ჰქონდა გაკრული. სამი წყრთა ბეჭეები უჩანდა. მის სახეს რომ შეხედა, ვარდიფინა სიმღერის ხასიათზე დადგა. გალობა მოუნდა, — სისატურას თქმა მოუნდა. არა, უნდა გაიგოს, ვინ არის, მოულოდნელად მოსწია სადავე გაქანებულ ცხენს და უცებვე წყნარი ნაბიჯით შეიყვანა ძელქვებში. ყველა გაოცდა.

— არაბულ ცხენებს კეთილშობილი სისხლი აქვთ, კარგ ყმასა და მხედარს მაშინვე იგრძნობენო, — გაიფიქრა ჩიქოვანმა.

— სადაური ხარ შენ? — ჰკითხა ვარდიფინამ ჭაბუკს. ეტყობა, ახალგაზრდას გაუკვირდა გოგონას სითამამე, გაოცებით ახედა, სიტყვა კი არ უთხრა.

— მუნჯი ხარ თუ რატომ არაფერს მეტყვი?!

— მუნჯი როდი ვარ, მაგრამ ჩემი ენა ჩემს გონებას ემორჩილება, ასე სჯობიან.

ვარდიფინას ფერმა გადაჰკრა. ეს რომ სხვას ეთქვა, არაფრად ჩააგდებდა. ამ ჭაბუკისაგან კი მეტად ეწყინა.

— კარგი ბიჭი მეგონე, შენ კი მლანძღავ, არ გრცხვენია?

ჭაბუკი შეერთა. ასეთ რამეს არ ელოდა, თითქოს დაიბნა კიდევ.
— რა ვთქვი გასალანძლავი! ვიხუმრე.

ვარდიფინამ უცებ ისკუბა ცხენიდან და მის წინ დაესო.

— იცოდე, შეჯდომის დროს მიშველე, წელან ლობიდან შევახტი.
თქმით კი მითხარი ვინ ხარ, საიდან ხარ?!

— გონიოდან ვარ, ლაზი, გვარად გოდუაძე. ხომალდების წაყვანას ვსწავლობ. სახელად ვაშლია მქვიან, ვაშლია გოდუაძე.

— გეგუთში ხომალდებს რა უნდა, ვაშლია!

— სტუმრად ჩამოვედი. ბიძისშვილი მყავს აქ, წმინდა გიორგის ხატავს ამ ეკლესიაში, დედოფალმა იხმო.

— უთხარი მეც დამხატოს!

— ის ხატებს ხატავს და წმიდანებს. დედოფლის დახატვა სურს ძალიან.

— ჰოდა, მეც მალე გავხდები დედოფალი. ასე მითხრეს მთავრის სასახლეში.

— შენ ვინა ხარ? — წინ წამოიწია ჭაბუკი.

— მე ვინ ვარ და ვარდიფინა ვარ, გვარად ბოდოკია. თამარ დედოფალმა გეგუთში გვიბრძანა დასახლება. რაც შენ გნახე აღარ მინდა გეგუთის ეზო-კარი. გონიოში წამოვალ, შენს ახლოს, მეც ვისწავლი ხომალდების წაყვანას.

ვაშლიამ გაოცებით შეხედა — ჭკუაზე არ უნდა იყოსო, — გაიფიქრა. ხმამალა კი შეეპასუხა:

— ქალებს ხომალდზე ვინ აუშვებს, გოგო!

— ვითომდა რატომ! განა მე ვერ ვისწავლი ხომალდის წაყვანას?

სწორედ ამ დროს ვარდიფინას უმცროსი ძმა გამოჩნდა.

— ჩემი ძმა მოდის, იცოდე, არ წაეჩხუბო!

— მე ჩხუბი არ მიყვარს, — გაიღიმა ვაშლიამ, — ან რას ვერჩი, რისთვის უნდა ვეჩხუბოთ ერთმანეთს?!

— სად დაიქარგე, ძღაბო, მთელი სასახლე გააგიჟე. ყოველთვის შენ უნდა შეგვარცხვინო, დედოფალი გამწყრალია შენზე!

— დედოფალს მე რა დავუშავე. ცხენი გავუხედნე. ამისთვის ჯილდო მეკუთვნის. მატყვილებ, გამწყრალი ჩიქოვანი იქნება, დედოფალს გული არადროს არ მოდის თურმე.

— ასე გგონია. შენს თავქარიანობას ვინ მოითმენს. ჩიქოვანი მათრახებას გპირდება.

— ენა გააჩუმე, ბიჭო! შენ ეს გაიცანი, ხომალდების წამყვანია, ვაშლია გოდუაძე. ხომ კარგი ბიჭია? გონიოში მიეყვები. იქაურია. როგორც კი დედოფალი გავხდები, ზღვევის და ხომალდების სარდლად დავნიშნავ.—ვაშლიამ სიცილი ვერ შეიკავა. ვარდიფინას ძმა კი სირცხვილისაგან გაშრა.

— თუ ძმა ხარ, სულელი არ გეგონოს, ასეთი უკულმართი ზემა აქვს. ისე კი, რასაც ჩაიფიქრებს, უსათუოდ შეისრულებს.

— იღბლიანი ყოფილა, — ისევ გაიღიმა ვაშლიამ.

— იღბლიანი რომ არ ვიყო შენ შემხვედებოდი?!—გაუცინა ვარდიფინამ.

— წამოდი, გოგო, მთელი სასახლე გელის.

— ვაშლია, არ დამივიწყო. მე ყოველთვის მემახსოვრები, უჩემოდ არ წახვიდე.

ქაბუკმა არაფერი უპასუხა. მხოლოდ მის ძმას შეებდა და მხრები აიჩეჩა. ბოდიციამ ერთი წუთით დას ხელი გაუშვა.

— შენ ხომ არ გგონია, მართლა უკან გამოგეკიდება ჩემი დაიკო? ასეთი გოგო დუნიაზე არ არის, იცოდე!

—არ იჩხუბოთ! — გაწყრა ვარდიფინა. — ვაშლიას კი, ჩემო ძმავ, ვერავის დავანებებ. ეს იცოდეს ყველამ. მეტი არაფერი უთქვამს, ცხენი კუნძიან ძელქვას მიუახლოვა და თვალის დახამხამებაში ისევ ზურგზე მოექცა.

— აბა, გავსწიოთ სასახლისაკენ, ბოლოკიას ბიჭო!

ვაშლია გაშტერებული შესცქეროდა ცხენზე ამხედრებულ ქალიშვილს.

— ასეთი გოგო მართლაც არ მინახავს ჩემს სიცოცხლეში, — თავისთვის ჩაიჩურჩულა, — ასეთი ცოლი რომ შემხვედებოდეს, ყველა ზღვის ქარიშხალს დაეჯახნი.

— ქაჯი ხარ თუ ძღაბი ხარ! — შემოხვდა ჩიქოვანი კიშკართან და თან მალულად ცხენს დაუწყო თვალთვლიერება.

— მეგრელი კაცი ცხენს როგორ დაუჯაგებს ცხენის მოყვარულ მხედარს! — იქეთ შეედავა ვარდიფინა ქარმაგ კაცს.

— ეს ცხენი სადედოფლოა, ძღაბო, ჩემი კი არაა.

— ჰოდა მეც დედოფალს გაუხედნე. ქალია და ქალის მხედრობას მიეჩვევა.

მარმა ყური მოკრა მის ნათქვამს და გაიღიმა.

— კარგი ქალი ყოფილხარ, — შეაგება სიტყვა. — ცნენოსნობაც დიდებული გვაჩვენე. ნამდვილი მხედარი ყოფილხარ.

ვარდიფინას სახეზე სინათლე გადაეფინა, ძმას მიუბრუნდა.

— ხომ გითხარი, ბიჭო, თამარმა გაბრაზება არ იცის-მეთქი.

— გააჩუმე ეგ ენა, — ჩაუჩურჩულა ძმამ.

ივანე მხარგრძელი და შოთა ერთად ჩავიდნენ კიბეზე. ცხენ-სას ოემას დაუწყეს თვალიერება.

— ყველა უხედარია? — იკითხა ივანემ.

— არა, ბატონო, ერთი უკვე ბოდოკიას ქალმა დაგვაგალა დღეს, — გაეღიმა ჩიქოვანს.

— ჩინებული ცხენოსანი ყოფილა, — ჩაფიქრებით თქვა შოთამ.

— შოთა ბატონო, ნამდვილი მეგრელი ძღაბია! უშიშარი და თამამი. — ვარდიფინას სიყვიტლემ გადაუარა სახეზე.

— ბიჭო, შოთა რუსთაველი ეს არის? — მივარდა ძმას.

— მე რა ვიცი, ძღაბო! — თავი გააქნია ბიჭმა, მაგრამ შოთას თვალი ვერ მოაშორა.

ვარდიფინა ახლა ჩიქოვანს მივარდა.

— შენი ჭირიმე, პატენი, ნამდვილად მითხარი, ეს კაცი შოთა რუსთაველია?

— შოთაა, აბა, ვინ გეგონა.

— ღმერთო, მიშველე! — ბალახებში ჩაჭდა აკანკალებული გოგო.

— რა იყო, ძღაბო, ფერი რამ დაგიკარგა?

— მართალი მითხარი, პატენი, ამან დაწერა „ვეფხისტყაოსანი“?

— აბა, ვინ დაწერა, ძღაბო, რას გეხვარ, რამ შეგიშალა სახე?

— მე რომ მეგონა, ისეთი არ ყოფილა.

თამარს ერთი სიტყვაც არ გამოჰპარვია.

— როგორი გეგონა, ქალწულო?! — კვითხა ვარდიფინას.

— წმიდა გიორგივით კაცი მეგონა დედოფალო, მე უბედურს, ის კი ჩვეულებრივი ყოფილა! — უპასუხა და თვალებიდან კურცხლები გადმოსცვივდა.

შოთა ჭერ იღიმებოდა, მერე მოიღუშა.

— უბედური რად ხარ, ქალწულო, მოდი, გემთხვიო, ჩემო

დაიკო, ჯერ პატარა ხარ. ხანში რომ შეხვალ, უფრო ჩახვდები სოფლის იღუმალეებას.

ვარდიფინამ თვალეები მოიწმინდა, თამარს მოკრძალებით შეხედდა და თავისთვის წყნარად ჩაილაპარაკა, — დედოფალი კი ისეთივეა, როგორიც სიზმარში მინახავსო.

— მართალია, — დედოფალი სულ სხვაა, — მტკიცედ თქვა შოთამ, — რა კარგი ხარ, რომ ქვეყნის სათქმელი თქვი. ნეტავი შენ ძმებს, ასეთი იღუმალთმხედველი დაი რომ ჰყოლიხარ.

— დღეიდან სასახლეში იცხოვრებ, — ღიმილით უთხრა თამარმა.

— ღმერთო მოძკალი! — წამოიკივლა ვარდიფინამ, — სასახლეში მე რა მინდა?! ჩემი შემხედვარე, დიდ დედოფალს გულს შემოეყრება. ჩემი უმცროსი ძმის გარდა კაცისშვილი ვერ მგუობს.

— ჰკვიანი ქალი ჩანხარ. შეეჩვევი და გაგიხარდება. სწავლით კი ბევრი უნდა ისწავლო.

— ყველაფერი ვიცი, დედოფალო, ბერძნული ვიცი. ჩვენმა მღვდელმა ხუცურიც მანწავლა. მეგრული ხომ ვიცი და ვიცი. მხედრული ყველას მიჩვენია. სწავლა ჩემ ძმებს უნდათ. მეგრულის გარდა არაფერი იციან.

— ძმებიც ისწავლიან, — ისევ გაელიმა დედოფალს.

ამ დროს აივანზე სახლთუხუცესი გამოვიდა. მოკრძალებით მიუახლოვდა თამარს და წყნარად რალაც მოახსენა. თამარი ოღნავ გაუფითრდა, ცოტა ხანი ჩაფიქრებული იყო, მერე დავითს და ივანეს მიუბრუნდა.

— დარბაზის ერნი შეყარეთ, მტერს პასუხი უნდა გავცეთ.

— უი ჩემ დღეს, კიდევ ჩხუბი იქნება?! — ცრემლნარევი ხმით ჩაილაპარაკა ვარდიფინამ.

სხვას არავის გაუღია ხმა. თავდახრილი გაჰყვნენ დედოფალს და მის ამალას.

* * *

გეგუთის წმიდა გიორგის ეკლესია ცამდე აწვდილ ძელქვების ტყეში იყო ჩადგმული. პატარა ეკლესია ლამაზად მოეხატათ. ჭაბუკი-მხატვარი ახლა წმიდა გიორგის ხატვდა. ვეშაპი შავი უნდა ყო-

ფილიყო და მის მოქნეულ კუდს ყალმით ჰარბად უსვამდა შავ საღებავს.

— ვეშაბი გინახავს? — მესამედ ეკითხებოდა ვაშლია ბიძაშვილს.

— დახატული მინახავს, ისე არა.

— მე კი მინახავს. დიდ ზღვაში ვნახე: ზურგიდან წყალი ისე ამოქუხს, გეგონება ცას შესწვდებაო.

— არ შემოგოგიათ? აღამიანებს ერჩისო?

— ჩვენი გემის შეეშინდა. ზღვა ააღელვა, ისე გულმოსულა გაიქცა.

— შენ გული მაგარი გაქვს, მე ზღვის მეშინია.

— ზღვა არაა საშიში. ამ ვეშაბს კი რომ ვუყურებ, ტანში მბურცვლავს.

— კარგია გეგუთი, მაგრამ სახლში წასვლამდე ერთი სული მაქვს.

— მე კი საშიდღემჩიოდ მინდა აქ დავრჩე.

— ვითომდა რა უნდა გააკეთო, ვაშლია, აქ?

— იმ გოგონამ მომკლა. მისი ნახვის შემდეგ ძილი არ მეკარება.

— ეტყობა დამთხვეულია.

— ჰკუთით დამთხვეულია, მაგრამ სახით, რომ ნახო, ანგელოზი გეგონება.

— ასეთი ანგელოზები ჯოჯოხეთში უფრო სახლობენ, ბიძაშვილო!

— ერთი შენ გენახა, ასე არ იტყოდი.

— შეგყვარებია და ეგ არის.

— ჰო, ალბათ, შემიყვარდა. სულ მელანდება ძილშიაც და ცხადშიც.

— ძილში რა ეშმაკად გინდა, ვაშლია, გოგო, ჰა!

— ნუ ხუმრობ, წასვლამდე თუ არ ვნახე, გული გამისკდება.

— მე კი არავინ მომივიდა თვალში. მხოლოდ ანგელოზები მილიმიან, როცა ვხატავ.

— ანგელოზი შეგყვარებია. ეს არის სევანები მომიყვნენ — ნადირობის ქალღმერთი ჰყოლიათ, კაბუკს შეიყვარებს და არ გამოუშვებს თურმე ყინულეთიდან.

— ჰოდა მეც მიტომ ვერ ვშორდები ამ ეკლესიებს. სულ მინდა ანგელოზები ვხატო.

— ახლა წმიდა გიორგის რომ ხატავ?

— წმიდა გიორგიც ანგელოზია. მხოლოდ მამაკაცია, ვაჟკაცი იყო, ვეშაპი დაამარცხა, მთელი სოფლის ლამაზი ქალები დაიხსნა დალუპვისაგან, ამიტომ ვხატავ.

— მეც მინდა ვარდიფინა გადავარჩინო. მას უჩემოდ სიცოცხლე არ შეუძლია, მე უნდა წავიყვანო.

— შენ სულ ზღვაზე დაცურავ და ქალი სად გინდა წაიყვანო, ბიჭო!

— ჯერ გონიოში მივიყვან, როცა გემის უფროსი გავხდები, მაშინ თან წავიყვან. იცი, როგორი გულადია? არაფრის არ ეშინია.

— ზღვაზე შეეშინდება.

— არ შეეშინდება.

— გაიხედე, ვილაც ცხენს მოაგელვებს აქეთ.

— მისი ძმაა, იცოდე არაფერი წამოგცდეს.

— მე ენა პირში მაქვს, გარეთ კი არა.

— კარგი ვაჟკაცი ჩანს, ძელქვებში გადმოუხვია.

— რატომ მოდის! ნუთუ ავადაა ვარდიფინა!

ცხენოსანმა ეკლესიის ეზოში შემოაგელვა ცხენი.

— გამარჯობათ თქვენი, — შემოსძახა შორიდან.

— გაგმარჯოს. — მიესალმნენ ბრძაშვილები.

— ვაშლია გოდუაძე რომელია?

— მე ვარ, რამ შეგაწუხათ?

ძუკუნ ელვასავით მიანათა თვალები. კარგა ხანს ჩუმად ათვალიერა. მერე თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— ცუდი ჰაბუკი არ ჩანხარ. მე და შენ ან მოაისხლე მტრები ვიქნებით, ან უღალატო ძმები. შენ რომელი გირჩევნია?

ვაშლიამ ფეხი შერინაცვლა.

— ერთსაც და მეორესაც მიზეზი უნდა. შენ ჯერ არც ერთის მიზეზი არ მოგიცია.

— ვარდიფინამ მითხრა, ვაშლიას უძმეო. ის ისეთი მაკვარანცხი გოგოა, შენში სიკეთე რომ არ შეენიშნა, ამას არ მეტყოდა.

ვაშლიამ მხრები აიჩეჩა. ძუკუნს ფერმა გადაჰკრა.

— ვარდიფინა ჯერ ბავშვია, მაგრამ ის რომ იტყვის, მოწმენდილ ცაზე მეხი გავარდება. ტყვილი მის დღეში არ წამოცდენია.

— სხვა რა გითხრა ვარდიფინამ?

— ვაშლია გოდუაძე, ბოდოკიებთან თამაში წმიდა გიორგის არ გაუბედნია იცოდე.

— სათამაშო რა მაქვს. ვარდიფინა მიყვარს, თუმცა ჯერ ბავშვი კაა.

— თქვი, შე კაი კაცო! ორ-სამ წელიწადს კი არა, ტრფიალი კაცი ას წელს მოიციდის.

— მე კი მოვიციდი, ის თუ მომიციდის.

— ახლა ძმა ხარ ჩემი. მისი თავლები მე ვიქნები. არც მე ვიზამ მის გარდულას და არც ის იზამს ჩემს უკითხავად რამეს.

— ჩემი ბიძაშვილის ბედი შენს ხელში ყოფილა და ეს არის, — წამოიძახა მხატვარმა ანაზღად.

— ჩვენ შვილი ძმა ვართ. შვილივეს ბედი ვაშლიას უნდა ჩავაბაროთ. ვარდიფინა ჩვენი მზეც არის და მთვარეც. უმისოდ ღმერთმა ნუ გვაეცოცხლოს.

— მანახეთ ერთი. — შეეხვეწა მხატვარი ძუკუს.

— ორი ღლეა ავად არის. ღლეს დაგვიძახა და ვაშლიას ამბავი გვითხრა. მეც ამიტომ გამოვიქეცი აქეთ.

— ვაიმე უბედურს! — წამოიყვირა ვაშლიამ, — რაღა მეშველე-ბა აწი?

— წამოდი, შენი თვალთ ნახე, გაუხარდება!

— დედოფლის მესირცხვილება.

— დედოფალს ვინ გააგებინებს. ვიჩუმათოთ.

— შენ ხომ არ წამოხვალ? — შეეკითხა ბიძაშვილს ვაშლია:

— მე მინდა ვნახო, თორემ შენ ქე ნახე და ის არის.

ჯვრის მონასტერში მას არავეინ ელოდა როცა გაიგეს ვინ იყო. გაოცდნენ.

ღრმად მოხუცი შოთა არუსთაველი იერუსალიმში ჩამოსულიყო.

— პიიტეიკოს კაცს ნეტავი რა ცოდვა დაედო ამსიმძიმე, ამხელა გზა რომ გამოუვლია?! — კითხულობდნენ ბერები.

— მასზე ცოდვილი ქვეყნად აღამიანი არ დაიბადება. „ვეფხისტყაოსნის“ ყოველი პწკარი ცოდვით არ არის სავსე?

— ვითომდა რათაო?!

— შკრებელობაა, ღვთის უარყოფაა თავიდან ბოლომდე.

— სიბრძნით და მუსიკობით არის სავსე, ღვთის უარყოფა მე იქ ვერ ვნახე!

— თვითონ ნახა ალბათ და მიტომ მოაშურა წმიდა ჯვარს. თუ აპატია უფალმა ჩვენმა, ბედნიერი ყოფილა.

— ტაძრის გამშვენიერება განუზრახავს, მოხატვა და გამდიდრება შესამკობელით.

— კათალიკოსის ნებაცაა უთუოდ.

— დიდი თამარის სიცოცხლეში ძლიერნი ვიყავით. ახლა ურჯულოებიც მოგვეძალნენ და ბერძნებიც გვექიშებიან.

— შოთას ჩამოსვლა განაახლებს ქართველთა ამ ხატსაყუდელს.

— ქეშმარიტად დიდია მისი განზრახვა. იერუსალიმი ქრისტიანთა სასულისთქმო აღგილია.

— ღმერთმა უშველოს, ერის კაცი იყო. უკვდავება დაიმკვიდრა ერსა შინა, აქ კი, ჯვრის წმიდა ტაძარში, იმქვეყნიერ შებებას მოიპოვებს ალბათ.

— მეექვება, ამისათვის იყოს ჩამოსული. იქნება, ქართლის გამაგრება და განმტკიცება ჩვენი საყუდელიდან ისურვა დიდმა შოთამ?!

— ვინ იცის, რას ფიქრობს ღვთის ტოლი ბრძენი?!

— ცას ვარსკვლავი არ დააკლდება, ასეთ აღამიანს — ფიქრი და ზრახვა კეთილი.

— ჩვენ მისი კეთილისმსურველნი ვართ. მის ახლოს ყოფნა ძალასა და ღონეს გვმატებს უბრალო მოკვდავთ.

— ვითომ მარტო მობრძანდა ქართლიდან საუნჯე კაცი?

— არა, ორი მხლებელი მოჰყოლია, მოუცილებიათ და უკან გაბრუნებულან.

— ვინ იყვნენ ნეტავ?

— ერთი ამირბარი ყოფილა, მეორე ამირბარისავე ცოლისძმა. როგორც ამბობენ, ტაძრის მომხატავი უნდა ჩამოუყვანონ საქართველოდან.

— ძალიან იჩქარის რუსთაველი. ეტყობა, მოახლოებული განგების ეშინია.

— ამბობენ, შიში არ იცისო. სინამდვილეს ეკრძალების აღბათ.

ამ საუბარში იყვნენ ჯერის მონასტრის ბერები, როცა შოთა, თავის სენაკში ხის ტახტზე წამოწოლილი, ფიქრს მისცემოდა. მხოლოდ ჰილობი ეფინა ნაჯახით ბლაგვად ხათალ თბმელის ფიცარს. რა არ იხილა თავისი ცხოვრების მანძილზე, სად არ იარა?! ბოლოს მაინც ბერობის გზას მიენდო ამქვეყნიდან უშფოთველად გასაშორებლად! განა არ ერჩია ვარძიის ქვაბებში დაყუდებულიყო, — მამაპაპის საფლავთა ახლოს?! არა, არ ჯობდა. იქ ისევ აუშფოთებდა სულს მამულის ბედი. ახლა ხომ აღარ იყო თამარი?! ქართლის ხმალი მოიდალა, პატრონი დაუსუსტდა. ისე ვეღარ ელავს და ქრის. ქვეყანას კი მხოლოდ და მხოლოდ პატრონი აღამაღლებს და განამდიდრებს. სუსტი და ცუდი წინამძღოლი ერის დოვლათს დასცემს, დააკნინებს, ძალ-ღონეს წაართმევს, დააჩაჩანაკებს. ასე ყოფილა და ასე იქნება. მე უბედურს რა შეგეძლო, მარტო გონიერებას რა შეუძლია ამქვეყნად?! არაფერა! მონა ვიყავ და მონადვე მივდივარ ამა ქვეყნიდან. მწამდა თამარი, მისი სიტურფე და მისი მაღალი გონიერება. ის წავიდა სურვილდაუწყურებელი. ბევრი რამ შეძლო და მაინც გულნაკლული განშორდა თავის ქვეყანას. წავიდა სულნათელი და ჩვენც დაეძაბუნდით, სხვა პაერმა დაბერა, ცხოვრების სხვა ტალღები შემოახეთქა ჩვენს ხომალდს. დიდ დავითთან ერთად თამარი უდარებელი პატრონი პყავდა საქართველოს. ისეთები ასში ერთი თუ გამოერევა ქვეყნის მმართველთა შორის. მან ჩაუღდა უძლეველობის ღონე ჩემ მამულს. მან გასტყორცნა მინი სახელი და დიდება ამ მიწის კიდით-კიდე. მისი სახელი შიშის ზარს სცემდა სამშობლოს მტრებს. იმედს აძლევდა მეგობარსა და მოყვარეს. ახლა აღზევებული აღმოსავლეთი წალეკვას უქადის მიწის პირს. ვინ შესძლებს მის მოთრგუნვას? ძეხორციელი ვერ შეაკავებს მათ გრიგაღიანებურ ღტოლვას. ბნელეთი უახლოვდება ჩემს მიწა-წყალს. ახლა უნდა ძლიერი ხელმწიფე ჩემს ხალხს. გონიერი, შორსგაშვრეტი და სამხედრო საქმეში დიდად გაწერთიილი.

ამ ფიქრში იყო შოთა, როცა სენაკის კარი მოკრძალებით შეაღო ჰაბუკმა მსახურმა.

— წინამძღვარმა შემოგითვალათ, მალე გეახლებითო.

— კრძალვით დაველოდები მის მობრძანებას. შენ ვინა ხარ, შეილო ჩემო, საიდან ხარ?

— მე. დიღო ბრძენო, გონიოდან ვარ, ათაბაგის ყმა გახლავართ. წიგნებს ვწერ.

— განგება შეგეწიოა, დიდი საქმისთვის მოგიკიდნია ხელი. ჭერ თუ რამე გიწერია ყრმაკაცს?!

— სახარებანი დამიწერია წინამძღვრის ბრძანებით, თქვენნი თსზულებაც მინდოდა. მაგრამ... — ენა დაება ჭაბუკს. გაჩერდა, ფერიც დაკარგა.

— შეგეშინდა თუ ნება არ მოგცეს? — თითქოს გაელიმა შოთას. თვალეში კი უნებლიე წყენა ჩაუდგა.

— არ შემშინებია, მაგრამ ტყავი არ მეყო. წინამძღვარს კი ვერ გავუბედე.

— შენ თუ წაგიკოთხავა?

— ზეპირად ვიცი. გონიოში ყველამ ისწავლა, თუმცა წერაკითხვა ბევრმა როდი იცოდა?!

— ჩემი მოსვლის ეამს თქვენ აქ იყავით?

— აქ ვიყავი. ორი მხლებელი მოგყვათ.

— ისინი გამოჩენილი აღამიანები არიან. ერთი ამირბარია, მეორე უბადლო მეომარი. ამირბარი გონიოდანაა, თქვენებურია.

— ჩემებურია? ნუთუ ვაშლია გოდუაძე გახლდათ, შოთავ ბატონო!

— სწორედ ის იყო, შვილო. დღედღეზე ისევ ველი. ტაძრის მომხატავი უნდა მომიყვანონ. ჭვარი შელანძღულა, ხელახლა უნდა გავამშვენეიროთ.

— თამარის შემდეგ ხარჯი არ მოგვევლია საქართველოდან, აბა, თვითონ რა უნდა იღონოს წინამძღვარმა?

— თუ არ დაიგვიანეს, სხვაც ბევრი რამ უნდა ჩამოიტანონ.

— რახან შეგპირდნენ, სიტყვას არ გატეხენ. ვაშლიას მეუღლეს უქებენ, — ბრძენი და ლამაზი ქალიაო.

— ახლა ისიც ხანში შევიდა. თოთხმეტი შვილის დედაა, ძალზე ლამაზი კი იყო. თამარსაც მოსწონდა.

— მამაჩემისაგან გამიგონია, თვითონაც მართავდა თურმე ხომალდს.

— კი, ნამდვილად მართავდა. ფიცხელ ომებშიაც ყოფილა. ვაჟკაცებზე ნაკლებ არ უბრძოლია. ვაშლიას რომ თან მოჰყვება, ისიც გონიოდანაა.

- მომხატველია?
- დიდი მხატვარია. თამარს უყვარდა მისი ნიჭიერებით.
- აბა, თქვენს სურათს დახატავს. „ვეფხისტყაოსანს“ მე გადაეწერ, მან თქვენი სახე დახატოს.
- წიგნი თან არ მაქვს — ისე ძნელია.
- სულ ზეპირად ვიცი. თუ შეგეშალა, გამისწორე, შოთა, ბატონო.
- გაიხედე, ვილაც მოდის, შეილო.
- წინამძღვარია, თქვენთან მობრძანდება.

- მე მხოლოდ ასოებს ვხატავ, შენ კი --- ადამიანის სახეებს.
- მეტად ზუსტია შენი ხაზი, დიდი ნიჭი გაქვს.
- საღებავის კი არაფერი ვიცი. მხოლოდ ოთხ ფერს ვარჩევ: შავს, თეთრს, წითელს და ლურჯს. მწვანე რომ მწვანეა, ისიც მერვეა ლურჯ ფერში.
- მე ფერები მიყვარს. უიმათოდ ცხოვრება არ შემიძლია. გახსოვს, გონიო, ზღვის პირი?! დილით თუ დაღამების უამს, რამდენი ფერი ღვივის იმ დალოცვილში. სიმღერა მოგინდება, გალობა მოგეწყურვილება.
- ნუ გამახსენებ, თუ ძმა ხარ. რამდენი ხანია მენატრება მისი ველ-მინდორი, მისი ციხის გოდოლებზე პოტინი.
- არა, ჯერ ვერ წავალთ. ხატების წერას რომ მოვათავებ, წინამძღვარს ვთხოვოთ, დროებით გამოგიშვებს.
- ვაშლია არ ჩამოვა აწი?!
- ვინ იცის, რა ამბავია საქართველოში. ახლა შოთაც ძალზე მოტყდა, გუშინ სენაკიდან გარეთ ვერ გამოვიდა. უცებ მოითენთა, ეტყობა, ამ წელს ვერ გადაიტანს.
- ქართლში წასვლა არ სურს. ვარდიფინაც გაიხსენა. მოიგონა, „ვეფხისტყაოსანი“ შორეული ზღვაოსნობის უამს თავისი ხელით რომ გადაწერა. თამარს უყვარდა თურმე ძალიან.
- ვარდიფინა სხვა ქალი ყოფილა. თამარის აღზრდილი სხვანაირი არც შეიძლება ყოფილიყო.

— განა რუსუდან დედოფალი თამარის აღზრდილი არ არის?

— ვარდიფინა წმიდანია. ცხრა ვაჟი და ხუთი ქალი გაუზრდია. კარგი საქმეა. ისეთი ქალ-ვაჟები მტერსაც შეენატრება. ამბობენ, დედის ხატრიც დიდი აქვთო.

— ალბათ ამიტომ უყვარს შოთას. ვის არ ეყვარება ასეთი ქართველი ქალი.

— ყველაზე მეტად ის უნარია ვარდიფინას, შოთამ რომ თქვა ლეკვი ლომისა სწორია, ძუ იყოს თუნდა ხვადიო. მეც ვაჟაკების სწორი ვარ. ასეთი რამ სხვას ჯერ არავის უთქვამს მიწის პირზეო.

— ქმარი ძლიერ ყვარებია.

— ბევრჯერ თავი გაუწირავს მისთვის. ერთხელ, ფიცხელ ომში მძიმედ დაქრეს ვაშლია. თერთმეტი ისარი გაუყარეს გულ-მკერდში. უთვალავ დაქრილთა და მოკლულთა შორის თვალმოუხუტავად ეძია სამი დღე-ღამე. იპოვა, უმკურნალა და ფეხზე დააყენა. როცა კითხეს, რომ მომკვდარიყო რას იზამდიო? უპასუხა: არაფერს არ ვიზამდი, გვერდით მიეუწვებოდი, მასთან ერთად დავიმარხებოდიო!

— ვაშლიასაც ძალზე უყვარს თურმე.

— რა დღესაც მას ვერ ნახავს, იმ დღეს მზე მისთვის აღარ ანათებს.

— აი, ბედნიერები ისინი ყოფილან.

— კი, ბედნიერები არიან. ვაშლია ალბათ მალე ჩამოვა, შოთას ასე მარტო არ მიატოვებს; ახლა ბოდოკიები?!

— ესენი ვინ არიან?

— ვარდიფინას ძმები. გლეხაკები, ოდესღაც გეგუთში დაასახლეს თამარის ბრძანებით. ყოველი მათგანი თითო ლომია. მუქს რომ გაშლიან, მათ ხელის გულზე ლელობურთს ითამაშებს ერთი სოფელი. მიწა უყვართ, შრომის ხალხია. შოთაზე მზე ამოსდით.

— ალბათ, უზომოდ უყვართ ერთადერთი და.

— ერთი ჰყოლიათ და ისიც ერთი ქვეყნის ფასია. ეყვარებათ, აბა, რა იქნება.

— ხედავ, შოთას სენაკის კარი გაიღო, ერთი წავიდეთ, ვნახოთ მეფეთა სწორი.

— წავიდეთ, მგონი სტუმრები მოსულან კიდევც.

— აქედან არავინ ჩანს.

— ნაბადია კართან მიყუდებული. ეტყობა, ჩვენებურია.

ორივენი ზემო სენაკებისაკენ გაემართნენ. მზე ჩადიოდა. მისი სხივები მონასტერს ისე შემოხვეოდა, თითქოს ქვეყნის დატოვება ენანებო. აქედან კარგად მოჩანდა გეთსიმანიის ბალიც. ზეთის-ხილის რტოები მზეზე ისე ირხეოდნენ, გეგონებოდათ სხივებს იხვევენ ტანზეო.

სენაკის წინ მართლაც ნაბადი იყო მიყუდებული. კარის ზღურბლს მათი ლანდი დაეცა.

— ვინა ხართ, მოგვეშველეთ, — მოესმათ შიგნიდან უცნობის ხმა. სენაკში შეცვივდნენ და უცებ მებლაკრულივით გაშემდნენ. შოთა სკამ-ლოგინზე იწვა, თვალები დაეხუჭა, მიცვალებულს ჰგავდა. თავითთ არქიმანდრიტი უჯდა, იქვე უცნობი ვაჟაკი იდგა.

— ნუთუ ავად არის — წამოცდა ერთს.

არქიმანდრიტმა თვალით ანიშნა, გაჩუმდითო.

შოთამ ამ ხმაზე თვალები გაახილა. ორივეს შეხედა და გაიღიმა.

— აკი ვაშლია მოდისო?! — ჰკითხა ვილაცას მოხუცის მიმქრალი ხმით.

— სულ მალე აქ გაჩნდებიან, მე წინ გამომიშვეს. — უპასუხა უცნობმა ჰაბუკმა.

— ვითომ მომისწრებენ?

— საცაა მოატანენ, — მტკიცედ თქვა უცნობმა და მონასტრის მძიმე ხის კარს გახედა. მართლაც, ვილაცამ ჭიშკრის ზარს ჩამოჰკრა. წყნარად აღულუნდა პატარა ზარი. მერე კარის ჰრიალს ცხენების თქარა-თქური მოჰყვა.

— ნუთუ მოვიდნენ? — ისევ წყნარად იკითხა შოთამ.

— უთუოდ ისინი არიან.

მონასტრის დიდი ეკლესიის წინ სამი ცხენოსანი გამოჩნდა. ძალზე დაღლილები ჩანდნენ. ტანსაცმელი სულ დამტვერილი ჰქონდათ. მოაღწიეს თუ არა კარიბჭეს, ჩამოქვეითდნენ და ფეხით წამოვიდნენ. ჰაბუკი წინ შეეგება.

— დაიგვიანეთ, — უჩუჩრჩულა მოსულებს.

სამივეს მუხლი მოეკვეთა, ერთ ადგილას გაიყინენ.

— კიდევ კარგი, ცოცხალს რომ მოუსწარით, საღამომდე შეიძლება ვერც კი მიაწიოს. სულ თქვენ სახელს ახსენებდა, ამირბა-

რო, წუხს. — ეტყობა, გრძნობს სიკვდილის სიახლოვეს და შენს მოსვლას ელოდება.

ვაშლიას ხმა არ ამოუღია, სენაკისაკენ წავიდნენ.

ფეხის ხმა გაიგონა თუ არა, შოთა ისევ გამოფხიზლდა, შემოსულებს მიაჩერდა და გაიღიმა. საამო იყო მისი ღიმილი, ნათელი და ბედნიერი.

— ვარდიფინა ხომ კარგადაა, ჩემი ნათლულები როგორ არიან?

მოსულთაგან ყველაზე ახალგაზრდა შოთას ფეხებთან ჩაემხო.

— აქა ვარ, ნათლია ბატონო, შენთან. დედამ კოცნით მოგიკითხა, — ჩაილულულა ცრემლმორეულმა.

შოთა შეკრთა. ოდნავ წამოიწია. დააჩერდა და იცნო.

— ამ სიშორეს არც უნდა წამოსულიყავი, შეილო. თუმცა... — თუმცა მე მეტად მასიამოვნე. ბედნიერი იყავ შენ ხალხთან ერთად. — ისევ მილულა თვალები. ეტყობა, დაიღალა, მოითენთა. სუნთქვას მოუხშირა. მერე ანაზღად ღონე მოიკრიბა, წამოიწია.

— არ დამიშალოთ, რას იქნ მამული ჩვენი. ვაითუ მტერთა სანავარდოდ იქცა ქართლის შიწა-წყალი?!

ამირბარს და მის მხლებლებს თვალები აუვიზვიზდათ.

— მამულს რა უჭირს. ვაი, რომ თქვენ ბრძანდებით სუსტად. წაყვანა გვინდოდა თქვენი, ვარდიფინამ გვიბრძანა, — ვარძია ელის თავის შეილსა და მამასო. — მოკრძალებით უპასუხა ვაშლიამ.

— გვიანდაა. მე თვითონ განვაგე ბედი ჩემი ასეთი ბოლო წუთისათვის. ამ ტაძარში ქართული სურნელოვანი ზედაში და მირონი იშოვნება.

ვარდიფინას ვაჟი, შოთას ნათლული დემნა-ჰაბუკი წინ წამოღდა.

— ჩვენო ნათლია, დედამ ეს ყუთი მოგართვათ, — მოხუცი წელში გაიმართა, ყუთს ხელის კანკალით ახადა თავი. შიგ წიგნად შეკრული „ვეფხისტყაოსანი“ იღო.

— თამარისეული ჩემი წიგნი, — ჩაიჩურჩულა, — გადახსნა და აღმური მოედო, თამარის ხელწერა იცნო. ამ წიგნს ვარდიფინას უტრევებდა, როგორც უძვირფასესს განძს ძვირფასთა შორის.

მიიხედ-მოიხედა, თითქოს შველას სთხოვდა ყველას. მერე ისევ მიეყრდნო სასთუმალს. ღონე გამოეღია. თვალი არ გაუხელია, ისე ჩაილაპარაკა:

— როცა წმიდა მამების სახეებს დაასრულებ, მე, მონა-მოწაფე მუხლმოდრეკით მიმახატე. მათ ფერხთით. თვალები თქვენ დამიხუ-
კეთ, გონიოდან ხართ. ბედნიერ კაცს ყოველთვის ახლობელი დაუ-
ხუჭავს თვალებს. თქვენზე ახლობელი ვინ მყავს ახლა მე?! იბედნიე-
რეთ, როცა იქ ჩახვალთ, ჩემს მიწას ემთხვეით. დამილოცნია მართა-
ლი გულით მისი ველ-შინდორი, მისი ბალ-ვენახი, მისი მიწა-წყალი.
ყველამ დაინახა, როგორ გადმოვარდა დიდ მოხუცს ორი კურ-
ცხალი და სასთუმალს დაეცა.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

თქმულება ქუთაისზე	3
აფხაზური თქმულება	14
ამირანის ძმობილი	52
სენური თქმულება	98
მიაგულის სიყვარული	130
ოქროს და ვერცხლის მარცელის ამბავი	139
როგორ გააჩინა წყლის წვეთმა ნაპერწყალი	168
ყურძნის მტევანი	179
ხალდეს ყვავილები	205
სიტყვის ტაძარი	237
გეგუთის ძელქეები	248

რედაქტორი ც. ნიკოლაიშვილი
მხატვარი ა. ქლიბაძე
მხატვ. რედაქტორი შ. დოლიძე
ტექნიკური რედაქტორი ი. კიკნაძე
კორექტორი თ. შინდარაძე

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 27/XI-65 წ.
ქალაქის ზომა 60X90¹/₁₆
ნაბეჭდი თაბახი 17.

სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 13,36
უე 00412 ტირაჟი 20.000 შეკვ. № 3473
ფახი 55 კაპ.

გამომცემლობა „ნაკადული“, მარჯანიშვილის ქ. № 5
Издательство «Накадули», ул. Марджаншвили № 5
სტამბა № 2, „ნაკადული“. თბილისი, ფურცელაძის ქ. № 5
Типография № 2, «Накадули», Тбилиси, ул. Пурцеладзе № 5